DESPRE VIAȚA ÎN HRISTOS

CARTEA I

VIAȚA IN HRISTOS SE DOBÂNDEŞTE PRIN SFINTELE TAINE

Viața în Hristos începe şi se dezvoltă cât timp trăim pe pământ, însă desăvârşirea ei se atinge abia când vom fi ajuns la «ziua aceea» [1]. De fapt, nici viața de aici, nici cea de dincolo nu pot da, una fără cealaltă, fericire deplină sufletului omenesc. Căci pe de o parte, grijile trupeşti ale veacului ne întunecă viața, iar nestatornicia lumii acesteia nu ne lasă să moştenim aici pe pământ nestricăciunea — motiv pentru care Sfântul Pavel mai bucuros voia să se despartă de trup şi de viața aceasta, spre a se uni cu Hristos, căci zicea că e mult mai bine a fi împreună cu El [2] — iar pe de alta, viața viitoare n-ar aduce nici o fericire deplină pentru cei care, ajunşi dincolo, n-ar fi dus cu ei puterea şi mădularele simțurilor cu oare s-o poată gusta, căci ar rămâne într-o stare în care domneşte doar chinul şi moartea. Şi e firesc acest lucru, căci ochiului nu-i vine puterea vederii decât atunci când se vede în fața luminii şi când soarele îl scaldă cu razele sale, după cum tot aşa de firesc e că şi cel lipsit de simțul mirosului nu poate gusta mireasma Duhului chiar dacă el s-ar fi vărsat peste toată lumea[3]. Căci dacă cu aju-

1. Matei 7, 22.
2. Filipeni 1, 23.
3. Imaginea paulină despre ceea ce-i trupesc (σάρχιον), în stare să ne «întunece» cugetul, o întâlnim deja la Ignatie (Către E*feseni* 10, 3) şi Origen *(Exegetica m Ps.* 77, 33, Migne P.G. 2, 14). Cel dintâi scriitor creştin care a schițat o doctrină a unor «simțuri duhovniceşti» a fost Origen, *In Ioannem* XX, 33, Migne P.G. 14, 676.

torul Sfintelor Taine vor putea avea parte la ziua judecății de însuşi Fiul lui Dumnezeu cei care L-au iubit şi au auzit de la El aceeaşi învățătură pe care I-o dăduse Lui Tatăl[4], apoi nu e mai puțin adevărat că, pentru aşa ceva, ei trebuiau să se fi împrietenit cu Domnul şi să-şi fi dobândit urechi pentru El încă de aici, de pe pământ. Doar nu vei avea de gând, omule, ca abia după ce vei fi trecut în cealaltă lume să te împrieteneşti şi să-ți deschizi urechi duhovniceşti sau să-ți găteşti haină de nuntă [5] şi alte lucruri trebuitoare nunții la care eşti chemat, ci viața de aici trebuie să-ți fie fabrica sau atelierul[6] tuturor acelora. Cei care n-au făcut acest lucru înaintea plecării din lumea aceasta, unii ca aceia n-au nici o legătură cu viața veşnică : mărturie sunt cele cinci fecioare nebune şi bărbatul chemat la nuntă, ca unii care nu şi-au putut câştiga nici untdelemn în candele, nici haină de nuntă.

Aşadar, aici pe pământ se naşte prin durerile facerii omul lăuntric[7], omul cel nou, cel zidit după chipul lui Dumnezeu, fiind ca un făt în pântecele maicii sale[8], iar după ce a prins formă deplină, se naşte aşa-zicând a doua oară pentru cealaltă lume, desăvârşită şi neveştejită. Căci, după cum copilul trăieşte în pântecele maicii sale la întuneric, plutind şi pregătindu-se astfel după legile firii pentru viața plină de lumină a menirii lui normale de aici de pe pământ, tot aşa stau lucrurile şi în cele duhovniceşti, într-adevăr, acest lucru îl are în vedere Sfântul Apostol Pa-vel când scrie Galatenilor : «Fiii mei, pentru voi rabd din nou chinurile facerii, până ce, în sfârşit, chipul lui Hristos se va împlini în voi»[9]. Numai că pruncii n-ajung în pântecele maicii lor nicicând măcar la simțământul şi la conştiința că trăiesc, pe când creştinul are în decursul vieții lui pămân-

4. Ioan 15, 15.
5. Matei 22, 11 f 25, 1—13.
6. ἐργαστήριον.
7. «Omul lăuntric», Romani 7, 22.
8. Imagine capitală pentru întreg tratatul lui N. Cabasila.
9. Galateni 4, 19.

teşti destule semne despre viaţa de dincolo. Explicaţia stă în faptul că adevărata viaţă, pentru făt, nu este aceea din întunericul pântecelui mamei, ci pe el îl aşteaptă alta, cea viitoare. în pântece încă nu s-a revărsat asupra lui nici o rază de lumină şi n-a primit nici un semn că ar mai fi[1] şi o altă viaţă. Omul mare însă, creştinul, vede, dimpotrivă, altceva, şi anume că viaţa viitoare s-a revărsat şi s-a amestecat întru totul prin cea prezentă, iar Soarele măririi ne-a răsărit şi nouă cu îmbelşugare, mireasma cerului s-a vărsat peste ţinuturile pline de miros greu în care trăim, iar spre mâncare s-a dat de acum şi oamenilor pâinea îngerilor[10]. Iată pentru ce sfinţilor li s-a dat încă de aici de pe pământ nu numai să gătească şi să-şi orânduiască traiul pentru viaţa viitoare, ci să şi trăiască după ea şi să o realizeze încă de aici. Căci scrie Sf. Pavel, într-un loc, lui Timotei[41] : «Cucereşte viaţa veşnică», iar în alt loc zice despre sine : «De acum nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăieşte întru mine» [12]. La fel zice şi Sf. Ignatie Purtătorul de Dumnezeu[13] : «Apă, vie ţâşneşte din mine, zicându-mi : Grăbeşte-te mai iute, spre Tatăl». De altfel e plină întreaga Sf. Scriptură cu astfel de rostiri. Ce altceva trebuie să înţelegem prin cuvintele, în care Însuşi' Dumnezeu, viaţa lumii, ne făgăduieşte însoţirea Sa până la sfârşit : «Iată, Eu cu voi sunt în toate zilele până la sfârşitul veacului» [14] ?

Domnul nostru Iisus Hristos nu s-a mulţumit să împrăştie sămânţa vieţii pe pământ[1δ], pentru ca imediat după aceea să se retragă, lăsând oamenilor grija de a supraveghea creşterea ei, nici n-a aprins foc [16], pe care să-i lase în seama oamenilor să-i sporească şi, în sfârşit, nici n-a adus foc şi

10. Psalm 77, 29.
11. I Timotei 6, 12.
12. Galateni 2, 20.
13. Sf. Ignatie, *Către Romani,* VII, citat liber {P.S.B., 1, p. 177).
14. Matei 28, 20.
15. Matei 13, 1—23 ; Luca 8, 5.
16. Luca, 12, 49. .. ;

sabie [17], ca să le dea oamenilor şi apoi să plece. Nu, ci însuşi Dumnezeu este cu noi, după cuvântul Apostolului : «Dumnezeu este Cel ce lucrează în voi, El vă face şi să voiţi şi să săvârşiţi»[18] orice lucru, aşa încât El însuşi aprinde focul şi-1 pune unde e lipsă, după cum tot El însuşi este cel ce mânuieşte sabia. Ca să nu mai lungim vorba, doar nu se va sumeţi securea faţă de cel ce o ridică[19]. Tot, aşa nici unul dintre noi nu va putea săvârşi vreun bine dacă n-ar fi ajutat de Bunătatea cea desăvârşită.

Dar nu numai atât. Domnul n-a făgăduit creştinilor numai să le stea într-ajutor, ci le-a făgăduit şi mai mult: că-şi face sălaş înlăuntrul lor[20]. Şi încă ce spun ? Când vorbeşte despre unirea noastră cu Dumnezeu, Sfântul Pavel zice că atât ne va covârşi dragostea Lui, încât vom deveni împreună cu El un singur Duh : «Cel ce se lipeşte de Domnul este un singur Duh cu El» [21], iar în alt loc zice : «Ca să fiţi un trup şi un Duh, precum aţi şi fost chemaţi» [22]. Căci pe cât de negrăită e bunătatea lui Dumnezeu faţă de noi şi cu cât covârşeşte dragostea Lui faţă de oameni — încât amuţeşte şi limba a mai grăi «pacea lui Dumnezeu, care covârşeşte toată mintea» [23] —, tot pe atât de neîntrecută şi de neajunsă este şi unirea duhovnicească a credincioşilor cu Dumnezeu, încât mintea nu poate născoci nimic ca să se poată asemăna cu ea. De aceea şi Sfânta Scriptură are o mulţime de pilde, care să lămurească marea taină a acestei uniri neînţelese, deoarece într-una singură e limpede că nu se poate cuprinde un atât de mare adevăr[24]. Aşa, a fost asemănată uneori cu un mire care intră într-o cămară[2], alteori cu o

17. Matei 10, 34.
18. Filipeni 2, 13.
19. Isaia 10, 15.
20. Ioan 14, 23.
21. I Cor. 6, 17.
22. Efeseni 4, 4.
23. Filipeni 4, 7.
24. Sf. Vasile, *De Ude,* P.G. 31, 684: «un singur cuvânt nu-i de ajuns».
25. Matei 25, 10.

viță de vie[26], pe a cărei tulpină se reazemă mlădițele, iar alteori cu o nuntă plină de taină şi, în sfârşit, altă dată cu unirea ce există între mădulare şi cap [27] — dar nici una din aceste imagini nu lămureşte deplin unirea duhovnicească a omului cu Dumnezeu, căci toate se dovedesc neputincioase în a arăta toată adâncimea acestei taine.

De fapt, orice prietenie duce în chip silit la o unire oarecare ; dar dragostea lui Dumnezeu cu ce s-ar putea asemăna ? Se pare că unirea şi legătura dintre soți, pe de o parte, şi armonia ascultării mădularelor de cap, pe de alta, ar lămuri cel mai bine această unire tainică. Totuşi, până şi aceste imagini sunt slab grăitoare şi rămân departe de ceea ce ar trebui ele să spună.

Aşa, când e vorba de căsătorie, legătura ce o fac cei doi soți nu-i poate uni în aşa fel încât să trăiască numai unul pentru altul şi să nu fie decât un singur suflet, cum se întâmplă cu unirea dintre Hristos şi Biserică. De aceea, când dumnezeiescul Apostol al neamurilor vorbea despre căsătorie, zicând «taina aceasta mare este», a trebuit să adauge imediat: «iar eu zic în Hristos şi Biserică» ^, vrând prin aceasta să învedereze că plină de taină este nu atât unirea celor doi soți, ci mai ales desăvârşita unire dintre Hristos şi Biserică.

E drept că şi mădularele unui trup sunt unite cu capul, (doar prin această unire şi trăiesc, căci, în clipa în care această unire s-ar strica, şi capul şi mădularele ar pieri), cu toate acestea, mădularele credincioşilor par că se leagă mai strâns de Domnul Hristos decât de capul lor firesc ; mai mult viază prin Fiul lui Dumnezeu decât prin buna potrivire în care trăieşte capul cu trunchiul omenesc. Şi aceasta se vede foarte lămurit din pilduitoarea viață a fericiților mucenici, care mai curând se bucurau să li se taie capul decât să se dezlipească de Hristos, ba răbdau chiar cu plăcere să li se

26. Ioan 15, 5.
27. Efeseni 5, 24—32.
28. Efeseni 5, 32.

taie şi cap şi mădulare, dar nu scoteau o singură vorbă ca să se lepede de Fiul Tatălui ceresc.

Iată un lucru cu totul straniu : cum să te poţi uni cu altcineva mai strâns decât cu tine însuţi ? Şi totuşi aşa ceva e posibil, deoarece unirea tainică dintre Hristos şi Biserică e mai deplină şi decât cea dintre cap şi mădulare, din clipa în care sfinţii se leagă mai cu putere de fiinţa Mântuitorului decât de însăşi viaţa lor. Sfinţilor li-e mai drag de Mântuitorul decât de ei înşişi, după cum mărturiseşte Sfântul Pavel[29], care mai curând doreşte să fie el însuşi anatema de la Hristos, numai să ştie că dobândeşte întoarcerea Iudeilor şi că ar preamări prin aceasta pe Dumnezeu.

Dacă, deci, dragostea unor oameni se poate ridica până la acea înălţime, apoi cine ar fi în stare să măsoare puterea dragostei dumnezeieşti ? Dacă şi oamenii stăpâniţi de păcate sunt în stare a săvârşi fapte de o aşa de mare recunoştinţă faţă de Dumnezeu, ce va trebui să zicem atunci de puterea de a face bine a însăşi Bunătăţii întrupate ? Şi atunci, fiindcă dragostea dumnezeiască este negrăit mai presus decât cea omenească, urmează că şi unirea dintre dragostea cea aprinsă a lui Dumnezeu, pe de o parte, şi sufletul omenesc, pe de alta, va întrece puterea de înţelegere a omului în aşa măsură, încât este cu neputinţă s-o tălmăceşti în cuvinte.

Dar să folosim şi altă imagine pentru a lămuri această unire dintre Dumnezeu şi sufletul omenesc.

De multe lucruri are nevoie trupul omenesc spre a se susţine în această viaţă : de aer, de lumină, de hrană, de îmbrăcăminte. Toate acestea întreţin în chip firesc trupul şi mădularele lui. Ei bine, niciodată nu avem lipsă în acelaşi

---

29. Romani 9, 3.

30. φίλτρο·» τών άνβρώπων, o expresie mult îndrăgită de Cabasila, e folosită si în relaţiile cu unii oameni. In acest sens e folosită şi de Sf. Ioan Hrisostom pentru a zugrăvi iubirea reciprocă a primilor creş tini, *Homiliae U—Ui In Epistoîam ad Ephesios,* Migne P.G., 62, 12. Totuşi Cabasila o foloseşte mai ales pentru a arăta iubirea lui Dum nezeu fată de om şi cea a creştinului faţă de Dumnezeu.

timp chiar de toate aceste lucruri, ci de unele ne folosim acum, de altele altă dată, după cerințele clipei şi ale împrejurărilor. Căci de haină am nevoie, ca îmbrăcăminte, iar nu spre hrană ; pentru a ne astâmpăra foamea, îi dăm trupului mâncare. In acelaşi fel în care nici lumina nu ni se dă să o respirăm, tot astfel nici aerul nu se poate schimba într-o rază de soare. Dar nici de simțuri şi nici de mădulare nu se foloseşte omul în fiece clipă, căci dacă-i vorba să ascultăm ceva, doar nu vom cere ajutorul ochilor şi al mâinilor. Aşijderea, degetele palmei ne ajută să pipăim, iar nu să gustăm, să auzim ori să vedem, căci astfel de trebuințe le împlinesc alte puteri ale sufletului.

Când avem, însă, în vedere viața sufletească a celor ce petrec în Domnul, atunci aflăm că acestora Domnul le vine totdeauna într-ajutor, le împlineşte orice lipsă, este pentru ei totul şi nici nu îi rabdă măcar să-şi întoarcă privirea sau dorul în altă parte decât spre bunătatea Lui. Căci nu există trebuință omenească pe care Domnul să n-o împlinească creştinului : El îi dă viață, îl creşte, îl hrăneşte, El este lumina şi suflarea lui, El îi deschide ochii, îi luminează şi le dă puterea să-L vadă şi pe El, Domnul. El e şi hrănitorul şi hrana sufletului nostru ; El e cel ce ne dă pâinea vieții[31], pâine care nu-i altceva decât însăşi bunătatea Lui, viață pentru cei ce trăiesc, mireasmă pentru cei ce respiră, îmbrăcăminte pentru cei goi. Şi nu numai că sufletul nostru merge spre El, dar tot El ne-arată şi drumul, ca unul care ne este şi lăcaş de petrecere aici pe pământ, dar, în acelaşi timp, şi țintă a călătoriei noastre prin lume. Noi suntem mădularele, El ni-e capul. De trebuie să luptăm, şi El luptă împreună cu noi (συναγωνίζεσθαι) ; de aceea la întrecere, El ne stă arbitru (ἀγωνοθετής) ; şi dacă biruim, El ni se face cunună (στέφανος) de lauri [32].

31. Ioan 6, 35. Pasaj foarte important pentru a înțelege concepția antropologică creştină, aşa cum o vede Cabasila.

32. συναγω^ίζεσθαι, ἀγωνοθετής, στέφανοί. imagini întâlnite la Clement Alexandrinul, *Protreptic* 96, trad. rom. P.S.B. 4, p. 144, dar şi la Maxim Mărturisitorul, *Scholia in Librum De Ecclesîastica Hierarchia* 3, 6, Migne P.G. 4, 132.

Pe toți din toate părțile ne-adună spre El şi nu rabdă să ne mai depărtăm nici cu gândul de la El şi nicidecum să mai îndrăgim pe altcineva decât pe El. Oriîncotro ne-am îndrepta dorințele, El ne întâmpină şi ni le împlineşte ; ori într-o parte, ori într-alta, ori de intrăm, ori de ieşim, tot în mâna Lui cădem. «De mă voi sui la cer, Tu acolo eşti; de mă voi pogorî la iad, Tu de față eşti; de mi-aş lua aripi şi-aş zbura pe nori până la marginile mării, şi-acolo mâna Ta mă va povățui şi mă va sprijini dreapta Ta», zice Psalmistul[33]. Căci Domnul atrage la Sine pe toți şi uneşte cu El tot sufletul omenesc printr-o silă prea dulce şi scăldată în cea mai desăvârşită iubire de oameni. Îmi închipui că tot o astfel de silă a fost şi aceea cu care îndemna pe sluga Sa ca să umple casa cu cei chemați la nuntă : «Sileşte-i să intre ca să-mi umple casa» [M].

Viața adevărată se câştigă prin dar de sus şi prin strădania noastră

Am arătat pân-acum destul de lămurit că pentru creştini viața în Hristos începe şi se trăieşte nu numai în veacul ce va să fie, ci încă şi în acesta de pe pământ. De aceea vom arata în cele următoare în ce chip am putea ajunge să trăim în amândouă viețile, sau, cum zice Sfântul Pavel, «să umblăm întru înnoirea vieții»[33]. Va trebui, prin urmare, să spunem care suflete se leagă aşa de strâns de Dumnezeu încât se unesc ou El şi ce poate fi această unire, pe care nu ştiu cum s-o numesc şi cum s-o tălmăcesc.

Lucrarea porneşte de la Dumnezeu ; din partea noastră se adaugă bunăvoința. A Lui e propriu-zis săvârşirea, a noastră e numai dorința de împreună-lucrare. Cu alte cuvinte, întru atât putem noi dobândi unirea cu Dumnezeu, întrucât

33. Psalm 138, 8—10.
34. Luca 14, 23.
35. Romani 6, 4.

ne supunem harului şi întrucât nu «ascundem talantul»[36] şi nu «stingem Duhul» [37] ce arde în noi. Adică să nu săvârşim nimic ce strică vieţii sufletului, căci orice de felul acesta aduce moartea. Căci atât bunăstarea omului, cât şi simţul lui de a face bine cer ca omul să nu ridice sabia contra lui, nici să fugă de fericire[37 bis] ori să arunce coroana biruinţei de pe capul său. Doar însuşi Domnul Hristos, care veşnic este printre noi, sădeşte în suflete în chip neînţeles rădăcinile vieţii duhovniceşti.

Căci, într-adevăr, Domnul este totdeauna de faţă şi ajută la creşterea acestor rădăcini de viaţă, care tot de mâna Lui sunt sădite. Se înţelege, El nu-i de faţă în mijlocul nostru aşa cum a fost când era pe pământ, cu acelaşi fel de viaţă, discutând, convorbind şi împărtăşind aceeaşi viaţă, ci într-alt chip, mai desăvârşit, unindu-ne atât de strâns cu El, încât devenim părtaşi şi împreună-vieţuitori cu El[38], făcându-ne mădulare ale Lui şi formând un singur trup cu El. Căci, pe cât e de negrăită dragostea Lui de oameni, care ne-a îmbrăţişat pe noi nevrednicii şi ne-a făcut vrednici de binefaceri atât de mari, tot pe atât e de neîntrecută unirea desăvârşită a sufletului cu Dumnezeu, încât nici prin icoană, nici prin cuvânt nu se poate tâlcui. Şi tot pe atât de minunat este chipul în care Domnul este de faţă în viaţa noastră, ca şi multele binefaceri cu care El ne încarcă traiul, ca unul Care singur se scaldă în preamărire. Căci de fapt pe cei ce poartă în trupul lor chipul morţii — moarte pentru care şi-a dat viaţa Fiul Omului,— pe aceştia îi zideşte din nou, le dă iar formă şi îi face părtaşi la însăşi viaţa Lui.

Datorită Sfintelor Taine — care vestesc moartea şi îngroparea Domnului — ne naştem şi noi la viaţa duhovnicească, cu ajutorul lor creştem în ea şi ajungem să ne unim în chip minunat cu însuşi Mântuitorul nostru. Căci prin

---

36. Matei 25, 25.

37. I Tesaloniceni 5, 19.

37 bis. Expresie luată probabil de la Dionisie Areopagitul, *Epistola VIU,* 5, Migne P.G. 3, 1096, «îl cheamă când fuge de fericire».

38. συζάω - a s e împărtăşi din aceeaşi viaţă. Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre suflet şi înviere,* Migne P.G., 46, 60 B.

aceste lucrări sfinte viem, ne mişcăm şi suntem, cum spunea Sfântul Pavel[39].

Astfel, Botezul este cel care ne dă însăşi fiinţa şi trăirea noastră întru Hristos, căci până nu primesc această Taină oamenii sunt morţi şi plini de stricăciune şi abia prin ea păşesc la viaţă.

La rândul ei, Ungerea cu Sfântul Mir desăvârşeşte pe noul născut la viaţa Duhului, întărindu-i puterile de care are nevoie aici pe pământ.

Iar dumnezeiasca Împărtăşanie susţine această viaţă, păstrând-o într-o stare înfloritoare. Şi aceasta, pentru că Pâinea vieţii de veci este cea care susţine puterile sufletului şi-l întremează de-a lungul călătoriei lui. Pe scurt, sufletul trăieşte din această Pâine a vieţii, după ce şi-a primit fiinţa în baia Botezului şi întărirea prin Ungerea cu Sf. Mir.

Şi astfel noi trăim în această lume văzută cu gândul la lumea cea nevăzută, schimbând nu atât locul, ci felul de trăire şi de vieţuire. De fapt, nu noi suntem cei ce ne-am mişcat sau ne-am ridicat mai aproape de Dumnezeu, ci Domnul însuşi este cel ce s-a coborât şi a venit la noi[40]. Căci nu noi am căutat pe Domnul, ci El ne-a căutat pe noi, doar nu oaia a plecat în căutarea păstorului şi nici drahma în căutarea stăpânei sale[41], ci însuşi Domnul a coborât pe pământ şi a găsit în om chipul Său[42], a cutreierat locurile pe unde rătăcise oaia pierdută şi luând-o pe umeri a scăpat-o din rătăcire. Bineînţeles nu ne-a mutat în alt loc, ci lăsându-ne pe pământ ne-a făcut încă de aici locuitori ai cerului şi ne-a vărsat în suflete dorul după viaţa cerească, fără să ne

39. Fapte 17, 28.

40. Sf. Vasile: *Despre smerenie* (Migne P.G. 31, 532): «Nu tu eşti cel ce ai cunoscut pe Dumnezeu, ci Dumnezeu cu bunătatea Lui este cel ce te-a cunoscut pe tine».

41. Luca 15, 4—10.

42. «Dispariţia chipului, stricarea peceţii dumnezeieşti întipărită în noi de la prima zidire, pierderea drahmei... ce cuvânt le-ar putea înşira ?», Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre rugăciunea domnească* V, P.S.B. 29, p. 445.

ridice la cer, ci doar aplecând cerurile şi pogorându-Se, după cum zicea proorocul : «Domnul a plecat cerurile şi S-a coborât pe pământ» [43].

Prin lucrarea acestor Sfinte Taine, Soarele Dreptăţii intră, ca printr-o mare deschizătură a firii [v]\ în această lume întunecată şi omoară tot ce-i pieritor în ea, împrăştiind peste tot duh de viaţă nemuritoare, căci Lumina lumii[45] biruieşte lumea, după cuvintele Lui : «Eu am biruit lumea»[m], vrând, adică, să spună prin aceasta că trupul muritor şi stricăcios se face vrednic de o viaţă veşnică şi netrecătoare. Căci, după cum atunci când intră razele soarelui într-o cameră în care arde o lumânare, privirile tuturor sunt atrase de aceste raze a căror strălucire face să pălească cu totul pâlpâirile făcliei, tot astfel şi strălucirea vieţii viitoare, care-şi face loc în lumea aceasta prin Sfintele Taine, covârşeşte în sufletele noastre orice farmec al vieţii trupeşti şi întunecă toată frumuseţea şi strălucirea acestei lumi.

Aceasta este trăirea în duh, care e în stare să nimicească orice poftă a cărnii, după cuvântul Sfântului Pavel : «Cu Duhul să umblaţi şi să nu mai împliniţi pofta trupului» [47]. Aceasta este calea[48] pe care a rânduit-o Domnul când a venit la noi şi aceasta este uşa [49] pe care ne-a deschis-o tot El când a intrat în lume, iar când s-a înălţat la Tatăl n-a găsit cu cale să le închidă, ci de acolo din slava Sa tot pe aceeaşi cale şi pe aceeaşi uşă coboară între oameni. De fapt, mai curând am putea spune că însuşi Domnul e veşnic de faţă, şi acum şi în tot cursul vieţii noastre, spre a fi credincios făgăduinţelor ce ni le-a făcut. Am putea zice şi noi cum zicea patriarhul Iacob că Sfintele Taine sunt «casa şi

43. Psalm 17, 11.
44. «Soarele dreptăţii», Matei 3, 20.
45. Ioan 8, 12.
46. Ioan 16, 33.
47. Galateni 5, 16.
48. Ioan 14, 4—6.
49. Ioan 10, **79.**
50. **Matei 28, 20.**

poarta Cerului» [51], prin care nu coboară numai îngerii — oare de fapt slujesc împreună cu noi la orice lucrare pe care o săvârşim —, ci pentru fiecare din cei botezaţi coboară şi Domnul îngerilor[52]. Pentru aceea, când Domnul a binevoit să primească botezul de la Ioan — vrând prin aceasta să arate, ca într-o oglindă, măreţia Botezului pe care îl va întemeia [M] —, atunci a poruncit de s-au deschis cerurile spre a ne face să înţelegem că taina Botezului este aceea prin care ne învrednicim să vedem desfătările cereşti. Aşijderea, şi când zice că nimeni nu poate intra în viaţa de veci dacă n-a primit Botezul, şi atunci baia Botezului e închipuită ca o trecere şi ca o poartă. De aceea când striga proorocul David : «Deschideţi-mi mie porţile dreptăţii» cred că tocmai aceste porţi dorea să le vadă deschizându-se. Aceasta este ceea ce mulţi prooroci şi împăraţi au dorit să vadă[55], dar care s-a putut împlini numai cu venirea pe pământ a însuşi deschizătorului porţilor acestora. Iată pentru ce, dacă i-ar fi fost dat lui David să intre pe uşa aceasta duhovnicească, n-ar fi ştiut cum să mulţumească lui Dumnezeu că a stricat peretele despărţiturii, ci ar fi exclamat: «Deschideţi-mi porţile dreptăţii şi intrând în ele voi lăuda pe Domnul», deoarece, odată trecut pe această poartă, i-ar fi fost dat în măsură şi mai mare să cunoască marea bunătate a lui Dumnezeu şi ne^ grăita Lui iubire de oameni.

într-adevăr, este oare vreo mărturie mai puternică a bunătăţii lui Dumnezeu şi a iubirii Lui de oameni[56] decât curăţirea sufletului nostru de întinăciunea păcatului prin spălarea cu apă, decât dobândirea împărăţiei cereşti prin Ungerea cu Sf. Mir sau, în sfârşit, decât ospătarea împreună

51. Facere 28, 18.
52. «Încă de la Botez fiecare creştin primim şi un înger», Origen, *în Mathaeus* 1G, 27, Migne P.G. 13, 1-165.
53. Cu alte cuvinte, termenul προχαράττων ne d ă să înţelegem, crede Cabasila, că botezul lui Hristos a prefigurat şi Botezul creşti nilor. Sf. Chirii al Ierus., *Cateheza III mistagogică,* trad. rom., p. 556.
54. Psalm 117, 19.
55. Matei 13, 17.
56. Tit 3, 4.
.

cu Cel ce şi-a dat trupul şi sângele pentru noi ? Prin Sfintele Taine oamenii ajung dumnezei şi fii ai lui Dumnezeu [57], iar firea noastră omenească, care altfel e praf şi cenuşă, se învredniceşte de cinstea care numai Domnului I se cuvine, se ridică la atâta mărire, încât ajunge părtaşă la însăşi cinstea şi firea dumnezeiască. Cu ce s-ar mai putea asemăna această minune ? Ar putea născoci mintea omului ceva peste aceasta ? Atât e de mare puterea Tainelor lui Dumnezeu, încât întrece chiar şi stelele de pe cer[58], ba cred că prin strălucirea şi măreția ei covârşeşte orice altă făptură şi zidire a lui Dumnezeu. De aceea, oricât ar fi de multe, de frumoase şi de mărețe făpturile zidite de Dumnezeu, ele sunt departe de înțelepciunea şi nesfârşita pricepere a Făcătorului lumii, Care poate face lucruri şi mai desăvârşite în frumusețe şi măreție, mai desăvârşite chiar decât ar putea spune orice limbă.

Căci dacă s-ar putea ca Dumnezeu să zidească o făptură atât de plină de frumusețe şi de bunătate, încât înțelepciunea şi puterea şi priceperea acestei făpturi să fie deopotrivă cu ale lui Dumnezeu, cu alte cuvinte desăvârşirea ei să se măsoare cu însuşi nesfârşitul veşniciei şi să fie ca o strălucire a bunătății Lui celei nemărginite, o astfel de făptură cred că ar trebui să întreacă în chip negrăit toate celelalte zidiri ale Lui. Or, dacă lucrarea lui Dumnezeu a constat întotdeauna din a face şi pe altul părtaş la bine şi după această lege a săvârşit toate cele trecute şi va săvârşi toate cele ce vor veni — doar bine spune Dionisie Areopagitul că binele cere să fie împărtăşit şi împrăştiat la cât mai mulți[59] —, adică, dacă buna plăcere a lui Dumnezeu vrea să facă părtaşi pe toți de

57. Sf. Vasile, *De Spiritu Sancto* 9, Migne P.G. 32, 109: «pțrin Duhul Sfânt putem ajunge dumnezei›θ€ό·ν γενέσθαι).

58. Avacum 3, 3.

59. W. Gass trimite la Dionisie -Areopagitul, *De&pre numele divine,* trad. rom. 1, 17. Se vede că Pontanus, primul editor al lui Cabasiila, a confundat lucrurile. De altfel în textul grec nu există nici o trimitere la Dionisie. în realitate e vorba de Sf. Grigorie de Nazianz, O/aiio 38, Migne P.G. 36, 20, unde se citează direct: «binele se cere împărtăşit şi împrăştiat» ἀδει χυθήναι).

cât mai mult bine, şi anume tot binele pe caire-1 poate săvârşi, atunci e sigur că lucrarea Lui este cel mai măreţ şi mai frumos semn al bunătăţii Lui şi cea mai desăvârşită icoană a dragostei Lui de oameni. Or, aceasta nu-i altceva decât lucrarea Iconomiei prin care Dumnezeu a purtat totdeauna grijă de omenire [ω].

Căci Domnul n-a făcut omenirii numai un bine ca oricare altul, ţinându-şi pentru Sine partea cea mai bună, ci ne-a făcut părtaşi la însăşi plinătatea Dumnezeirii[61], încărcându-ne cu toată bogăţia darurilor care se revarsă din Fiinţa Lui. De aceea n-a greşit Sfântul Pavel când a spus că mai ales în Evanghelie «se descoperă dreptatea lui Dumnezeu» [62], căci dacă există o facere de bine şi o dreptate a lui Dumnezeu, apoi aceasta se arată tocmai la împărtăşirea tuturor din belşugul bunătăţilor şi al fericirilor dumnezeieşti, lată de ce Sfintele Taine pot fi numite, cu drept cuvânt, «porţi ale dreptăţii», deoarece tocmai bunătatea şi dragostea lui Dumnezeu faţă de omenire — care nu sunt decât reflexul dreptaţii[3] şi a facerii Lui de bine — ne-au deschis porţile, prin care oamenii ajung la fericirea Cerului.

Dar în judecata şi în dreptatea Sa, Domnul a ales şi altă cale pentru a ne face părtaşi la biruinţa cerului : ne-a arătat adică şi uşa prin care să intrăm, şi calea spre a ajunge la ea. Căci nu ne-a smuls în chip silnic din ghearele diavolului ca pe nişte robi, ci s-a dat pe Sine preţ pentru noi, iar pe cel râu I-a pus în lanţuri, nu ca să-şi arate tăria Sa, ci pentru că aşa cerea dreapta judecată. Astfel a ajuns stăpân al casei lui Iacob, după ce nu prin silă, ci după dreptate a nimicit tirania celui rău, ce apăsa asupra sufletelor oamenilor. La acest lucru se gândeşte şi Psalmistul când zice : «Dreptatea şi adevărul sunt temelia tronului Tău, Doam-

60. οἰχοΜομία — planul de mântuire a lumii — prin întruparea Domnului. Despre ea, E. Branişte : N. Cabasila, *Tâlcuirea Stintei Liturghii,* Bucureşti, 1946, indice.

61. Col. 2, 9.

62. Rom.), 17.

63. Ps. 117, 19.

ne» [u]. Această dreptate nu numai că ne-a deschis nouă uşile cerului, dar însăşi Dreptatea întrupată S-a pogorât la noi. Căci în vremea de demult, înainte de a se fi coborât Domnul printre noi, nu exista nici o dreptate pe pământ. Aşa într-o zi, cum nu-I scapă Lui nici cea mai mică taină, s-a aplecat din înălţimea Cerului să vadă dacă va afla, oare, dreptate pe pământ şi n-a aflat deloc. «Căci, zice Psalmistul, toţi s-au abătut, împreună netrebnici s-au făcut, nu este nici unul care să facă binele, nu este până la unul»[e5].

Iar când celor ce şedeau în întunericul minciunii şi în umbra morţii le-a răsărit adevărul, atunci şi dreptatea s-a pogorât din cer şi s-a arătat oamenilor pentru prima oară în (toată desăvârşirea ei. Atunci s-a făcut îndreptarea noastră, căci prin moartea pe cruce a Celui atotdrept s-a şters vina ce era asupra noastră, au căzut de pe noi cătuşele fărădelegilor şi ale nedreptăţilor, la care singuri ne-am osândit, iar în urma acestei morţi răscumpărătoare a Domnului noi am ajuns să fim şi prieteni, şi aleşi ai Lui. Fiindcă prin moartea Sa, nu numai că Domnul ne-a slobozit din patimi şi ne-a făcut cetăţeni ai altei împărăţii, ci «ne-a dat şi puterea ca să ne facem fii ai lui Dumnezeu»[67], unindu-ne cu El atât prin trupul pe care I-a luat asupră-Şi, cât şi prin Cel ce ni se împărtăşeşte sub forma Sfintelor Taine. Aşa că în acest chip însuşi Domnul face să răsară în sufletele noastre dreptatea şi viaţa Sa, dreptatea cea adevărată pe care oamenii ajung s-o cunoască şi s-o trăiască prin Sfintele Taine.

,-. Căci chiar dacă şi înainte de venirea Celui ce ne-a adus îndreptarea şi împăcarea au mai fost mulţi oameni drepţi şi iubiţi de Dumnezeu — ceea ce trebuie să recunoaştem —, totuşi aceasta trebuie s-o înţelegem în legătură ou vremea lor, ca unii care au fost credincioşi şi nădăjduitori în vremile ce vor veni după ei, cu alte cuvinte ei trebuiau să stea pregătiţi

64. Ps. 8, 15 ; 88, 15.
65. Ps. 13, 3.
66. Ps. 84, 12 i îs. 9, 1.
67. Ioan 1, 12.

şi, îndată ce va veni Dreptatea, să alerge spre Ea ; îndată ce va veni Plătitorul răscumpărării, ei să devină slobozi ; când va veni Lumina, ei să-şi deschidă ochii să vadă, iar când însuşi Adevărul se va descoperi trupeşte, atunci să nu se mai uite la «închipuirea» Lui, ci la El însuşi. Pe vremea aceea, cei drepţi se deosebeau de cei nedrepţi numai prin aceea că — după ce şi unii şi alţii purtau aceleaşi lanţuri şi îi apăsa aceeaşi tiranie a iadului — cei dintâi sufereau robia şi apăsarea doar de frică, dorind cu toată puterea nimicirea închisorii şi ruperea lanţurilor lor, iar capul tiranului doreau să-i vadă căzut la picioarele lor, în vreme ce ceilalţi nu-şi dădeau nici măcar seama de viaţa îndobitocită pe care o duceau, ci se bucurau de această robie. La fel cu aceştia din urmă au fost şi cei ce au trăit în binecuvântatele zile ale vieţii pământeşti a Mântuitorului : nici ei n-au fost bucuroşi să răsară Soarele Dreptăţii peste ei, ba au făcut tot ce-au putut ca să-i stingă sau chiar să-i oprească razele de a se împrăştia peste lume.

De aceea, era şi firesc ca atunci când a fost să se arate împăratul, primii să fie sloboziţi din tirania iadului, pe când ceilalţi să rămână şi mai departe în lanţurile patimilor. Căci bolnavii care vor cu orice preţ să-şi refacă sănătatea şi care cer bucuros şi cât mai grabnic să vină la ei doctorul, unii ca aceştia arată mai mult dor după sănătate decât cei care nu-şi dau seama nici de boala lor şi nu cer nici ajutorul doctorului. Pe cei dintâi, cred că, chiar înainte de a-i vizite, doctorul îi socoteşte aproape vindecaţi, bineînţeles dacă nu se îndoiesc de meşteşugul său doftoricesc. Or, în timpurile vechi tocmai în acest fel trebuie să înţelegem că a socotit Domnul pe unii drepţi şi aleşi ai Săi. într-adevăr, unii ca aceştia făceau tot ce erau în stare spre a săvârşi cât mai multă dreptate, de aceea în ziua în care a venit Mântuitorul ei s-au şi învrednicit de slobozirea din lanţurile robiei lor. Dar chiar aşa stând lucrurile, soarta lor nu era prea fericită. Căci ca unii care erau mai dinainte hotărâţi să trăiască după

adevărata dreptate, ar fi trebuit s-ajungă în clipa morţii «în pace şi în mâna lui Dumnezeu», cum zice înţeleptul Solomon[68]. Or, cei care plecau din această lume se duceau cu toţii în iad. Când a venit însă în lume Stăpânul lumii, noi am primit dreptatea cea adevărată şi dragostea lui Dumnezeu, căci Domnul Hristos n-avea nevoie să le caute undeva departe, din clipa în care ele erau tocmai însuşirile firii Lui. Iar calea de la cer către pământ Domnul n-a aflat-o gata, ci El însuşi şi-a croit-o. Dac-ar fi aflat-o gata, ar fi însemnat că altcineva, înaintea Lui, a deschis-o ; or : «Nimeni nu s-a suit la cer, fără numai Cel ce S-a coborât din cer, Fiul Omului care este în cer» [69].

Şi atunci, din moment ce înainte de venirea Crucii nu exista nici iertare de păcate şi nici urmă de jertfă răscumpărătoare, oare despre ce fel de dreptate putea fi vorba în acele vremuri ? Căci înainte de a te fi împăcat cu prietenii nu e firesc să te poţi prinde în horă cu ei, iar înainte de a-ţi fi rupt cătuşele robiei, nu poţi avea dreptul să câştigi cununa alergătorilor. Sau, ca să fim mai scurţi, dacă mielul paştilor evreieşti a adus într-adevăr mântuirea, atunci de ce a mai fost necesară o a doua mântuire ? Căci dacă icoana şi închipuirea desăvârşirii ar fi adus fericirea deplină, atunci Adevărul şi Viaţa nu ar mai fi avut rost să vină în lume. Ce rost mai avea moartea lui Hristos ca să împrăştie duşmănia, să strice zidul de despărţire şi să strălucească pacea şi adevărul, dacă încă înainte de jertfa de pe Golgota ar fi fost cu putinţă să te faci drept şi prieten înaintea lui Dumnezeu ? [70]

Dar să mai aducem o mărturie.

Odinioară Legea era cea care ne unea cu Dumnezeu, azi, credinţa şi harul. Urmează de aici că odinioară starea noastră

68. înţelepciunea lui Solomon 3, 1.
69. Ioan 3, 13.
70. Despre raportul dintre Vechiul şi Noul Testament, dintre tip şi antitip, vorbeşte Cabasila adeseori în *Tâlcuirea Siintei Liturghii,* trad. E. Branişte.

față de Dumnezeu era aceea dintre rob şi stăpân, pe când azi, cea de fii şi de prieteni ai Domnului ; căci Legea e făcută pentru robi, câtă vreme harul, credința şi încrederea sunt pentru prietenii şi copiii familiei. Din toate cele spuse până aici, se învederează că Mântuitorul este «întâiul născut dintre morți» [71] şi că dacă El nu ar fi înviat dintre morți nici un om n-ar fi ajuns să guste din viață. De aceea El a fost începătorul sfințirii şi îndreptării noastre, cum spune şi Sfântul Pavel când scrie evreilor : «Domnul Hristos a pătruns dincolo de catapeteasmă până în Sfânta Sfintelor, ca un înainte mergător al nostru»[72]. Căci când a intrat în aceste Sfinte ale Sfintelor şi S-a adus pe Sine, în locul nostru, jertfă înaintea Tatălui ceresc, Mântuitorul lumii a luat cu Sine şi pe cei ce vor să fie părtaşi îngropării Sale, necerându-le să moară în chip firesc ca şi El, ci doar să mărturisească moartea Domnului prin Botez şi să-L vestească prin Ungerea cu Sfântul Mir şi prin împărtăşirea cu Sfânta Taină ce se săvârşeşte pe altarul Bisericii, unde, în chip neînțeles, oamenii mănâncă trupul Celui ce a murit şi a înviat. Aşa că, după ce i-a făcut să intre pe porțile împărăției Sale, Domnul îi şi încoronează pe cei ce îi urmează.

Şi aceste «porți» sunt cu mult mai însemnate şi mai de folos pentru sufletul nostru decât chiar porțile raiului, căci acestea din urmă nu se deschid nimănui dacă n-a trecut înainte prin cele dintâi; porțile raiului stau încă închise, în timp ce celelalte sunt de mult deschise ; cele dintâi lasă pe om să intre, dar îl opresc de a mai ieşi, celelalte dau omului libertatea de a mai ieşi chiar după ce a intrat odată ; unele pot fi închise şi au şi fost închise, celelalte s-au dat în două părți, catapeteasma s-a rupt[73] şi zidul de despărțire a fost dărâmat [74].

---

71. Col. 1, 18.
72. Evr. 6, 20.
73. Matei 27, 51.
74. Ef. 2, 14 f Col. 1, 20.

De acum însă nu mai tragem linie de despărțire între porțile raiului şi ale harului şi nici catapeteasmă, nici zid despărțitor nu le va mai despărți pe una de alta. Căci nu numai că s-au deschis porțile, ci, precum aşa de minunat zice evanghelistul Marcu, înseşi «cerurile s-au deschis»[75], arătând prin aceasta că de acum n-a mai rămas nici uşiță de despărțire, nici catapeteasmă şi nici altceva. Căci bine a spus Sf. Pavel că Cel ce a împăcat lumea de sus eu cea de jos şi a unit-o şi a împăciuit-o, iar peretele din mijloc al vrajbei I-a surpat, Unul ca acesta nu se poate minți pe sine, iar porțile acestea, care pentru Adam s-au deschis întâia dată, au trebuit să se închidă din clipa în care Adam nu mai era în starea în care trebuia să rămână. După ce însă aceleaşi porți au fost deschise din nou de însuşi Hristos, Cel care n-a săvârşit şi nici n-a putut săvârşi păcat — căci doar se spune că «dreptatea Lui rămâne în veac»[76] —, urmează că de atunci aceste porți trebuie să rămână deschise, pentru ca oamenii să intre prin ele la viața cea adevărată, iar odată intrați acolo, ei nu vor mai ieşi. Căci însuşi Mântuitorul zice : «Eu am venit ca viață să aibă şi mai multă să aibă» [77]. Or, viața pe care ne-a adus-o Domnul ne-a fost dată prin Sfintele Taine, cu ajutorul cărora noi ne facem părtaşi cu El prin moarte şi suferim împreună cu El, căci şi moartea numai aşa o putem înlătura. Pentru că fără a ne fi botezat cu apă şi cu Duh Sfânt nu putem intra în viață[78], iar fără a mânca trupul Fiului Omului şi a bea sângele Lui nu putem avea viață întru noi [79].

Dar să ne întoarcem iar la ceea ce am spus mai sus. Nu putem începe o viață în Dumnezeu până nu vom fi murit păcatului, iar păcatul nu-1 poate omorî nimeni decât singur Dumnezeu. Fireşte că dacă omul de bunăvoia sa s-a lăsat bi-

75. Marcu 1, 10 ; Ef. 2, 14 j 16; Col. 1, 20; II Tim. 2, 13.
76. Ps. 110, 3.
77. Ioan 10, 10.
78. Ioan 3, 5.
79. Ioan 6, 53.

ruit de rău, tot aşa va trebui să recâştige singur biruinţa. Dar din clipa în care a ajuns aproape un rob al păcatului, el nu mai este în stare de aşa ceva. Căci cum ne-am putea face mai buni atâta vreme cât rămânem robi ? Şi apoi chiar dacă am fi într-un fel oarecare mai mari decât diavolul, nu-i mai puţin adevărat că «nici o slugă nu-i mai presus de domnul său»[81]. Şi fiindcă, pe de o parte, omul care trebuia să scape de datoria care-l apăsa greu pe suflet şi să câştige această biruinţă prin puterile lui ajunsese el însuşi rob al celor peste care el trebuia să fie stăpân, iar pe de altă parte fiindcă Dumnezeu ca stăpân atotputernic nu era cu nimic dator faţă de nimeni, urma că nici Dumnezeu, nici omul n-au deschis lupta cu diavolul, iar întrucât fărădelegea stăpânea mai departe lumea, viaţa cea adevărată nu putea răsări pe pământ, căci unul era cel ce datora şi ou totul altul cel care putea plăti datoria. Din această pricină a trebuit ca Dumnezeu şi omul să conlucreze, iar cele două firi au trebuit să se unească în una şi aceeaşi persoană, şi anume în aşa fel ca una din ele să fie biruită, iar cealaltă să iasă învingătoare.

Şi atunci iată ce s-a întâmplat : însuşi Dumnezeu vine şi în locul omului ia asupra Sa lupta contra fărădelegii, pentru că de astă dată El era şi om. Ca om liber de orice păcat. El câştigă biruinţa asupra păcatului, căci este şi Dumnezeu, în felul acesta firea omenească se mântuieşte de rele şi câştigă cununa de biruinţă asupra păcatelor în care căzuse[82].

80. Sf. Vasile: *Comentat la psalmul 148* (trad. rom. p. 290—1): «sufletul omenesc a căzut sub jugul greu al păcatului». Sf. Grigorie de Nyssa : *Despre rugăciunea domnească,* t<rad. D. Stăniloae, în P.S.B., p. 445 sq.: «omul a ales în locul împreună-vietuirii cu Dumnezeu chi nul tiranizării de către puterea stricătoare».

81. Mat. 10, 24.

82. O serie de teologi apuseni în frunte cu Gass însuşi {*op. cit.,* p. 78), apoi Riviere, *Le dogme de la Redemption,* Louvain, 1931, *φ.* 281—301 au susţinut că Nicolae Cabasila va ii fost influenţat în aceste pasaje de «doctrina juridică a satisfacţiei» formulată de Anselm de Canterbury. E meritul lui S. Salaville («Vues soteriologiques chez N. Cabasilas», în *Revue des etudes byz.,* Bucurleşti, 1943, p. 5—57) de a fi respins acest neadevăr. Opera lui Anselm a fost tradusă în greceşte mult mai târziu, încât Cabasila n-o putea consulta.

Aceasta însă nu însemnează că toți oamenii luptă şi câştigă biruințe, deoarece ei n-au putut fi sloboziți de cătuşele fărădelegilor decât prin mijlocirea dureroasă a lui Hristos, care a dat putere fiecăruia dintre oameni să omoare păcatul şi să devină părtaş la preamărirea Lui. Pentru a asigura deci cununa biruinței, Mântuitorul a avut parte de răni, de cruce, de moarte şi de altele de felul lor şi chiar când I se îmbia bucuria, «a primit crucea, neținând seamă de ocara ei» [83].

Pe de o parte însă, Mântuitorul n-a săvârşit nici o nedreptate pentru care să poată fi judecat, nici n-a făcut nici o fărădelege şi nici cel mai mic rău, care să dea curaj şi celui mai neruşinat denunțător să-i pârască, iar pe de altă parte, se ştie că răni şi ruşine şi moarte pot veni cuiva numai pe urma săvârşirii de păcate. Şi atunci, cum de a putut îngădui aşa ceva când ştim că Dumnezeu însuşi este iubitor de oameni şi atotmilostiv ? Căci nu-i de crezut că Cel atotbun s-ar putea bucura de stricăciunea şi de moartea care stăpâneau în lume. De aceea față de păcatele omenirii El a răspuns cu suferința şi cu moartea, dar nu atât ca să-i pedepsească prin aceasta, cât mai curând ca să-i vindece. Se înțelege doar că Mântuitorului nu I s-ar fi potrivit o soartă ca aceea pe care a primit-o de bunăvoie pentru noi şi nici n-avea măcar urmă de slăbiciune, ca să aibă nevoie de vreo doctorie, ci tăria paharului plin cu amărăciune, pe care I-a băut, a trecut în noi şi a nimicit păcatul de acolo, iar suferința Celui nevinovat ne-a scăpat de marea datorie pe care noi păcătoşii trebuia s-o plătim lui Dumnezeu.

Şi fiindcă împăcarea adusă de Mântuitorul a fost mare şi minunată şi mult mai deplină decât răutățile omeneşti, ea nu numai că a şters vrajba, dar a adăugat în folosul nostru atâtea binefaceri, încât şi cei mai lepădați de Dumnezeu şi mai împătimiți, ca şi cei mai robiți şi mai necinstiți au fost ridicați până la slava cerului, iar cei de pe pământ au ajuns părtaşi ai împărăției lui Dumnezeu. Căci moartea Mântui-

83. Evrei 12, 2.

torului nu poate fi îndeajuns prețuită, chiar dacă, din bunătatea Domnului, ea a ajuns să fie cumpărată de noi, ucigașii, pe un preț atât de mic. Domnul a vrut însă și pe această cale să se preamărească în sărăcie și necinste, să trăiască în toate ca un rob și să fie vândut pe preț de rob, ca astfel să dobândească prețul nelegiuirii. Și într-adevăr, El a socotit că e o dobândă a suferi astfel de înjosire pentru noi oamenii, căci pe prețul de nimic cu care a fost vândut Mântuitorul ne-a făcut să înțelegem că moartea Lui pentru lume e un dar, un dar cu totul gratuit. El a murit de bună voie fără să fi nedreptățit pe cineva, nici în viața Sa particulară, nici în cea publică, făcându-se izvor nesecat de binefaceri pentru ucigașii Săi, izvor mai bogat chiar decât și-au putut închipui și dori aceşti ucigaşi.

Ce să mai lungim vorba ? Cel care a murit a fost chiar Dumnezeu. Sângele vărsat pe cruce a fost tot al lui Dumnezeu. Ce-ar putea fi mai prețios decât această moarte ? Dar în acelaşi timp, ce-ar putea fi mai înfricoşător ? Iată, prin urmare, cât de adâncă a fost căderea omenească, încât pentru a o vindeca a fost necesară o doctorie atât de puternică ! Desigur pentru a se ispăși fărădelegea se cerea o pedeapsă corespunzătoare, iar pentru a dobândi iertarea de batjocurile aduse lui Dumnezeu se cere o răscumpărare în stare să șteargă fărădelegea. Căci dacă odată s-a dobândit împăcarea, atunci nimeni nu mai poate invoca vreo vină. Dar între oameni nu se găsea nici unul care să nu aibă nici o vină şi să fie în stare să sufere pentru greşelile altora. Ba mai mult, nici un om singur şi nici omenirea întreagă — chiar dacă ar suferi de o mie de ori moartea — n-ar fi fost în stare să împace pe om cu Dumnezeu. Căci prin ce suferință ar fi în stare un rob nevrednic să răscumpere greşeala de a fi stricat în sine *chipul împărătesc*[8,1] al Domnului, bătându-şi joc de el într-un

84. **βασιλιχόί** εἰχών, imagine devenită în Biserică, încă din sec. IV. Eusetau, *De Ecclesiastica Theologia* 2, 7 (Migne P.G., 24, 912); Atanasie, *Adversus arianos* 3, 5, Migne P.G., 21, 332, în trad. rom. P.S.B. 15, p. 330 ; Sf. Grigorie de Nyssa, *De Proiessione Christiana,* Migne P.G. 46, 215 **etc.**

mod atât de josnic ? Pentru aceasta Domnul cel fără păcat, după ce suferă chinuri nenumărate, îşi dă şi viaţa, iar când este copleşit de răni, ca om, acelaşi Domn ia asupră-Şi şi rănile omeneşti, făcându-i astfel liberi pe aceştia de greutatea fărădelegilor lor şi slobozind la libertate pe cei legaţi, ca Unul care n-avea nevoie s-o cucerească pentru Sine, fiind Stăpân şi Dumnezeu.

Iată, deci, cât de scump ne-a fost câştigată viaţa cea adevărată prin moartea Mântuitorului !

Cât despre mijlocul de a atrage în sufletele noastre o astfel de viaţă, aceasta nu se poate dobândi decât prin Sfintele Taine : prin spălarea Botezului, prin Ungerea cu Sf. Mir. *Prin mijlocirea acestor Sfinte Taine, Hristos vine la noi, Îşi face sălaş în sufletul nostru, Se face una cu el şi-l trezeşte la o viaţă nouă. O dată ajuns în sufletul nostru, Hristos sugrumă păcatul din noi, ne dă din însăşi viaţa Sa şi din propria Sa desăvârşire, ne face părtaşi la biruinţa Sa* — o / *cât e de nespusă bunătatea Lui ! —, după ce-am ieşit din baia Botezului ne pune pe frunte cununa de lauri, iar la ospăţul sfintei Împărtăşanii ne mai declară şi biruitori împreună cu El !*

Dar oare ce legătură este între cununa biruinţei, care de obicei e roadă multor strădanii, şi baia Botezului, Ungerea Mirului şi ospăţul Altarului ? Ceva este, căci chiar dacă nu ne luptăm şi nu ne străduim când săvârşim aceste Taine, nu-i mai puţin adevărat că atunci în sufletul nostru trăim această luptă, preamărim înfrângerea răului, adorăm şi slăvim biruinţele sau trofeele Mântuitorului şi-I mărturisim o adâncă şi nețărmurită dragoste. Ba mai mult, chiar rănile, loviturile şi moartea Lui devin ale noastre, iar trupul nostru se schimbă în trupul Celui care a murit şi a înviat. De aceea, e şi firesc să ne bucurăm de bunătăţile ce decurg din suferinţele şi din moartea Lui. Dacă cineva, văzând căzut la pământ un tiran, de care toată lumea din jur striga că-i vrednic de judecată, s-ar apuca să-i laude, să strige că-i vrednic să poarte cunună pe cap, să-i preamărească viaţa

plină de cruzimi, ba încă ar spune că e în stare să moară şi el împreună cu acel tiran, pentru că legile au fost nedrepte ou el şi că sentinţa s-a dat greşit, — iar pe deasupra, fără pic de ruşine şi fără să-şi mai ascundă răutatea, ar mai lua încă şi pe Dumnezeu de martor în această obrăznicie a lui —, ei bine, ce soartă ar merita un asemenea om ? Oare i-am da şi lui aceeaşi pedeapsă ca şi tiranului ? Se înţelege că da. Dimpotrivă, dacă altcineva îşi preamăreşte prietenul câştigător la alergări, se bucură de câştigul lui, îi împleteşte cunună de lauri, pune pe toţi cei din jur să-i aclame şi să-i aplaude, apropiindu-se cu toată dragostea de biruitor, I-ar săruta pe frunte, i-ar strânge mâna şi atâta ar sălta de bucurie ca şi cum el însuşi ar fi câştigat cununa de lauri, în cazul acesta, oare nu s-ar împărtăşi şi el din răsplata viteazului — cel puţin dacă judecătorii ar fi drepţi — exact în acelaşi fel în care cel dintâi s-a făcut vrednic de soarta tiranului ?

Căci, într-adevăr, dacă se cade să cerem de la cei răi să dea seama de faptele lor şi-i facem răspunzători de înclinările lor păcătoase, ar fi nedrept să nu ţinem seamă de gândurile bune ale celor drepţi[85]. Dacă, pe deasupra, învingătorul n-ar avea nevoie de foloasele aduse de biruinţele sale şi nimic n-ar dori decât să vadă pe lăudătorul său aclamat de popor, iar în schimbul biruinţei sale mai bucuros ar dori să-i vadă pe prietenul său dobândind cununa de lauri, în acest caz oare n-ar fi lucru firesc şi drept ca, chiar fără strădanii şi primejdii, să ajungă să se încoroneze acest prieten ? Tot aşa vom putea înţelege şi rostul Botezului, al Mirului şi al împărtăşaniei în viaţa noastră. Căci şi noi, pe de o parte dispreţuim, urâm şi ne întoarcem privirile de la tiranul cel necurat, iar pe de altă parte pe Cel ce a câştigat biruinţa îl lăudăm, îl preamărim, admirăm biruinţa Lui şi ne plecăm în faţa strădaniilor Lui, iubindu-L din toată pu-

85. Desigur că «tiranul» nu poate fi decât diavolul, pe când «campionul câştigător» nu poate fi decât Hristos. El e şi «ţinta» (τέλος) şi «răsplată» (ἆθλον).

terea sufletului nostru, încât din prisosul acestor adânci simțăminte de dragoste îl primim ca pâine să ne cuminecăm, ca mir să ne ungem, ca apă să ne spălăm de fărădelegi. Se vede, aşadar, lămurit că Mântuitorul a luptat pentru noi murind, pentru ca noi să biruim ; de aceea nu trebuie să ne pară ciudat şi nefiresc lucru ca prin mijlocirea Sfintelor Taine să câştigăm cununa biruinței. Aşa, în ce priveşte Botezul, noi suntem convinşi că el are tot atâta putere ca şi moartea şi îngroparea lui Hristos, de aceea îl primim cu toată graba şi bucuria. Dar şi Domnul — El care nu face oamenilor daruri fără însemnătate şi nu-i face vrednici de binefaceri mărunte — pe cei care au murit şi s-au îngropat loruşi prin Botez, îi face una cu El, şi nu numai că-i face vrednici de o cunună de biruință sau de o parte din mărirea Sa, ci li se dă pe Sine însuşi încununat cu toată strălucirea biruinței.

Când ieşim din apa Botezului, noi avem în suflete pe însuşi Mântuitorul nostru, şi încă nu numai în suflet, ci şi pe frunte, în ochi, ba şi în mădulare şi în cel mai ascuns ungher al ființei noastre, şi anume îl avem plin de mărire, curat de orice păcat şi lipsit de orice stricăciune, aşa precum a înviat, aşa cum S-a arătat apostolilor, precum era pe când S-a înălțat la cer şi, în sfârşit, aşa cum va fi când Se va întoarce iarăşi să ne ceară comoara ce ne-a încredințat-o.

Prin mijlocirea acestei naşteri, prin Botez, noi am fost însemnați într-un fel oarecare cu însuşi chipul şi pecetea lui Hristos, care de acum încolo stăpâneşte toate intrările ființei noastre, pentru ca nimic străin să nu mai pătrundă în noi. Cele două căi pe care se face respirația şi hrana trupului nostru sunt tot aceleaşi prin care Domnul pătrunde în sufletele noastre ; amândouă căile ne unesc cu ființa Sa, una sub formă de ungere de bună mireasmă, iar alta sub

86. Acelaşi φίλτρον (iubire excesivă) de care am mai pomenit.

formă de mâncare duhovnicească. Domnul devine suflarea noastră şi hrana noastră şi, astfel, unindu-Se cu noi şi amestecându-Se pentru totdeauna în unitatea fiinţei noastre, El Se face trupul nostru tainic şi în acest trup El ajunge cu vremea să fie pentru noi ceea ce este capul pentru mădulare. Prin Domnul, noi ne facem părtaşi la toate binefacerile Duhului, pentru că El e capul nostru, şi ceea ce aparţine capului e firesc să treacă şi asupra mădularelor.

Poate că cineva s-ar mira că Dumnezeu nu ne-a lăsat să avem parte mai mare la suferinţele şi la moartea Lui. Se vede că a vrut să lupte El singur, dar când a fost vorba de cununa biruinţei, îndată ne-a făcut şi pe noi părtaşi la ea, Aici e taina nespusei iubiri de oameni a Fiului lui Dumnezeu, iubire care covârşeşte toată mintea şi toată puterea de înţelegere[87]. Căci abia după ce Hristos S-a răstignit, ne-am putut uni şi noi cu Domnul, câtă vreme până ce nu murise, noi n-avusesem nici o legătură cu El. înainte de a muri, El era fiu prea iubit; în aceeaşi vreme noi eram nişte făcători de rele, robiţi patimilor şi înrăiţi la suflet. După ce, însă, Mântuitorul Şi-a dat viaţa pe cruce, dobândindu-ne răscumpărarea şi zdrobind cătuşele diavolului, din acel moment am primit slobozenie şi înfiere şi ne-am făcut mădulare ale trupului care are drept cap pe Hristos. Din această pricină, tot ce se ţine de cap, devine şi al nostru. Şi anume, prin baia Botezului ne curăţim de orice păcat, prin Taina Mirului ne facem părtaşi la darurile cele dumnezeieşti, iar prin Sfânta Cuminecătură dobândim părtăşie la însăşi viaţa Domnului Hristos. In ce priveşte viaţa noastră viitoare, ne va fi dat să o trăim ca nişte dumnezei în jurul marelui Dumnezeu[88], să

87. Iubirea de oameni cea negrăită (τήί αρρήτου φιλαΜθρωπίαί) (a Dom nului) depăşeşte orice judecată şi toată puterea de înţelegere.

88. Mineiul lunii August, ziua 6, la praznicul Schimbării la Faţă; irmosul utreniei : «la a doua venire a Sa Hristos Se va arăta ca un Dumnezeu între dumnezei».

devenim moşteni la aceleaşi bunuri ca şi El şi chiar să ajungem să stăpânim împărăția Lui — bineînțeles, dacă nu cumva ne vom orbi de bunăvoie în restul vieții pământeşti şi dacă nu vom spinteca cu mâinile proprii haina noastră împărătească [89]. Căci în cealaltă vreme a vieții noastre numai un singur lucru ni se cere : să păstrăm binefacerile şi darurile împărtăşite de Hristos şi să nu lepădăm cununa, pe care cu atâtea oboseli şi strădanii ne-a împletit-o Mântuitorul. Doar aceasta şi este viața în Hristos, viață pe care o câştigă Tainele Sfinte, la care, bineînțeles, se adaugă şi strădania binevoitoare a omului[90].

Dar, pentru a putea vorbi despre această viață în Hristos, se cade să tratăm întâi despre fiecare Taină în parte, iar în al doilea rând, despre rostul pe care-l are în această lucrare şi voința omului.

89. Iarăşi χ

90. Această frază, cuprinzând pe de o parte rolul harului dobândit prin Sfintele Taine, iar pe de altă parte contribuția omului (σπουδή), face legătura primelor cinci cărți cu cea de a şasea.

CARTEA A DOUA

ROLUL SFÂNTULUI BOTEZ ÎN VIAȚA DUHOVNICEASCA

Din cele spuse până aici se vede lămurit că viața duhovnicească își are izvorul în Sfintele Taine. Acum vrem să arătăm modul în care fiecare din aceste Taine ajută la dobândirea vieții duhovnicești. Și pentru că viața în Hristos constă în unirea sufletului nostru cu Dumnezeu, n-avem decât să vorbim în cele următoare despre chipul în care fiecare Taină Sfântă ajută la unirea credincioșilor cu Hristos.

întâi de toate, pentru a ne uni cu Hristos va trebui să trecem prin toate stările prin care a trecut și El. Dar dacă e drept că Hristos a primit în Sine trup și sânge lipsite de orice întinăciune a păcatului, tot așa-i de adevărat că Cel ce prin fire a fost dintru-nceput Dumnezeu a îndumnezeit însăși firea omenească pe care a luat-o și, în sfârșit, Fiul lui Dumnezeu a murit și a înviat în acest trup omenesc. De aceea, cel ce-și dorește unirea cu Hristos va trebui să se și împărtășească din trupul Lui, să și guste din dumnezeirea Lui și să-și lege viața sa de moartea și de învierea Domnului [1]. Căci, într-adevăr, noi de aceea ne și botezăm ea să ne îngropăm și să înviem împreună ou El, de aceea ne ungem și cu Sf. Mir ca să ajungem părtași cu El prin ungerea cea împărătească a îndumnezeirii și, în sfârșit, de aceea mâncăm hrana cea preasfântă a împărtășaniei și ne adăpăm din dumnezeiescul potir, pentru ca să ne cuminecăm cu însuși trupul și sângele pe care Hristos le-a luat asupră-Și. Așa că, la

1. în original μετασχεῖν (a seîmpărtăși), μεταλαβεῖν (a participa) și «.οϊΜονηοαι (a comunica).

drept vorbind, noi ne facem una cu Cel ce S-a întrupat şi S-a îndumnezeit, cu Cel ce a murit şi a înviat pentru noi. Dar, la urma urmei, de ce să schimbăm noi ordinea lucrurilor, începând noi unde a terminat El şi terminând noi unde El a început ? Sigur că de aceea, fiindcă El S-a coborât pe Sine ca să ne înălțăm noi, pentru că în fața noastră stăruie acelaşi drum : ca în timp ce El coboară, noi să urcăm[2]. Cu alte cuvinte, ca şi pe o scară, ultima treaptă a Lui e prima pentru noi. Căci *Botezul înseamnă tocmai o naştere, Mirul, un izvor de tărie şi de lucrare, iar Pâinea vieții şi paharul binecuvântării euharistice sunt într-adevăr mâncare şi băutură.*

Or, e un lucru peste putință să lucrezi sau să fii îngropat înainte de a te fi născut. Şi apoi, afară de aceasta, Botezul împacă pe om cu Dumnezeu, Sfântul Mir îi împărtăşeşte multe daruri minunate, iar puterea Mesei euharistice îi aduce sufletului însuşi trupul şi sângele lui Hristos. Se înțelege că, după cum înainte de a te fi împăcat ou prietenii nu poți sta în mijlocul lor, tot aşa nici dacă eşti în stare de păcat şi de stricăciune nu te poți împărtăşi din trupul şi sângele Domnului, de care sunt vrednice numai sufletele curate.

Iată de ce, întâi de toate ne spălăm, apoi ne ungem şi numai după ce ne-am curățat de ajuns şi ne-am umplut de buna mireasmă a ființei lui Hristos, abia după aceea suntem primiți şi noi la sfânta masă a împărtăşaniei [3]. Dar deocamdată destul despre aceste lucruri. Acum să cercetăm pe rând roadele particulare ale fiecărei Taine şi, în primul rând, cum şi în ce măsură lucrează Botezul la sălăşluirea acestei vieți în sufletul nostru.

A primi Botezul înseamnă să te naşti întru Hristos, să începi o viață nouă sau să fii adus la viață din nimic. Despre

2. Cu referire la Hristos, ordinea acestor trei Taine este tocmai inversă față de cea referită la omilia Sfântului Atamasie, *Despre întru parea Cuvântului* 54, 3 (Migne 25, 192).

3. In Biserica Ortodoxă toate aceste trei Taine se împărtăşesc credinciosului în aceeaşi zi. Expresia «bună mireasmă» (εὐωοεις) pro vine din Cântarea Cântărilor, adeseori repetată de Dionisie -Areopagitul, P.G. 3, 404.

aceasta ne putem asigura cu destule mărturii. în primul rând, din ordinea în care creştinul primeşte Sfintele Taine, căci Botezul e Taina cea dintâi pe care o primim, ca una care, înaintea celorlalte, ne sădeşte în suflet viaţa cea nouă[4] ; în al doilea rând, din numirile care se dau acestei Taine, iar în al treilea rând, din slujbele şi cântările care se săvârşesc deodată cu Botezul.

Iată, aşadar, care e ordinea primirii Tainelor: întâi şi întâi Botezul, în al doilea rând Ungerea cu Sfântul Mir şi, în *ai* treilea rând, împărtăşirea cu Sfânta Euharistie. Că baia Botezului este începutul şi temelia vieţii in Hristos se vede de acolo că însuşi Mântuitorul, ca să arate până unde S-a pogorât, a primit întâi de toate Botezul[3].

Dar şi numirile care se folosesc pentru Taina aceasta, oare nu ne spun şi ele acelaşi lucru ? într-adevăr Botezul este numit : «naştere», «renaştere», «creare din nou», «pecete» ; dar tot aşa de bine i se mai spune şi «baie» şi «ungere» şi «luminare» şi «dar al lui Dumnezeu», — cuvinte care toate vor să spună unul şi acelaşi lucru, şi anume că primirea Botezului este prima condiţie pentru cei ce se află cuprinşi de dorinţa de a duce o viaţă în Hristos. Şi de fapt, cuvântul «naştere»[G] nici nu pare a însemna alt lucru decât tocmai aceasta. Cât despre cuvintele «naştere din nou» şi «creare din nou», ele ne spun că cei care prin mijlocirea Botezului au fost născuţi şi aduşi la o nouă viaţă avuseseră această viaţă încă de mai-nainte, dar au pierdut-o şiu re - găsesc prin această Taină — întocmai ca şi marmora unei statui stricate, pe care meşterul o cioplеşte din nou ca să i se dea frumuseţea de la început[7]. Dar şi în ce priveşte roadă spălării prin Botez, ea dă omului o formă şi o înfăţişare nouă,

4. N-am putut avea la îndemână lucrarea lui J. Ysebaert, *Greek Baptismal Terminology,* Nijmegen, 1962. Naşterea pe caire ne-o dă Bo tezul — γεννηθήναι.

5. Cf. Cartea I, nota 53.

6. Grigorie de Nazianz, *Oratio XII,* 3 Migne P.G. 36, 361.

7. πλάσαων, άνάπλασιΐ. Platon, *Tim.* 42 D.; Sf. Grigorie de Nyssa, *Oratio catehetica magna* 35, Migne P.G., 45, 92.

şi anume pune pe sufletele omeneşti o pecete, un chip care le leagă de moartea şi de învierea Mântuitorului.

De aceea chipul acesta se şi numeşte «pecete», pentru că le însemnează cu chipul împăratului şi întru asemănare cu Dumnezeu. Şi întrucât forma îmbracă, aşa zicând, tot trupul şi ascunde părţile mai urâte, atunci îi spunem Botezului «baie» şi «haină». Tocmai pentru a arăta că acesta e rostul «hainei» şi al «pecetei»[8]. Sfântul Pavel vorbeşte câteodată că Hristos lasă în sufletele oamenilor tiparul înfăţişării şi al formei Sale, iar altădată îi îmbracă pe creştini precum cu o haină. Astfel se zice despre cel trecut la legea creştină că «s-a îmbrăcat întru Hristos» şi s-a botezat: «Fiii mei, pentru care din nou sufăr durerile naşterii, până în clipa în care Hristos va lua chip în voi» [9], iar în alt loc : «Iisus Hristos s-a înscris înlăuntrul sufletelor voastre, şi încă sub formă de om răstignit» [10]. Tot Sf. Pavel scrie către Galateni următoarele : «Câţi în Hristos v-aţi botezat, în Hristos v-aţi şi îmbrăcat» [u]. Aurul, argintul şi arama câtă vreme se înmoaie sub puterea focului, ne lasă să vedem numai materia goală, de aceea li se şi spune fiecăreia pe nume : aur, argint şi aramă. Dar de îndată ce aceste materii îşi primesc o anumită formă sub bătăile ciocanului, atunci nu mai sunt o materie goală, ci au luat deja o formă — aşa cum se aşază haina pe trup — şi din clipa aceea se iveşte o numire nouă : acuma avem o statuie sau un inel, iar aceste vorbe nu mai arată materia, ci numai soiul şi forma.

Poate că chiar din această pricină, fericita zi a Botezului este socotită de creştini ca «ziua *numelui»,* deoarece tocmai în această zi suntem născuţi din nou şi pecetluiţi pentru o nouă viеţuire, iar sufletul nostru, care până atunci n-avea nici o formă şi nici o rânduială, îşi ia forma şi conţinutul. De altfel, în ziua aceea noi suntem cunoscuţi ca «ai Lui»,

8. «Pecetea» e şi semnul nerepetării, al indelebilităţii.
9. Gal. 4, 19.
10. Gal. 3, 1.
11. Gal. 3, 27.

noi care «am cunoscut pe Dumnezeu sau mai degrabă am fost cunoscuți de El» — după vorba Sfântului Pavel, căci în acea zi auzim pentru prima oară că ni se spune pe nume, ca şi când într-adevăr abia atunci am fi fost «cunoscuți» [a]. Şi «a fi cunoscut» înseamnă a fi cunoscut de către Dumnezeu ca al Lui. Din această pricină spune David despre cei ce n-au nici o legătură cu viața duhovnicească : nici «nu voi pomeni numele lor pe buzele mele»[13], căci cei ce fug de această lumină rămân necunoscuți şi nebăgați în seamă. Şi nici cu ochii nu s-ar putea zări nimic dacă n-ar exista lumină, după cum nici un om nu poate spune că a fost cunoscut de Dumnezeu până nu s-a învrednicit să primească raza Botezului. Pricina adevărată a acestor lucruri este că nu există nici un adevăr dacă nu-i dat la iveală de această Lumină ; de aceea se şi zice : «Domnul cunoaşte pe ai Săi» [14], iar în altă parte Mântuitorul spune că nu mai vrea să recunoască pe «fecioarele nebune» [15].

Botezul se mai numeşte şi «luminare», pentru că ne aduce viața cea adevărată şi ne face să fim cunoscuți de Dumnezeu ; el ne apropie de lumină şi ne îndepărtează de răutățile întunericului. întrucât e şi lumină, Botezul ne scaldă în baia strălucirii celei duhovniceşti şi, după ce ne-a curățit pe deplin, ne dă puterea să gustăm lumina, iar pe deasupra alungă de la noi toată întunecimea păcatului, care, ca şi o negură, oprea raza ajutorului dumnezeiesc să cadă asupra noastră [16].

---

12. Galateni 4, 9. în Orient numele copilului e ținut secret şi-l dă naşul numai în timpul ceremoniei Botezului. A se vedea şi cele spuse de Sf. Grigorie de Nazianz *{Oratio XL,* Migne P.G. 36, 260) despre oMου-αστήριον. Se observă familiarizarea lui N. Cabasila cu noțiunile fizicii şi metafizicii aristotelice despre «materie» şi «formă». Aristotel, Metafizica VII, 1, 1029; *Fizica* II, 209 B.

13. Psalm 15, 4.

14. II Tim. 2, 19.

15. Mat. 25, 12.

16. Se pare că Dionisie -Areopagitul a fost cel care a generalizat *(Ierarhia* III, 1, Migne P.G. 3, 425) numirea Botezului ca «Luminare» şi «Arătare» (φώτισμα).

Aducându-ne naşterea cea după Duh, Botezul este un dar de la Dumnezeu, o *«harismă»,* pentru că ce-ar putea aduce ca al său omul până nu s-a născut ? Doar întocmai ca şi la naşterea trupească, înainte de a fi primit Botezul, omul nici nu ştia ce să dorească, întrucât nu putem pofti decât lucruri de care ne-aducem aminte. Şi dacă nici o dorinţă nu se suise încă la inima noastră până atunci şi nici n-am ajuns să putem judeca înainte de-a fi început vârsta priceperii, — atunci sigur că nu poate fi vorba că Taina Botezului ar fi un dar, pe care noi ni-1 alegem. Auzim vorbindu-se despre libertate şi despre strălucirea împărătească a Botezului şi ne ducem cu gândul la o viaţă fericită, aşa cum numai omul şi-ar putea-o închipui. Or, Botezul trebuie să ne facă să ne gândim la cu totul altceva, ceva care covârşeşte şi înţelegerea, şi dorinţa noastră.

Botezului i se mai zice şi *«ungere»,* pentru că el zugrăveşte pe sufletul nou-botezaţilor chipul lui Hristos, care s-a uns pentru noi. Taina Botezului întipăreşte în noi pecetea lui Hristos, fiindcă ungerea făcută cu îngrijire asupra tuturor părţilor trupului arată pe alesul Domnului, pe care-1 face asemenea lui Hristos, îi dă o formă creştină şi-i rămâne ca o pecete adevărată,

Din cele spuse până aici se vede lămurit că «pecetea» vrea să spună acelaşi lucru ca şi «naşterea», iar «haina» şi «baia», aşijderea; pe de altă parte, fiindcă darul, luminarea şi baia Botezului ne duc cu gândul la o naştere sau o nouă plăsmuire duhovnicească, urmează în chip lămurit că baia în duh însemnează unul şi acelaşi lucru cu naşterea, iar *Botezul este în acest caz începutul vieţuirii noastre în Hristos.*

Dar şi *slujbele* şi cuvintele care însoţesc săvârşirea sfântului Botez ne spun acelaşi lucru. Şi anume, deoarece credinciosul care se apropie de această Taină nu este încă împăcat cu Dumnezeu şi nici desfăcut de vechea ruşine a păcatului, preotul se roagă întâi şi întâi lui Dumnezeu, să-i slobozească de muncile necuratului. Dar nu numai că preotul se

roagă pentru el lui Dumnezeu, ci îl mai şi ia deoparte şi strigă să iasă din el tot necuratul[17], pe care-1 biciuieşte şi-1 alungă, GU «un nume care e mai presus decât orice nume» . Aşa că mult trebuie celui chemat până când să ajungă la viaţă, până să se facă fiu şi moştean, ei care de atâta vreme se afla tot sub stăpânirea celui rău. Căci a te întovărăşi atâta vreme cu diavolul înseamnă a fi atât de departe de Dumnezeu, încât e tot una cu a fi mort. Din această pricină preotul suflă peste faţa celui ce se apropie de Botez, ca şi cum înainte acesta n-ar fi avut viaţă [10]. Şi ştim doar că suflarea în toate vremurile a închipuit viaţa. Lucrurile acestea însemnează ceva cu totul nou, anume că lepezi ce-ai moştenit sau ce ai avut şi-ţi întorci privirile spre o lume cu totul nouă.

Cel ce vrea să îmbrăţişeze legea creştină simte în sufletul său scârbă pentru cele din lumea aceasta şi, în schimb, preamăreşte pe cea viitoare ; se leapădă de o viaţă, ca s-o dobândească pe alta ; ocoleşte cu orice preţ pe stăpânul vieţii de pe pământ, ca să caute cu înflăcărare pe adevăratul stăpân al vieţii. Şi fiindcă se leapădă şi de trecut şi de prezent, omul vrea să ne arate că nu-i mulţumit cu nimic şi acum doreşte altceva, iar prin aceea că în locul trecutului el preamăreşte ceea ce-i va da Taina aceasta, însemnează că prin Botez omul începe o viaţă nouă, aşa cum vom vedea mai departe.

într-adevăr, când a intrat în casa cea sfântă a lui Dumnezeu, omul şi-a lepădat hainele şi şi-a scos încălţămintea, care sunt folositoare traiului pe pământ şi care închipuiesc viaţa trecută[20]. După aceasta, cel ce se botează se întoarce spre Apus, suflă o dată lung prin buzele sale, suflare care parcă vine din străfundurile întunericului său lăuntric; în acelaşi timp dă eu mâinile pe dinaintea feţei sale ca şi cum

17. E vorba de exorcismele sau lepădările de Satana. A se vedea **Dr. V.** Coman, *Exorciştii* în *dreptul bisericesc.* Braşov, 1945.
18. Filipeni 2, 10.
19. Fac. 2, 7.
20. Chirii al Ierusalimului, *Cateheza II mistagogică,* ed. cit., p. 549.

ar vrea să alunge pe duhul cel rău, oare parcă ar mai zăbovi undeva prin apropiere, şi în urmă îl scuipă în faţă pe acest părinte al fărădelegii şi al necurăţiei[21]. Aceasta înseamnă că de acum încolo omul a rupt pentru totdeauna cu această prietenie plină de amărăciuni şi că de aici înainte faţă de ea nu va avea decât ură şi dispreţ.

Fugind de întuneric, omul aleargă acum spre lumină; privind spre Răsărit[22], ochii lui caută soarele ; după ce a zdrobit cătuşele tiranului celui rău, el se prosternează în faţa împăratului lumii ; întorcând spatele vicleanului diavol, îşi recunoaşte de acum adevăratul stăpân, îi făgăduieşte supunere şi slujire din tot sufletul şi mai presus de toate se leagă că va crede în El şi-L va recunoaşte de adevărat şi singur Dumnezeu. Iar adevărata cunoaştere a lui Dumnezeu înseamnă chiar începutul acestei vieţi fericite. Căci, bine spune Solomon înţeleptul : «A te cunoaşte pe Tine este rădăcina nemuririi» [23], după cum şi la început necunoaşterea lui Dumnezeu a dus la moarte. Căci Adam n-a vrut să cunoască iubirea de oameni a lui Dumnezeu, crezând despre El că-i răzbunător în loc să-i creadă atotbun. De aceea a crezut că însală pe Cel înţelept, netrăind cu înţelepciune, dar s-a păcălit, fiindcă nevrând s-asculte de Stăpânul lumii s-a făcut pe sine rob fricos, iar urmarea a fost că din rai a fost alungat, de viaţă a fost lipsit, iar traiul şi I-a dus în suferinţă şi la urmă a trebuit să moară[24]. Aşadar, oricine se doreşte după viaţă adevărată, trebuie să se lase călăuzit de Dumnezeu, şi aceasta cu atât mai vârtos când e vorba să-L cunoască pe El.

Şi fiindcă e vorba să păşim pe drumul care duce la rai, nu trebuie să mai zăbovim, ci să aruncăm şi să lepădăm chiar şi hainele de pe noi, ca astfel să rupem întru totul cu viaţa de aici. Căci numai Adam, lipsindu-se de haina

21'. Chirii al Ierusalimului, *Cateheza I mistagogică,* p. 541—546.
22. Chirii al Ierusalimului, op. *cit.,* p. 547.
23. Înţelepciunea lui Solomon, 16, 3.
24. Fac. 3, 22—23.

aceea a ruşinii şi văzându-se în deplină goliciune, a ajuns să-şi piardă toate. Cât despre noi, dezbrăcându-ne de aceste haine de piele[25] ca să ne întoarcem la o goliciune deplină, facem cu totul altceva decât a făcut Adam, însemnând prin aceasta că ne întoarcem iar la *haina împărătească*[26] pe care o aveam la început. Cu alte cuvinte ajungem chiar la punctul prim şi la drumul de pe care Adam s-a abătut şi a căzut aşa de jos. Căci a te dezbrăca de ceea ce-i omenesc în tine, înseamnă să te duci spre lumina cea adevărată, fără ca să iei ceva de-al tău cu tine. Doar umbra morţii[27] şi tot ceea ce lipseşte sufletele de razele cele dumnezeieşti este, întocmai ca şi hainele, un văl pus între lumină şi trupuri.

Ungerea cu untdelemn sfinţit are, se înţelege, şi o însemnare deosebită, dar poate să cuprindă şi înţelesul următor, şi anume, ea ne duce cu gândul la stâlpul de piatră de la Betel, pe care Iacob, după ce I-a uns cu untdelemn, l-a închinat lui Dumnezeu[28]. E drept că ungerea aceasta aminteşte şi de ungerea pe seama poporului lui Dumnezeu, a regilor şi a preoţilor, dar care nu mai sunt de acum ai lor, ci trăiesc pentru Dumnezeu şi pentru cei pe seama cărora sunt trimişi. Tot aşa şi noi, *după spălarea Botezului ne lepădăm de noi înşine şi chiar şi de viaţa noastră, ca să devenim numai ai lui Dumnezeu.* Iată deci ce vrea să zică a te despuia de tine însuţi pentru ca să te faci una cu Dumnezeu. Pe lângă aceasta, ungerea e şi o icoană potrivită cu numele de creştin, nume care vine tocmai de la cuvântul grecesc «a unge»[29]. Şi când ne ungem ne facem şi noi asemenea cu Unsul Domnului, căci doar Hristos însuşi este Cel care cu dumnezeirea Sa «a uns» întreagă omenirea, făcându-ne astfel şi pe noi

25. δερμάτινος χιτών, în înţeles de unelte ale răutăţii sau cuget al trupului, la Grigorie de Nyssa, Marea *cuvântare catehetică* VII, 4, apoi *Despre suflet* şi *înviere,* Migne P.G. 46, 14β.

26. Of. Cartea I, nota 84.

27. îs. 9, 1 ; Matei 4, 16.

28. Fac. 28, 23.

29. In româneşte, termenii «Hristos» şi «creştin» provin de la verbul grecesc χρίζει = a unge.

părtaşi la această ungere. Şi chiar această ungere duhovnicească o închipuie Taina Botezului, şi cel ce săvârşeşte asupra credinciosului o astfel de lucrare sfântă ne-o lămureşte foarte bine prin aceea că vorbele pe care le spune la Botez ne aduc aminte de acelea prin care proorocul David vorbeşte despre ungere şi despre împărăţie. Căci preotul, ungând pe credincios, zice : «Unge-se robul lui Dumnezeu... cu untul de lemn al bucuriei», iar David preamărea cu sute de ani înainte pe Mântuitorul lumii, zicând : «Domnul însuşi, Dumnezeul Tău te-a uns pe Tine cu untul de lemn al bucuriei, alegându-te pe Tine între toţi părtaşii tăi» [30], înţelegându-ne pe noi, pe care, prin marea Lui iubire de oameni, ne-a făcut acum părtaşi la împărăţia Lui [31].

Dar până acum încă tot n-avem în noi viaţă. Tot ce-am spus până aici nu-s decât imagini, chipuri şi pregătire pentru adevărata viaţă. Când însă, după întreita afundare în apă, catehumenul se îmbracă în glasul cântării Treimii celei Sfinte, atunci îndată primeşte tot ce poate dori[32] : se naşte, vine la lumina şi la zidirea cea adevărată — cum îi place proorocului David să rostească [33] —, primeşte pecetea cea sfântă, dobândeşte întreaga fericire dorită şi se face lumină cel ce mai-nainte era întuneric, capătă viaţă cel ce nu exista, e primit în sălaşele lui Dumnezeu şi făcut fiu al Lui cel ce, din închisoarea şi robia cea mai de pe urmă, ajunge pe tron împărătesc. Căci apa Botezului nimiceşte viaţa dintâi, ca să nască din nou alta, mai bună, sugrumă pe omul cel vechi şi dă viaţă celui nou. Că lucrurile stau aşa, ne-o spun cei ce s-au învrednicit să primească Botezul, dar lucrul se vede

30. Ps·. 44, a

31. Idee similară la Qrigen, *In Cantlcum Canticorum* II, în P.S.B.Θ, p. 325 apoi. *Contra Cels.,* VII (Mignte P.G. 11, 1420). Chirii al Ierusalimului, *Cateheza mistagogică III,* 1, ed. cit., p. 355—556.

32. Potrivit rânduielii sfântului Botez, preotul şi naşul înconjoară cristelniţa şi analogul cântând de trei ori: «Câţi în Hristos v-aţi botezat, în Hristos v-aţi şi îmbrăcat» (Galateni 3, 27) spre a pecetlui cu adevărat «naşterea» sau «creştinarea» pruncului purtat în braţe.

33. Ps. 132, 16.

tot aşa de bine şi din slujba rânduită pentru săvârşirea acestei sfinte Taine şi din lucrările văzute care o însoţesc.

Căci scufundându-te în apă, îţi pierzi urma şi laşi să se înţeleagă că ai ajuns să te lipseşti de viaţa din aer. Iar a te lipsi de viaţă, e tot una cu a muri. Când, peste câteva clipe, te-ai ridicat iarăşi la suprafaţa apei, ajungând din nou la lumină, înseamnă că te doreşti fierbinte după altă viaţă, iar după ce-ai dobândit-o trăieşti numai pentru ea. Din această pricină şi cerem în slujba Botezului ajutorul Făcătorului a toate, fiindcă acum dobândim din nou viaţa, iar o creare din nou e cu mult mai însemnată decât cea dintâi. Acum şi chipul lui Dumnezeu se întipăreşte mai bine în suflet decât odinioară, iar statura omului e făcută acuma şi mai întocmai după modelul dumnezeiesc, căci de acuma chiar modelul ni se arată cu trăsături mai lămurite. Şi într-adevăr, când preoţii săvârşesc Taina naşterii din nou prin baia Botezului şi cheamă prin cântări ajutorul Sfintei Treimi, nu spun atunci numai singur numele lui Dumnezeu — căci atunci lucrurile n-ar fi destul de lămurit şi de clar spuse —, ci cântă totodată cu mai deplină lămurire şi desăvârşire numele separat al fiecărei persoane în Sfânta Treime.

Dar mai este şi altă mărturie despre chemarea Sfintei Treimi. Chiar dacă Sfânta Treime a mântuit neamul omenesc printr-o singură iubire de oameni, totuşi nu-i mai puţin adevărat că fiecare din persoanele dumnezeieşti a jucat un rol deosebit ; în vreme ce Tatăl primeşte împăcarea, Fiul este Cel ce face împăcarea, iar Duhul Sfânt este însăşi mulţimea binefacerilor dăruite de Dumnezeu sufletelor care s-au împăcat cu El. Tatăl ne-a făcut slobozi, Fiul este Cel ce ne-a mijlocit slobozenia, iar Duhul Sfânt este chiar slobozenia însăşi, cum zice Sf. Pavel : «Unde e Duhul lui Dumnezeu, acolo e şi slobozenia» [34]. Tatăl dă viaţă, Fiul este Cel prin care am dobândit-o, iar Duhul Sfânt este Cel ce întreţine

34. II Cor. 3, 71 (ed. 1914).

viața[35]. Doar şi când s-a creat dintru-nceput lumea, Sfânta Treime şi atunci lucra, noi însă nu puteam înțelege lucrul acesta decât numai prin icoană. Unul crea, Celălalt era mâna prin care se crea, iar Mângâietorul era suflarea Celui ce dă viață.

Dar de ce înşir aceste lucruri ? Pentru că numai cu prilejul Botezului ni s-au descoperit mai lămurit cele privitoare la lucrarea fiecărei persoane dumnezeieşti în parte. Binefacerile pe care le împrăştiase Dumnezeu peste tot pământul au fost nenumărate ; n-ai putea găsi însă nici una, despre care să poți spune că a dat-o Tatăl singur sau Fiul sau Duhul cel Sfânt, ci toate acestea erau lucrări ale întregii Treimi, întrucât erau săvârşite cu o singură putere, cu o singură înțelepciune şi printr-o singură lucrare[36]. Căci deşi în planul de mântuire a lumii, întreagă Sfânta Treime a fost aceea care S-a descoperit, înnoind neamul omenesc, şi cu toate că Ea a fost aceea care mi-a dorit şi mie mântuirea, văzând înainte şi chipul în care această mântuire se va săvârşi, totuşi, când e vorba de lucrare, Sfânta Treime n-a lucrat în comun. Căci lucrător nu e nici Tatăl, nici Duhul, ci numai Cuvântul. Singur El a luat asupră-Şi trup şi sânge, numai El a fost chinuit şi bătut, a murit şi a înviat, iar, ca o a doua naştere şi ca o nouă creare, ne-a întemeiat Botezul.

Drept aceea se cade ca toți cei care se împărtăşesc de această creare din nou, în care ni s-a arătat Dumnezeu în trei ipostasuri deosebite, se cade, zic, să cheme, în săvârşirea slujbei Botezului, atât numele Tatălui, cât şi al Fiului şi al Sfântului Duh[37]. Căci la urma urmei, de ce n-am scoate la iveală chiar în slujba Botezului însuşi planul tainic de mântuire a lumii ? Dar oricum, chiar dacă cu gura nu-l spunem, cu brațele tot îl săvârşim. Căci întreita scufundare şi întreita ridicare închipuie — cine nu ştie ? — moartea cea de trei

35. Ioan 6, 63.

36. Ps. Vasile (- Sf. Grigorie de Nyssa), *Epistola* 38, Migne P.G. 32, 325; 329.

37. Chirii al Ierusalimului *Cateheza II mistagogică,* trad. rom., p. 557 ; Grigorie de Nyssa, *Or. cat.* 35, Migne P.G. 45, 92.

zile şi scularea din morţi a Mântuitorului, care, şi una şi alta, sunt tocmai împlinirea iconomiei dumnezeieşti ! Doar nu în zadar cred că trâmbiţăm sus şi tare teologhisirea noastră despre Sfânta Treime, arătând şi cu braţele noastre — deşi pe tăcute — planul iconomiei de mântuire.

Căci la început dogmele au venit la cunoştinţa oamenilor pe calea predaniei, din gură în gură, în timp ce lucrarea mântuirii a, ajuns să fie văzută de ochii oamenilor, ba a ajuns chiar să fie pipăită şi cu mâinile. Din această pricină Sf. Ioan Evanghelistul, cunoscând cele două firi ale Mântuitorului, a zis : «ceea ce era dintru început, aceea am auzit», ca pe urmă să adauge : «ceea ce am văzut cu ochii noştri şi mâinile noastre au pipăit, aceea vă vestim, adică despre cuvântul vieţii de veci» [38]. Dacă despre învăţătura Sfintei Treimi pare că este de ajuns să credem şi s-o mărturisim cu cuvântul — căci «ceea ce cu inima se crede spre dreptate, aceea se şi mărturiseşte cu gura spre mântuire»[39] —, în schimb, învăţătura despre iconomie sau despre planul mântuirii trebuie s-o împrospătăm adeseori şi s-o arătăm în afară şi prin fapte, căci stă scris că trebuie să păşim pe urmele Celui ce a murit şi a înviat pentru noi [40].

Iată, deci, pricina pentru care, pe de o parte, învăţătura despre Sfânta Treime o mărturiseşte cu gura, iar, pe de alta, patima şi moartea Mântuitorului le împlinim prin apa Botezului asupra trupului nostru întipărind astfel asupra vieţii noastre chipul şi forma Dumnezeirii. Se vede, aşadar, în urma celor spuse mai înainte, că oricum l-am privi, şi ca rânduială, ca numire sau ca slujbă şi cântări bisericeşti, Botezul formează începutul vieţii celei în Hristos. Iar ce anume este această naştere la viaţă, vom vedea în curând. Căci când de unele ne lepădăm, iar pe altele le dobândim, pe unele le aruncăm, pentru ca pe altele să le câştigăm, când,

38. **I** Ioan I, 1*;* Ioan Damaschin, *Dogmatica,* **trad.** rom. **III, 17,** p. 248.
39. Rom. 10, 10.
40. I Petru 2, 21.

adică, vom putea lămuri ce însemnează aceste treceri de la una la alta, atunci vom şti cu toată siguranța ce însemnează a trăi în Hristos.

Am spus că, pe de o parte, există păcat şi om vechi, iar pe de alta dreptate şi om nou. Să arătăm mai lămurit ce însemnează aceste vorbe.

«Omul vechi» şi biruirea lui

Păcatul are două fețe şi el pune stăpânire cu amândouă : una constă în fapte, cealaltă în obişnuință, fapta *păcătoasă* nu durează mult, ci se termină de îndată ce a fost săvârşită. întocmai ca şi o săgeată, care după ce a străpuns, trece dincolo, bineînțeles lăsând în urmă o rană în cei păcătoşi, ca o mărturie a răutății şi a stricăciunii şi ca un glas care cere judecată.

Obişnuința păcatului este, în schimb, tocmai repetarea deasă a faptelor rele [40 a]. El e ca o boală încuibată înlăuntrul sufletului pe urma unei mâncări stricate. Acest păcat din obişnuință este statornic şi înlănțuieşte sufletul în nişte cătuşe cu anevoie de stricat, robeşte mintea, pe om îl îndeamnă să săvârşească numai rele, ducând la cele mai urâte fapte pe cei pe care-i prinde în mrejele sale, prin care păcatul s-a născut şi se naşte fără încetare, în acelaşi timp săvârşind răul şi fiind el însuşi o urmare a răului — ca într-un cerc. Lucrurile au ajuns de aşa fel încât păcatul nu mai are sfârşit, iar obiceiul rău dă naştere la fapte rele, care, înmulțindu-se, formează apoi ele însele o regulă de săvârşire a păcatelor. Şi, astfel, aceste două rele se ajută una pe alta şi cresc tot mai mari, după vorba apostolului : «păcatul a prins viață (în mine), iar eu am murit» [41].

Desigur răul n-a început nici ieri, nici alaltăieri, ci de când am venit pe pământ. Căci de când Adam s-a încrezut în

40 a. Noțiunile «faptă» sau lucrare (εια) şi «obişnuință» (ξις) sunt tipic aristotelice. *Etica nicomahică* I, 8, 1098 j IV, II, 1, 1120 etc. (trad. rom. Tr. Brăileanu, București, 1944, p. 42, 119—120 etc).

41. Rom. 7, 9—10. Aceeaşi idee a «cercului vicios» («ca într-un cerc») o exprimă Cabasila şi în *Viața St Teodora,* Migne P.G. 150, 765.

duhul cel rău şi şi-a întors faţa de la bunul său Stăpân, de atunci mintea i s-a întunecat, sufletul şi-a pierdut sănătatea şi tihna pe care o avusese. Dar din acel moment şi trupul s-a împerecheat cu sufletul şi a avut aceeaşi soartă ca şi el : s-a stricat şi el deodată cu sufletul, ca o unealtă în mâinile lucrătorului. Căci sufletul este atât de strâns legat de trup încât îl face şi pe acesta părtaş la tot ce simte el. Vrem mărturie ? Ruşinea pe care a încercat-o Adam a făcut îndată să-i roşească obrazul, căci totdeauna când se întâmplă ca sufletul să fie încercuit de griji, atunci şi trupul suferă împreună cu el. Pe măsură, deci, ce firea îşi urma drumul ei, iar neamul omenesc se înmulţea, s-a întâmplat că, alături de celelalte daruri fireşti, s-a trecut asupra urmaşilor primului om, şi răutatea lui. Şi întrucât trupul nu numai că suferă influenţa patimilor sufletului, dar îi şi transmite acestuia din ale sale — şi sigur că pe de o parte sufletul se bucură şi suspină, iar pe de alta există oameni înţelepţi şi cinstiţi, fiindcă aşa le stă sădit în fiinţa şi trupul lor —, aşa stând lucrurile n-ar fi decât foarte firesc ca şi sufletul fiecărui om să moştenească răutăţile lui Adam, răutăţi care din sufletul aceluia au trecut în trupul lui, iar din trupul lui au trecut mai departe asupra sufletelor celor ce s-au născut trupeşte din el.

Acesta este «omul cel vechi» : sămânţa răutăţii părinţilor noştri dintâi, sădită în noi în clipa zămislirii noastre. Căci o singură zi din viaţa noastră nu ştim să fi fost lipsită de păcat, ba încă nici înainte de a avea în noi suflarea vieţii n-am fost fără de răutate, căci după cum a zis proorocul : «Stricaţi am fost de când ne-am zămislit, rătăciţi am fost din pântecele maicilor noastre»[42]. Şi mai rău decât atât; parcă nu ne-am fi săturat de acea tristă soartă lăsată de păcatul strămoşesc şi parcă nu ne-am fi mulţumit cu relele pe care le-am moştenit, ci cu atâta străşnicie ne-am dat răutăţii sporind această comoară a fărădelegilor, încât răutatea de-a doua întrecea pe cea dintâi, iar noi, urmaşii, am întrecut cu mult pilda

42. Psalm 57, 4 (formulare liberă).

strămoşilor noştri. Adâncul răutăților a fost că acestor fărădelegi nu li s-a pus nici o piedică, ci ele se întindeau fără încetare ca o pecingine. Poate chiar din pricina aceasta a fost cu neputință neamului omenesc să se poată vindeca singur — cu atât mai vârtos cu cât omul aproape niciodată nu ajunsese să guste bunătatea unei vieți trăite în libertate, iar neîncercând o astfel de viață, el nici n-a putut ajunge s-o poată dori sau s-o poată căuta, fără a mai vorbi că nu era în stare să scuture jugul apăsător al păcatului[43].

Tocmai de aceste îngrozitoare lanțuri, de pedeapsa ce ni se cuvenea, de boala păcatului şi de moarte — de toate acestea Botezul este cel ce ne scapă şi încă cu plăcere : parcă totul se şterge într-o clipă, atât de deplin şi de desăvârşit, încât nu mai rămâne nici o urmă de fărădelege[44]. Dar nu numai că Botezul ne slobozeşte de răutăți, ci în locul acestora ne sădeşte în suflete cu totul altceva : dorința de mai bine. Prin moartea Sa, însuşi Domnul Hristos ne-a dat puterea să nimicim păcatul, iar prin învierea Sa din morți ne-a făcut părtaşi la viața cea nouă. Căci moartea prin Botez, întocmai ca şi cea a Mântuitorului, omoară viața cea plină de răutăți şi prin puterea ei de răscumpărare ne slobozeşte de orice pedeapsă pentru păcatele de care toți eram vinovați în urma naşterii şi a vieţuirii noastre păcătoase.

Aşadar, Botezul ne scapă de păcat şi de obişnuința lui, făcându-ne în acelaşi timp şi părtaşi la binefacerile morții celei de viață făcătoare a lui Iisus Hristos. Şi, fiindcă prin Botez ajungem să avem parte şi de înviere, Domnul Hristos ne dă şi o viață nouă, ba încă ne făureşte şi mădulare şi ne sădeşte puteri cu care să lucrăm în această nouă viață şi care ne ajută să dobândim şi pe cea viitoare. De aceea şi pot zice că m-am scăpat de fărădelegi şi m-am făcut repede sănătos, cu atât mai vârtos, cu cât aici Dumnezeu este Cel ce a lucrat —

43. Idee formulată în mod similar şi de Sf. Grigorie de Nyssa, in *Christi resurrectione oratio.*, I, Migne PG. 46, 608 D— 609 A.

44. Chirii al Ierusalimului, *Cateheza II mistagogică* (trad. cit. p. 551) : «curăţeşte toate urmele păcatelor».

ca unul Căruia nu-i trebuie timp îndelungat pentru astfel de lucrări — şi cu cât binele pe care-1 face omenirii în această viaţă nu-1 face numai acuma, ca să zicem că are nevoie de timp, ci este o lucrare săvârşită cu mult timp înainte. Căci Hristos nu de astăzi ne răscumpără de greşelile în care am căzut, nici nu ne pregăteşte abia astăzi leacul mântuitor, după cum nici mădularele şi puterile sufleteşti nu astăzi ni le sădeşte spre a face bine, ci de multă vreme a îndeplinit aceste lucrări. Şi anume, de când S-a suit pe cruce, de când a murit şi a înviat, de atunci s-a dobândit oamenilor slobozenie din patimi, atunci s-a dat din nou chipul şi frumuseţea făpturii omeneşti, ba încă i s-au adăugat şi forme noi şi mădulare tinere. Acum n-avem decât să urmăm şi să înaintăm în viaţa harului. Şi aceasta, Botezul e în stare să ne-o dea : celor morţi viaţă, robiţilor, slobozenie, celor stricaţi, chipul frumuseţii celei nepieritoare.

Preţul de răscumpărare s-a plătit; de acum urmează să ajungem şi noi liberi. Mireasma Mirelui s-a revărsat şi a cuprins cu parfumul ei toată lumea[45]. Nu ne mai rămâne decât să tragem până în fundul plămânilor această bună mireasmă [46], căci puterea aceasta de-a respira ne-a dat-o însuşi Mântuitorul şi tot El ne-a dat şi puterea de a ne face liberi şi de a ne lumina. Pentru că, venind în lume, Mântuitorul nu numai c-a făcut să răsară lumina lumii, ci ne-a dat şi ochi ca să o vedem şi nu numai că a turnat în lume mireasma darurilor Sale, ci ne-a dat şi puterea de-a o simţi. Iar baia Botezului tocmai aceasta o face : trezeşte în cei spălaţi aceste simţiri şi aceste puteri adormite. Căci în apă ne scufundăm întocmai cum se scufundă o materie neputincioasă şi fără formă, dar când ieşim de acolo, ieşim îmbrăcaţi într-o formă de o frumuseţe neîntrecută.

De acum asupra noastră se revarsă o mulţime nesfârşită de bunătăţi, căci toate sunt pregătite pentru noi după cuvân-

45. Cântarea Cântărilor 1, 2.

46. II Corinteni 2, 15. Grigorie de Nazianz, *Oratio XL,* Migne P.G. 36, 400; Dionisie -Areopagitul, *Ierarhia bisericească,* I, 12, Migne P.G. 3, 1121.

tul Scripturii : «ospățul Meu este gata, juncii Mei şi cele îngrăşate s-au înjunghiat şi toate sunt gata : veniți la nuntă» [47]. La bucuria aceasta sărbătorească un singur lucru mai lipseşte : să vină cei chemați. Dacă ar răspunde la această chemare, s-ar simți vreo lipsă în fericirea lor ? Desigur că nici una.

Dacă în viața de dincolo ne înfățişăm înaintea lui Hristos după ce ne-am pregătit înainte, în schimb aici, pe pământ suntem gata îndată ce ne-am hotărât să ne înfățişăm înaintea Domnului. în viața viitoare, când ne vom înfățişa, va trebui să avem în suflet toate mărturiile faptelor bune ; aici e destul să ne înfățişăm, pentru a primi totul. De aceea, dincolo, Mirele nu mai vrea să deschidă fecioarelor celor care în această viață au fost nebune[/i8], câtă vreme aici sunt chemați la nuntă toți păcătoşii[49], să se bucure şi să se veselească. Din clipa când începe viața viitoare, va fi peste putință mortului să în-vieze, orbului să vadă şi leprosului să se facă sănătos, pe câtă vreme în viața de acum e de ajuns ca omul să aibă bunăvoință şi râvnă pentru ca toate cele bune să urmeze, precum stă scris : «Eu pentru aceasta am venit în lume, ca lumea viață să aibă»[50], iar în altă parte: «Lumina a venit în lume»[51]. In nespusa Lui iubire de oameni, cu toate că El singur a făcut toate pentru mântuirea noastră, Domnul ne-a dat şi nouă o parte din lucrarea prin care ne dobândim slobozenia aceasta, care constă în credința că prin Botez ne vom mântui şi că vrem să ne apropiem de această mântuire, aşa că mântuirea întreagă ni se socoteşte ca un rod al strădaniilor noastre, încât se pare că însuşi Domnul se simte dator să ne umple de atâtea binefaceri. Şi lucrurile merg până acolo că dacă s-ar întâmpla să murim îndată ce am primit Botezul, neducând cu noi decât pecetea darului primit prin el, chiar şi atunci ne-ar încununa Mântuitorul cu laurii biruinței, întocmai ca şi când noi înşine ne-am fi oştit pentru împărăția cerească.

47. Mat. 22, 4.
48. Mat. 25, 1—12.
49. Pilde 9, 4.
50. Ioan 10, 10.
51. Ioan 3, 19.

«Viaţa cea nouă» r)

Iată, aşadar, în ce chip ne reînvie sufleteşte Botezul ! iar întrucât cel ridicat din baia acestui Botez dobândeşte şi o viaţă nouă, se cade să cercetăm ce fel de viaţă este aceasta. Ne putem închipui din capul locului că ea nu mai e totuna cu cea pe care am dus-o înainte, ci este mai desăvârşită şi mai potrivită cu chemarea noastră de oameni. Căci dacă şi acum am avea tot aceeaşi viaţă de mai înainte, ce nevoie am mai fi avut să murim ? Iar dacă viaţa cea nouă nu este mai ducătoare la desăvârşire, atunci de ce mai spunem c-am înviat ? Căci doar n-o fi această viaţă conformă cu a îngerilor, când ştim că omul n-are nimic comun cu îngerii. Ştim bine că omul este cel care a căzut, iar ca el să se facă înger după ce a căzut, aceasta nu mai însemnează că omul înviază. Aşa ceva ai" fi tot una cu o statuie ciuntită, al cărei bronz n-ar mai primi înfăţişarea de om, ci un cu totul alt chip. De aceea, e firesc lucru ca viaţa aceasta nouă să fie mai omenească, mai nouă şi mai desăvârşită decât cea dintâi, însuşiri pe care le dobândeşte numai acea viaţă pe care ne-a adus-o Mântuitorul. E nouă întrucât nu mai are nimic din felul de viaţă al omului vechi. E mai desăvârşită, întrucât întrece orice închipuire omenească ce vrea să se apropie de însuşi modelul cel dumnezeiesc al vieţii. în sfârşit, această viaţă se potriveşte cu firea noastră, căci a fost trăită de un om, care a fost într-adevăr om şi Dumnezeu, prin urmare lipsit de orice păcat, chiar şi de cel al firii omeneşti. Aceasta este pricina pentru care, atunci când ne reînnoim prin Botez, însăşi viaţa lui Iisus mijeşte în mădularele noastre şi tot aceasta este pricina pentru care, în clipa când ieşim din baia Botezului, suntem spălaţi de orice întinăciune a păcatului.

Dar şi alte mărturii putem aduce despre acest adevăr. Naşterea noastră cea prin Botez închipuie începutul vieţii ce va să vie. Dobândirea de noi mădulare şi de simţiri noi întruchipează pregătirea pentru noua orânduire a vieţii ce ne aşteaptă. Or, pentru viaţa viitoare nu ne putem pregăti în alt chip decât câştigându-ne de aici, de jos, viaţa în Hristos,

Care «s-a făcut Părinte al veacului ce va să vină» [52], după cum şi Adam este părinte al vieții de acum prin aceea că a lăsat oamenilor ca moştenire viața cea pieritoare. Căci, după cum nici viața de aici n-am putea-o duce dacă n-am avea simțirea lui Adam şi puterile cerute oricărui om ca să trăiască, tot aşijderea nici în lumea fericirii de veci n-am putea ajunge fără a ne fi pregătit printr-o viață dusă în Hristos şi fără să fi viețuit după chipul şi asemănarea Lui.

Dar Botezul mai este o naştere şi în alt înțeles. Dacă-i adevărat că Hristos se naşte în noi prin Botez, apoi tot aşa-i de adevărat că odată cu El ne naştem şi noi. Or este un lucru prea lămurit că cel ce dă naştere cuiva îi împărtăşeşte, tocmai viața sa proprie. Şi atunci iată de ce trebuie să ne mirăm : în viața de dincolo nu numai cei ce s-au botezat vor primi trupuri înnoite şi înviate întru nestricăciune, ci şi cei care nu s-au putut pregăti pentru acea viață prin mijlocirea sfintelor Taine, cu un cuvânt toți oamenii. Pentru că e într-adevăr lucru minunat ca să se împărtăşească de învierea adusă în această lume de moartea lui Hristos până şi cei ce n-au primit Botezul, această singură cale prin care ajungem părtaşi la moartea cea de viață făcătoare. Căci dacă au fugit de doctor şi ajutorul lui nu l-au primit, lipsindu-se astfel de singura doctorie ce li s-a putut da, atunci ce pricină i-ar putea face vrednici să guste nemurirea ? Pentru că atunci una din două : ori că toți oamenii se vor împărtăşi de toate bunătățile[53] ce ne-au venit prin moartea lui Hristos, adică vor învia, vor trăi şi vor împărați cu El şi vor dobândi fericirea de veci — fără să se ceară din partea noastră nimic —, ori că atunci, desigur dacă nu depunem şi noi partea noastră de sforțare, nimeni nu se va mântui dacă nu va fi crezut in Mântuitorul lumii.

Iată ce se poate răspunde la întrebarea aceasta. învierea însemnează reînnoirea sau restaurarea în starea dintâi a firii

52. Isaia 9, 6.
53. Ps. 15, 2.

omeneşti [M]. Or, aşa ceva nu poate fi decât un dar al lui Dumnezeu. Căci după cum ne-a zidit fără voia noastră, tot aşa ne şi înviază fără să ceară ajutorul nostru. Dar ca să împărăţim împreună cu Hristos, să-L vedem faţă către faţă şi să ne unim cu El, acestea trebuie să formeze plăcerea strădaniilor noastre. Căci o astfel de bucurie n-o dă Dumnezeu decât celor care au voit-o, au iubit-o şi au dorit-o fierbinte[55]. în faţa unui lucru împlinit numai aceia care l-au dorit fierbinte se şi pot bucura deajuns. Cei ce n-au dorit aşa ceva nici nu pot gusta astfel de bucurii, căci cum te-ai putea bucura şi îndulci de un lucru împlinit, dacă nu i-ai fi simţit nevoia atunci când nu-1 aveai ? întocmai aşa e şi în viaţa duhovnicească : nu poţi dori şi nici nu poţi căuta să urmezi dacă n-ai fost în stare să-i vezi frumuseţea, după cum spune şi Scriptura despre Duhul Adevărului, că lumea nu poate să-L primească, pentru că nu-L vede şi nici nu-L cunoaşte[δ6]. Şi dacă ara plecat din această viaţă orbi şi lipsiţi de simţirea şi puterea, care singure ne pot face să cunoaştem şi să iubim pe Mântuitorul, care singure ne ajută să-L dorim şi să ne putem uni cu El, atunci nu trebuie să ne mirăm de ce chiar dacă toţi vor fi nemuritori, nu toţi vor trăi în fericire. Căci toţi se împărtăşesc deopotrivă din darurile pe care Dumnezeu le face firii omeneşti, dar de răsplata ce împodobeşte sforţarea fiecărui suflet nu se vor învrednici decât cei ce au urmat lui Dumnezeu cu evlavie. Pricina este că Dumnezeu vrea binele tuturor fără deosebire şi împarte tuturor deopotrivă binefacerile Sale, fie că acestea sfinţesc vrerile, fie că înnoiesc firea cea omenească. Binefacerile cu care e împodobită firea noastră sunt primite fără voie, de toţi oamenii, întrucât nu stă în puterea noastră să nu le primim, aşa încât Dumnezeu ne face bine fără voia noastră şi parcă

54. Despre «reînnoirea sau restaurarea firii» vorbeşte adeseori Sf. Maxim Mărturisitorul, *Către Talasie, filocalia 11,* p. 130 şi urm.

55. Celor care «au căutat-o cu stăruinţăn, cum zice **acelaşi Maxim** Mărturisitorul, Cdfre *Talasie,* 59, cf. *op. cit.* p. 310 şi urm.

56. Ioan 14, 17.

aproape ne sileşte în marea Lui iubire de oameni să le primim, ori de câte ori încercăm, fără să izbutim însă, să îndepărtăm binefacerile Sale.

Iată, deci, cât e de mare darul învierii! Căci nu stă în puterea noastră nici să ne naştem, nici ca, după ce am murit, să înviem sau să rămânem tot morţi. Cât despre ceea ce stă în puterea voinţei omeneşti, adică alegerea binelui, iertarea greşelilor aproapelui, bunătatea deprinderilor, curăţenia sufletului, privirea spre Dumnezeu, răsplata pentru astfel de fapte formează cea mai deplină fericire pentru om. Căci stă în puterea noastră să le îndeplinim ori să le ocolim, iar dacă le dorim, atunci vrednici suntem să şi luăm plata după această dorinţă. Dar dacă sufletul nostru nu doreşte o asemenea fericire — şi fără să vrem noi, nimeni nu ne poate sili să dorim sau să urâm ceva —, atunci cu ce drept am putea cere să gustăm din ea ? Şi aceasta pentru încă o pricină: atunci când s-a făcut ca un «prim născut între cei morţi»[57] Mântuitorul — El singur — a slobozit firea omenească din stricăciune, iar când a intrat în Sfânta Sfintelor, «ca un înainte-mergător»[58], a scos sufletul din fărădelegi, omorând păcatul, împăcând pe om cu Dumnezeu, surpând zidul vrajbei [59] şi sfinţindu-Se chiar şi pe Sine pentru ca, la rândul nostru, şi noi să fim sfinţiţi întru adevăr[60]. Urmează de aici că pe bună dreptate numai aceia se vor slobozi din fărădelegi şi din stricăciune, care, ca oameni, îşi schimbă firea şi străduinţele după cele ale Mântuitorului şi care preamăresc întruparea şi patima Domnului, plecându-se poruncilor Lui şi voind numai ceea ce vrea El.

Cei ce nu s-au botezat au numai primul din aceste lucruri, al doilea nu. Şi anume, au firea omenească la fel cu cei botezaţi, în schimb le lipseşte credinţa în mântuirea adusă de Mântuitorul şi părtăşia aceluiaşi gând şi aceleiaşi inimi

57. Col. 1, 18.
58. Evr. 6, 20.
59. Ef. 2, 14.
60. Ioan 17, 19.

ca şi El. Unii ca aceştia, neavând aceeaşi voinţă cu Hristos, vor fi lipsiţi de iertarea păcatelor şi de cununa, dreptăţii, Altfel, nimic nu-i opreşte să ajungă şi ei slobozi, după .o altă libertate, şi nici să învieze până şi cu trupul, ca unii ce au aceeaşi fire omenească cu Hristos. *Căci, de fapt. Botezul se face pricină numai a vieţii celei viitoare, nu şi a celei de acum.*

} Acest dar care s-a dat oamenilor gratuit, în timp ce iertarea păcatelor şi cununile cereşti şi împărăţia cerească se dau numai acelora a căror vrere este împreună lucrătoare cu Domnul, care îşi potrivesc viaţa de aici cu cea de dincolo, vreau să zic cu a Mirelui, ca unii care se nasc din nou pe măsura lui Adam cel nou, strălucind de frumuseţea şi de Lumina pe care Botezul le-a lăsat în ei, pentru că scris este că Hristos este «împodobit cu frumuseţea mai mult decât fiii oamenilor». Unii ca aceştia ţin capul ridicat, ca nişte învingători la alergări olimpice, întrucât coroana lor este Însuşi Hristos ; deschid urechile căci aud pe Însuşi Cuvântul; deschid ochii şi văd Soarele ; inspiră în piept căci simt pe Cel ce este miros de bună mireasmă, «mir revărsat» peste lumea aceasta[62], în sfârşit, îmbracă haina neprihănirii, căci iau parte la nunta Mirelui ceresc.

Dar cele spuse până aici ne fac să vorbim şi de alt lucru, pe care nu-1 putem trece sub tăcere.

Dacă într-adevăr dorinţa după Botez, credinţa în el şi primirea lui ne fac să dobândim toate bunătăţile legate de el, iar dacă, pe de altă parte, lepădarea acestor trei lucruri însemnează îndepărtarea de fericirea însăşi, atunci ce să zicem de aceia dintre credincioşi, care, după ce l-au primit odată, s-au lepădat de el, au părăsit credinţa ce au avut-o la început, nemaivrând să cunoască pe Hristos şi pe urmă, după ce şi-au revenit în sinea lor, se întorc din nou la Biserică/ acest aşezământ sfânt ? Ar urma să-i aducem pe aceşti tră-

61. Ps. 44, 3 (ed. 1914).
62. Cântarea Cântărilor *l,* 3.

datori din- nou la baia Botezului şi să săvârşim din nou Taina, ca şi când sufletele lor ar fi pierdut tot ce câştigaseră prin Sfântul Botez ? Nu, ci rânduiala cere doar ca trupurile acestora să le ungem cu Sf. Mir, nimic altceva adăugând şi înscriindu-i din nou în cercul celor credincioşi[63]. Ce am putea spune în legătură cu acest fapt ? După credința noastră două lucruri : mai întâi că prin Taine am primit încă un ochi sau puterea de a vedea mai limpede ; în al doilea rând, că acesta e trebuincios pentru a intra în legătură cu Dumnezeu. Dintre acestea două, apostații sau cei căzuți din credință pierd pe una, adică întrebuințarea vederii, dar păstrează pe cealaltă, îndreptățirea sau însuşirea sau puterea de a vedea. Şi aceasta din pricină că numai dacă vrem ne folosim de puterea simțurilor noastre. în puterea mea stă să caut soarele ori să închid ochii în fața luminii, pe câtă vreme a scoate ochiul şi a nimici cu totul această minunată lucrare, acest lucru nu mai ține de puterea mea. Şi. dacă. nu putem nimici nici măcar una din puterile sufleteşti cu care ne-a înzestrat firea, atunci cu atât mai puțin am putea să nimicim unele ca acelea cu care însuşi Dumnezeu ne-a înzestrat[64] atunci când ne-a adus din nou la viață. Dar şi gândul lăuntric care ne conduce, adică autonomia noastră, pe care Botezul o înnoieşte şi-i dă o nouă orânduială — fie că-i vorba de o libertate a cuvântului sau a voinței, fie că-i vorba de cu totul altceva, de care ascultă toată puterea sufletului şi o îndrumează spre aceeaşi lucrare °[3] —, nici acest gând, zic, nu admite vreo schimbare sau vreo silă străină, pentru că sufletul nu-mi poate birui personalitatea, lucru pe care nu-l poate săvârşi

63. Se pare că aici Cabasila a avut o scăpare. Nici ungerea cu Sf. Mir nu se repetă. In schimb, C. Armenopol prevede (P-G., 150, 125) că pentru readucerea la Biserică a celor eretici «e de ajuns ungerea lor cu mir, după ce au anatematizat erezia».

64. Rom. 11, 29.

65. Puterea de conducere a sufletului omenesc (Τό ήγεμονι-χόν, *principale cordis),* principiu de proveniență stoică, de care vorbea ade seori şi Origen (In *Canticum Canticorum* I, P.S.B. 6, p. 317).

nici Dumnezeu însuşi, fiindcă din darurile Sale, Dumnezeu nu ne-a luat înapoi nici unul, cum Însuşi ne spune prin cuvântul Apostolului : «Căci darurile şi chemarea pe care ni le-a făcut Dumnezeu, nu ni le ia înapoi». El, ca noian al bunătăţii, ne vrea numai binele, pe care ni-1 dăruieşte fără a aduce cea mai mică ştirbire libertăţii noastre .

Ei bine, aşa lucrează în noi şi Taina Botezului, dar fără a face vreo silă asupra voinţei noastre şi fără a o robi, ci, deşi stă ca o putere ascunsă în noi, totuşi nu poate opri de la râu pe cei ce stau sub puterea lui. Căci nici ochiul cel mai sănătos nu poate lumina pe cel ce vrea cu tot dinadinsul să zacă în întuneric. Că aşa stau lucrurile, ne arată credincioşii, care, după ce au primit Botezul şi toate binefacerile ce decurg din el, totuşi se lasă duşi în cea mai adâncă necredinţă şi fărădelege. Aceasta e şi pricina pentru care preotul nicicând nu botează a doua oară [67] pe cei ce ar mai avea nevoie de un astfel de Botez, dat fiindcă acestora nu li s-au retras încă darurile primite la naşterea cea de a doua. După câte ştim, unui astfel de om i se face doar Ungerea cu Sf. Mir, pentru a arăta că i se împărtăşeşte darul unei vieţi mai înduhovnicite, mai în frică de Dumnezeu şi în dragoste de El, căci în felul acesta, viaţa este adusă la prima ei formă. De altfel şi Taina Sfântului Mir cu acest scop se dă, spre întărire [68]. Dar se pare că am vorbit de ajuns despre astfel de lucruri. Să mergem deci mai departe pe drumul firesc.

Se vede, aşadar, lămurit din cele spuse până aici, că acei ce s-au renăscut prin Botez trăiesc din însăşi viaţa în Hristos. Dar ce este, de fapt, *viaţa aceasta a lui Hristos ?* Vreau să zic, ce este această lucrare, prin mijlocirea căreia sufletele

---

66. Altă expresie stoică (αἰτεξούσιοί,) mult discutată de Origen, P.S.B., 8, ρ. Iββ sq.

67. Nerepetacea Botezului era un adevăr respectat de toţi. Sf. Grigorie de Nazainz îl subliniază în *Oratio XL. In Sanctum Baptisma* P.G. 36, p. 408. A se vedea D. Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă III,* Bucureşti, 1978, p. 47.

68. Credem, a fi fost o scăpare afirmaţia lui Cabasila, potrivit căreia ereticilor care se reîntorc la Biserică li se administrează «din nou» Mirungerea.

spălate în baia Botezului se împărtăşesc din însăşi viaţa lui Hristos ? Până acum încă n-am lămurit ce anume este viaţa lui Hristos. De altfel o întrebare de felul acesta covârşeşte ea însăşi puterea de înţelegere a omului.,

După cum zice Sf. Pavel[69], această viaţă este «o *putere a veacului ce va veni», o pregătire pentru viaţa cealaltă.* Şi după cum, fără să ne fi apropiat de lumină nu ne putem da seama de minunata putere a ochilor şi de strălucirea culorilor şi după cum dacă nu te scuturi din toropeala somnului nu poţi să ai ochii ageri precum cel ce a fost treaz tot timpul —, tot aşa, e peste puterile noastre să cunoaştem încă de aici de jos ce sunt mădularele cele noi şi puterile, de care ne vom folosi numai în viaţa veacului viitor şi, de aceea, nu le putem cunoaşte frumuseţea atâta vreme cât trăim aici pe pământ. Pentru a putea înţelege aşa ceva ar trebui să avem alături o frumuseţe asemănătoare şi o lumină înrudită.

In fond, noi suntem mădulare ale lui Hristos, în aceasta constă roadă Botezului. Dar nici strălucirea, nici armonia dintre mădulare nu se pot închipui fără cap. Căci dacă am tăia legătura dintre mădulare şi cap, atunci mădularele ni s-ar arăta în toată urâciunea lor şi fără nici un rost. Or, cât timp trăim aici pe pământ capul acestor mădulare stă undeva ascuns şi se va arăta abia în viaţa ce va veni. Atunci însă şi mădularele vor străluci împreună cu capul şi vor împrăştia şi ele aceeaşi lumină, arătându-se lămurit fiecare în parte, după cum a zis Sf. Pavel : «Voi aţi murit şi viaţa voastră e ascunsă cu Hristos în Dumnezeu ; când însă Hristos, Care este viaţa voastră, Se va arăta, atunci şi voi, împreună cu El, vă veţi arăta întru mărire»[70]. La fel zicea şi fericitul Ioan : «încă nu s-a arătat lămurit ce suntem, dar când se va arăta Domnul, atunci se va vedea că suntem şi noi la fel cu El» [71]. De aceea, în viaţa de acum, noi nu putem înţelege cum vom

69. Evr. 6, 5.
70. Col. 3, 3, 4.
71. I Ioan 3, 2.

trăi dincolo şi nici cum vor vieţui sfinţii, dar în cea mai mare parte, ei au mărturisit cu toţii că nici ei nu ştiu sau că şi ei cunosc cel mult «ca prin oglindă, în ghicitură, în parte», iar puţinul ce se poate cunoaşte nu se poate lămuri în cuvinte. Fireşte că cei curaţi la inimă cunosc ceva mai mult din tainele viitoare[72], mai bine zis simt cumva, dar nici ei nu găsesc cuvântul sau vorba potrivită ea să arate şi altora ce este această taină mare a vieţii viitoare. Cam aşa ceva va fi auzit şi Apostolul, când a fost răpit până la al treilea cer : «Auzit-am cuvinte nespuse, pe care nici nu-i este îngăduit omului a le grăi» [73].

Ceea ce nu se poate cunoaşte şi spune despre viaţa aceea — care nu este ; decât înfăţişarea unor lucruri nevăzute — este în primul rând îndrăzneala celor ce s-au apropiat de Botez, apoi îndreptarea vieţii celor ce au primit baia naşterii din nou şi s-au arătat astfel vrednici de numele lor (de creştini) şi, în sfârşit, puterea lor mai presus de fire, care biruieşte chiar şi legile omeneşti. Căci toate aceste lucruri nu pot fi atribuite nici înţelepciunii omului, nici străduniilor lui, nici naşterii şi nici altui factor omenesc.

Puterea pe care ne-o dă Botezul. Pilda mucenicilor

Sufletul celor ce s-au botezat ajunge să înfrunte răutăţi atât de mari încât oamenii cu greu şi le pot închipui, ba nici trupul nu se mai sperie de un asemenea curaj, ci suferă atâtea chinuri câte a vrut sufletul. Cu toate acestea ştim că puterea de răbdare a sufletului şi a trupului nu-i fără margini şi că nici unul şi nici celălalt nu sunt în stare să stea cu tărie în faţa oricăror suferinţe, de aceea, după ce din multele încercări au putut birui măcar pe unele, trupul a murit, iar sufletul a zburat. în schimb, trupurile şi sufletele Sfinţilor nimic nu le-a putut zdruncina, căci oricâte feluri de

72. I Cor. 13, 12.
73. II Cor. 12, 4.

.munci şi de chinuri a putut plăsmui împotriva lor mintea omenească, ei pe toate le-au suferit şi le-au biruit cu răbdare, ba mai degrabă —: şi aceasta este nemaipomenit,— pe ei nici măcar nu i-a durut şi nici n-au suferit deloc. Căci ei n-au - disprețuit viața omenească cu gândul că vor fi din greu răsplătiți, nici nu s-au gândit că vor apuca o viață mai fericită *şi* nici pe unul nu i-a- îndemnat mintea sau judecata să sufere ei astfel de chinuri şi încă fără voie — cum suferă bolnavii pe doctor când îl văd cu fierul înroşit şi cu cuțitul ce taie rănile — nu, ci — lucru straniu i — le erau dragi rănile, ardeau de dorul de-a suferi, se duceau bucuroşi la moartea cea dorită, fără a nădăjdui nimic altceva mai bun. Unii din ei porneau de bunăvoie spre ascuțişul săbiei, spre. schingiuiri şi spre moarte, iar după ce le gustau odată, le doreau şi mai fierbinte. Alții mai bucuros au ales să îndure toată viața cele mai grele batjocuri şi suferințe, să trăiască lipsiți de orice tihnă şi în loc de hrană mai bucuros ar fi vrut să moară în fiecare zi. Până şi trupul urma acestei încercări :şi da şi el partea şa de ajutor, luptând chiar contra legilor sale fireşti. Şi creştini de felul acestora n-au fost numai doi .sau trei sau douăzeci şi nici numai bărbați sau oameni în puterea vârstei, ci au fost zeci şi sute de mii, într-un număr nesfârşit şi de orice vârste.

Şi aceasta se vede mai ales din *pilda mucenicilor*. Fie că aceştia s-au numărat în ceata celor ce au suferit înainte de prigoanele propriu-zise, fie că au dobândit viața cea adevărată de la Hristos tocmai în timpul acestor prigoane, aceşti ucenici mărturiseau toți deopotrivă credința în Hristos înaintea celor ce-i prigoneau, chemau numele Domnului şi stricau că doresc moartea, chemând într-un singur glas asupra lor pe călăi, ca asupra a nu ştiu ce pradă bună şi bărbați :Şi femei şi fete şi copii, oameni de toate stările şi de toate vârstele. Şi mai trebuie adăugat că nu în deşert am zis că mucenicii s-au ales din toate stările omeneşti, căci în fața luptelor şi a suferințelor omul obişnuit cu o viață molatică

se va purta la fel cu cel ce-şi câştigă traiul în sudoarea

frunții, după cum nici ostașul, nici curteanul nu se vor uita cu același ochi la luciul săbiei și la moarte.

Or, mucenicilor nimic n-a fost în stare să le scoată curajul minunat sau să-i oprească de a ajunge toți unul ca și altul, la cel mai înalt grad de înțelepciune [M], pentru că pe ei una și aceeași putere i-a plăsmuit și le-a dat viață, încât au ajuns cu toții la cel mai înalt grad de desăvârșire, iar Binele (suprem) l-au cunoscut și l-au îndrăgit cu mult mai mult decât s-ar putea înțelege în chip firesc. Atât de mult, încât de dragul acestui Bine și-au disprețuit chiar viața lor. Până și femei ce jucaseră în teatrele păgânești și bărbați ce duseseră o viață destrăbălată, un șir nesfârșit de astfel de oameni au primit cu toții cuvântul mântuirii celei de obște, și-au schimbat viața, au renăscut, și-au schimbat dintr-odată felul de a trăi după pilda chipului celui prea frumos, încât parcă toată lumea și-ar fi schimbat masca.

S-a întâmplat ca până și unii oameni care nu primiseră încă Botezul să se prindă în hora acestor mucenici. Pe aceștia neputându-i Biserica boteza în apele sale, i-a botezat însuși Mirele Bisericii[73]. Pentru mulți dintre mucenici Domnul a trimis nori din cer[76] sau a făcut să țâșnească dintr-o dată apă din pământ spre a-i putea boteza. Pe cei mai mulți însă îi va naște a doua oară în chip cu totul nevăzut, căci dacă unele mădulare ale Bisericii, Pavel sau oricare altul,, împlinesc lipsurile necazurilor lui Hristos[77], atunci nu-i nici o mirare dacă locul Bisericii îl ține însuși Capul ei. Căci dacă-se pare că unele din mădulare stau capului într-ajutor, atunci cu cât mai vârtos nu va adăuga de la sine Capul, de va lipsi

74. Din bogata literatură encomiastic-ascetică, potrivit căreia martiriul, iar mai târziu monahismul erau socotite «adevărata filosofie», amintim Origen, *Exortație la martiriu,* 34 (P.S.B. 8, p. 379); Grigorie de Nazianz, *Oratio XV. In Machabaeorum laudem* Migne, P.G. 35, p. 913; I. Rămureanu, *Acte martirice,* în P.S.B. 1, p. 98.

75. E vorba de «botezul sângelui».

76. **In** chip legendar se relatează *[Svnaxarium Ecclesiae Constantinopolitane,* Bruxelles, 1900, p. 193) despre Porfir că a fost botezat cu apă din nori. Grigorie de Nazianz, *Oratio* XXXIX, Migne P.G. 36, 356..

77. Col. 1. 24.

ceva mădularelor ? Dar cred că am spus aici destule. Să ne întoarcem în locul de unde am plecat.

N-ar mai avea nici un rost să arătăm că puterea prin care mucenicii au dobândit atâta îndrăzneală în luptă sau au alergat cu atâta grabă la moarte şi prin care au ajuns să ducă la bun sfârşit ceea ce au început, — o asemenea putere ar fi izvorât doar din firea omului. De aceea suntem siliți să spunem că toate lucrările acestea sunt un rod al Sfântului Botez. Rămâne acum să vedem în ce chip poate lucra Botezul asemenea roade.

În ce chip lucrează Botezul asupra noastră

Se înțelege de la sine că toate suferințele şi muncile acestea creştinii le primeau cu dragoste, fiindcă numai cine a fost rănit şi fermecat în inima sa de dragostea lui Hristos [78] a putut ajunge la o stare atât de neaşteptată. Şi oare dragostea aceasta de ce era pricinuită ? Ce simțeau ei în timpul suferințelor de le erau aşa de dragi şi de unde aveau ei atâta foc în sufletele lor ? La aceste întrebări vrem să răspundem acum.

In primul rând, se ştie că numai dacă ajungem să cunoaştem un lucru, începem să-i şi iubim. Cunoaşterea naşte dragoste, pentru că înainte de a cunoaşte frumusețea unui lucru nu putem să-i îndrăgim. Iar întrucât această cunoaştere este câteodată mai desăvârşită, iar altădată mai puțin desăvârşită, se înțelege că şi puterea dragostei este diferită. Când cunoaştem în toată deplinătatea binele şi frumosul, atunci îl şi iubim cu toată căldura şi cu toată puterea ce i se cade ; ceea ce însă nu cunoaştem pe deplin, aceea nici nu putem îndrăgi aproape deloc. Or, se poate vedea fără cea mai mică îndoială că Botezul sădeşte în sufletele credincioşilor o anumită cunoaştere şi presimțire a lui Dumnezeu, îi face

78. In text : τά χριστού φίλτρα . Am vorbit în introducere despre această «dragoste fermecătoare» de care ni se vorbeşte în Cântarea Cântărilor. Termenul φίλτρον (Liebestrank) e pomenit şi de Origen, *Exortație la martiriu,* 27 (P.S.B. 8, p. 372—3), dar el pare a fi fost popularizat de Teodoret, *Interpretatio in Ps. 118,* 265, Migne P.G. 80, 185, 3, p. 432 şi de Simeon Noul Teolog, *Cele* o sută *de capete teologice* şi *practice* I, 35 *(Filocalia* 6 ?1).

să cunoască Bunătatea în toată plinătatea ei, să-i simtă pretutindeni strălucirea şi să soarbă din frumuseţea ei fără încetare, într-un fel oarecare putem spune că din experienţa vieţii lor, unii oameni cunosc lucrurile în chip mai desăvârşit decât dacă le-ar fi auzit de la vreun dascăl. Căci cunoaşterea omenească este de două feluri : una e câştigată din auzite, de la dascăli, iar a doua este aceea pe care o învăţăm· din păţaniile noastre personale. Primul fel de cunoaştere mi ne duce până acolo încât să pipăim lucrurile chiar cu degetele noastre, ci cel mult ajungem ca prin mijlocirea cuvintelor să vedem doar imaginea lucrurilor, iar nu lucrul însuşi în fiinţa lui. Or, în întreaga lume nu poţi afla două lucruri la fel, aşa încât unul să poată fi folosit ca o imagine a celuilalt.

în acelaşi timp însă, *cunoaşterea prin noi înşine sau din trăire ne duce până acolo încât să putem pune mâna chiar pe lucrul la care ne gândim şi în felul acesta însăşi forma lucrului se întipăreşte în sufletul nostru şi trezeşte în noi dorul după el, deoarece toată frumuseţea acelui lucru se vede în oglinda sufletului* [79].

în primul fel de cunoaştere faptele ni se arată lipsite de orice formă. Abia ne alegem cu o imagine ştearsă şi nelămurită faţă de alte multe fapte, cu care el mai vine în atingere şi atunci tot dorul nostru de a le cunoaşte nu se leagă decât de această imagine palidă. Aşa stând lucrurile, noi nu iubim acele fapte fiindcă ne-ar fi dragi şi nici ele nu ne ţin legaţi pe cât s-ar putea, din pricina foarte uşor de înţeles că noi nu am ajuns să le gustăm aproape deloc. Căci, pe cât e de mare deosebirea între lucruri şi imaginea sub care ni se întipăresc ele în suflete, pe atât e de mare şi dragostea noastră pentru ele. Şi atunci, dacă dragostea pentru Mântuitorul lumii nu trezeşte în sufletele noastre nimic nou şi supra-

79. επιθυμία — dorinţa n-are aici numai întrebuinţarea obişnuită (Platon, *Protagoras*, p. 31β, ed. Noica), ci şi cea de presimţire a veşniciei, cum a înţeles Grigorie de Nyssa : *Despre suilet şi înviere* PG. 46, 1-6 şi urm.

firesc, aceasta înseamnă că şi noi abia dacă am ajuns să-L· «cunoaştem» pe Domnul din ceea ce spun alții despre Eh Or, cum am putea noi cunoaşte în toată adâncimea pe Acela, cu care nimic nu se mai poate asemăna şi care n-are nici o legătură cu nici un lucru din această lume, şi cum să putem cunoaşte toată strălucirea bunătății Lui, pe care s-a îndrăgim cu un dor aşa de mare ca şi această bunătate însăşi ?[80]. Dimpotrivă, aceia care au simțit pentru Domnul o dragoste atât de mare încât ea întrecea chiar puterile firii şi ducea pe om să săvârşească fapte care întrec orice închipuire omenească, pe unii ca aceştia i-a rănit în suflet însuşi Mirele cel Ceresc şi le-a pus în privire o scânteie din însăşi strălucirea Sa dumnezeiască.

E limpede că adâncimea rănii arată cât e de mare as - cuțişul lăncii, iar flacăra dorinței ne duce cu gândul la Cel care a rănit sufletul unui astfel de creştin[81]. într-atât este şi Noul Testament mai desăvârşit decât cel vechi, întrucât în vremea Legii celei vechi Dumnezeu a ajuns să fie cunoscut numai prin învățătura oamenilor, pe câtă vreme astăzi Însuşi Hristos este de față şi întăreşte sufletele oamenilor, înnoin-, du-le cu puterea Sa. Căci numai prin mijlocirea cuvântului,. a învățăturii şi a legilor, omul nu poate ajunge la ținta sa cea adevărată. Dacă predica ar fi fost de ajuns, n-ar mai fi fost necesare faptele, şi încă fapte mai presus de fire, după cum n-ar mai fi fost nevoie nici ca Dumnezeu să se întrupeze^ să se răstignească şi să moară.

Adevărul acesta ni s-a arătat lămurit de la începutul creştinismului prin credința părinților noştri şi prin viața apostolilor. Bucuroşi că au primit învățătura creştină chiar din gura Mântuitorului şi că I-au fost martori la toate, şi la darurile pe care le-a revărsat peste oameni şi la câte a suferit pentru ei şi la moartea Sa, la înviere şi la înălțarea la Ceruri, cei!

80. O întrebare similară a formulat şi Sf. Grigorie de Nyssa în *Omilia IV la Cântarea Cântărilor* (trad. rom., prof. D. Stăniloae, în P.S.B., 29, p. 168).

81. Ideea similară la Grigorie de Nyssa, *Cuvântarea catehetică* XV: προ? τά γινόμενα βλέποντε? τήν τοΰ εΰεργούντοί αναλοΤιζόμεσα φΰσιν. Prima formulare pare a fi fost făcută de Origen, Migne P.G. 13, 83—&4.

dintâi creştini de nici una din întâmplările acestea nu s-au mirat şi n-au văzut ceva nou, ceva peste fire, ceva mai măreţ sau ceva mai bun decât în Vechiul Testament, până când nu s-au botezat. Când însă au ajuns să primească Botezul şi Duhul cel Mângâietor a ajuns să se reverse în sufletele lor, atunci ei au devenit alţi oameni, oameni noi, însufleţiţi de viaţă nouă, şi, pildă făcându-se unii altora, au început să aprindă flacăra dragostei de Hristos atât în sufletele lor, cât şi în ale altora. Cu toate că viaţa de până atunci li s-a desfăşurat în apropierea Soarelui de a cărui viaţă şi cuvânt se făcuseră părtaşi, în schimb ploaia binefăcătoare a razelor Lui încă n-au primit-o, pentru că încă nu primiseră Botezul[82]; Tot aşa a pregătit Dumnezeu pe toţi sfinţii care, odată ce L-au cunoscut, L-au şi iubit, nu numai mângâindu-se cu vorbe, ci prin puterea Botezului schimbându-şi chiar viaţa} El este Iisus pe care-L iubesc şi care îi plăsmuieşte din nou şi le orânduieşte viaţa, smulgându-le inima de piatră şi înlocuindu-le-o cu una de carne, simţitoare[83], după cum spune şi Sf. Pavel că vor vedea de acum scris cuvântul «nu pe table de piatră, ci pe tablele de carne, ale inimii» [84] şi Cel ce scrie aici nu mai scrie numai poruncile, ci se întipăreşte în noi El însuşi cu toată fiinţa Lui. Acest adevăr l-au mărturisit prin viaţa lor o mulţime nesfârşită de sfinţi * * *, oare, neputând să cunoască adevărul prin învăţătură omenească şi nici să înţeleagă din minuni puterea Celui ce a fost binevestit în lume, au ajuns să devină creştini desăvârşiţi din clipa în care au primit Botezul.

Astfel, în vremurile când legea lui Hristos ajunsese să' cuprindă aproape toată lumea, pe când glasul propovăduitorilor se auzea la cât mai multe din popoarele lumii, când luptele mucenicești ridicaseră peste tot trofee mai strălucitoare Dumnezeirii celei adevărate decât însăşi vestirea cuvântului, în acele vremuri, zic, fericitul Porfirie, cu toate că

82. Ideea similară şi la Grigorie de Nazianz, *Oratio XXXIV.*
83. Iezechiel IU, 1Θ *;* Psalm 50, 12.
84. II Corinteni 3, 3.
* * * La fel Diadoh al Foticeii, care vorbeşte peste tot dej «trăire», de «experienţă», *Fllocalia I,* p. 338.

fusese martor la mii de predici creştine, ca şi la biruințele şi minunile făcute de vestitorii Evangheliei, rămânea cu toate acestea în rătăcire, iar minciuna o punea cu mult mai presus decât adevărul. Dar îndată ce s-a botezat — cu toate că s-a botezat în bătaie de joc [85] —, nu numai că s-a făcut în grabă creştin, dar s-a înşiruit îndată în hora mucenicilor. Fiind comediant de meserie, îşi luase îndrăzneala ca în fața lumii, pe scena teatrului, să-şi bată joc de Taina Botezului, făcându-i pe toți să râdă ; de aceea, acolo pe scena teatrului, s-a scufundat într-un vas cu apă, chemând asupra lui ajutorul Sfintei Treimi. Cu toate că unii din privitorii care erau de față la această privelişte au început să râdă, totuşi pentru comediant nu mai era de râs şi nici batjocura ce-o făcuse nu se mai prindea şi nu mai înveselea pe nimeni, căci ceea ce săvârşise el era într-adevăr o naştere şi o plăsmuire din nou, o Taină în toată regula. Când a ieşit omul din apa Botezului nu mai era comediant, ci era suflet de mucenic, un trup întărit parcă cine ştie de când într-o nouă filosofie şi în suferințe, o limbă care nu mai stârnea râsul lumii, ci îndârjirea tiranului. Şi iată aşa s-a întâmplat cu acela care o viață întreagă a fost numai comediant, iar dragostea lui pentru Hristos a fost aşa de mare, încât după chinuri groaznice a ajuns să moară râzând de bucurie, ca să nu mai trădeze nici cu buzele pe Cel pe Care-L iubea atât de mult.

Tot în acelaşi fel a ajuns să îndrăgească şi să cunoască pe Hristos şi *sfântul Gelasie* [8G]. Se pare că la început el nu-şi ducea viața decât atacând cu ură şi cu duşmănie legea creştină. Din clipa, însă, în care Hristos cel prigonit îi deschise

85. *Sinaxarul Bisericii din Constantinopol* cunoaşte doi «mimi» cu acest nume : unul pe vremea lui Iulian Apostatul, cinstit la 5 sept., care «se botează» singur pe scenă, al doilea la 4 nov. oare e botezat de alții, sub Aurelian. Cabasila combină datele din amândoi. A se \'edea despre el în *Martirologiul* grec la data de 16 sept. In româneşte, de pildă, *Viețile Slinplor,* editura Mănăstirii Neamț, 1807, p. 137.

86. Martirizat la data de 27 februarie 297, sub Dioclețian, cum ne spune *Cluonicon Paschale* (P.G. 92, 684—685).

ochiul sufletului şi-i arătă mărirea Sa, din acel ceas a înmărmurit în faţa frumuseţii ei atât de mari şi şi-a schimbat cu totul cugetul şi în locul duhului de ură de la început a dat loc unei dragoste nesfârşite. Şi, într-adevăr, dragostea aceea era o răpire în duh[87], fiindcă pe cei care s-au agăţat cu toată fiinţa de El, Hristos îi duce până dincolo de marginile firii. La acest adevăr se gândea proorocul când zicea : «mulţi se vor răpi cu duhul când Te vor vedea», iar, privind parcă peste veacuri la Crucea şi moartea lui Hristos, acelaşi prooroc zicea : «pe cât se vor răpi în duh când Te vor vedea, pe atâta va fi disprețuită frumusețea Ta de toți fiii oamenilor»[88].

Aşijderea şi vrednicul *Ardalion* s-a botezat şi el în glumă ca să facă privelişte celor de faţă prin aceea că juca rolul unui mucenic creştin pe scena teatrului. El era meşter în a stârni râsul şi în a face toate plăcerile celor dornici de glume şi desfătări. Or, el n-a primit Botezul numai prin aceea că a închipuit prin scufundarea sa icoana morţii lui Hristos, ci prin aceea că a suferit-o în trupul său. El şi-a pus în gând să imite buna mărturisire a mucenicilor şi, de aceea, comediant cum era, a cerut prietenilor săi să-i spânzure gol pe lemn. Când a ajuns însă să spună vorbele spuse de Hristos pe cruce şi s-arate oamenilor cum a simţit Acela durerea rănilor, dintr-odată fiinţa lui s-a schimbat, sufletul a început să simtă ce-i spuneau buzele, iar cu cugetul a ajuns să creadă tot ce săvârşea cu mădularele, ajungând să fie într-adevăr ceea ce voia s-arate : creştin. Şi aşa s-a întâmplat că, pe urma rănilor primite prin meşteşugul teatrului şi a graiului născocit atunci, şi anume pentru că a zis în batjocură că îi este drag de Hristos, a ajuns într-adevăr să-L iu-

87. In *textîxa'zaQii b* ερωί έχείνοί — răpire în duh (era) dragostea aceea, ceva ca extazul platonic, dar, desigur, mult deosebit.

88. Isaia 52, 14 (citare liberă).

89. A se vedea la 14 aprilie, după *Sinaxarul Bisericii din Constantinopol* la 1'8 aprilie. Canonul 51 Tmulan va osândi pe «mimi».. Milaş, *Canoanele* I, 2, Arad, 1Θ31, p. 419.

bească cu o dragoste care a trecut de la gură ca un foc şi i-a aprins inima.

De obicei, binele vine la gură când prisoseşte în inimă °°. La Ardalion tocmai dimpotrivă : comoara bunătății s-a revărsat de la gură la inimă. O ! cât e de negrăită puterea lui Hristos ! Căci, fără să-i fi arătat măcar cununa răsplătirii şi fără chiar să-i fi atras cu unele nădejdi într-o viață mai bună, Domnul I-a câştigat şi I-a lipit de Sine numai prin aceea că I-a imitat rănile şi înjosirile în aşa grad, încât a început să creadă lucruri pe care înainte numai auzindu-le, s-ar fi supărat. Dintr-odată Domnul I-a smuls din obişnuințele cu care timpul I-a legat aşa de strâns, i-a schimbat cugetul chiar pe dos de cum fusese şi din omul cel mai înrăit şi mai stricat, face pe cel mai bun dintre toți. Căci ce poate fi doar mai urât lucru decât un comediant şi ce poate fi mai înțelept decât un mucenic?[91] Sau ce legătură poate fi între ei amândoi? Şi în chip firesc, cum s-ar putea ca din răni şi fărădelegi să se nască dragostea creştină ? Şi cum am putea noi îmblânzi şi schimba pe un păgân întărâtat tocmai cu aceleaşi mijloace care şi pe un credincios I-ar face să se îndepărteze de creştinism ? Căci cine oare, având în față mulțimea de suferințe ce-i va da viitorul, va putea să-i obişnuiască cu iubirea pe omul care o viață întreagă a fost numai ură, iar pe un duşman şi prigonitor, cine I-ar putea schimba în felul acesta în prieten şi ucenic ?

Se vede, aşadar, că în astfel de lucruri, lămurirea minții a fost cu totul neputincioasă, de aceea vom spune că întreaga schimbare a săvârşit-o numai lucrarea tainică a Botezului. Doar Ardalion auzise deja vestirea Legii celei mântuitoare, ba încă fusese şi martor la multe minuni, fiindcă pe destui mucenici i-a văzut făcând mărturisiri de credință şi cu toate acestea parcă stătea tot mai orbit şi mai cu ură față de lu-

90. Matei 12, 34; Luca 6, 45; Ioan 7, 38.

91. Macarie Egipteanul, Omilia XVII, 10 trad. C. Iordăchescu, Chişinău, 1932, p. 1117 i «adevărații filozofi sunt cei stăpâniți de puterea divină».

mina credinței, până ce a ajuns să se boteze, primind asupră-şi urmele rănilor[92] lui Hristos, şi până ce a ajuns să mărturisească adevărata credință. Căci aceasta şi este una din roadele Botezului : a-L urma pe Hristos, mărturisindu-L şi în fața lui Pilat şi stând tare până la cruce şi până la moarte. Se înțelege că pe Hristos îl putem urma şi numai dacă stăm de față la lucrarea şi la închipuirea mişcărilor din sfintele slujbe, dar pe urmele Lui păşim cu adevărat abia când dovedim la vreme potrivită că suntem în stare a pune la încercare prin fapte credința noastră, biruind orice primejdii.

Mulți au fost cei care au căutat, de-a lungul vremilor, un leac pentru bolile de care suferă omenirea, dar numai moartea lui Hristos a fost în stare să ne-aducă viața şi sănătatea cea adevărată. De aceea, dacă vrem să ne naştem din nou sau dacă vrem să trăim această viață fericită şi să ne îngrijim să ne refacem sănătatea, atunci n-avem decât să luăm acest leac [93] adus de Hristos şi, pe cât ne stă în putere, să mărturisim credința în El, să ne supunem suferinței şi să răbdăm moartea. Aceasta este puterea pe care ne-o dă Legea cea nouă. In acest chip se naşte din nou creştinul şi ajunge la înțelepciunea cea minunată, mânat de dorul săvârşirii binelui, păstrând credința neclintită, după ce a câştigat această credință nu prin puterea de înțelegere a minții, şi schimbând viața nu prin asprimea poruncilor, ci, prin puterea lui Dumnezeu, primindu-le şi pe una şi pe cealaltă, şi modelându-le după chipul cel fericit al lui Hristos «căci împărăția lui Dumnezeu nu stă, zice apostolul, în cuvinte, ci în puterea faptelor» [94], iar «cuvântul crucii pentru noi, cei ce ne mântuim, este puterea lui Dumnezeu» [95].

92. In text «στίγματα».
93. φάρματ,ον.
94. I Cor. 4, 20.
95. I Cor. 1, 18; Rom. 7, 14.

Botezul ne face să înţelegem ce înseamnă să iubim pe Dumnezeu

Pentru aceea şi este duhovnicească legea aceasta, fiindcă şi duhul nostru se supune, pe câtă vreme cea veche este **o** lege a literei, întrucât puterea ei stă în cuvânt, ceea ce şi face ca ea să fie doar o umbră şi închipuire a celei noi[96], care este lucrare şi adevăr. Faţă de lucruri, litera şi cuvântul nu sunt decât nişte semne. Or, înainte de împlinirea lor, Dumnezeu a făgăduit aceste lucruri încă din vremuri depărtate prin graiul proorocilor : «Voi face un legământ nou, nu ca acela pe oare l-am încheiat cu părinţii lor». Şi anume în ce fel ? — Ne spune tot proorocul : «Iată legământul pe care-1 voi încheia cu casa lui Israil şi a lui Iuda : voi pune legea Mea înlăuntrul lor şi pe inimile lor voi scrie» [98]. Şi aceasta, sigur, nu înţelegându-se că e vorba de trimişii Mei, ci prin Mine însumi : «nimeni nu va mai ajunge să înveţe pe fratele sau pe aproapele său zicându-le : «caută de cunoaşte pe Domnul», «ci ei înşişi Mă vor cunoaşte toţi, de la cel mai mic până la cel mai mare» ". Când a ajuns să cunoască acest lucru, David proorocul lasă să-i scape de pe buze aceste fericite cuvinte : «Am cunoscut că mare este Domnul» [10o], vrând adică să spună că prin trăirea vieţii mele, iar nu auzind de la alţii, am ajuns să cunosc aşa ceva ; de aceea ne şi îndeamnă să facem şi noi tot aşa, zicând : «Gustaţi şi vedeţi, că bun este Domnul» [10i]. Deci, cu toate că i-a cântat bunătatea pe toate strunele, proorocul crede că cuvintele sunt neputincioase spre a-L cunoaşte pe Domnul, de aceea îi trimite pe ascultătorii săi să trăiască ei înşişi această cunoaştere.

O astfel de cunoaştere rodeşte Sfântul Botez în sufletele celor ce l-au primit : pe Făcător îl face cunoscut făpturii, pe

96. Evr. 10, 1.
97. Ieremia 31, 31—33.
98. Ieremia 31, 33:
99. Ieremia 31, 34.
100. Psalm 134, 4.
101. Psalm 33, 9.

Cel ce este însuşi Adevărul îl arată minţii, iar minţii îi dă pe cel ce singur e vrednic să fie dorit. De *aceea mare e dorinţa, nespus farmecul şi nesfârşită dragostea pe care le trezeşte această taină în noi,* fiindcă în ea nu mai rămâne nimic de dorit, totul e plăcut, totul se lucrează aievea în noi şi încă cu toată plinătatea. Dar să vorbim mai lămurit.

Dumnezeu a pus în adâncul sufletelor dorinţa de a atinge tot binele pe care ele îl doresc, de a cunoaşte tot adevărul pe care-l caută, bineînţeles un adevăr lipsit de rătăcire[102], căci nimeni nu se bucură când se vede înşelat, după cum nimeni nu-i vesel când se rătăceşte sau când află numai rău in loc de bine. Dar cu toată această puternică dorinţă din noi, încă nu ni s-a întâmplat să gustăm vreodată binele şi adevărul în toată curăţenia. Mai mult, ceea ce socotim noi că e bine şi adevărat nu-i într-adevăr aşa cum le socotim, ci de cele mai multe ori e chiar dimpotrivă. Aşa că nici măcar nu ne-am putea închipui de ce e atât de mare puterea dragostei, adâncimea bucuriei, mrejele dorinţei după Dumnezeu şi flacăra acestei dorinţe, dacă ceea ce ar trebui să ne fie drag şi să ne-aducă bucurie ar lipsi cu desăvârşire.

într-adevăr, *ceea ce dorim pe pământ noi nu ni se împlineşte deplin nicicând şi nicăieri.* Pentru aceia, însă, care au gustat din trupul Mântuitorului, ceea ce au dorit li s-a împlinit, căci parcă şi inima omenească aşa a fost zidită dintru-nceput, mare şi largă ca un rezervor, ca să poată cuprinde într-însa pe însuşi Dumnezeu. Aceasta este pricina pentru care nimic din cele de jos nu ne poate sătura [103], nici

---

102. Mai mult decât erosul platonic, Origen şi alţi scriitori creştini au subliniat acest «dor nespus» după cunoaşterea lui Dumnezeu* prin iubire. *Contra Celsum* III, 40 trad. rom., p. 198. Sf. Vasile : *Regulile pe larg,* 2, Migne P.G. 31, 90β. Dionisie Ps. Ajreop., *Despre Numele divine,* X, 1, Migne P.G. 3, 937, dar mai ales Maxim Mărturisitorul, *Mistagogia* 1, 5, ed. Stăniloae, 1973, p. 100, 114; 132—-158; «omul» - Biserica tainică.

103. Despre aoeast dorinţă nestăvilită după desăvârşire (ἐπέκτασις), pe care nimic m-o poate sătura (χόρος), au vorbit, dăpOrige n, mai ales Părinţii oaipedocieni : Sf. Vasile cel Mare (P.G. 29, 398 ·, 30, 144; 31, 396), dar mai ales Sf. Grigorie de Nyssa în *Viaţa lui Moise* şi în *Cântarea Cântărilor* (P.S.B, 20, 94—95; H17, *13*&—*7* «te.).

nu poate pune capăt dorințelor noastre, ci veşnic rămânem însetați, ca şi când nu ni s-ar împlini nici una din dorințele care ne mistuie. Toate acestea pentru că sufletul omenesc este însetat după desăvârşire, după apa cea veşnică, şi atunci cum ar putea să-i sature această lume a noastră, trecătoare ? La acest lucru se gândea Domnul când spunea femeii samarinence : «Oricine va bea din această apă va înseta din nou ; cel ce va bea însă din apa, pe care Eu îi voi da-o, acela nu va mai înseta în veac» [104]. Singură apa aceasta pune capăt dorințelor sufletului omenesc, după cum zice şi Psalmistul : «Sătura-mă-voi, când se va arăta slava Ta» [105].

Dacă ochiul a fost făcut anume ca să caute lumina şi să se sature de ea, iar urechea pentru sunete şi toate celelalte după rostul lor, atunci dorința sufletului se împlineşte numai când găseşte pe Dumnezeu. Se vede că aşa este sortit sufletului să nu-şi afle liniştea decât în Hristos [106], căci singur El este şi Binele şi Adevărul şi tot ceea ce poate bucura pe om. Aceasta este şi pricina pentru care Dumnezeu nu ne lasă să îndrăgim ceva, căci dintru-nceput ni s-a sădit în suflete puterea de a iubi, precum şi dorul de a afla bucuria şi pacea, după care veşnic însetează firea noastră, fără a le putea găsi aici pe pământ, iar drept facere de bine nu ne-a vărsat în suflet altceva decât dorința de a face voia Lui şi ceea ce ne dă apa înnoirii duhovniceşti. Fiindcă din bunătățile acestei vieți, care nu sunt decât un joc de cuvinte mincinoase, nici una nu ne-aduce în suflet dragostea şi bucuria. Pentru că până şi ceea ce ne-ar părea bun, nu-i decât un mincinos idol al adevărului. Dimpotrivă, în lumea Duhului, unde nu există nici o piedică, dragostea se poate arăta în toată măreția şi nespusa ei frumusețe, iar bucuria e atât de mare, încât nici nu poate fi cuprinsă în cuvinte. Şi

104. 1 Ioan 4, 13—14.
105. Psalm 15, 15.
106. E cunoscută afirmația similară a Fer. Augustin din prima carte din Con/essiones, I, 1, ed. P. Knoll, Vindobonense, 1808, p. 1. N. Cabasila o putea lua fie de la Grigorie de Nyssa, fie de la Fer. Augustin.

ce-i mai important, Dumnezeu aşa a rânduit lucrurile ca El să fie şi dragostea şi bucuria noastră. De aici urmează, cred, că, vorbind despre măreţia şi măsura acestor simţiri, vorbim despre însăşi Bunătatea cea nesfârşită.

Dar să spunem ceva tocmai despre această măreţie a iubirii şi despre marginea nesfârşită până la care poate ea merge.

Pentru toate bunătăţile pe care ni le dă, din partea noastră Dumnezeu nu cere în schimb decât dragostea. Dacă I-o dăm, El ne scapă de orice datorie cu care I-am fi fost datori. In acest caz, cum să nu fie mai însemnat decât orice lucru, ceea ce, prin mijlocirea Dumnezeului Celui drept, primim ca preţ egal al bunurilor celor nesfârşite ? Se vede, aşadar, cu toată limpezimea, că o dragoste adâncă aduce cu sine şi o bucurie nesfârşită — bucuria vine doar în urma dragostei —, iar o bucurie nesfârşită numai dintr-o dragoste tot aşa de mare se poate naşte. Se vede că în sufletele omeneşti sălăşluieşte o minunată şi nesfârşită putere de a iubi şi de a se bucura, putere care intră în lucrare din clipa în care Cel bun şi prea iubit este de faţă : aceasta este ceea ce numeşte Mântuitorul «bucurie deplină» [107]. De aceea şi când coboară Duhul cel Sfânt în vreun suflet oarecare, printre darurile pe care le primeşte acela din înălţimea cerului, primul loc îl ocupă dragostea şi bucuria. Căci «roadă duhului este dragostea, bucuria...» [108].

Atunci când vine spre noi Duhul lui Dumnezeu întâi ne face să-i simţim prezenţa, iar cine simte prezenţa Binelui, acela ajunge să-L îndrăgească, iar în chip firesc se va şi bucura de El. Pentru că şi atunci când Mânituitorul S-a pogorât trupeşte în mijlocul oamenilor, primul lucru pe care I-a cerut a fost ca oamenii să-L cunoască [108a]. Aceasta a fost învăţătura şi predica Lui încă de la început. Ba, şi mai mult, pentru aceasta a şi ajuns să îmbrace haina omenească şi spre acest

107. Ioan 15, 11.
108. Galateni 5, 22.
108a. Ioan 17, 3.

scop a rânduit toate, «căci spre aceasta M-am născut, zice Domnul, şi pentru aceasta am venit în lume, ca să mărturisesc adevărul» [109]. Bineînţeles că tot El era şi Adevărul, de aceea mai potrivit ar fi putut zice : «ca sa mărturisesc pentru Mine». Or, tot acelaşi lucru îl face Domnul şi cu cei ce s-au botezat : îi face s-aducă mărturie despre Adevăr, îi îndepărtează de bunurile cele înşelătoare, iar Binele cel adevărat îl îndemnă şi îl descoperă, cu alte cuvinte, după cum însuşi spune, El se face pe Sine cunoscut lor [110].

Se vede, aşadar, din înseşi lucrurile acestea că Taina Botezului este un adânc adevăr şi că cei ce se botează, în felul acesta, viu, ajung să cunoască pe Dumnezeu. Iar dacă se mai simte lipsa, aducem şi mărturii mai multe şi mai întăritoare din viaţa acelor bărbaţi sfinţi care au adus drepte mărturii lui Dumnezeu în ce priveşte Botezul, apoi ne-am putea opri înainte de toate la acel Sfânt Ioan, al cărui suflet e străveziu ca o rază de soare, iar gura mai strălucitoare decât aurul (la Sf. Ioan Gură de Aur) [m]. Se cuvine să citäm aceste vorbe spuse de minunata limbă a lui : «Privind că într-o oglindă mărirea Domnului, noi ne schimbăm în însuşi chipul Lui» [112]. Dar ce înseamnă oare acest lucru ? Dacă ni s-ar fi dat puterea de a face minuni, atunci aşa ceva ar fi mai uşor de înţeles. Or, ceea ce se petrece în noi nu-i greu de înţeles pentru cel ce are ochiul luminat al credinţei. Căci din clipa în care ne-am botezat, sufletul nostru curăţat prin Duhul Sfânt străluceşte mai tare decât chiar lumina soarelui» iar mărirea lui Dumnezeu nu numai că o privim, ci ajungem chiar să primim şi din strălucirea ei ; după cum argintul curat aşezat în razele soarelui străluceşte nu numai de la sine,. ci şi din cauza strălucirii luminii solare, tot aşa şi sufletul nostru, după ce s-a curăţit şi s-a lămurit şi mai tare decât argintul, atunci primeşte din însuşi Duhul Sfânt o nouă rază

109. Ioan 18, 37.
110. Ioan 14, 2.
111. Exprimare laudativă la adresa Sf. Ioan Hrisostom.
112. II Cor. 3, 18.

de mărire, încât dobândeşte o strălucire a sa proprie atât de mare, pe cât i-o poate da Duhul lui Dumnezeu».

Iar ceva mai departe : «Vrei să-ţi arăt şi mai lămurit acest lucru prin mărturiile apostolilor ? N-avem decât să ne gândim la hainele Sfântului Pavel, prin a căror atingere se făceau minuni, şi la umbra Sfântului Petru care avea puteri vindecătoare [113]. Or, nici hainele şi nici umbra lor n-ar fi avut atâta putere, dacă apostolii înşişi n-ar fi purtat în ei chipul Împăratului veşnic şi dacă strălucirea lor n-ar fi împrumutat-o din mărirea Lui cea neajunsă. Căci o haină împărătească îngrozeşte şi pe un tâlhar. Şi vrei cumva să vezi cum străluceşte această lumină şi prin trupul celor botezaţi ? Ne-o spune Scriptura : «aţintindu-şi privirile spre Ştefan au văzut faţa lui strălucind ca o faţă de înger» [114]. Cu toate acestea, o astfel de lumină e nimic pe lângă lumina care fulgeră din lăuntrul nostru. Căci ceea ce Moise avea pe faţă, sfinţii aveau în suflet, sigur cu mai mare strălucire la Moise, şi asta din pricină că strălucirea lui Moise era simţuală, trupească, pe când a sfinţilor era nematerialnică. Şi precum ies din trupurile noastre fâşii de lumină şi se împrăştie peste obiectele din jur dându-le şi acelora din strălucirea lor, acelaşi lucru se întâmplă şi cu sufletele credincioşilor. Aceasta e pricina pentru care sufletele ce se bucură de daruri atât de mari ajung să se desfacă de pământ şi să nu mai viseze decât la cer [115]. Dar vai ! Se cade cu totdreptul să gemem cu amărăciune la gândul că, deşi moştenim un nume atât de ales, parcă nici nu înţelegem o mărire atât de mare, întrucât repede o pierdem şi ne lăsăm amăgiţi de lucruri pământeşti !, Pentru că această mărire negrăită şi înfricoşată abia dacă rămâne în noi o zi-două, iar după aceea o stingem, aducând

113. Fapte 5, 15; 19, 12.
114. Fapte 6, 15. Nu-i de mirare că atât hainele Sântului Pavel, cât şi umbra Sfântului Petru şi strălucirea feţei Sfântului Ştefan le întâlnim atât la Sf. Vasile *(Omilia despre credinţă,* P.G. 31, 469), cât şi la Sf. Grigorie Palama *(In apărarea isihaştilor,* ed. Meyendorff, Louvain, 1959, I, p. 177).
115. Ieş. 34, 30.

peste ea o iarnă cu groaznice viforniţe lumeşti, pe când razele duhovniceşti le ascundem sub nişte nori deşi» [116].

Aşadar, în apa Botezului creştinii nu culeg numai o simplă cunoaştere a lui Dumnezeu, adică o idee şi o credinţă despre un Dumnezeu oarecare, ci această cunoaştere e mult mai desăvârşită şi mai vie. Se înţelege că tot aşa am lua în bătaie de joc lucrurile, dacă ara crede că această lumină vârâtă în sufletul nostru de Dumnezeu ca printr-un fulger, ne dă doar o cunoaştere obişnuită a lui Dumnezeu, după cum tot atâta de mult am greşi dacă am vedea în Botez o luminare continuă a cugetului. O asemenea lumină s-ar stinge în decurs de două-trei zile în mijlocul zgomotului şi al mulţimii, în timp ce despre credinţă nu există om care să nu vadă că şi cel mai mic fapt tot cu ea îl facem şi de toate avem cunoştinţă : aşa se explică de ce suntem noi în stare să teologhisim chiar şi când suntem ocupaţi cu alte lucruri [117]. Mai mult încă, noi simţim că suntem în luptă cu toate pornirile noastre rele şi chiar dacă nu facem tot ceea ce-i bine, ştim totuşi tot ce trebuie spre a ne mântui şi spre a deveni înţelepţi.

Se vede lămurit, deci, că dobândim cunoaşterea noastră despre Dumnezeu prin legătura nemijlocită cu El, din clipa când raza dumnezeiască a atins sufletul nostru[118]. Toate obiectele şi mişcările care însoţesc săvârşirea Tainei Botezului închipuie tocmai această luminare, căci toată slujba Botezului e o sărbătoare a luminilor : făclii, cântări, închinăciuni pe la icoane, arătări pline de biruinţă ; nimic ce n-ar

116. *Omilia VII Ia Epistola II către Corinteni,* Migne PG. 61, 448.

117. O astfel de «teologhisire» directă, imediată, apropie pe Ca. basila de Sf. Grigorie Palama. Cf. U. Neri: *La vita in Cristo*, p. 167, cu referire la *In apărarea isihaştilor* I, 3, 42 a Sf. Grigorie Palama, ed. P. Hristou, I (Tesalonic, 1962), p. 453—454.

118. Se ştie că Grigorie Palama socotea că prin rugăciune continuă şi prin trăire dreaptă, omul poate vedea în lumină, ca pe Tabor, pe însuşi Dumnezeu *(în apărarea isihaştilor* I, 3, 24, ed. cit., p. 161, iar în româneşte D. Stăniloae, *Două tratate ale Sf. Grigorie Palama,* Anuarul 18, Sibiu, 1933, p. 5—70). Cabasila vede posibil acest lucru plrîn mijlocirea Tainelor.

fi bucurie. Până şi hainele de Botez strălucesc de curăţie şi sunt pe potriva celor ce vor vedea lumina, iar vălul ce acoperă capul închipuie pe Duhul Sfânt, pe când forma lui anunţă venirea Mângâietorului — căci e în formă de limbi de foc, sigur, pe cât se poate în acelaşi timp acoperi capul şi păstra forma în care s-au botezat apostolii încă de la începutul, predicii lor. Atunci adică, s-a aşezat pe o parte a trupului — şi anume pe capetele fiecăruia din apostoli se putea vedea Duh în formă de limbi de foc — tocmai spre a arăta că prin Taina aceasta ni se dă puterea de a mări pe Domnul cu limbă de foc. Căci doar rostul acestei coborâri a fost ca să binevestească şi să predice, celor care nu-L cunoşteau, pe Cuvântul cel de o fiinţă cu El. Iar slujba unei limbi este tocmai tâlcuirea mişcărilor tainice din lăuntrul cugetului. De aceea se şi zice despre Cuvânt : «Eu Te-am preamărit pe Tine, Părinte» [119], iar despre Duhul Sfânt : «şi Acela Mă va preamări pe Mine» [m]. La acest lucru ne gândim, deci, când vorbim că Duhul Sfânt s-a arătat Apostolilor în chip de limbi de foc. Cât despre vălul tainic de la Botez, el ne duce cu gândul la acea minune, la acea pomenire şi zi binecuvântată în care s-a făcut prima pogorâre a Duhului, pentru a ne face să înţelegem că cei ce au primit prima dată botezul Duhului Sfânt l-au trecut şi asupra urmaşilor lor, iar aceştia, celor de după ei şi aşa până azi. Şi sigur că acest dar nu va; înceta a ni sie trimite până în ziua când va veni însuşi Dătătorul lui. Atunci Domnul, după ce va îndepărta orice văl, va învrednici pe cei drepţi să-L vadă în toată plinătatea, iar nu numai ca acum, când nu-L putem vedea decât în măsura ce ne lasă să vedem vălul cel gros al trupului.

119. Ioan 17, 4.
120. Ioan 15, 26.
121. Credem că E.v. Ivanka *(Sacramenlalmystik,* 57 şi 84) greşeşte când atribuie lui Cabasila confuzia că prin «hrisma» s-ar înţelege numaidecât Ungerea cu Sf. Mir. în realitate e vorba de «haina albă» In care e primit neofitul. (E. Branişte: *Liturgica specială,* Buc, 1980, p. 372—374). E interesant simbolismul descris de Cabasila.

Roadă acestei cunoştinţe a lui Dumnezeu este o bucurie ^negrăită şi o dragoste nesfârşită. Sigur, acestor puternice simţăminte se datoresc apoi toate lucrările mari, toate faptele însemnate, precum şi orice trecere biruitoare şi plină de triumf peste orice piedici. Pe cei înarmaţi cu astfel de arme nu-i pot doborî nici greutăţile şi nici ispitele plăcerii, pentru că o bucurie ca aceea covârşeşte orice necaz ; dar nici plă-«cerile nu pot atrage şi nici înlănţui pe cei ce se lasă stăpâniţi şi cuprinşi de o dragoste atât de mare.

Iată, dar, pe scurt care sunt roadele Botezului : ştergerea păcatelor, împăcarea omului cu Dumnezeu, sălăşluirea lui Dumnezeu în om, deschiderea ochilor sufletului în faţa razei celei dumnezeieşti, cu un cuvânt, orânduirea vieţii în aşa fel :încât să privească numai spre viaţa viitoare. De aceea, când numim Botezul «o nouă naştere», o facem cu tot dreptul, fiindcă prin el răsare în sufletul credincioşilor o adevărată cunoaştere a lui Dumnezeu. Or, tocmai în aceasta constă şi viaţa cea adevărată, izvorul şi rădăcina ei, fiindcă, după cum însuşi Mântuitorul a zis că «aceasta este viaţa cea veşnică : a 'Te cunoaşte pe Tine, Dumnezeul cel adevărat, şi pe Iisus Hristos pe Care L-ai trimis» [m]. Şi tot aşa, adresându-se lui ^Dumnezeu, Solomon a zis : «A Te cunoaşte pe Tine, iată rădăcina nemuririi» [123]. Şi dacă ar mai fi necesară încă o mărturie a minţii omeneşti, *cine nu ştie că adevărata viaţă a oamenilor şi rostul ei mai înalt stă mai ales în puterea minţii şi a cunoaşterii ?* Iar dacă în judecată şi în cunoaştere stă tot rostul omului [m], apoi sigur că această cunoaştere va trebui să fie cea mai desăvârşită şi mai lipsită de greşeli. Şi • atunci, există oare o cunoaştere mai deplină şi mai bine ferită «de greşeli decât aceea care duce la Dumnezeu, la Acela care

122. Ioan 17, 3.
123. Înţelepciunea lui Solomon 15, 3.
124. Principiu apropiat filosofiei aristotelice *(Politica* 2, 1253) : «Dintre toate fiinţele singur omul posedă raţiunea». Tot aşa zice şi ■ *Si.* Vasile *(Comentai la psalmul* 48, trad. rom., p. 285) : «Raţiunea e ceva propriu numai omului».

El însuşi deschide ochiul sufletului şi-l îndreptează spre Sine ? Or, tocmai aceasta este roadă Botezului.

Din tot ce am spus deci până aici, se vede lămurit că Taina Botezului este începătura vieţii în Hristos, că ea dă viaţă şi trăire oamenilor, şi anume singura viețuire adevărată. Dacă această Taină nu lucrează în toţi cei botezaţi aceleaşi roade, de aici nu urmează că avem drept s-o învinuim c-ar fi neputincioasă : greşeala stă în oamenii care nu s-au pregătit bine pentru primirea harului sau au risipit comoara. De aceea, mai curând se cade să învinovăţim de acest lucru pe-cei care nu se apropie de ea cu vrednicia cerută, iar nu să-zicem că lucrarea Botezului e neputincioasă, câtă vreme ea este aceeaşi în toţi şi pentru toţi. Căci nu mai e nici o îndoială că revărsarea aceasta de daruri nu-i nici urmarea firii omeneşti, nici a strădaniei personale, ci numai şi numai a Botezului. Altfel cum ε-ar putea admite ca aceeaşi putere să lumineze şi în acelaşi timp să întunece, pe unii să-i facă locuitori ai cerului, iar pe alţii să nu-i poată nici măcar înălţa deasupra pământului ? Avem drept oare să învinuim soarele şi să nu-i recunoaştem strălucirea pentru că nu toţi îi văd razele ? (Despre aceste raze văzute numai de cei buni. vom mai vorbi). Tot aşa de amarnic am greşi dacă am zice că luminarea dă alte roade decât o arată însuşi numele.

CARTEA A TREIA

ROADELE SFÂNTULUI MIR IN VIAȚA DUHOVNICEASCĂ

Era lucru firesc ca înnoirea în duh şi reînvierea prin Botez să pună în lucrare, cum am văzut, puteri şi lucrări lăuntrice înrudite. Dar cel care le trezeşte la viață este Sfântul Mir. El este cel ce pune în lucrare una sau alta din puterile duhovniceşti sau chiar mai multe deodată, după cât e de simțitor sufletul la lucrarea Tainei. *Ungerea cu Sf. Mir aduce aceleaşi roade în cei botezați ca şi punerea mâinilor Apostolilor peste cei botezați de dânşii* căci prin punerea mâinilor Apostolilor, spune Sfânta Scriptură [1], Duhul Sfânt Se pogora peste cei de curând botezați. Tot aşa coboară şi azi Mângâietorul peste cei ce se ung cu Mir Sfânt -.

Iată şi mărturii.

Mai întâi, în timpul Legii Vechi se ungeau atât preoții cât şi regii deopotrivă [3], iar dacă rânduielile Bisericii spun că şi pentru ungerea de rege [3a] se foloseşte aceeaşi ungere ca şi la sfințirea de preoți, adică punerea mâinilor şi chemarea Duhului Sfânt, atunci trebuie să înțelegem că aceeaşi putere şi aceeaşi lucrare le aduc şi ungerea, şi punerea mâinilor [4]. în al doilea rând, amândouă aceste lucrări folosesc acelaşi nume : când «ungere», când «împărtăşire a Duhului Sfânt». într-ade-

---

1. Fapte 8, 38; 10, 47—48.

2. Chirii al Ierusalimului,' *Cateheza III mistagogică,* trad. rom., p. 555.

3. Ioan Cantacuzino, *Historia* I, 41, P.G., 153, 280.

3[a]. Ungerea împăratului cu mir nu e pomenită în Bizanț înainte de sec. XII. Ioan Cantacuzino relatează că pe vremea lui ea se făcea «în semnul crucii» *(Historia,* I, 41 Migne 153, 280). Cf. Neri, *op. cit.,* p. 178.

4. Idee similară şi la Teofilact de Ohrida : in *Epistolarii II ad Corinthios,* 2, 21, Migne, P.G., 124, 812.

văr, cei mai sfinți dintre Părinții bisericești numesc hirotonia o ungere preoțească şi de aceea, cred, şi în rugăciunile lor adresate Domnului ei cer ca acei pe care-i sfințesc să primească pe Duhul Sfânt. De altfel, şi această Taină şi cealaltă sunt privite de cei ce se apropie de ele ca «o pecete a darului Duhului Sfânt», lucru pe care-1 şi spun în cântările din timpul slujbei[5].

Mai mult chiar, Mântuitorul de aceea se numeşte «Unsul Domnului» (Hristos), nu fiindcă I s-a vărsat mir pe capul Lui preasfânt, ci din pricina Duhului Sfânt, cu ajutorul căruia S-a făcut ca o comoară de lucrare duhovnicească în trupul pe care şi I-a luat. Şi nu-şi zice numai Unsul, ci chiar şi Ungere : «Mir vărsat este numele Tău» [6].

Prima numire a fost la început, a doua după aceea. Până când nu se întrupase, cu alte cuvinte până când Dumnezeu nu-şi aşezase în trup ființa Sa, până atunci El era numai Unsul, Mesia, ascuns în Sine-însuşi. Dar când Şi-a îmbrăcat un trup ce a primit «toată plinătatea Dumnezeirii», cum se exprima Sfântul Ioan[7], atunci n-a mai primit «Duhul cu măsură»[8], ci I-a umplut de toată comoara Lui cea duhovnicească, iar din acea clipă, turnată fiind Ungerea pe tot trupul lui, Hristos a devenit şi a rămas «Ungere». Dăruirea Sa lumii : iată ce a însemnat pentru El că s-a făcut Ungere şi că s-a turnat peste noi. în acest scop n-a ales un loc nou, nici n-a avut să strice sau să sară peste vreun zid de despărțire, ci luând asupra Sa tocmai ceea ce forma între noi şi El «zid despărțitor»[9], n-a mai lăsat nimic între noi. Se înțe-, lege că Dumnezeu nu era departe de noi în ceea ce priveşte locul — căci Unsul este de față în orice loc —, firea noastră era cea care se depărta de Dumnezeu tocmai prin aceea că se deosebea de El şi nu mai avea nici o părtăşie cu Domnul,

5. *Aghiasmatar,* Bucureşti, 1975, p. 35.
6. Cântarea Cântărilor 1, 3.
7. De fapt, Sfântul Pavel: Coloseni 2, 9.
8. Ioan 3, 34.
9. Ef. 2, 14.

cu Acela care singur era Dumnezeu, pe când firea noastră nu avea în ea nimic altceva decât omenesc.

Din clipa, însă, în care trupul omului s-a îndumnezeit, iar firea lui s-a unit în chip ipostatic cu Dumnezeu[10], de atunci, Acela a cărui deplinătate arată deja distanța de la om la Dumnezeu, se face Ungere, iar dezbinarea nu mai are loc, căci aceeaşi persoană e şi dumnezeiască, şi omenească ; această persoană înlătură depărtarea de la om până la Dumnezeu şi se face punte de legătură între amândouă firile chiar şi atunci când ni s-ar părea că între ele n-ar fi nici o părtăşie. După cum se întâmplă atunci când un vas de alabastru ajunge printr-o măiestrie el însuşi comoară de bună-mireasmă, iar acest miros frumos nu se mai duce nici de pe partea lăuntrică şi nici de pe cea de dinafară a vasului, fără să pătrundă şi într-o parte şi în alta, tot aşa şi firea noastră, după ce s-a îndumnezeit prin trupul Mântuitorului, n-a mai lăsat loc pentru nici o despărțire între Dumnezeu şi neamul omenesc. De aceea, de atunci începând, nimic altceva nu ne mai poate împiedica de a ne face părtaşi darurilor Lui, decât doar păcatele noastre.

Deoarece zidul care ne despărțea pe noi de Dumnezeu era dublu, unul datorit firii noastre, iar altul datorit cugetului celui mâncat de fărădelegi, Mântuitorul le-a stricat pe amândouă : pe unul când S-a întrupat, iar pe celălalt când S-a răstignit. Pentru că de fapt Crucea a fost aceea care a nimicit păcatul. Iată de ce, îndată după Botezul cel care închipuie şi crucea şi moartea Domnului, trecem la Sfântul Mir, care însemnează tocmai împărtăşirea cu Duhul Sfânt, pentru că din clipa în care s-au înlăturat cele două piedici, nimic nu mai împiedică revărsarea Duhului celui Sfânt peste tot trupul[11]. Când vorbesc aşa, înțeleg cât se poate împlini în viața aceasta, căci pentru a ajunge în legătură nemijlocită

10. Expresie identică la Sfântul Ioan Damaschinul, *Dogmatica*, I, 3, 17, Migne P.G. 94, 1069 (trad. rom., p. 347), oare citează pe Sf. Grigorie de Nazianz. *La theophanie, Migne* **P.G.** 36, 32S.

11. Ioil 3, I; Fapte 2, 17.

cu Dumnezeu, mai avem si o a treia şi cea din urmă piedică : moartea ; iar muritorilor nu li se poate cere mai mult decât privirea ca în oglindă şi în ghicitură [a].

Cu alte cuvinte, trei piedici stau în calea omului spre Dumnezeu : firea, păcatul şi moartea. De toate aceste trei piedici Domnul îi dă omului putere să se elibereze, ba încă, chiar să se şi unească cu Sine, după ce le-a înlăturat pe toate una după alta : pe cea a firii prin întrupare, pe a păcatului prin răstignire, iar zidul cel din urmă, al morţii celei tiranice — din care a ridicat toată firea —, prin înviere. Iată pentru ce zicea Sfântul Pavel că «duşmanul cel din urmă care va fi biruit e moartea» [13]. Şi doar nu i-ar fi spus duşman, dacă nu ne-ar fi o piedică pentru viaţa cea adevărată, căci moştenitorii Dumnezeului celui fără de moarte trebuie să fie liberi de orice stricăciune «căci nestricăciunea n-o poate moşteni stricăciunea», după cum stă scris [14]. Iar după învierea cea de obşte, a cărei pricină este chiar Mântuitorul, privirea «prin oglindă» va fi lăsată la o parte, ca şi «ghicitura», iar «cei curaţi cu inima vor vedea pe Dumnezeu» «faţă către

Cât despre rânduielile Tainei Mirului, şi ele vor să ne arate împărtăşirea cu puterile Duhului celui Sfânt. Când se ajunge la ungere, atunci însuşi Hristos vine cu putere, El, în Care stă toată mântuirea şi nădejdea de mai bine a oamenilor [16], El prin Care ni s-a dat să ne împărtăşim din Duhul Sfânt, şi, tot El, puterea prin oare ne apropiem de Tatăl ceresc[17]. Sigur că la înnoirea oamenilor lucrează întreagă Sfânta Treime, însă urzitorul nemijlocit este singur Cuvântul, nu numai în vremea cât a trăit pe pământ şi «S-a jertfit ca să ridice păcatele lumii»[18], ci de-atunci şi până va fi lumea, atât timp cât va mai purta firea noastră omenească,

12. I Cor. 13, 12.
13. I Cor. 15, 26.
14. I Cor. 15, 50.
15. I Cor. 13, 12 ; Matei 5, 8.
16. Fapte 4, 12.
17. Ef. 2, 18.
18. Evr. 9, 14; 28.

prin care ni S-a făcut Mijlocitor către Dumnezeu. «El este Acela Care prin Sine însuşi curăţeşte cugetul nostru de faptele cele moarte» [19] şi tot prin El ni se dă şi Duhul cel Sfânt.

Urmările ungerii cu **Sfântul Mir**

în vremurile mai de demult Taina Sfântului Mir împărtăşea credincioşilor puterea de a vindeca, de a prooroci, de a vorbi în limbi, precum şi alte daruri, care toate împărtăşeau oamenilor puterea lui Hristos cea peste fire. Astfel de semne minunate erau şi trebuitoare în vremurile de întemeiere a Bisericii şi de întărire a religiei creştine. De altfel un dar asemănător li s-a dat pe ici pe colo şi unora din creştinii din vremea noastră şi de fapt până nu de mult au existat oameni care prooroceau ce se va întâmpla în viitor, alungau dracii, iar cu rugăciunile lor vindecau pe alţii de boli şi încă nu numai cât trăiau în această viaţă, ci şi după moarte, pentru că puterea cea peste fire nu părăseşte trupurile fericiţilor nici chiar după ce au murit[20].

Ceea ce însă Sfântul Mir împărtăşeşte tuturor creştinilor de totdeauna şi din orice vreme sunt darurile cele atât de folositoare sufletelor : darul evlaviei şi al rugăciunii, al dragostei şi al înţelepciunii, precum şi altele, cu toate că mulţi creştini nu-şi dau seama de aceasta, iar alţii nu cunosc lucrarea Tainei acesteia, pe când alţii, în sfârşit, se îndoiesc chiar că există un Duh Sfânt[21] din pricina că atunci când au primit această Taină erau nevârstnici şi incapabili de a judeca, iar odată ajunşi la vârsta priceperii, ei s-au înrăit şi au orbit sufleteşte. Nu-i mai puţin adevărat că Duhul Sfânt împarte din darurile Sale «fiecăruia, după cum voieşte» [22]. Stăpânul însă nu ne-a lipsit nicicând de binefaceri, mai ales că ne-a făgăduit să fie cu noi până la sfârşitul veacurilor [23]. Iar în rându-

19. Evr. 9, **14.**
20. «în trupurile sfinţilor se păstra puterea divină chiar şi **după** moarte», Chirii al Ierusalimului, *Cateheza **XVIII,*** 16, ed. cit., **p.** 920—**521.**
21. Fapte 19, 2.
22. I Cor. 12, 11.
23. Matei 28, 20.

iala slujbei, Sfântul Mir nu este fără rost, căci după cum iertarea păcatelor o obţinem prin baia Botezului şi după cum de la altar primim trupul lui Hristos, iar lucrările acestei Taine nu vor începe până nu se va arăta Dătătorul lor — tot aşa e firesc lucru ca creştinii să scoată din Taina Sfântului Mir toate binefacerile pe care ea le poate da şi pe care Sfântul Duh le dăruieşte din plin.

Căci cum s-ar putea ca celelalte Taine să fie lucrătoare, iar aceasta nu ? Sau, după cum zice[1] Sf. Pavel, ar fi oare cu putinţă ca Dumnezeu să fie credincios făgăduinţelor Sale [2i] faţă de celelalte Taine, iar faţă de Sfântul Mir să fie mincinos ? Nu se cade să disprețuim nici pe una din Sfintele Taine, ori dacă nu, atunci le disprețuim pe toate, pentru că una şi aceeaşi putere lucrează în toate Tainele şi pentru că puterea lor izvorăşte din aceeaşi jertfire a Mielului, din aceeaşi moarte şi din acelaşi sânge al Lui. Duhul Sfânt se dă, după vorba Sfântului Pavel, unora prin puterea de a prooroci cele viitoare, altora prin propovăduirea tainelor, ori chiar prin puterea de a vindeca bolile cu cuvântul, toate cu scopul de a lucra bine aproapelui şi de a ajuta la zidirea Bisericii [25]. Altora, dimpotrivă, li se dă darul de a se face mai buni printr-o evlavie mai puternică sau prin creşterea curăţeniei sufleteşti, prin sporirea dragostei şi a smereniei. Dacă te laşi condus de minte şi de voinţă, poţi fără îndoială s-ajungi om cuminte, să ai fapte bune, să te rogi, să iubeşti şi, peste tot, s-ajungi un om virtuos ; dar când eşti mânat şi de Dumnezeu, poţi cu atât mai vârtos să faci cugetul biruitor peste patimi, să câştigi dragostea de oameni, să faci dreptate şi s-ajungi să dobândeşti o astfel de înţelepciune înaltă[26]. Căci după cum unele răutăţi ca de fiară sunt sădite în cei îndrăciţi de către duhurile cele rele, tot aşa şi virtuţile cele dumnezeieşti şi peste fire ni le sădeşte însuşi Dumnezeu. De aceea lui Pavel îi plăcea

24. Evrei 10, 23.
25. I Cor. 14, *5;* 26.
26. O altă înţelepciune decât cea izvorâtă numai din dreptate omenească.

să zică despre Filipeni că «îi iubea cu dragostea lui Hristos Iisus» [27] şi tot la fel e scris şi despre David, când Dumnezeu zice în Scriptură : «Aflat-am pe David, bărbat după inima Mea» ^, ca unul care era plin de dulceață duhovnicească, după cum şi despre alți sfinți, care s-au întrecut pe ei înşişi în faptele lor.

Nu numai atât: şi credința însăşi este un dar al Duhului Sfânt, pe care apostolii îl cer de la Mântuitorul, atunci când zic : «Întăreşte-ne credința» . Ba chiar Domnul însuşi se roagă să le dea Tatăl din sfințenia Sa : «Sfințeşte-i pe ei întru adevărul Tău» [30]. Cât despre cei ce se roagă, Domnul însuşi se roagă pentru ei : «Căci singur Duhul Sfânt se roagă pentru noi cu suspine negrăite» [31], dobândindu-ne o putere de a ne ruga, care pătrunde şi cerurile. Cu un cuvânt, Duhul cel Sfânt, care Se împărtăşeşte celor ce-L primesc, este un «Duh al înțelepciunii şi al înțelegerii, al sfatului şi al puterii, al bunei credințe şi al celorlalte, după cum Îl arată şi numele»[32].

Aşadar, Taina Sfântului Mir îşi aduce roadele sale în toți cei ce-i primesc, dar nu toți simt darurile ce se pogoară peste ei şi nici nu se grăbesc toți să tragă folos din această comoară ce li se dă, şi aceasta fie din pricina că, fiind nevârstnici, n-au încă puterea de a judeca, fie că atunci când primesc Taina nu dovedesc toată pregătirea şi dragostea de a o primi. Cu toate acestea, unii din ei mărturisesc mai târziu cu părere de rău, cu lacrimi şi printr-o viață mai bine orânduită, că primiseră harul Tainei acesteia. De aceea şi Sf. Pavel spune în scrisoarea sa către Timotei : «Nu fi nepăsător față de harul care este întru tine» [33], vrând parcă să ne-arate că nici harul nu slujeşte la nimic dacă nu ne străduim să

27. Filipeni 1, 8.
28. Fapte 13, 22; I Regi 16, 13.
29. Ps. 88, 20.
30. Ioan 17, 17.
31. Rom. 8, 26 <ed. 1914).
32. îs. 11, 2.
33. I Tim. 4, 14.

lucrăm cu el şi că şi nouă ni se cere strădanie neîntreruptă şi priveghere dacă vrem să scoatem pentru suflet un folos duhovnicesc din această Taină. Dacă întâlnim, deci, câte un om care se distinge prin dragostea sa, prin curăţenia vieţii ori printr-o minunată pildă de smerenie, de bunăcuviinţă ori de alte astfel de virtuţi, însemnează că trebuie să vedem aici *o* lucrare a Sfântului Mir şi să credem că darul acesta s-a dat cu prilejul împărtăşirii Mirului, iar lucrarea lui s-a făcut simţită numai după aceea [34].

Tot aşa trebuie să spunem şi despre cei ce se pricep să prooroceasc viitorul cu de-amănuntul, despre cei ce vindecă lunateci şi alte feluri de bolnavi fără să se folosească de vreo lucrare omenească, precum şi despre cei ce săvârşesc alte lucrări minunate, toţi aceştia având putere din darurile Sfintelor Taine. Căci dacă nici în clipa Ungerii cu Sfântul Mir, Taina aceasta nu dă roade şi nici mai târziu ea nu se face lucrătoare în sufletul credincioşilor, dându-le putere de a împlini fapte mai presus de fire, atunci ce rost are Taina ? Care ar putea fi oare puterea lucrătoare a Tainei dacă ea nu poate împărtăşi credinciosului nici măcar darul pentru care se dă ? Dar să nu zicem că, dacă nu ne dă aceste daruri suprafireşti, ne-ar putea da altele. Pentru că dacă nu primim ceea ce ni se făgăduieşte şi nici nu ni le dă Acela, după Care toată făptura tânjeşte, nici ceea ce preotul slujitor se roagă să primească sau care făgăduieşte primitorului că o va primi — dacă nimic din toate acestea nu le primim —, atunci zadarnic ar fi să mai aşteptăm altceva. Dar Taina Mirului nu în zadar a fost întemeiată — cum nu în zadar a fost dată întreagă legea creştină, «altfel zadarnică este propovăduirea noastră, zadarnică şi credinţa voastră» [35] —, iar toată lucrarea duhovnicească şi tot noianul de daruri ale Duhului Sfânt în aceste rugăciuni şi în această Ungere Sfântă îşi au izvorul.

34. A se vedea şi cele spuse în acest sens de Pr. D. Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă,* 3, p. 76 şi urm.

35. I Cor. 15, 14.

într-adevăr, nu există nici o binefacere, una singură măcar nu există, din cele pe care Dumnezeu le-a împărțit celor împăcați cu El, fără ca acestea să nu ne fi venit prin mijlocirea Celui ce singur s-a făcut Mijlocitor între Dumnezeu şi om. Or, pe acest Mijlocitor nu-L putem găsi, nici nu putem ajunge în legătură cu El şi nici nu ne putem împărtăşi din darurile Lui pe altă cale decât pe calea Sfintelor Taine. Căci Tainele sunt acelea care ne înrudesc pe noi cu Mântuitorul şi ne fac părtaşi la suferințele şi darurile pe care ni le-a adus prin Întruparea Sa. De altfel, *dintre cele două lucruri care rodesc împăcarea noastră cu Dumnezeu şi în care stă mântuirea oamenilor, adică dintre împărtăşirea cu Sfintele Taine şi săvârşirea faptelor bune, aceasta din urmă, adică strădania personală a sufletului* [m]*, n-are alt rost decât să păstreze binefacerile primite şi să nu risipească comoara sa.* In acelaşi timp însă numai puterea Tainelor este în stare să ne ocrotească aceste binefaceri şi această comoară. Şi dacă fiecare Taină îşi are roadele sale, apoi împărtăşirea Duhului Sfânt şi a darurilor Lui sunt un rod al Sfântului Mir. Iată de ce, chiar dacă aceste daruri nu se arată a fi roditoare încă din clipa Ungerii cu Mir, ci abia mai târziu — nu trebuie să uităm cauza şi împrejurările acestei întârzieri. Nici luminarea pe care Botezul o rodeşte în sufletul celui ce se botează nu se arată degrabă, ci abia după multe strădanii şi sudori, cu dragoste față de Dumnezeu, abia după aceea i se luminează omului ochii sufletului.

De altfel şi bisericile sau lăcaşurile noastre de rugăciune ne aduc binefaceri abia după ce s-a turnat asupra lor Mirul rugăciunii. După ce odată s-au uns cu aceste sfinte uleiuri [37], bisericile se prefac în ceea ce şi numele lor le arată, pentru

36. Exprimare clară a sinergismului creştin, al colaborării dintre har, credință, fapte bune, propovăduit totdeauna de Biserica creştină. Cf. Grigorie de Nyssa, *De vita* Moysis, Migne P.G. 322, 340 etc. A se vedea şi Vas. Psevtoga, *Iconomia mântuirii* în *Hristos după Nicolae Cabasila* (în 1. greacă), Tesalonic, 1976.

37. Se ştie că, la târnosire, locaşurile de cult sunt unse ou Sf. Mir.

că «Mirul turnat peste fața lumii»[38], de care vorbește Solomon, este chiar Mijlocitorul nostru pe lângă Dumnezeu-Tatăl, prin aceea că S-a vărsat peste noi, ni S-a făcut nouă spre ungere şi S-a scurs până a ajuns înăuntrul firii noastre. Sfintele altare împlinesc aceeaşi slujbă ca şi mâna Mântuitorului. De pe sfânta Masă, sfințită prin ungere, noi primim Pâinea sfințită, trupul lui Hristos, ca şi cum l-am primi din însăşi mâna Lui preacurată şi bem sângele Lui întocmai ca şi cei dintâi apostoli pe care Domnul i-a cuminecat la Cina cea de taină, când a ridicat paharul întru pomenirea acestei înfricoşătoare băuturi. întrucât El este în acelaşi timp şi preot Şi altar, şi jertfă şi jertfitor, şi Cel prin Care se aduce şi ceea ce se aduce, Mântuitorul a împărțit lucrările acestea între Pâinea veşnică a binecuvântării şi Ungerea cu Sfântul Mir. Mântuitorul este El însuşi şi altar şi jertfitor în urma ungerii pe care a primit-o pentru că în toate vremurile altarul a devenit altar numai după ce a fost uns, iar preoții s-au preoțit prin aceea că s-au făcut hristoşi, adică unşi. Mântuitorului I se zice «jertfă» în urma crucii şi a morții, pe care le-a îndurat pentru mărirea lui Dumnezeu-Tatăl, pentru că, după cuvântul apostolului, «moartea şi jertfa Lui o vestim, ori de câte ori mâncăm din Pâinea aceasta»[39]. Dar Hristos mai este şi Mir şi Ungere sfântă din pricina Duhului Sfânt pe Care-L dăruieşte. Bineînțeles că pentru îndeplinirea acestei mărețe lucrări de sfințire a lumii, Domnul n-are nevoie să se sfințească El însuşi, căci numai altarul, jertfitorul şi cel ce aduce jertfa au nevoie să se sfințească, iar nu darul, nici jertfa, pentru că se zice că «altarul este cel care sfințeşte jertfa» [40]. Hristos mai este şi «Pâine» din pricina trupului sfințit şi îndumnezeit, care deodată cu ungerea a primit şi rănile. «Căci pâinea pe care Eu o voi da vouă, trupul Meu este pe care Eu îl voi da», se înțelege, ca jertfă pentru viața lumii .

38. Cântarea Cântărilor 1, 3. Vezi mai sus.
39. I Cor. 11, 26.
40. Matei 23, 19.
41. Ioan 6, 33; 35; 51.

De aceea, Mântuitorul S-a adus pentru noi ca Pâine, ca Ungere Se aduce după ce odată şi-a sfinţit trupul şi ne aduce pe noi înşine, după ce ne-a făcut părtaşi la ungerea Lui. După cum, în închipuire, Iacob a uns piatra [42], iar prin această ungere o adusese lui Dumnezeu, însemnând oarecum trupul Mântuitorului, «piatra din capul unghiului» [43], peste care Israilul cel adevărat, singurul care cunoaşte pe Tatăl, a turnat ungerea dumnezeirii, tot aşa şi pe noi, prin ungere, Hristos ne face să înviem din pietrele acestea ca nişte urmaşi ai lui Avraam, pentru că, turnându-se peste cei credincioşi, Duhul Sfânt se face în ei, oarecum, un Duh de înfiere : «Duhul acesta mărturiseşte în cugetul nostru că suntem fiii lui Dumnezeu, atunci când strigă în inimile noastre : Ava, Părinte !» [44].

42. Fac. 28, 18.
43. Efes. 2, 20.
44. Rom. 8, 15 (citare liberă).

CARTEA A PATRA

CARE SUNT ROADELE SFINTEI ÎMPĂRTĂŞANII ÎN VIATA DUHOVNICEASCĂ

După Ungerea cu Sfântul Mir ne apropiem de Sfânta Masă, piscul cel mai- înalt ai vieții duhovniceşti, la care dacă am ajuns odată, nimic nu mai lipseşte ca să dobândim fericirea cea dorită. Pentru că aici nu mai e vorba de a ne face părtaşi morții, îngropării sau unei vieți mai bune, ci e vorba chiar de dobândirea Celui înviat. De acum nu mai primim darurile Duhului Sfânt, oricât de bogate ar fi ele, ci pe însuşi Vistiernicul acestor daruri, comoara întru care încape toată bogăția darurilor.

Fără îndoială că Hristos se află în toate Tainele, El care este şi Ungerea şi Botezul şi Hrana noastră, ba este de față şi în cei ce iau parte la săvârşirea Sfintelor Taine, împărțindu-le din darurile Sale, dar în fiecare din Taine El este de față în alt chip [2]. Pe cei botezați îi curățeşte de întinăciunea păcatului şi întipăreşte în ei din nou chipul Său. În cei miruiți face mai lucrătoare puterile Duhului Sfânt, a căror comoară s-a făcut trupul Său prin ungere. Când îl duce însă pe credincios la Sfânta Masă şi-i dă să mănânce din însuşi Trupul Lui, Mântuitorul schimbă întru totul lăuntrul primitorului, împrumutându-i însăşi personalitatea Sa, iar noroiul care primeşte vrednicie de împărat nu mai este noroi, ci se preface în însuşi trupul împăratului ; ceva mai fericit decât această soartă nici nu s-ar putea închipui. De aceea, Sfânta

1. **O** expresie apropiată are Dionisie -Areopagitul, *Ierarhia bisericească,* III, P.G. 3, 425 : «Euharistia e piscul şi scopul ultim».

2. Teofan al Niceii (PG. 150, 329) : «celelalte Taine fac pe om frate al Domnului; împărtăşania îl face mădular al Trupului Său».

Împărtăşanie este Taina cea mai mare, pentru că mai încolo de ea nu se mai poate merge, nici nu se mai poate adăuga ceva. Căci, de regulă, după o treaptă vine a doua, după aceasta a treia şi apoi toate aşa până la cea din urmă. După Sfânta Împărtăşanie însă nu mai este loc unde să păşeşti, de aceea trebuie să te opreşti aici şi să te gândeşti cum să faci ca să poţi păstra până la sfârşit comoara pe care ai dobândit-o.

Botezul a rodit în sufletele noastre şi după primirea lui s-ar cădea să fim desăvârşiţi, dar nu suntem, fiindcă darurile Duhului Sfânt care se dau prin Ungerea cu Mir încă nu le-am primit. Oamenii pe care-i botezase Filip în Samaria nu primiseră Duhul Sfânt prin simpla primire a Botezului, de aceea a trebuit ca Ioan şi Petru să-şi pună mâinile peste dânşii, «întrucât, precum stă scris, nici asupra unuia nu se coborâse Duhul Sfânt», căci abia dacă erau botezaţi în numele Domnului Iisus. «Atunci apostolii şi-au pus mâinile peste ei şi îndată au primit pe Duhul Sfânt» [3].

După ce prin Mir ne-am îmbrăcat în Duhul Sfânt şi după ce Taina aceasta ne-a dat din darul ei, am ajuns să ne întărim sufleteşte ; în fond, însă — cu toate că Domnul e atotputernic —, nu putem spune c-am primit totul. Căci dacă mai târziu ni se va cere să dăm socoteală, de bună seamă şi atunci, cu toată împărtăşirea Tainelor şi cu toată revărsarea neîntreruptă a darurilor, s-ar putea să ne găsim încă tot datori şi lipsiţi. Pentru aceasta avem o mulţime de mărturii. între altele, aşa s-a întâmplat cu corintenii de pe vremea apostolilor : cu toate că erau plini de darurile Duhului Sfânt, având şi darul de a prooroci, de a vorbi în limbi şi alte daruri, cu toate acestea atât erau de departe de a duce o viaţă duhovnicească şi după voia lui Dumnezeu[4], încât înotau în pizmă, în duşmănii, în certuri şi în alte răutăţi de acest fel. La aceste lucruri se gândea Sfântul Pavel atunci

3. Fapte 8, 16, 17.

4. lntr-o notă marginală un copist adăuga: «încoronarea şi de săvârşirea vieţii în Hristos culminează în Sfânta Împărtăşanie». Gass, op. *cit.*, p. 83.

când le scria : «Pân-acum sunteți trupești și umblați după obiceiul omenesc» [5]. Și într-adevăr, cu toate că în ce privește darurile ei erau duhovnicești, totuși aceasta nu i-a putut face să scoată din ei toată răutatea.

Cât despre împărtășanie, nimic din toate acestea. Se înțelege că n-avem să învinuim pe cei care cred cu putere în roadele acestei Pâini a vieții — prin care ei au biruit moartea — și care n-aveau și n-au adus nici un gând rău în cugetul lor când s-au apropiat de acest ospăț duhovnicesc [6]. Dar nu-i mai puțin adevărat că nu se poate ca Taina aceasta să dea roadele ei atunci când mai există în sufletul celui ce se împărtășește măcar o urmă cât de mică de păcat. De ce ? — Pentru că lucrarea Tainei acesteia stă tocmai în a nu lăsa lipsiți de roadele ei pe nici unul dintre cei ce gustă din ea. *După făgăduința Domnului, tocmai prin împărtășanie rămâne Hristos întru noi și noi întru El:* «întru Mine, zice Domnul,, și Eu întru ei» '. Or, dacă Hristos rămâne întru noi, ce ne mai lipsește sau ce bunătăți ne-ar mai lipsi ? Dacă rămânem, în Hristos, ce altceva am mai putea dori din clipa când Hristos ne este oaspe și sălaș ? Cât de fericiți trebuie să fim că-L. putem primi și că ne-am făcut sălașul Lui ! Și de câte bunătăți nu ne învrednicim dacă-L avem în noi ? Au doară este vreo legătură între deșertăciunea lumii și strălucirea pe care o primesc sufletele de pe urma acestor binefaceri ? Or, ar fi cu putință ca lângă un noian așa de adânc de bunătăți să mai rămână și vreo urmă de răutate ?

Dacă însuși Domnul Iisus Hristos ne umple sufletul, străbătându-ne toate adâncurile și toate tainele, învăluindu-ne din toate părțile, atunci ce-ar mai putea veni bun peste noi sau ce ni s-ar mai putea adăuga ? El oprește săgețile viclene» care sunt azvârlite dinafară asupra noastră, adăpostindu-ne· de orice atac ar veni din orice parte, pentru că El este scăpa-

5. I Corinteni 3, 3 (citare liberă).

6. W. Gass *(op. cit.,* p. 82) citează aici un pasaj (sau o părere a» lui?), din care ar reieși că faptele bune nu sunt necesare pentru mân tuire, ceea ce-i un neadevăr.

7. Ioan 6, 56.

rea noastră. Iar dacă înlăuntrul nostru se află vreo necurăție, El o şterge cu totul, pentru că, locuind în noi, El umple toată casa sufletului nostru. Şi-apoi noi nu ne cuminecăm cu vreo bunătate de a Lui şi nici nu ne împărtăşim cu vreo rază sau cu vreo strălucire din discul Soarelui dumnezeiesc, ci din însuşi discul acesta[8], aşa încât îl facem să locuiască în noi, să ne pătrundă până în măduvă şi în mădularele noastre, ba chiar să nu mai formăm decât unul şi acelaşi trup împreună [9]. Fiindcă îndată după împărtăşanie trupul, sufletul şi toate puterile noastre se înduhovnicesc, atunci însemnează că trup se uneşte cu trup, sânge ou sânge şi suflet ou suflet[10]. Urmarea este că binele biruieşte răul tot mai cu tărie, iar cele dumnezeieşti stăpânesc peste cele omeneşti, sau, cum spune Sf. Pavel când vorbeşte despre înviere : «moartea este înghițită de viață» [n], iar mai departe : «de acum nu eu mai trăiesc, ci Hristos trăieşte întru mine» [12].

O ! Ce taină copleşitoare ! Cugetul lui Hristos se face una ou cugetul nostru, voia Lui, una ou voia noastră, trupul şi sângele Lui, una ou trupul şi sângele nostru ! Şi atunci cât de puternic trebuie să fie cugetul nostru, când e stăpânit de cugetul lui Dumnezeu, cât de dârză voința noastră, dacă însuşi Domnul o mână şi cât de înflăcărat curajul nostru, când focul însuşi se revarsă peste el ! Iar că lucrurile aşa stau ne spune însuşi Sf. Pavel, atunci când zice că în noi nu mai rămâne nici cuget, nici voință şi nici viață de a noastră [13], ci Hristos ține loc la toate acestea : «doar nu avem noi Duhul lui Hristos ?» [14], şi iarăşi : «Eu şocat că şi eu am întru mine Duhul lui Dumnezeul» [15], «şi pe voi vă doresc cu toată duioşia

8. Singur autorul se gândeşte la Sf. Cuminecătură.
9. I Cor. 6, 17.
10. In *Talcuirea Sfintei Liturghii* (ed. cit., p. 103) Cabasila afirmă : «Primind ca daruri pâinea şi vinul nostru, Dumnezeu ne dă în schimb chiar pe Fiul Său».
11. II Cor. 5, 4.
12. Gal. 2, 20.
13. II Cor. 2, 16
14. II Cor. 13, 3.
15. I Cor. 7, 20.

lui Hristos Iisus» [16], ceea ce înseamnă că avem aceeaşi voie cu Domnul, căci după cum am spus : «de acum nu mai viez eu, ci Hristos viază întru mine» [17]. Cu atât e mai adevărat că. Taina împărtăşaniei e mai presus de oricare alta şi rodeşte un. şir întreg de bunătăţi, cu cât ea formează şi ţinta cea mai înaltă spre care se poate îndrepta strădania omenească. Căci prin ea ajungem să ne întâlnim chiar cu Dumnezeu, care se uneşte ou noi în cea mai desăvârşită iubire. Iar dacă ajungi să fii un duh cu însuşi Dumnezeu, ar putea exista oare vreo· unire mai deplină ?

Pentru aceea Euharistia şi este desăvârşirea tuturor celorlalte Taine[18]. Ea ajută drept aceea la împlinirea a ceea ce nu sunt în stare celelalte Taine să facă, după cum tot ea este aceea care face să strălucească şi mai tare darul primit prin celelalte Taine şi întunecat de umbra păcatului. Pentru că a aduce iarăşi la viaţă pe cei ce au murit din cauza păcatelor, aşa ceva numai împărtăşania poate face. Fiindcă omul căzut nu se poate ridica cu puteri omeneşti, după cum nici' răutatea omenească nu se poate ispăşi prin vrednicie omenească. Căci prin păcat noi ne batem joc de Dumnezeu,, după cum este scris : «Prin călcarea legii, necinsteşti pe Dumnezeu» , iar pentru ca o greşeală să se poată îndrepta, se cere o lucrare mai de sus decât puterea omenească.

Foarte uşor se poate întâmpla ca cea mai mică dintre fiinţe să-şi bată joc de cea mai înaltă. Or, ca să-i întoarcă aceleia cinstea pe care i-a batjocorit-o ea nu mai este în stare, mai ales când ne gândim că cel batjocorit i-a făcut batjocoritorului atâta bine încât nici o asemănare corespunzătoare nu se poate face între ei. în acest caz, pentru a şterge greşeala şi a reîntoarce celui batjocorit cinstea călcată în picioare, se cere să ispăşeşti mai mult decât de obicei, şi

16. Filip. 1, 8.

17. Gal. 2, 20.

18. «împărtăşania e Taina Tainelor» zice Dionisie -Areopagitul, *Ierarhia bisericească,* III, 1, P.G. 3, 424.

19. Rom. 2, 23.

anume : pe de o parte să suferi, căci ai greşit, iar pe de alta să mai adaugi încă atâta cu cât l-ai batjocorit. Or, dacă noi nu putem da înapoi nici măcar cât se cade de obicei în astfel de cazuri, cum să mai dăm şi pe deasupra ? [20]

Aceasta este pricina pentru care nici unul dintre muritori n-a putut, prin vrednicia lui, să împace dreptatea dumnezeiască. Tot aşa nici Legea veche n-a fost în stare să înlăture, ba nici strădania vieţii celor drepţi n-a fost de ajuns, spre aşa ceva. Căci şi de o parte ca şi de cealaltă e vorba doar de fapte şi de dreptăţi omeneşti. într-adevăr şi preafericitul Pavel numeşte Legea «dreptate omenească» atunci când zice : «n-au vrut să se plece dreptăţii dumnezeieşti, ci au căutat să-şi statornicească dreptatea lor»[21]. Se înţelege că aici Pavel vrea să vorbească de Legea cea veche. Or această Lege numai atâta a putut lucra contra fărădelegilor noastre cât să ne îngrijească de sănătate şi să ne facă în stare să primim pe doctor, după cum stă scris : «Legea cea veche ne-a fost călăuza spre Iisus Hristos»[22]. La acelaşi adevăr ne duce şi Sf. Ioan Botezătorul, când zice că el botează cu gândul la Cel ce va veni după el[2:!]. De altfel, toată înţelepciunea şi strădania omenească nu erau decât o preînchipuire şi o pregătire spre Dreptatea cea adevărată.

Văzând, aşadar, că prin noi înşine nu ne putem îndrepta, însuşi «Hristos venind din şanurile Tatălui S-a făcut pentru noi dreptate şi sfinţire şi răscumpărare», «a stricat zidul vrajbei în trupul Său» [2"] şi ne-a împăcat cu Dumnezeu, şi încă nu numai în firea Sa şi o singură dată, când a murit, ci de fiecare dată şi pentru toţi oamenii, reîntorcându-ne şi azi ca şi atunci prin răstignire, căci şi pe noi ne iartă ori de

20. **Am** amintit mai sus (cartea I, nota 82) că **N. Cabasila n-a privit** «juridic», ci ontologic raportul între' Dumnezeu şi om.
21. Rom. 10, 3.
22. Gal. 3, 24.
23. Fapte 19, 4.
24. I Cor. 1, 3; Ef. 2, 14.

câte ori, părându-ne rău de păcate, ne apropiem de Sfânta Masă[25].

într-adevăr, singur Mântuitorul a fost în stare să redea(! prin viața Sa, cinstea cuvenită Tatălui ceresc, iar prin moarte, să înlăture nedreptatea : prin cea dintâi câtă vreme a fost pe pământ, iar prin cea de a doua pentru totdeauna, prin moartea Sa. Pentru că, prin moartea pe care El a suiferit-o pe Cruce spre mărirea Tatălui, a răscumpărat ocara adusă de noi, cu un preț cu mult mai mare decât se cerea pentru acoperirea acestei vine. în acelaşi timp, prin viața Sa, Mântuitorul a dat Tatălui ceresc toată cinstea ce se putea da, cinste care I se cădea, căci pe Tatăl trebuie să-L cinstim mai presus decât orice. însă şi în afară de multele şi măreţele fapte, pe care le-a săvârşit pentru preamărirea Părintelui ceresc — toate acestea printr-o vieţuire curată şi fără de cea mai mică urmă de păcat —, Domnul a sfinţit înseşi legile dumnezeieşti, prin aceea că s-a conformat lor : «poruncile Tatălui le-am păzit» [26] şi le-a statornicit ca reguli, după care trebuie să ne organizăm fiecare viața, ca Unul care singur a şi fost în stare să ne-arate şi să sădească pe pământ înţelepciunea cea cerească, după cum tot singur a fost şi Cel care a săvârşit minuni şi în acelaşi timp le atribuia Tatălui [27].

Şi-apoi, afară de acestea, cine nu vede că amestecul Mântuitorului în viața omenească şi unirea cu noi atât de strânsă prin trupul Său dau Tatălui ceresc toată mărirea cea dorită, pentru că ele arată aşa de limpede şi de luminos bunătatea şi iubirea de oameni a Celui ce L-a trimis ? Dacă bunătatea cuiva o măsurăm prin binefacerile lui — apoi cu atât mai vârtos a făcut bine Dumnezeu, ca Unul care nimic n-a cruţat pentru mântuirea lumii, aşezând în fiinţa omenească a Fiului Său toată comoara desăvârşirii — «în El lo-

25. Deşi Cabasila vorbeşte mai pe larg numai despre rolul celor trei Taine (Botez, Mirungere şi Împărtăşanie), totuşi el aminteşte şi. pe celelalte. Aici atinge esenţialul Tainei Pocăinţei.

26. Ioan 15, 10.

27. Filosof ie adevărată poate ii — după Gabasila — nu numai martirajul, ci şi «dreapta chibzuinţă». ;

cuieşte trupeşte toata plinătatea dumnezeirii» [28] —, atunci urmează că prin Mântuitorul noi am cunoscut cel mai înalt grad de bunătate dumnezeiască, iar prin faptele Lui ni se arată cât de «mult a iubit Dumnezeu lumea» şi cât e de mare purtarea lui de grijă faţă de noi. Ca să poată face chiar şi, pe un Nicodim, să înţeleagă cât e de mare - bunăvoinţa lui Dumnezeu faţă de oameni, Domnul Hristos foloseşte următoarea dovadă a nesfârşitei bunătăţi a Tatălui : «Aşa de mult a iubit Dumnezeu lumea, încât şi pe unul născut Fiul Său L-a dat, ca tot cel ce crede în El să nu piară, ci să aibă viaţă de veci» [29]. Dacă Tatăl ceresc n-are altceva mai scump şi mai ales decât ceea ce a revărsat peste omenire în clipa când Fiul Său a luat trup omenesc, atunci e firesc că nici nu există o altă bunătate şi iubire de oameni mai mare decât acelea de care a dat atunci Domnul dovadă. Iată aşadar, de ce Mântuitorul se face vrednic şi pe Sine de aceeaşi cinste cu care cinsteşte pe Tatăl Său. Iar a cinsti pe Dumnezeu ce altceva înseamnă, decât a-L recunoaşte ca bunătate desăvârşită ? Or, tocmai această mărire şi bunătate deplină de care numai Dumnezeu se învredniceşte, tocmai aceasta n-o putea da omul, căci doar aşa zicea : «Dacă Eu sunt Tatăl vostru, unde este cinstea ce trebuie să-Mi daţi ?» ^, De aceea numai Fiul a fost în măsură să aducă toată cinstea ce se cădea Tatălui şi, ca s-arate acest lucru, după ce a săvârşit tot ce se cădea pentru mărirea Tatălui, a ţinut să o şi spună : «Eu Te-am preamărit pe pământ, vestit-am cu vrednicie nu mele Tău oamenilor» [3X]. >

într-adevăr, Cuvântul este întocmai după chipul Tatălui, «strălucirea slavei şi chipul fiinţei Lui»[32]. Prin întruparea Sa, Cuvântul S-a pus la îndemâna celor ce nu au altă cunoaştere decât prin simţuri, făcându-i să înţeleagă toată bu-

28. Colos. 2, 9.
29. Ioan 3, 16.
30. Mat. 1, 6.
31. Ioan 17, 4, 6.
32. Evr. 1, 3.

nătatea față de oameni a înțelepciunii divine, care L-a adus pe lume, înțelepciune despre care Domnul îi spune lui Filip, atunci când voia să vadă pe Tatăl : «Cine M-a văzut pe Mine, a văzut pe Tatăl» [33]. De aceea şi Isaia îi zicea : «Şi se va chema numele Lui îngerul sfatului celui mare»[3/l].

Aşadar, Fiul cel unul născut n-a scăpat din vedere nimic spre a da mărire Tatălui, iar prin aceasta «a surpat zidul cel din mijloc al vrajbei» şi a curățit pe om de păcat. Iar întrucât Iisus cel cu două firi [35] a adus această cinste Tatălui prin firea noastră omenească., fără a înceta însă în acelaşi timp de a fi şi Dumnezeu şi om, deşi a împletit această cunună a măririi Tatălui în însuşi trupul şi sângele Său — urmează că singurul leac împotriva păcatului este acest trup al lui Hristos, iar singura spălare a fărădelegilor este sângele Lui. De altfel, de aceea S-a şi întrupat Mântuitorul, spre a preamări pe Tatăl, după cum zice El însuşi : «Eu spre aceasta M-am născut şi am venit în lume» [x], căci cât a trăit pe pământ numai acest lucru I-a săvârşit, ba încă s-a hotărât să sufere şi patimă. Acest trup, întru totul neatins de păcat, s-a făcut comoară a plinătății dumnezeieşti, săvârşind pentru noi toată dreptatea şi prin cuvinte şi fapte a binevestit celor de un sânge cu El pe Tatăl Cel necunoscut până atunci.

Acesta e trupul împuns pe cruce, trup care în preajma chinurilor din urmă a tremurat, s-a zbătut, s-a scăldat în sudori, a fost vândut, încătuşat, trup care s-a dat judecătorilor celor fără de lege şi care, după vorba Sfântului Pavel, a adus bună mărturie în fața lui Pilat din Pont[37], mărturie pe care a plătit-o cu moartea, şi încă moarte pe cruce, trup care a suferit biciuiri pe spatele său, iar prin palmele mâinilor şi prin picioare s-a lăsat străpuns de cuie şi prin coastă de suliță, trup care s-a crispat de dureri şi a gemut când a

33. Ioan 14, 9.
34. Isaia 9, 6.
35. In text : «διφυσής»
36. Ioan 18, 37.
37. I Tim. 6, 13.

fost ţintuit pe lemn. Acelaşi este şi sângele care, ţâşnind din vine, a întunecat soarele, a cutremurat pământul, a sfinţit văzduhul şi întreagă lumea a spălat-o de necurăţia păcatului a».

După cum, deci, Legea cea veche, a slovei slăbănoage şi neputincioase în a desăvârşi pe cel oare o urmase, avea nevoie de Legea cea duhovnicească, deplină şi în stare să ducă pe om la desăvârşire, tot aşa muncile şi lacrimile celor ce vor cu orice preţ să dobândească din nou starea de împăcare pierdută din pricina păcatelor săvârşite după Botez, nu ajută la nimic dacă aceiaşi creştini nu caută sângele legăturii celei noi şi trupul jertfit pe cruce.

De altfel, după cum zice venerabilul Dionisie Areopagitul [39], nici celelalte Taine nu sunt desăvârşite şi nici nu pot da roade — şi atunci cu atât mai vârtos strădaniile şi vrednicia omului nu pot dobândi iertarea păcatelor, nici să-şi dea roadele lor bune — dacă nu luăm parte la ospăţul cel dumnezeiesc. în schimb, dacă ne apropiem cu zdrobire de inimă şi ne mărturisim păcatele înaintea preotului[40], Sfânta împărtăşanie este una din acele Taine care e în stare să ne scape de orice păcat faţă de Dumnezeu, judecătorul nostru. De unde urmează că nimic n-am făcut numai mărturisindu-ne, fără a gusta din bunătăţile Mesei euharistice. *De aceea ne şi botezăm numai o dată, în schimb ne apropiem de Sf. Masă de mai multe ori,* pentru că ni se întâmplă, ca oameni ce suntem, să supărăm adeseori pe Dumnezeu, lucru pentru care se cade să ne pară rău, să ne înfrânăm şi să ducem aprigă luptă contra păcatului spre a ne scăpa de el. Dar astfel de mijloace nu dau roadă în lupta contra păcatului decât dacă luăm în noi singurul leac împotriva răutăţilor omeneşti. După cum mlădiţa de măslin bun altoită pe măslin

38. «Întreaga lume a spălat-o cu sângele Lui», expresie luată aidoma din Origen, *In Ioannem* **XLVI,** 3, Migne PG. 14, 273.

39. Dionisie -Areopagitul, *Ierarhia bisericească,* caip. III, Migne P.G. 3, 424, trad. de C. Iordăchescu, Chişinău, p. 89.

40. Expresie aproape identică în *Tâlcuirea Sfintei Liturghii,* p. 43.

sălbatic dă acestuia din urmă puterea sa[41], deoarece la roadă nu i se mai simte gustul sălbatic, tot aşa bunătatea omenească, mărginită la puterile sale singure, nu poate nimic, dar îndată ce se uneşte cu Dumnezeu şi se împărtăşeşte din Trupul şi Sângele Său e în stare să dobândească cele mai mari bunuri, adică : iertarea păcatelor şi moştenirea împărăției cereşti, roade ale lucrării lui Hristos.

Căci după cum luăm de pe sfânta masă Trupul lui Hristos cu garanția că vom dobândi în viață cele mai mari biruințe, tot aşa este firesc lucru că prin împărtăşire dreptatea noastră se face asemenea dreptății lui Hristos, hristoformă[42]. Doar cuvintele : «noi suntem trupul lui Hristos şi unii altora mădulare»[43] nu trebuie să ne facă să ne gândim atât la trupul nostru, cât mai curând la sufletul nostru şi la puterile lui şi aceasta cu drept cuvânt, pentru că celelalte cuvinte : «Cine se lipeşte de Domnul este un singur duh cu El» [44], ne spun că această legătură şi apropiere de Dumnezeu Se face îndeosebi cu mintea şi cu sufletul.

De aceea, atunci când S-a întrupat, Mântuitorul n-a îmbrăcat numai trup omenesc, ci a luat întreaga fire omenească, cu suflet, cu înțelegere şi cu voință, pentru ca El să se poată uni cu întreaga noastră ființă, să ne smulgă din lume cu întreg eul nostru şi să ne unească cu El, dându-ni-se nouă tuturor cu ființa Sa întreagă. Prin urmare, Domnul nu se poate lipi de noi în momentul când în sufletul nostru mai trăieşte păcat, pentru că tocmai acesta este cel care ne deosebeşte de EL

De altfel, tocmai prin întreaga ființă omenească, pe care a luat-o, stă Domnul şi vrea încă să stea cu noi într-o şi mai strânsă legătură de dragoste. Căci Dumnezeu fiind, El n-a

41. Rom. II, 17—24.

42. Expresia luată de la Dionisie -Areopagitul *(Ierarhia bisericească,* VII, 2, Migne P.G. 3, 553), de la care a trecut la Sf. Maxim Mărturisitorul *(Ambigua,* P.G. 91, 1258). Cf. U. Neri, *op. cit.,* p. 211.

43. I Cor. 12, 27.

44. I Cor. 6, 17.

pregetat să coboare pe pământ, pentru ca pe noi să ne ridice la cer. S-a *făcut om* pentru ca să îndumnezeiască pe om Ca Unul care a biruit păcatul într-un trup şi într-un suflet, Domnul slobozeşte întreagă fire omenească din suferințe, scăpând pe om de păcat, dar şi împăcându-1 cu Dum nezeu. Nu este aceasta o mărturie despre nesfârşita Lui dragoste ? Căci în vreme ce noi nu eram în stare să ne ridicăm până la Dumnezeu, ca să ne facem vrednici de darurile Lui, s-a coborât El însuşi la noi, împărtăşind soarta noastră de om şi atât de strâns s-a unit ou firea noastră, încât, dându-ne înapoi ceea ce a primit de la noi, Domnul ni se dă El însuşi ; pentru că împărtăşindu-ne cu Trupul şi Sângele Său, noi primim pe însuşi Dumnezeu în sufletele noastre, iar trupul şi sângele unui Dumnezeu (sufletul, înțelegerea şi voința Lui) nu sunt mai puțin şi ale firii noastre omeneşti. Iisus se cădea să fie Dumnezeu, dar trebuia să se facă şi om, ca astfel să dobândim leac pentru neputințele noastre, pentru că, dac-ar fi fost numai Dumnezeu, El nu s-ar fi putut uni aşa de desăvârşit cu noi şi atunci oare ne-ar mai fi putut fi spre hrană?

Pe de altă parte, dacă era numai om ca noi, tot nu ar fi fost în stare să ne aducă mântuirea. Acum Mântuitorul e din amândouă : ca om, El Se leagă de omenire şi o înțelege ca un consângean ce este ; iar ca Dumnezeu, e în stare să supună firea omenească, s-o înalțe şi s-o unească cu propria Lui ființă. Pentru că o putere mai mare când întâlneşte pe una mai mică n-o mai lasă să rămână aşa cum a fost : fierul pus în foc nu mai are nimic din fier, după cum şi lutul şi

45. Formula clasică a Sfântului Atanasie (Despre *întruparea* Cu*vântului*, 45, Migne P.G. 25, 192) : «S-a făcut om pentru ca noi să ne în-, dumnezeim». Cu aproape acelaşi înțeles, s-a exprimat şi Sf. Grigorie de Nyssa *(Cuvântarea catehetică,* XXV, Migne P.G. 45, 65) : «S-a unit cu ființa noastră pentru ca ființa noastră să se îndumnezeiască prin unirea ei cu cea divină». Şi mai frumos s-a exprimat Sf. Maxim Mărturisitorul *(Capetele teologice gnostice,* II, 25; *Filocalia* II, p. 175): «Fiul lui Dumnezeu S-a făcut om, pentru a face din oameni dumneeei». Cabasila a folosit mult scrierile Sfântului Maxim. Cf. U. Neri, p. 213.

apa puse la foc îşi pierd din însuşirile lor[46]. Dacă aşa stau lucrurile între puteri de acelaşi fel, atunci ce va trebui să zicem când intră în joc o putere suprafirească ?

Aşadar, este limpede că atunci când Hristos se revarsă în sufletele noastre şi se face una cu ele, noi ne-am schimbat, ne-am făcut asemenea Lui, întocmai cum se întâmplă cu o picătură de apă când cade într-un vas uriaş plin de ulei bine mirositor. Apoi chiar aşa e şi roadă acelui miros, în stare să facă din cei peste care se revanşă, nu numai bine mirositori, ci să devenim şi noi miros bun, după cuvântul Scripturii : «Şi noi suntem din buna mireasmă a lui Hristos»[47].

Roadele Sfintei împărtăşanii

Iată acum oare sunt puterea şi darul, pe care le aduce împărtăşania celor care se apropie de acest ospăţ cu inima curată şi care în cealaltă vreme a vieţii lor se feresc de orice răutate ; cei ale căror suflete sunt în acest fel pregătite nu văd nici o piedică în a se uni Hristos cu ei în chipul cel mai strâns. «Taina aceasta mare este» [48], scrie Sf. Pavel ridicând în slavă această legătură, căci aceasta este unirea preamărită, în cursul căreia Mirele cel dumnezeiesc se uneşte cu Biserica Sa. în Taina împărtăşaniei, Hristos dă un ospăţ unui întreg cor care-l înconjoară, de aceea numai în această Taină suntem şi noi «carne din carnea Sa şi oase din oasele Sale»[49].

Gândindu-se la această nuntă, Apostolul Pavel spune că Mirele este Hristos, iar Sf. Ioan Botezătorul, prietenul Mirelui, ne spune şi el că «Cel ce are mireasa, acela este Mirele» [50]. Această Sf. Taină este lumină pentru cei oare odată s-au curăţit, curăţire pentru cei care acum au de gând să se spele de păcate, ungere care îmboldeşte pe cei ce vor să lupte contra duhului rău şi a patimilor. Pentru cei dintâi,

46. Idee similară şi în *Tălcuirea Siintei Liturghii,* cap. 38.
47. II Cor. 2, 15.
48. Efes. 5, 30—32.
49. Fac. 2, 23. ♦
50. Ioan 3, 29 *;* Apocalipsa 18, 23 ; 21, 2.

de fapt, ea nu face decât să le deschidă ochii ca să poată vedea Lumina lumii. Pentru aceia, însă, care caută curățire, oare ar putea găsi una mai bună ca aceasta ? «Pentru că Sângele Fiului lui Dumnezeu ne curățește de orice păcat», spune ucenicul cel iubit al lui Hristos, Sf. Ioan[51]. în sfârşit, cine nu ştie că Însuşi Hristos a câştigat biruință contra duhului rău[52], El al cărui trup înseamnă o cunună de biruință împotriva păcatului şi prin care poate veni în ajutorul celor ce luptă tocmai prin acest trup, în care a suferit şi prin care a biruit toate încercările ?

întrucât, între ceea ce-i trupesc şi ceea ce-i duhovnicesc' nu-i nici o legătură, ba mai curând îi stă împotrivă acestuia din urmă şi îi este povară — «căci trupul dorește lucruri potrivnice Duhului» [53] —, a trebuit să se încingă luptă între carne şi carne, adică între trupul duhovnicesc şi cel pământesc, iar urmarea a fost că prin legea trupului s-a nimicit legea poftei trupești, a fost supusă Duhului şi-1 ajută de acum împotriva legii păcatului. De aceea, nimeni nu a putut trăi viață duhovnicească până ce trupul Domnului n-a prins carne pe oase ; doar bine ştim că Legea veche, cu toate că nu-i lipsea înțelepciunea, nu mai era ținută de nimeni şi nu mai avea trecere la nimeni, în afară de aceasta, însăşi firea noastră ne duce spre rău. «Legea fiind neputincioasă din pricina cărnii» [54], din cauza aceasta trebuia un alt trup, care să dea putere Legii şi astfel «ceea ce era cu neputință Legii, fiind slabă prin trup, a săvârşit Dumnezeu, trimițând pe Fiul Său întru asemănarea trupului păcatului şi a osândit păcatul în trup» ·". Din această pricină aveam şi noi nevoie de un astfel de trup ca să ne împărtăşim mereu de Sfânta Masă, tocmai

51. I Ioan 1, 7.
52. Gal. 5, 1. Minunat se exprimă Sf. Maxim: «Hristos S-a făcut rob pentru mine, robul, pentru ca să mă facă stăpân împotriva celui ce mă stăpânea în chip silnic prin amăgire» *(Ambigua,* trad. D. Stăniloae, p. 52—53).
53. Gal. 5, 17.
54. Rom. 8, 3.
55. Ibidem.

ca Legea Duhului să lucreze în noi, iar nu să se lase în seama legii trupului, lege care ne atrage spre pământ, ca şi lucrurile grele, care trag tot în jos.

în toate privinţele, această Taină este desăvârşită şi nu există nici una din trebuinţele credincioşilor pe care să nu o poată ea mulţumi cu toată deplinătatea. Dar, întrucât materia din noi e aşa de stricăcioasă încât pecetea Tainei nu poate rămâne în noi mult timp — ca unii care «avem această comoară în vase de lut» —, de aceea alergăm la acest leac nu numai o dată ci mereu. Căci e nevoie ca Făcătorul lumii să rămână tot timpul în lutul nostru[37] ca să îndrepteze chipul Său în noi de câte ori dă semne că vrea să se strice, iar mâna cea ajutătoare a doctorului trebuie să ne fie cât mai la îndemână ca să poată vindeca materia noastră atunci când vrea să se strice, să ne întărească iarăşi conştiinţa atunci când e îndoielnică şi când o ameninţă frica morţii. «Căci fiind morţi prin păcat, noi am fost făcuţi vii prin Hristos» [δ8], iar sângele lui Hristos ne curăţeşte cugetul spre a putea sluji Dumnezeului celui viu»[59]. Doar puterea sfântului Altar tocmai din acea inimă curată a Domnului[60] sădeşte în noi viaţa cea adevărată, iar închinarea noastră tot de aici îşi ia puterea.

Dacă adevărata închinare lui Dumnezeu însemnează supunere, ascultare şi împlinire a toate, apoi nu înţeleg când ne-am putea noi mai bine supune lui Dumnezeu decât atunci când ne facem mădularele Lui. Căci cui ar putea capul să poruncească mai bine decât mădularelor ? Iar mădulare ale

56. **II** Cor. 4, **7.**

57. Teologii romano-catolici afirmă că N. Cabasila susţine aici necesitatea împărtăşiri dese. Broussaleux, op. *cit.,* p. 110.

58. Efes. 2, 1.

59. Evr. 9, 14.

60. Unii cugetători catolici socotesc pe nedrept pe Cabasila pre mergător al cultului inimii lui Iisus (E. v. Ivanka, *op. cit.,* p. 115; S. Salaville — J. Gouillard, «Introducere la explicarea Sf. Liturghii»,, opj. *cit.,* p. 38). Sigur că încă pe vremea lui Origen inima ocupa un **loc** central în evlavia creştină, dar nu în sensul dorit de catolici (v, **Neri„** *op. cit.,* **p. 219).**

lui Hristos, mai deplin decât oricare altă Taină, ne face tocmai această «pâine a vieții», căci după cum mădularele sunt foarte strâns legate de cap şi de inimă, tot aşa şi «cel ce mănâncă trupul Meu... (zice Domnul), viață va avea întru sine». Şi trăieşte, nu în urma mâncării fireşti, cu care ne; hrănim, căci aceasta nu ne dă prin sine viață, ci se numeşte chiar «hrană» numai întrucât, ajută la întreținerea vieții, în timp ce pâinea vieții este însăşi viața, care face vii pe cei ce gustă dintr-însa. Căci, pe când hrana trupească se schimbă în lăuntru în izvor de viață, adică peştele, pâinea şi orice mâncare se prefac în sânge hrănitor, în Împărtăşanie lucrurile stau chiar dimpotrivă : însăşi Pâinea vieții schimbă, preface şi umple de viață pe cel ce se împărtăşeşte, pentru că, intrând până în creieri şi în inimă, prin această Pâine ne mişcăm şi viețuim, ca una care singură are viață întru sine. Ca să ne arate că El nu ne face părtaşi la o viață de saturare trupească, ci ne dă din însăşi ființa Sa, întocmai după cum şi inima şi capul trimit din ele însele viață mădularelor, de aceea s-a numit pe sine Mântuitorul «Pâinea cea vie» şi zice că «cel ce mănâncă trupul Meu şi bea sângele Meu are viață veşnică» [61].

Se vede, aşadar, că pentru a ne închina lui Dumnezeu şi pentru a-I putea sluji în curățenie, se cade să ne apropiem de Sfânta Masă. Şi Taina aceasta nu numai că ne face mădulare ale lui Hristos, ca să ne şi putem înfățişa Lui în această stare, ci, dacă nu ne apropiem de această mâncare sfântă, nici nu mai putem măcar rămâne în viață şi nici să ne slobozim din' faptele cele moarte, pentru că atâta vreme cât suntem morți nu ne putem închina Dumnezeului celui viu, bine ştiind că închinarea adevărată în duh şi în adevăr numai cel viu o poate săvârşi ; «căci Dumnezeu nu e Dumnezeu al morților,, ci al viilor» [c2].

---

61. Ioan 6, 35; 51; 54; 57.
62. Mat. 22, 32.

Cum ajungem fii ai lui Dumnezeu ?

E drept că a ne închina după cuviință lui Dumnezeu înseamnă în același timp a trăi după mintea sănătoasă și a săvârși binele. Așa ceva fac și slugile : «Când veți fi împlinit toate acestea să ziceți : «suntem slugi netrebnice, pentru că am făcut ceea ce eram datori să facem» [63]. în schimb, Taina de care vorbim este a fiilor lui Dumnezeu și noi ceata lor suntem chemați să o formăm, nu a slugilor[64]. De aceea ne împărtășim din Trupul și Sângele Lui, căci scris este că «pruncii s-au făcut părtași trupului și sângelui» °[5]. Doar tocmai pentru a ne putea fi nouă tată și pentru a ne putea spune : «iată eu și pruncii pe care mi i-a dat Dumnezeu» , tocmai pentru aceea a luat Domnul asupră-Și trupul și sângele nostru. Dar tot așa și noi, ca să ne facem copii ai Lui, cade-se să ne împărtășim din ființa Lui, iar prin această Taină nu numai că ne facem mădulare ale Lui, ci ajungem chiar fii ai Săi, slujindu-L cu ascultare și de bună voie ca niște copii buni, întocmai cum și mădularele ascultă de cap. De altfel, Taina aceasta e atât de adâncă și de nepătrunsă, încât din amândouă pildele, a fiilor și a mădularelor, se cade să învățăm că nici una luată singură nu este în stare să ne lămurească deplin. S-ar părea că nu este ceva din cale afară de greu ca, lipsindu-ne de orice mișcare personală, să ne lăsăm conduși de Dumnezeu, ca și mădularele de cap. Dar oare în supunerea cu care ascultăm de Tatăl sufletelor și al trupurilor, nu ne vine să vedem ceva peste puterile omenești ? Or, ceea ce într-adevăr ne miră este împăcarea amânduror acestor situații : adică să ne păstrăm libertatea minții,; ca fii, dar s-ajungem să ne supunem, întocmai cum se supun mădularele.

într-atât e de măreață înfierea noastră de către Dumnezeu, și anume nu numai ca o punere de nume, cum e în-

63. Luoa 17, 10.
64. Gal. 4, 6—7.
65. Evr. 2, 14.
66. îs. 8, 18.

fierea trupească, şi mai ales nu numai într-un grad aşa mic, căci în înfierile omeneşti tata abia împărtăşeşte pe copii cu numele său, dar el nici nu i-a zămislit, nici n-a suferit dureri născându-i. Pe când la înfierea dumnezeiască există şi zămislirea cu adevărat şi împărtăşirea cu Cel ce ne-a născut, o părtăşie nu numai cu numele de dincolo, ci una adevărată, prin sânge, prin trup, prin viaţă.

Căci ce poate fi mai măreţ decât să fim recunoscuţi de Tatăl ca mădulare ale Fiului Său, ca Unul care pe chipurile noastre găseşte înseşi trăsăturile Fiului Său : «Mai dinainte i-a şi hotărât să fie asemenea icoanei Fiului Său» ?[67]. Dar cum să punem alături înfierea dumnezeiască de cea trupească faţă de care este mult mai lăuntrică şi mai deplină, în aşa măsură încât cei născuţi duhovniceşte sunt mai deplin fii, decât sunt copiii trupeşti faţă de părinţii lor ? Şi încă cu atât mai mult, cu cât Dumnezeu întrece prin înfierea sa adoptivă chiar pe părinţii care nasc pe prunci din fiinţa lor. Căci, la urma urmelor, ce însemnează înfierea aceasta ? Trupul doar îl avem de la părinţi şi deodată cu el ne-am primit şi viaţa. Şi dacă şi în viaţa duhovnicească noi am luat trup din trupul Mântuitorului şi oase din oasele Lui[68], în schimb câtă deosebire între aceste două împărtăşiri ! In ordinea. trupească, sângele din copii nu mai este acelaşi cu cel din părinţi ; aşa ceva n-a fost decât înainte de a-1 fi dat copiilor. Iată temeiul unei zămisliri : ceea ce au acum copiii era al părinţilor. în acelaşi timp, în lucrarea Tainei, sângele, care ne ţine viaţa, este şi acum tot al lui Hristos, iar trupul pe care-1 frângem este mereu acelaşi trup al Domnului : aceleaşi sunt mădularele, aceeaşi viaţa.

De fapt, acea împărtăşire este adevărată, în care în acelaşi timp se dă un lucru la două fiinţe, iar nu o dată la una, după aceea la cealaltă, ceea ce e mai curând despărţire decât unire. Căci aceea mu-i unire, când nici unul nici altul nu po-

67. Rom. 8, 29.
68. Fac. 2, 23.

sedă ceva în acelaşi timp, ci fiecare are "ceva deosebit. în acest caz ei nici nu comunică şi nici n-au comunicat nicicând în vreun fel, căci numai când ceva înainte a fost al unuia şi acum este al altuia ne poate da o pildă de unire. Locuind într-o casă, în care a stat înainte altul, nu înseamnă a fi stat acolo împreună, pentru că nici conducerea, nici grija de averii şi nici necazurile nu le-au dus împreună. Ar fi trebuit ori să, fi purtat grijă de avere în aceeaşi vreme, ori să fi locuit împreună în aceeaşi casă. De fapt, noi nu mai avem cu părinţii noştri nici o părtăşie, nici prin trup, nici prin sânge, din clipa în care nu le avem împreună. în schimb, o avem cu Hristos, pentru că, cu El, mereu avem părtăşie, atât în privinţa trupului şi a sângelui, cât şi a mădularelor şi a tuturor felurilor de taine. Iar dacă părtăşia de trup şi sânge; îi arată pe copii, atunci e lămurit lucru că prin Împărtăşanie se face între noi şi Mântuitorul o legătură mai strânsă decât cea de zămislire dintre noi şi părinţii noştri.

Unde mai punem că, tocmai contrar părinţilor trupeşti,.! din clipa în care ne-a dat viaţa şi ne-a întărit, Mântuitorul nu ne mai lasă singuri, ci rămâne veşnic între noi, unit cu. noi, ne face tot mai vii şi mai tari. Căci despărţindu-te de părinţi, ajungi să trăieşti mai departe, dar din clipa despărţirii de Hristos ai ajuns în latura morţii.

Ba, mai mult. Creşterea copiilor nu se face decât după, ce se despart de fiinţa părinţilor : zămislirea şi naşterea înseamnă tocmai acest început de despărţire, câtă vreme înfierea prin Sfintele Taine constă în unire şi părtăşie, iar ruperea acestei legături înseamnă încetarea de a mai fi. Dacă, deci* ceea ce numim rudenie — adică legătura prin sânge — arată o părtăşie oarecare, ea nu va putea să fie decât una trupească ; dar, la drept vorbind, există numai o singură rudenie şi înfiere : aceea prin care suntem uniţi cu Hristos. De altfel această înfiere înghite şi pe cea trupească, întrucât «celor ce L-au primit pe Domnul, le-a dat putere ca să se facă" fii ai lui Dumnezeu» [69]. Cu toate că fuseseră născuţi odată,

69. Ioan 1, 12.

MŞÎ anume din părinţi de sânge, iar naşterea cea trupească a fost înaintea celei duhovniceşti, totuşi aceasta din urmă cu - atâta a întrecut-o pe cea dintâi, că din aceea n-a mai rămas nici urmă, nici măcar nume şi astfel Pâinea cea nouă, care •dă viaţă omului nou, înghite în sine pe omul cel vechi.

Dar şi acesta este un rod al împărtăşirii, căci e scris : «Cei ce L-au primit nu din sânge s-au -născut» . Cât despre întrebarea când îl primim, o să spunem acum, în legătură - cu Taina în care se foloseşte acest cuvânE vorba de ceea ce urmează după vorbele «Luaţi, mâncaţi»[71]. E limurit că prin aceste vorbe noi suntem chemaţi la o cină, în timpul căreia într-adevăr primim pe Hristos în mâinile noastre[72], îl punem la gură, îl amestecăm cu toată fiinţa noastră, îl împrăştiem în tot trupul nostru şi îl lăsăm apoi în vinele noastre. Cât despre vorbele «cei ce L-au primit», nu din •sânge vor ele să ne spună că pentru aceştia este şi rămâne Mântuitorul până la sfârşit Cap, iar' ei, mădulare vrednice *de El. Doar era şi firesc ca mădularele să se zămisleasscă în acelaşi chip ca şi capul.

Dar trupul Mântuitorului «nu s-a născut nici din sânge, nici din poftă trupească, nici! din poftă bărbătească»[73], ci din puterea lui Dumnezeu din Duhul Sfânt» . De aceea trebuia ca şi mădularele să se nască în acelaşi fel ca şi capul, după cum naşterea capului trebuia să aducă pe a mădularelor, pentru că acestea se nasc în aceeaşi clipă cu capul. Fiindcă, dacă pentru orice om zămislirea e începutul vieţii şi dacă începerea vieţii este naşterea, iar Hristos fiind viaţa însăşi pentru cei ce I se închină — urmează că în chip reprezentativ toţi creştinii s-au născut în clipa în care şi Hristos S-a .născut, în clipa venirii Lui în lume. Iată, aşadar, ce bogată comoară de bunătăţi ne aduce această Taină : iertarea păca-

70. Ioan 1, 13.
71. Matei 26, 26.
72. Sf. Ioan Damaschin spune *(Dogmatica* IV, 13, ţrad. cit. p. 314): «încrucişând palmele să primim corpul Celui răstignit».
73. Ioan 1, 13.
74. Matei 1, 20.

telor, ştergerea ruşinii celei fără de lege, reînnoirea frumuseţii noastre sufleteşti de altădată, legarea de Hristos cu legături mai strânse decât faţă de părinţii trupeşti. Intr-un cuvânt, ca nici o altă Taină a Bisericii, împărtăşania duce pe creştin la desăvârşire mai mult decât oricare altă Taină.

Care Taină e mai mare : Botezul sau Împărtăşania ?

Mulţi s-ar putea mira cum de împărtăşania, care este cea mai desăvârşită din toate Tainele, în privinţa iertării păcatelor pare a fi mai mică decât Botezul, pentru că acesta ne dă iertarea păcatelor fără nici o durere din partea noastră, în vreme ce, în cei ce se împărtăşesc, durerile cresc şi se înmulţesc.

Ca să înţelegem mai lămurit acest fapt, să privim mai de aproape aceste patru lucruri : făptaşul, fapta rea, vina şi alunecarea spre rău, care izvorăşte tot din păcat. Or, în afară de fapta rea, de care păcătosul trebuie de bună voie să se lepede, ca să alerge la Botez, această Taină înlătură atât vina, cât şi alunecarea spre rău, ba ajunge să schimbe chiar şi starea de păcătoşenie a omului, căci prin această baie mântuitoare omul moare deplin în tot ce are rău în sine şi iese din apă un om cu totul nou. Faţă de Botez, împărtăşania luată cu inimă frântă şi îndurerată aduce iertarea greşelilor, întoarce sufletul de la pornirile rele, dar nu omoară pe omul cel vechi, căci n-are putere de sus ca iarăşi să dea viaţă omului. De fapt, împărtăşania nu poate săvârşi aşa ceva, ci îl lasă pe păcătos şi pe mai departe să trăiască, e drept, nu în starea nevinovăţiei celei din început, ci într-una de nădejde şi de îndrăzneală. Ba încă sunt şi oameni care mai păstrează semnele bolii şi urmele rănilor, dacă la vremea lor nu s-au îngrijit destul de aceste răni şi dacă sufletul nu le-a fost atât de pregătit pe cât de mare era puterea de vindecare a leacului luat. Aşadar, împărtăşania se deosebeşte

75. încă o dovadă despre Sf. Spovedanie.

de Botez, întâi pentru că nu înecă pe păcătos, pentru ca după aceea să-i poată da iar viață, iar în al doilea rând, pentru că îndreptează şi curăţeşte pe om, lăsându-1 mai departe să trăiască, însă această curățire nu i-o dă fără suferințe. Dar aşa ceva nu depinde de urmările Tainei, ci stă în firea lucrurilor, şi anume în faptul că la Botez păcătosul se curăţeşte prin spălare, iar la Împărtăşanie prin mâncare.

Cerințele unei bune împărtăşanii

Despre împreunarea acesteia din urmă cu suferința, vom mâi vorbi. Cât timp Botezul se primeşte într-o vreme când încă nici nu suntem formați (când încă n-avem nici o putere de a săvârşi binele, bunătatea lucrându-o în noi însăşi această Taină fără sforțare din parte-ne, ca unii care atunci şi suntem neputincioşi), în aceeaşi vreme, împărtăşania, care ni se dă când suntem mari, conştienți şi în stare să ne conducem singuri, ne-ajută să folosim puterea şi armele împărtăşite prin ea şi să căutăm binele, nu atraşi şi duşi de el, ci de la noi înşine şi din însăşi pornirea şi înclinarea noastră, întocmai ca şi alergătorii care din dragoste se înfierbântă la întreceri. De altfel, ce rost ar avea să primeşti un dar, dacă nu ştii să te foloseşti de el ? Şi de ce să înzdrăveneşti muşchii cuiva şi să-i dai arme în spate, dacă el are de gând să şadă liniştit acasă ? Dar dacă nici înainte de Botez, când viața de fapt nu a îmbobocit şi nici când ne curățim prin împărtăşanie, n-ar exista pentru noi un timp de luptă şi de strădanii, atunci nu ştiu când am putea fi de vreun folos sufletului nostru şi nici care ar fi vrednicia omului, dacă nu i s-ar mai cere să se străduiască spre bine. Cred că ceva mai rău decât acea stare nici n-ar putea fi pentru noi : să nu împlinim nici o faptă şi să alunece sufletul toată viața spre răutăți.

De aceea e de mare folos să treacă omul prin încercări şi lupte, mai ales din clipa când, prin lucrarea Tainelor, a ajuns la creşterea desăvârşită şi-i în stare să săvârşească

binele, precum îi spune natura. Căci în «ziua pe care a făcut-o Domnul»;[76] el n-are voie să şadă, ci, după vorba lui David, «să iasă la lucrul său şi la lucrarea sa până seara»[77]. Căci precum după zi «vine noaptea, când nimeni nu mai poate lucra» [78], tot aşa şi înainte de această zi a Domnului, omul era cu totul neputincios de a săvârşi binele, neştiind încotro să se îndrepte pe pământul unde e stăpân întunericul, căci «cel ce umblă în întuneric nu ştie unde merge» [79].

Din clipa, însă, în care ne-â răsărit soarele revărsându-şi peste tot binecuvântarea Tainelor Sale, nu trebuie să ne dăm înapoi în faţa nici unei suferinţe şi greutăţi, ci, cu toată «sudoarea frunţii noastre», să căutam să ne saturăm din această Pâine frântă anume pentru noi — căci ea se frânge numai pentru fiinţe înţelegătoare —, agonisindu-ne o mâncare nepieritoare[81]. Doar agoniseala aceasta pe care ne-o dă acest ospăţ minunat, nu ne poate veni pe degeaba şi pe nemuncite, ci după grele strădanii. Căci dacă Sf. Pavel îndepărtează pe cei leneşi chiar şi de la mâncarea obişnuită, spunându-le : «Cine nu lucrează, nici să nu mănânce» [82], atunci câte strădanii nu vor trebui noi să depunem spre a ne face vrednici de o masă sfântă ca aceasta ?

Din cele spuse pân-aici urmează că trebuie să dorim fierbinte apropierea de Sfintele Daruri, dar că mai înainte de a ne atinge de ele trebuie să ne curăţim sufletele în chip deosebit, căci e lucru lămurit că împărtăşania nu numai că nu stă mai jos decât celelalte Taine, dar e mult mai presus decât ele. Căci dacă e drept că Dumnezeu, ca îndelung milostiv şi împărţitor şi drept cântăritor pentru toţi [83], dă celor mai drepţi ai Săi tot ce are mai bun şi dacă prin împărtăşire

76. Psalm 118, 24.
77. Psalm 103, 23.
78. Ioan 9, 4.
79. Ioan 12, 35.
80. Fac. 3, 19.
81. Ioan 6, 27.
82. II Tes. 3, 10.
83. Isaia 28, 17.

am ajuns mai buni numai pe urma strădaniilor de a ne fi apropiat de Domnul şi după ce ne-am învrednicit de daruri mai mari chiar decât cei ce au primit Botezul, aceasta înseamnă că darul Sfintei împărtăşanii e mult mai bogat decât al Botezului, iar cei ce se cuminecă dobândesc binefaceri mult mai mari. De altfel, Împărtăşania trebuie să fie socotită mai desăvârşită decât Botezul şi pentru faptul că cere de la cei ce se apropie de ea o desăvârşire cu mult mai mare, căci nici n-ar fi cu dreptate ca ceea ce-i mai desăvârşit să fie la îndemâna oricui, iar ceea ce-i mai mic să se împărtăşească celor curățiți îndelung prin strădanii proprii şi prin Taine. Dimpotrivă, mintea ne spune că acele lucruri se cade să le socotim ca mai desăvârşite, care nu se dobândesc decât prin multe şi sfinte străduințe.

Şi încă un lucru trebuie să mai ținem minte : anume că Hristos, Cel care ne-a invitat la acest ospăț, e împreună luptător cu noi. Or, un frate de luptă nu întinde mâna unora ce trăiesc tot în trândăvie şi nici celor bolnavi, ci numai celor curajoşi şi îndrăzneți, care cu bună trudă şi cu vrednicie sunt în stare a se lupta cu vrăjmaşii. Căci Hristos Cel ce însuşi lucrează prin mijlocirea Tainelor în fiecare din noi Se face, rând pe rând, creator în Taina Botezului, antrenor[84] în Taina Mirului şi împreună luptător în cea a împărtăşaniei. Şi anume la început, la Botez, El este Cel oare creează omului mădulare şi puteri, pe care apoi prin Sf. Mir le înzdrăveneşte întru Duhul Sfânt, iar prin Împărtăşanie El trăieşte în noi şi ne ajută să câştigăm lupta. Mai mult decât atât, şi după moartea noastră El va rămâne să conducă luptele, răsplătind pe cei viteji şi stând în mijlocul sfinților, spre a lua seama la fiecare cum s-a purtat într-o luptă, la care El însuşi a luat parte. Căci de altfel şi lupta e a Lui, iar când vorbim

84. Aluzie la antrenorul din vechime, care ungea cu untdelemn pe atleți şi-i pregătea înainte de a intra în scenă (ungător, antrenor). Cele trei ipoteze sunt -λάστής — Creator, άλείπτης (— antrenor sau ungător) şi συναγονιοτήί — împreună-luptător. Tema alergării în stadion era familiară nu numai Sfântului Pavel, Filip. 3, Ii4, ci şi Sfântului Grigorie de Nyssa *(Viața lui Moise).*

de răsplătirea celor ce «bună luptă s-au luptat», înţelegem că şi cununa biruinţei tot a Lui este.

Aşadar, când vrea să ne încurajeze în lupta pentru binele adevărat şi să ne facă să câştigăm biruinţa, atunci Domnul' ia asupra Sa toate în Taina renaşterii şi a întăririi, stând alături de noi, pentru ca atunci când vine răsplătirea toate să le atribuie nouă. Şi de fapt, creatorul şi îngrijitorul se şi cade să facă tot ce-i necesar ca luptătorul să poată intra în luptă, dar din clipa în care s-a legat frate de cruce cu acel luptător nu urmează că şi de acum tot a Lui trebuie să fie toată lupta şi sforţarea, iar luptătorul să nu facă nimic. Căci nu se potriveşte ca stăpânul întrecerilor de luptă să se coboare şi să-i ungă ou untdelemn, să-i ridice când cade şi să-i dea ajutor de doctor şi nici nu-i treaba Lui să-i facă reclamă că va birui : că-i tare, că-i cel mai bun şi aşa mai departe. Rolul Lui se mărgineşte doar a vedea care-i mai vrednic şi apoi a-1 încununa.

între luptători mai bine e s-ajungi să primeşti cununa decât numai să lupţi bine, după cum e mai bine să învingi luptând, decât să ai numai trup de atlet; căci, pe de o parte eşti făcut atlet ca să birui, iar pe de alta, cauţi să birui ca să iei cununa.

Dacă, pe de altă parte, curăţenia nedeplină, nepregătirea şi neînnoirea sufletului sunt semne de nedesăvârşire şi de micime, ar urma că cel mai mare grad de fericire personală e totuşi departe de cea mai mică fericire cerească. Cu alte cuvinte, ar urma că şi împărtăşirea din darurile de pe Sfânta Masă cea de dincolo de capatepeasma altarului nu ne duce chiar la bucuria Domnului nostru, întrucât şi împărtăşirea lucrează în noi doar o pregătire şi o curăţire oarecare, iar nu o adevărată fericire cerească. De aceea să nu ne mirăm că împărtăşania, cu toate că e mai desăvârşită decât alte Taine, are mai puţină putere de curăţire, cu atât mai vârtos cu cât acest dar este, cum s-a mai spus, o răsplătire. Or, a răsplăti pe cineva nu însemnează deloc a-1 pregăti şi a-1 face

chiar biruitor, ci numai a-l arăta înaintea tuturora ca biruitor şi a-i da lui cununa biruinței. Da, Hristos cel cu care ne împărtăşim nu e numai o putere curățitoare şi împreună luptătoare cu noi, ci şi o răsplată pe care o luăm după ce· ne-am străduit. Ce altceva aşteaptă cei buni în schimbul suferințelor din această lume, decât tocmai a primi pe Hristos şi a se uni cu El ?

Şi Sf. Pavel spune că la sfârşitul călătoriei pământeşti, stricarea firii noastre va duce la unirea noastră pe vecie cu Hristos, despre care zice Apostolul că despărțirea de trup şi unirea cu Hristos ar fi o mai mare dobândă[85]. Abia atunci; am putea spune că ne-am unit deplin cu Hristos. Căci, câtă · vreme prin celelalte Taine abia ne e dat să aflăm pe Hristos· şi numai ca o pregătire de a-L primi şi de a ne putea uni cu · El, în aceeaşi vreme în Sf. împărtăşanie îl putem chiar primi şi să ne unim cu El. Căci ce altă Taină ne dă să fim un trup şi un suflet cu El, să rămânem în El şi El să rămână mereu în noi ? De aceea şi cred că Mântuitorul spune că fericirea drepților este o cină la care El însuşi slujeşte [86].

Aşadar, pâinea vieții ni se dă ca răsplată a luptei duhovniceşti. Iar întrucât cei ce primesc acest dar trăiesc aici, pe pământ, şi se află încă pe drum, plini de praf, grăbiți şi amenințați uneori de mâna tâlharilor, Sfânta Împărtăşanie pe bună dreptate se potriveşte cu trebuințele celor de pe pământ, le dă putere, îi conduce, îi curățeşte şi-i duce până la locul despre care Sf. Petru zicea că-i bine să fim aici[87], în care nu mai e nimic din umbra lucrurilor pământeşti, ci doar Hristos, continuu prezent, încoronând, în toată curăția, pe cei buni. Dacă deci, ca putere curățitoare — cum încă . de la început era —, Hristos ne curățeşte în Sfânta Împărtăşanie de orice necurăție, şi dacă tot El, ca tovarăş de luptă — anume în calitate de frate mai mare al nostru,; fă-

85. Filip. 1, 23.
86. Luca 12, 37.
87. Mat. 17, 4.

cându-se comandant de luptă —, ne dă putere contra potrivnicilor şi, în sfârşit, fiindcă Hristos ni se dă şi ca o răsplată după mari sforţări — lucru adevărat şi când e vorba de cina euharistică şi de cea cerească, ambele socotite ca răsplată —, atunci am mai avea oare vreo pricină de a micşora puterea de curăţire a acestei Taine ?

Tot aşa de puţin drept avem să spunem în legătură cu rostul acestei Taine că, cu toată desăvârşirea ei, desăvârşirea ei n-ar fi deplină. Căci, dacă de fapt, ea nu poate face pe copil om mare şi nu poate naşte din nou pe cel odată stricat de păcate, aceasta nu provine din neputinţa ei, ci pentru că un astfel de păcătos nu mai e în stare să primească un astfel de har. Doar, după cum am mai spus, păcătosul poartă în sine tot timpul pecetea naşterii dintâi, a Botezului, care nu poate dispărea ^ din sufletele o dată botezate, oricât de grele păcate ar fi făcut, chiar dacă s-ar fi încumetat să calce jurământul de slujire a Stăpânului celui înfricoşat, întrucât această naştere din nou nu se câştigă prin înţelepciune omenească, oricât de înaltă ar fi ea, nici printr-o mărturisire oarecare a credinţei. Căci, la urma urmei, faptul că omul trăieşte e mai mare decât a muri şi a fi nimicit, lucru fără care nu se poate închipui o naştere din nou. Moartea doar ţine de lumea veche şi muritor e numai ceea ce iese din ţărână, după cum zice Botezătorul : «Securea stă la rădăcina pomului»[89]. Cel odată botezat ţine de lumea nouă. Atunci cum am mai putea muri din clipa în care ne-am unit cu Adam cel nou, care nu moare nicicând ? Cum ai mai putea muri după ce ai primit în suflet pe Cel pe care nu-L poţi primi decât după ce ai trecut prin moartea Botezului ? Dar o astfel de înnoire desăvârşită nici chiar Botezul nu ne poate aduce. Şi atunci, ar mai putea fi socotit Botezul mai desăvârşit decât împărtăşirea din pricină că o astfel de înnoire nu se poate dobândi nici prin unul, nici prin cealaltă ? Căci, de fapt, nici Botezul

88. «character indetebilis». Chirii el Ierusalimului, *Procatechesis,* 16 (trad. rom. p. 53).

89. Luoa 3, 9.

nu poate să renască pe cei care trăiesc de mult şi au fost odată născuți duhovniceşte. Rânduiala sfântă a Bisericii n-a încuviințat nicicând să se boteze cineva de două ori şi aceasta nu pentru a salva vreo orânduire oarecare sau vreo ceremonie, ci pentru că un om nu se poate naşte în acelaşi fel de două ori ,

Dar s-ar putea oare socoti cineva botezat dacă a murit mărturisind credința în fața prigonitorilor ? [91] şi să se întrebe că dacă mulți dintre cei care înainte primiseră Botezul cu apă şi au trecut drept mucenici înseamnă că au primit un al doilea botez ? Nu! Aici s-ar putea răspunde aşa : cel care încă nu s-a putut hotărî să se unească cu Hristos şi să trăiască cu El, ajunge aici, prin botezarea întru făptura nouă, rod al mâinii dumnezeieşti, dar şi al săvârşirii de fapte bune şi al strădaniilor muceniceşti, de unde urmează că Botezul cu apă «creează» din nou pe om şi acesta este rodul lui, pe când botezul sângelui sau moartea pentru Hristos are şi valoarea Botezului cu apă şi cuprinde şi strădaniile noastre. Aşadar, pentru cei numiți «catehumeni», mucenicia ține loc de Botez : prin ea ei se înnoiesc cu totul în Hristos, 11 mărturisesc şi se îmbracă întru El. Astfel de roade aduce şi Botezul, dar pe lângă acestea, mucenicia e şi strădanie spre bine, împreună cu gemete, cu sudori şi răbdare până la sfârşit. Cât despre cei o dată botezați, mucenicia nu le mai aduce rodul cel dintâi, pentru că ei au fost deja creați şi sunt în viață ; al doilea însă da, fiindcă mucenicia e o şcoală a sfințeniei, o dovadă a bunătății, mărturia lămurită că nu cunoşti nimic altceva decât pe Hristos, pe Care-L iubeşti mai mult decât tot ce poate fi iubit şi că în nimic nu-ți mai pui nădejdea decât în El şi aceasta cu prețul oricăror încercări : ascuțişul săbiei, para focului sau orice feluri de silnicii.

---

90. Botezul nu se repetă. Canoanele 46, 49, 50 apostolice; 8, 9 Sinodul · ecumenic; 7, Sinodul II ecumenic etc. cf. Milaş, *Canoanele* I, p. 257.

91. Λ ici e vorba de botezul drept, cărei recunoscut valid indiferent dacd neofitul fusese botezat înainte sau nu. Botezul ereticilor nu era socotit valid. Msi pe larg la Milaş, indici .

Din toate câte am spus până aici se vede că nu-i permis *nicicum* să se mai săvârşească Botezul asupra celui o dată botezat, pentru că peste ceea ce i s-a dat întâia dată nu i se mai dă acum nimic nou, în vreme ce prin mucenicie el va putea dobândi cu mult mai mult, şi anume nu numai naşterea din nou şi modelarea spre o nouă viaţă, ci şi cununi împletite din fapte măreţe, aşa încât pentru cei chemaţi mucenicia rodeşte de două ori, pe când pentru cei credincioşi numai o dată. De altfel nici nu-i de mirare că mucenicia foloseşte la amândouă felurile de oameni, şi anume celor care n-au nevoie de amândouă roadele, dându-le numai pe cel pe care nu-1 au, pentru că şi darurile Sfintei Mese rodesc de două ori : curăţesc pe cei care nu erau curaţi şi, pe de altă parte, mai şi luminează pe cei odată curăţiţi[92]. Sigur însă că nimic nu împiedică pe cei odată curăţiţi să se apropie şi a doua oară de Sfânta împărtăşanie spre a primi luminare. Dar despre aceasta am vorbit destul.

Alte roade ale Sfintei Împărtăşanii , ,

Am văzut până acum că ceea ce ne duce la desăvârşire şi ceea ce desăvârşeşte comuniunea deplină între om şi Dumnezeu, ori că o numim «slujire», ori «înfiere», ori amândouă deodată, este tocmai ospăţul cel sfânt, care ne face mai înrudiţi cu Hristos chiar decât suntem cu părinţii noştri, care ne-au născut trupeşte. Căci nu ne dă numai o bucăţică din multele părticele ale trupului şi nici numai câteva picături de sânge, cum fac părinţii trupeşti, ci ni le dă pe amândouă în desăvârşita lor integritate. Şi El nu-i pentru noi numai izvorul vieţii, cum sunt părinţii, ci e însăşi viaţa şi i se zice «viaţa» însăşi, nu pentru că ar fi izvorul vieţii, în înţelesul

92. U. Neri observă (op. *cit.*, p. 238) că expresiile «cur? re» — ■χαθαίρειν şi «luminare» — φωτίζειν, sunt pomenite adeseori ie Dionisie -Areopagitiul *(Ierarhia bisericească* VI, 1), ca două grade necesare în procesul de desăvârşire (P.G. 3, 532 etc.).

în care El i-a numit pe apostoli «lumină» [93], lăsându-ni-i îndrumători spre lumină şi spre viaţă, ci pentru că El e însăşi viaţa trăită cu adevărat. Căci şi pe cei care şi-au legat viaţa de El îi curăţeşte şi-i îndreaptă nu numai prin aceea că le spune, îi învaţă ceea ce trebuie, le struneşte sufletul spre săvârşirea binelui, punând în lucrare puterile sufletului spre bine, ci El însuşi li se face în suflete dreptate şi sfinţire de la Dumnezeu[94].

Aceasta e pricina pentru care, din clipa în care s-au unit cu El, credincioşii devin fericiţi şi sfinţi, fiindcă iau această fericire din fiinţa Fericirii însăşi şi tot El e pricina pentru care din morţi se fac vii, din nebuni, înţelepţi, sfinţi, drepţi şi fii ai lui Dumnezeu, din slugi netrebnice şi pline de răutate. Pentru că nici din firea lor şi nici chiar pe urma străduinţelor lor omeneşti ei nu s-ar putea face vrednici de o cinste aşa de mare. Ci dacă au ajuns sfinţi aceasta e din pricina Celui singur sfânt, drepţi şi înţelepţi din cauza Celui singur drept şi înţelept, Care s-a sălăşluit întru ei.

Peste tot, dacă între oameni se crede cineva vrednic să fie împodobit cu onoruri aşa de mari şi de înalte şi de la sine vrea să le dea şi nume, apoi însăşi firea sa nu-l ajută până într-atâta ca să se poată face pe sine drept şi înţelept, fiindcă adeseori înaintea lui dreptatea devine fărădelege, iar înţelepciunea, curată nebunie[95]. Pentru că dacă ni se pare că putem ajunge prin strădania noastră oameni de treabă şi înţelepţi, mai curând se cade să spunem că am ajuns la aşa ceva din dreptatea şi înţelepciunea dumnezeiască, ce locuieşte în noi, decât să zicem că e numai strădanie pământeană, care nu-i aşa de adânc omenească, precum este legarea noastră de Dumnezeu. Căci după cum nu suntem socotiţi şi judecaţi după ceva din afara noastră — căci doar nu casa şi nici

93. Matei 5, 14.
94. I Cor. 1, 30.
95. I Car. 1, 19.

haina sunt cele care hotărăsc bunătatea noastră şi nici nu ne pot pecetlui un nume bun sau rău —, tot aşa şi din ceea ce e al nostru, aceea ne vădeşte mai bine în lume şi ne arată mai deplin ceea ce e cât mai strâns legat de fiinţa noastră. Or, tocmai ceea ce ne leagă de Hristos e mai adânc omenesc decât celelalte mărunţişuri ale traiului omenesc.

Legătura cu Hristos e adevărata noastră viaţă, căci ajungem să fim «mădulare» şi «fii» ai Lui împărtăşindu-ne din trupul, din sângele şi duhul Său. Ea ne leagă viaţa de Dumnezeu mai strâns decât chiar s-au obişnuit strădaniile noastre, ba chiar mai strâns decât ceea ce avem din însăşi firea noastră, fiindcă *Hristos e mai înrudit cu noi decât ne sunt chiar părinţii noştri trupeşti.* De aceea nici n-avem de ce 'ne mândri cu înţelepciunea cea omenească şi nici să ne îmbătăm sufletul cu cununile biruinţelor, ci să ne simţim obligaţi de a trăi această nouă viaţă în Hristos şi de a dovedi prin < fapte o viaţă îmbunătăţită, lucru pe care nu l-am simţi dacă această viaţă nu ni s-ar potrivi în chip deosebit şi aşa de desăvârşit. De aceea spunem că «ne-am îngropat împreună cu Hristos, pentru ca să umblăm întru înnoirea vieţii» [9ti] sau, după spusa lui Pavel către Timotei, «cucereşte viaţa cea veşnică» [97], sau «după Sfântul Care v-a chemat pe voi sfinţi»[98], apoi : «fiţi milostivi, nu după cum sunt oamenii milostivi, ci după cum Tatăl vostru milostiv este»", iar în alt loc : «iubi-ţivă unii pe alţii, precum şi Eu v-am iubit pe voi» [10°]. Cu această dragoste iubea şi Sfântul Pavel, cu o duioşie ca a Mântuitorului[101]. Şi apoi însuşi Mântuitorul, poruncind apostolilor să păstreze pacea, le-a pus în faţă pacea Sa zicându-le :

96. Rom. 6, 4.
97. I Tim. 6, 12.
98. I Petru 1, 15.
99. Luca 6, 36.
100. Ioan 13, 34.
101. Pilip. 1, 8.

«pacea Mea dau vouă» [102], adăugând către Tatăl Său : «pentru ca dragostea cu care M-ai iubit Tu să fie în ei» [103]

Curățenia vieții celei noi

După cum naşterea din nou este cu totul dumnezeiască şi mai presus de fire, tot aşa şi viața, purtările şi gândirea, toate au în ele ceva nou şi duhovnicesc. Mântuitorul a şi declarat-o lui Nicodim : «Ce este născut din duh, duh este» [104], iar Sf. Pavel la fel a spus : pentru ca «să mă aflu întru El, nu având dreptatea mea, cea din Lege, ci cea care este prin credința lui Hristos» [105]. Aceasta, pentru că dreptatea este **o** haină împărătească, pe când tot ce avem noi este lucru de rob şi cu ce drept ar putea râvni un rob după atâta libertate şi după o astfel de împărăție ? Altfel ar însemna că-i destul să faci fapte de rob spre a te face vrednic de împărăție ! Or, după cum' stricăciunea nu poate moşteni nestricăciunea şi fiindcă trebuie ca acest trup stricăcios să se îmbrace întru nestricăciune şi acest trup muritor să se îmbrace întru nemurire [106], urmează că nici faptele noastre de robi nu ne pot face vrednici de împărăție, ci pentru aceasta avem nevoie de dreptatea lui Dumnezeu.

Pentru ca să poată ajunge să moştenească ceva, robul trebuie mai întâi să fie înviat sau, după vorba Scripturii : «Robul nu rămâne în casă totdeauna, fiul însă rămâne de-a pururi» [107]. De aceea, toți cei ce vor să ajungă moşteni, trebuie să lepede pecetea de rob şi s-o primească pe cea de fiu, cu alte cuvinte, să-şi întipărească pe fața lor chipul Fiului celui unul născut şi cu a Lui strălucire şi frumusețe să se arate înaintea Tatălui, adică prin Fiul lui Dumnezeu să se slobozească de orice robie şi s-ajungă cu adevărat liberi,

102. Ioan 14, 27.
103. Ioan 17, 26.
104. Ioan 3, 6.
105. Filip. 3, 9.
106. I Cor. 15, 50, 53.
107. Ioan 8, 35.

lucru pe care-l înțelegea așa de bine Mântuitorul când le-o spunea iudeilor : «Dacă Fiul vă va face liberi, liberi veți fi într-adevăr» [108].

Și culmea : El dezleagă și face fiu al lui Dumnezeu pe orice rob, El care, Fiu fiind, întru totul liber de păcat, le dă acestora și trup și sânge și duh și tot ce are. Așa că, înrădăcinând în noi viața Sa cea sănătoasă și cu adevărat dumnezeiască, Domnul ne-a înnoit, ne-a dezrobit și ne-a îndumnezeit [109], iar prin ospățul cel prea sfânt, pe Hristos, viața cea adevărată, ni-L face bun al nostru, mai al nostru decât chiar cel ce ne-a dat firea, până-ntr-atâta că ne putem și lăuda cu faptele Lui și să ne umplem de fericire ca și când noi ne-am fi câștigat-o și să arătăm c-am fi luat și cununi de biruință pe care noi le-am fi câștigat ; toate acestea, însă, cu o condiție : de a rămâne toată viața în părtășie cu El, fiindcă dacă se spune într-adevăr despre cineva că e sfânt și drept, ba încă acesta se mai și laudă cu ele, apoi toate acestea sunt numai din darurile ce i-au fost împărtășite de Domnul. «Sufletul meu, zice Scriptura, se va lăuda întru Domnul» [1]-° și «întru El se vor binecuvânta toate neamurile» [1L1].

De aici urmează că nu trebuie să mai umblăm după lucruri omenești, ci să râvnim numai după Hristos [ll2],. pe care să ne străduim să-L înrădăcinăm în sufletele noastre, pentru ca, pe toate căile, să arătăm Domnului în ziua judecății că am avut numai această înțelepciune, c-am strâns numai comoara cea nouă, fără să amestecăm în ea vreun ban care nu-i bun, bine știind că în împărăția cerurilor nu există decât «bani» de material curat. Deoarece răsplata pe care ne străduim s-o luăm este însuși Hristos, se cade ca și vrednicia

108. Ioan 8, 36.
109. Înnoire, dezrobire, îndumnezeire, etape ale drumului spre desăvârșire.
111. Facere 12, B.
110. Psalm 32, 3 (ed. 1914).
112. «Prin dorirea cerească după Hristos se deosebește creatura cea nouă a creștinilor de toți ceilalți oameni din lume», zice Si. Macarie Egipteanul, V, 5 *(op. cit.,* p. 3i2).

noastră să fie corespunzătoare, luptele noastre duhovniceşti să fie într-adevăr dumnezeieşti, pentru ca însuşi Dumnezeu să fie pentru cei ce se încearcă la astfel de întreceri nu numai ungător şi arbitru, ci şi ajutor şi împreună luptător, în aşa fel încât Cel după care ne străduim să fie şi «ţinta după care alergăm» [113], ca şi ajutorul şi strădania să fie tot aşa de mari ca şi ţinta spre care alergăm. Fiindcă, după cum atunci când ne-a trimis pe pământ, nu ne-a cerut şi nici nu ne-a silit să facem ceva peste ce poate firea omenească, tot aşa, urcând spre Dumnezeu şi dezlegându-ne de păcate, Domnul nu mai lasă în noi nimic omenesc, ci ne împlineşte toate dorinţele pe care le avem şi cu nimic nu întârzie de a ne ajuta să ne putem apropia mai bine de această ţintă.

Sfânta împărtăşanie este doctoria cea mai bună

Căci de-ar zice cineva că-i bolnav şi cere vindecare, Domnul nu numai că vine lângă cel suferind ca să-i vadă boala cu ochii Lui înşişi, să pună mâna şi să facă El însuşi totul pentru însănătoşire, ci se face şi doctoria şi hrana potrivită şi tot ce poate ajuta la înzdrăvenirea lui. Iar când e nevoie de înnoirea fiinţei noastre, Domnul ne împrumută din însăşi fiinţa Sa, din trupul Său şi ceea ce s-a stricat în noi El pune la loc, luând din al Său însuşi. Şi la această înnoire nu foloseşte aceeaşi materie, pe care a folosit-o la prima creare, căci atunci a folosit tina pământului[114] ; acuma şi-a dat chiar trupul Său propriu şi prin această înnoire a vieţii nu numai că repară firea îmbolnăvită a sufletului nostru, făcând-o mai bună, ci însuşi sângele Său îl varsă în vinele inimilor celor ce se împărtăşesc, făcând de acum să răsară înlăuntrul lor însăşi viaţa Mântuitorului. Sau, cum zice Scriptura : «atunci a suflat în faţa lui suflare de viaţă» [115], pe când acum ne dă chiar din Duhul Său, trimiţând «Dumnezeu pe

1(13. Filip. 3, 114.
114. Fac. 2, 7.
115. Fac. 2, 7: Ioan 20, 22.

Duhul Fiului în inimile noastre, strigând : Ava, Părinte !» [116]. Atunci, pentru că lipsea lumina a zis : «Să fie lumină!»*[17] şi s-a făcut această lumină ca o slugă ascultătoare, iar acum însuşi Domnul a strălucit în inimile noastre, acelaşi care zisese atunci, de mult: «Din inima întunericului să ţâşnească lumină !» [118] sau, ca să ne folosim de o vorbă care cuprinde toate, în vremurile de demult Domnul îşi arăta binefacerile Sale faţă de neamul omenesc mai mult prin făpturi văzute şi conducea pe om prin porunci, prin sfaturi şi prin legi, cu alte cuvinte, prin slujba îngerilor, ori printre cei mai drepţi dintre oameni, câtă vreme acum Domnul lucrează prin Sine însuşi, în chip nemijlocit şi peste tot locul[11<J].

Dar să mai zăbovim puţin în această latură. Pentru mântuirea neamului omenesc, Domnul n-a mai trimis vreun înger, ci a venit El însuşi pe pământ. Pentru ca să înveţe pe oameni pricina pentru care a venit în lume, El nu s-a aşezat într-un anumit loc, chemând la Sine pe ascultători, ci mergea El însuşi peste tot, căutând să facă pe toţi să-i înţeleagă cuvintele. Ducând pe buzele Sale vestea cea mare a Evangheliei, El o va vesti din casă în casă celor ce râvnesc după ea. Mai mult, şi pe bolnavi S-a dus să-i atingă cu mâna Sa ca să-i vindece, iar ca să poată da iarăşi vedere celui ce se· născuse orb, i-a pus pe pleoape tină, făcută de El însuşi când a scuipat jos şi a mestecat cu degetul Său, a luat-o de jos şi i-a pus-o în orbită [120]. Tot Domnul e Cel ce s-a atins, de sicriu, Cel ce s-a dus la mormântul lui Lazăr şi de acolo, de aproape I-a strigat pe nume [122], cu toate că singură voia Domnului ar fi fost în stare să săvârşească prin cuvinte şi semne lucruri şi mai mari decât acestea, cum au fost cele de la facerea lumii.

116. Gal. 4, 6.
117. Pac. 1, 3—4 (citare liberă). ,
118. II Cor. 4, 6. . П)
119. Evr. 1, 3.
120. Ioan 9, 6.
121. Luca 7, 14.
122. Ioan 11, 43. (V ; v

Împărăția lui Hristos e împărăția iubirii

Întâi, atunci, la Facerea lumii, lucrarea Sa a fost o arătare a puterii, pe când acum, la venirea în lume, şi-a arătat marea Sa dragoste de oameni. Aşijderea, pentru a dezlega pe cei legați în adâncul iadului n-a trimis pe îngeri sau pe căpeteniile îngerilor, pe arhangheli, ci El însuşi s-a coborât în această închisoare. Era firesc, pe bună dreptate, să se dea drumul şi celor robiți, dar nu pe nimica, ci dându-se în schimb o răscumpărare şi iată că pentru aceasta El şi-a vărsat chiar sângele. în felul acesta, de la început şi până la cea din urmă zi a sfârşitului, Domnul este Cel ce slobozeşte pe oameni, îi scapă de datorii şi le curățeşte sufletele de fărădelegi. Căci, după cum spune Sf. Pavel, El este cel care curăță şi prin care ne curățim, iar «după ce a săvârşit curățirea păcatelor noastre, a şezut de-a dreapta tronului măririi, întru cele înalte» [123]. Pentru aceea şi Apostolul îl numeşte «slujitor» [124], ba încă şi El însuşi îşi zice aşa, căci «de la Tatăl Său spre acesta a venit în lume, să slujească» [125] şi încă, ceea ce-i nemaipomenit : nu numai când a venit aici pe pământ, îmbrăcat în haina neputinței omeneşti, singur, «nu pentru a judeca lumea» [126] s-a arătat în chip de rob, ascunzându-şi toată mărirea pe care o avea ca Domn al lumii, ci încă şi mai târziu, când va veni în toată puterea Sa şi se va arăta în toată mărirea Tatălui, chiar şi atunci când se va vedea arătarea Lui şi a împărăției Lui, El şi atunci «se va încinge, va ruga pe credincioşi să s-aşeze la masă şi venind lângă ei, le va sluji» [127] tocmai El, prin Care domnesc împărații şi cei mari stăpânesc pământul.

în felul acesta îşi conduce Domnul împărăția cea adevărată, El care pentru această bună conducere n-are nevoie decât de puterea Lui, ducând după Sine pe cei ce I se supun,

---

123. Evr. 1, 3.
124. **Rom., 15, 8; 2, 17.**
125. Mat. 20, 28.
126. Ioan 3, 17.
127. Luca 12, 37.

mai bucuros decât un prieten, cu mai multă dreptate decât un rege, mai cu drag decât un părinte, mai ascultător decât un mădular de-al tău, mai cu putere chiar decât îţi porunceşte inima, neînfricând pe nimeni, neapăsând din poftă de' câştig, ci având în Sine toată puterea de a conduce şi legând de Sine pe supuşii Săi. Căci a stăpâni cu puterea şi cu banul' nu însemnează a stăpâni cu adevărat : aşa ceva este o domnie a făgăduinţelor sau a ameninţărilor. Or, dacă, la drept vorbind, o astfel de domnie nu se poate numi domnie adevărată,[1] tot aşa de puţin se poate spune că slujim lui Dumnezeu când' I ne supunem pentru una din cele două pricini pomenite mai' sus.

Şi pentru că, după firea Lui, Mântuitorul totuşi trebuie să stăpânească — fiind Fiul Celui Atotputernic, sigur însă într-un chip, singurul care putea fi vrednic de El —, Domnul a ştiut cum să purceadă. A făcut-o în chipul cel mai ne-, aşteptat, folosind calea cea mai uimitoare din câte ne-am fi închipuit : anume, ca să se facă cu adevărat Stăpân, ia chip de rob şi slujeşte acestor robi până la cruce şi la moarte, ajungând astfel să câştige sufletele lor, iar voia lor ajunge, s-o mântuiască cum vrea. De aceea şi Sfântul Pavel, ştiind că în aceasta zace taina oricărei stăpâniri, zice : «S-a deşertat,, pe Sine, ascultător făcându-se până la moarte şi încă moarte pe cruce, pentru care şi Dumnezeu I-a preaînălţat»[128]. Iar, minunatul prooroc Isaia la fel zice : «Pentru aceea, mulţime mare de oameni vor fi moştenirea Lui şi cu cei puternici va, împărţi prada, pentru că şi-a dat sufletul Său spre moarte şi cu cei fără de lege a fost socotit» [129]. Căci prin Facerea cea' dintâi, Hristos S-a făcut Domn al firii neînsufleţite, câtă vreme prin cea de a doua El a ajuns stăpân chiar şi peste voia noastră [130]. Or, a duce după sine pe om, după ce I-a

128. Filip. 2, 7—*8*.

129. îs. 53, 12.

130. Aceeaşi idee şi în *Tâlcuirea Sfintei Liturghii,* 33 : «Prin fire toate sunt supuse lui Dumnezeu, ca nişte făpturi, Ziditorului lor; prin moştenire însă Domnul se face stăpân şi peste mintea şi peste **voia** omului, care formează propriu-zis chipul lui Dumnezeu în < m».

robit şi i-a supus cugetul şi voia — ceea ce formează întreagă fiinţa omului[131] —, iată ce înseamnă a stăpâni cu adevărat pe om. De aceea se şi zice : «Datu-Mi-s-a toată puterea în cer şi pe pământ» [132], ca şi când, pentru Cel ce încă înainte de toţi vecii era Stăpân al lumii, ar fi ceva nou să fie recunoscut de oameni ca stăpân, după ce mai înainte îl cunoscuseră ca atare locuitorii cerului. De altfel şi David, când zice : «împărăţit-a peste neamuri»[133], înţelege aceeaşi împărăţie ca şi SL Pavel, care spune despre păgâni că sunt «împreună moştenitori (cu iudeii) şi mădulare ale aceluiaşi trup».

Omul cel nou. Sfinţirea trupului

într-adevăr, unindu-Se cu trupurile şi cu sufletele noastre, Mântuitorul nostru se face stăpân nu numai peste trupuri, ci şi peste suflete şi peste dorinţe şi prin aceasta conduce ca adevărat Stăpân o mare şi frumoasă împărăţie, poruncind aşa cum sufletul porunceşte trupului, iar capul, mădularelor. Cei care au ajuns să îndrăgească «jugul», aceştia trăiesc ca şi când n-ar mai fi conduşi de mintea lor şi nici nu mai simt nevoia a-şi îndeplini voia lor liberă, sau cum stă scris : «Ca un dobitoc (care nu cugetă) eram în faţa Ta»[13r>], ceea ce înseamnă a-ţi urî viaţa sau chiar a ţi-o pierde, ca pierzând-o să ţi-o mântuieşti, lucru care se întâmplă atunci când în om se arată făptura cea nouă [i36], când Adam cel nou înlătură cu totul pe cel vechi şi când nu mai rămâne în om nici urmă de naştere, de trăire şi nici de moarte a aluatului cel vechi[137]. Pentru că în Adam cel vechi

131. De subliniat concepţia integralistă despre om: trup, suflet, cuget, voie liberă.
132. Mat. 28, 18.
133. Ps. 46, 8 (ed. 1914).
134. Efes. 3, 6.
135. Ps. 72, 22.
136. Col. 3, 10.
137. Raport de analogie cu doctrina aristotelică «despre generaţie şi corupţie» care de acum e depăşită cu totul. ^

trupul a fost făcut din pământ, câtă vreme omul «cel nou» este făcut «după chipul lui Dumnezeu» [138].

Pentru fiecare din aceste vieți există și hrană potrivită : omului vechi i-o dă pământul ; pe omul cel nou îl hrănește Stăpânul Cerurilor din însuși Trupul Său. Tocmai din această pricină când se despart, unul se reîntoarce în pământul din care a fost făcut, pe când celălalt se unește cu Hristos, din care a fost luat, căci sfârșitul fiecăruia va fi în legătură cu vrednicia izvorului din care a fost luat, după cum stă scris : «precum e omul cel pământesc, așa sunt și oamenii cei pământești și precum e cel ceresc, așa sunt și cei cerești» [139] și aceasta nu numai cu privire la suflete, ci și la trupuri. Căci aici și trupul e ceresc, după cum acolo trupul și sufletul sunt pământești, fiindcă sufletul se află în mâinile Stăpânului ceresc, al Cărui mădular ascultător este. Acest trup nu mai are părtășie cu viața sufletului pământesc, ci se lasă umplut peste tot de duhul cel de viață făcător și trăiește și după moarte, o moarte care într-un fel oarecare e mai bună decât viața pe care a dus-o până în ceasul acela, mai ales că nu avem de a face cu o moarte adevărată, căci, după cum zice Solomon, drepții sunt cu desăvârșire morți numai în ochii celor fără de minte[140], pe când în ochii celor ce cugetă drept, sunt mereu vii.

întocmai după cum Hristos cel sculat din morți nu mai moare și moartea nu mai are nici o tărie asupra Lui[141], tot așa nici mădularele Lui nu vor mai vedea moarte în veac [142]. Pentru că, în ce chip ar putea gusta moartea cele care pururea stau în strânsă legătură cu Inima Celui ce nu moare ?

Iar dacă la moarte noi nu vedem decât țărână, și nimic mai mult, atunci nu trebuie să ne mirăm, căci comoara totdeauna e ascunsă înăuntru, cum stă scris : «Ascunsă e viața

138. Col. **3,** 10 **j** Efes. 4, 24.
139. I Cor. 15, 48.
140. înțelepciunea **lui** Solomon 3, 2.
141. Rom. 6, 9.
142. Ioan **8,** 52 ; **Evrei 2, 9.**

voastră» [143], şi anume într-un vas de pământ, cum bine zice Sf. Pavel : «avem această comoară în vase de lut». Sigur că cei care văd doar lucrurile din afară, văd numai lut ; în schimb, când Hristos se va arăta întru mărire, atunci şi țărâna aceasta îşi va dezvălui toată frumusețea şi se va vădi atunci că şi ea e o fărâmă din fulgerul[145] ce se va arăta pe cer în lumina Lui şi formând împreună aceleaşi raze, cum zice Domnul : «Drepții vor străluci ca soarele întru împărăția Tatălui lor»[14fi]. Şi numeşte împărăția Tatălui tocmai strălucirea cu care s-a arătat plin de lumină înaintea apostolilor, care au văzut acea împărăție ca pe o lumină coborându-se cu putere mare peste fața oamenilor. Şi vor străluci drepții în ziua aceea cu aceeaşi putere şi mărire ca şi Hristos, ei pentru că s-au învrednicit de aşa fericire, iar El, de bucuria de a fi părtaş la fericirea lor [147].

Căci această pâine, trupul acesta, pe care cei de aici îl vor duce cu ei până sus, în cer, este tocmai aceea pe care toate privirile o vor vedea pe norii cerului şi care într-o clipă îşi va arăta toată strălucirea sa în acel fulger care pleacă de la răsărit până la asfințit[148]. Vasăzică, din această strălucire îşi vor lua cei drepți putere în viața aceea şi ea nu-i va părăsi nici la moarte. Căci cei drepți pururea au în ei această lumină şi cu strălucire vor trece ei şi în viața de dincolo. Spre ea aleargă în toată bunăvremea şi ea într-una se revarsă peste ei. Pentru că ceea ce se va întâmpla cu toți cei ce vor învia şi care îşi vor căpăta iarăşi întregimea trupului, prin legarea întreolaltă a oaselor, a trunchiului şi a mădularelor, se va întâmpla şi cu Hristos, căpetenia noastră a tuturora : în clipa în care se va arăta ca un fulger pe norii cerului, îndată va aduna toate mădularele Sale de pretutindeni, arătându-Se ca un Dumnezeu între dumnezei, ca un

143. Col. 3, 3.
144. II Cor. 4, 7.
145. Mat. 24, 27.
146. Mat. 13, 43.
147. Mat. 17, 2. Iarăşi apropiat de Sf. Grigorie Palama, atunci când vorbeşte despre lumina cea necreată, văzută pe Tabor.
148. Mat. 24, 27.

domnitor în fruntea oastei şi, după cum stelele şi lucrurile grele, agăţate în aer, cad la pământ când li se taie legătura, îndreptându-se repede spre centrul pământului, tot aşa şi trupurile drepţilor, legate de pământ prin puterea şi prin. stăpânirea răutăţii — «de aceea şi suspinăm în cortul acesta»[149] —, îndată ce va suna ceasul dezrobirii, se vor porni cu o putere nebiruită spre Hristos, centrul lor de greutate. Ca să arate puterea nestăvilită a acestei porniri, Sf. Pavel o aseamănă cu răpirea, «căci vom fi răpiţi în nori, spre întâmpinarea Domnului în văzduh» şi Mântuitorul ne va primi pe noi [150].

Dar, spune Evanghelia, «atunci dintre doi oameni ce se vor afla la câmp, unul se va lua şi altul se va lăsa» [151], ceea ce înseamnă că pentru cei din urmă nimic nu se va putea face din partea oamenilor, că nu va mai fi atunci nici un răgaz, ci numai Domnul va chema pe cine ştie la Sine, va răpi şi va lucra cum ştie în acea scurtă vreme. Căci după cum şi mai-nainte n-a aşteptat să fie căutat, ci El s-a dus dintâi în căutarea sufletelor celor rătăcite şi le-a arătat apoi drumul pe care să apuce şi, văzându-le că nu pot, le-a luat şi le-a dus pe umeri[152], iar când alunecau le ridica din nou, când cădeau le scula, când se rătăceau le chema pe nume şi pentru mântuirea lor aproape fără încetare le căuta — tot aşa şi la sfârşit, când vor avea să mai facă ultima porţiune de drum până la El, Domnul va fi Acela care îi va scula din morţi şi le va face aripi să poată mai bine zbura în sus. Iată de ce îi şi aseamănă cu vulturii ce se adună la stârv, «căci unde va fi stârvul, acolo vor fi şi vulturii» [153]. într-adevăr, sufletele vor trece de la o masă la alta, de la cea închipuită la cea adevărată, de la Pâine la însuşi Trupul.

Câtă vreme trăiesc aici, Hristos este pâinea lor şi Pastile lor, fiindcă de aici au de gând să treacă [154] în cetatea cea ce-

149. **II Cor. 5, 4.**
150. I Tes. **4, 17.**
151. Mat. 24, 40 ; Luca 17, 34.
152. Aceeaşi idee **şi** mai **sus.**
153. **Mat.** 24, 28.
154. **Cuvântul «Paşti» înseamnă «trecere».**

rească, dar «când îşi vor înnoi puterile şi le vor creşte aripi ca la vulturi» [155], cum zice neîntrecutul Isaia, atunci se vor odihni pe lângă trupul Domnului cel adevărat, care nu putea apărea ca nălucă [156]. La acestea s-a gândit fericitul evanghelist atunci când a zis : «îl vom vedea aşa cum este» [157]. Numai pentru cei care au încetat de a mai duce viață trupească, nu mai este Hristos nici Pâine, nici Paşti. Dar trupul Domnului poartă pe El încă multe urme de cadavru: răni la mâini, urme de cuie la picioare, locul unde a fost sulița în coastă[158]. Ospățul Sfintei împărtăşanii tocmai la acest trup ne duce şi întocmai după cum cel lipsit de vedere nu poate ajunge să mai cunoască ce este lumina, tot aşa fără împărtăşanie nu se poate ajunge la Dumnezeu. Căci dacă n-ar avea viață în ei, cei care iau parte la acest ospăț, atunci cum s-ar putea lega ei, nişte mădulare moarte, de un cap nemuritor ?

Vasăzică, e aceeaşi putere şi la o masă şi la cealaltă, acelaşi poftit la ospăț şi într-o lume şi în alta, doar că acolo sus e chiar cămara Mirelui, pe când aici, jos e numai pregătirea pentru acea cămară, deşi tot cu ajutorul aceluiaşi Mire. De aceea, cine a plecat din această viață fără să se fi împărtăşit deloc din darurile acestea, acela nu va avea parte de viață. Cât despre cei ce au primit şi au păstrat aceste daruri şi «au intrat întru bucuria Domnului lor» [159] şi au intrat chiar împreună cu Mirele în casa de ospătare, aceia se vor bucura şi de alte plăceri pe urma acestui ospăț, şi anume nu numai că L-au primit pe Hristos atunci odată, ci pentru că au avut fericirea să ospăteze împreună cu El şi să-L guste mai din plin, până ce li Se va arăta în toată puterea Sa. în acest înțeles se zice că «împărăția cerurilor înăuntrul vostru este» [160].

155. Isaia 40, 31.
156. Luca 24, 37.
157. I Ioan 3, 2.
158. Ioan 20, 27.
159. Matei 25, 21.
160. Luca 17, 21.

CARTEA A CINCEA

CE ROADE ADUCE IN VIAȚA DUHOVNICEASCA TARNOSIREA SFÂNTULUI ALTAR ?

Am văzut pân-acum ce rost au Sfintele Taine şi ce înrâurire au ele asupra vieții noastre celei adevărate. Dar întrucât altarul este izvorul şi începutul oricărei rânduieli sau slujbe bisericeşti[1], fie că-i vorba de Sf. împărtăşanie, de Ungerea cu Sf. Mir, de Preoție, fie de spălarea cea curățitoare a Botezului, să căutăm să vedem ce rost are sfințirea altarului în lucrarea duhovnicească de care ani vorbit până acum. Cred că vorbind despre aşa ceva, nu trebuie să ni se pară lucru straniu şi fără legătură, ci dimpotrivă. Căci abia atunci am cunoaşte mai deplin lucrarea Duhului, care e miezul şi izvorul tuturor Tainelor. De aceea, după ce vom arăta pe scurt rânduiala sfințirii altarului prin mâinile episcopului, precum şi ce este un altar, vom vorbi pe rând despre însemnătatea tainică a fiecărei rânduieli în parte.

Mai întâi, arhiereul, îmbrăcat cu o haină albă, prinsă de vârful mâinilor şi de mijloc, cade cu fața la pământ înaintea lui Dumnezeu — sigur însă nu pe pământul gol [2] — şi după ce face rugăciuni fierbinți spre a dobândi binecuvântarea lui Dumnezeu asupra lucrării ce O- va săvârşi, se ridică de jos şi luând cu mâinile sale (iar nu poruncind) masa care stătuse'

---

1. întrucât, aşa cum afirmă N. Cabasila *(Tâlcuirea Slintei Liturghii* XXX, 91), Hristos este «în acelaşi timp şi preot şi victimă şi altar», de aceea e firesc ca întreagă slujba preoțească să purceadă de la Hristos şi de la altar.

2. Sub genunchi se pune o perniță, spune Sf. Simeon Tesaloniceanul, *Despre Si. Biserică* (106, Migne, P.G. 163, 313), în traducere românească, sub titlul : *Tractat asupra tuturor dogmelor credinței noastre ortodoxe,* Bucureşti, 1865, p. 112. A se vedea, de pildă, *Slujba simțirii Bisericii,* ed. II, cu binecuvântarea Sf. Sinod, Bucureşti, 1915, p. 126 şi urm.

până atunci întinsă deoparte, o aşază pe temelia mai dinainte pregătită şi o ţintuieşte acolo. După ce a săvârşit acest lucru, spală altarul cu apă fierbinte, asupra căreia rugase pe Dom-^ nul să coboare puterea nu numai de a spăla necurăţiile, ci de a alunga şi pe diavolii cei necuraţi. Pe urmă, unge masa cu vin din cel mai bun şi cu mireasmă scoasă, pe cât ştiu, din trandafir[3]. După aceea, făcând deasupra ei de trei ori semnul crucii, ia untdelemn sfinţit şi unge altarul, cântând de trei ori cântarea profetică'». Apoi îmbrăcând masa cu o cămaşă albă, mai aşază deasupra şi alte acoperăminte bogate, pe care la urmă pune antimisul, spălat şi el în untdelemn ca şi altarul, acoperind cu totul masa şi învrednicindu-se să primească pe ele încă în aceeaşi zi sfântul Disc.

După ce a săvârşit aceasta, arhiereul se dezbracă şi lasă deoparte haina cea albă, rămânând în hainele sale arhiereşti, apoi trece şi rămâne într-un loc anume rânduit ierarhului. După aceea arhiereul ia sfintele moaşte de martiri puse deoparte în acest scop, le pune pe unul din discuri, anume chiar pe acela pe care se aşază de obicei Sfintele Daruri, acoperindu-le cu aceeaşi învelitoare cu care se acoperă Sfânta împărtăşanie şi, ridicându-le pe toate, le ţine deasupra capului, înaintând spre lăcaşul pe care vrea să-i târnosească, însoţit de lumânări, de cântece, de fum de tămâie şi alte bune miresme, înaintând aşa, ajunge în faţa lăcaşului şi oprindu-se puţin în faţa uşilor încuiate porunceşte celor dinăuntru să «deschidă porţile că vine împăratul măririi». Se repetă adică şi de o parte şi de alta cuvintele pe care David le-a pus în gura îngerilor în timpul înălţării Lui la cer [5]. Deschizându-se

3. Rânduiala sfinţirii bisericii descrisă pe larg, după cele cu prinse în scrierea Sfântului Simeon Tesaloniceanul, cap. 110—120, în *Slujba sfinţirii bisericii,* pp. 3>H şi urm.

4. «După aceea săvârşeşte târnosirea cu ungerea Sfântului Mir şi se cântă Aliluia, cu referire la Isaia 6, 3, care este cântarea prooro ceascâ», Simeon, *op. cit.,* p. 111.

5. Psalm 23, 7, Simeon, *op. cit.,* cap. 115, l'I6, pasaj în care Cabasila se exprimă foarte asemănător cu Simeon. Potrivit actualelor rânduieli tipiconale, episcopul care face târnosirea este deja de mai înainte îmbrăcat în toate odăjdiile arhiereşti.

uşile, arhiereul şi toţi ceilalţi intră în Biserică, ţinând tot timpul deasupra capului sfintele moaşte acoperite. Intrând apoi în altar, se apropie de masă, aşază discul pe masă, îl descoperă, ia de acolo sfintele moaşte şi le pune într-un sipet vrednic de măreţia lor, iar peste întreaga masă spală cu untdelemn sfinţit. Din clipa în care s-au săvârşit toate acestea, Biserica este un lăcaş de rugăciune, masa, un altar de jertfă, un altar în adevăratul înţeles al cuvântului.

Însemnătatea tainică a rânduielilor de târnosire

După aceste scurte amănunte, vom arăta pe rând cum e cu putinţă ca prin săvârşirea slujbelor să dobândim puterea lucrătoare a tainei şi cum se poate că prin lucrarea preotului Biserica şi Sf. Masă dobândesc o putere aşa mare.

Cămaşa albă şi faptul că tocmai cu ea s-a îmbrăcat episcopul pentru târnosire, preînchipuie un altar, cum este de altfel şi omul însuşi. Căci, după cum zice David[6], cel ce se spală de fărădelegi se albeşte mai vârtos decât zăpada, dacă se reculege, se smereşte şi-şi adună sufletul de pe drumuri, unul ca acela face din sufletul său sălaş lui Dumnezeu, iar în inimă li ridică un altar 6*. Căci, după cum în chip de taină s-a încins arhiereul cu o haină albă, cu care s-a înfăşurat şi s-a strâns în jurul trupului, însemnând, înaintea uşilor Bisericii, un altar în însuşi trupul său, dând apoi această putere slujbei altarului, tot aşa şi maestrul zidarilor, precum şi oricare din cei însărcinaţi cu vreo lucrare, înainte de a păşi la îndeplinirea lucrării, au frământat-o bine în cugetul lor.

Ceea ce a gândit în sine însuşi arhiereul, o transmite ca model mâinilor sale, iar acestea o întipăresc pe lucrurile cu care vin în atingere. De altfel, când lucrează, şi zugravii se uită la un model pe care-1 au înainte, repetând doar ceea ce au înaintea ochilor, iar când zugrăvesc după cum îşi aduc aminte, chiar şi atunci au în vedere un model din adâncul

6. Psalm 50, 4, 9.

6[a]. Idee luată din Sf. Maxim Mărturisitorul, *Mistagogia,* cap. 5.

sufletului lor[7]. Acelaşi lucru se întâmplă nu numai cu zugravii, ci şi cu cei ce fac statui, cu cei care zidesc case şi cu tot felul de lucrători. Dacă printr-o maşinărie oarecare s-ar putea privi în sufletul maestrului, s-ar putea vedea acolo — desigur desfăcute de materie — casa, statuia sau lucrul pe care acesta are de gând să-i facă.

Arhiereul nu-i însă model al altarului numai pentru că acesta a ieşit din capul lui, ci mai ales pentru că el este de fapt templu al lui Dumnezeu[8], căci, din toate făpturile văzute, singură firea omenească poate sluji de altar (lui Dumnezeu), pe când tot ce-i făcut de mână omenească e numai repetarea unui chip sau a unui model ce i-a fost dat. De unde urmează că modelul e gata totdeauna înaintea lucrului şi că tot ce se face e luat după un model dinainte hotărât. { Cel ce a zis [9] : «Ce fel de casă îmi veți zidi Mie ? Sau care este locul odihnei Mele ?» vrea, pe cât cred, să arate că oricine voieşte să se facă folositor altcuiva, acela a trebuit mai întâi să-şi ajute sieşi, iar cine are o putere aşa de mare de a insufla viață în ființe neînsuflețite, trebuie el, cel dintâi, să tragă folosul acestei vieți. De aceea şi Sf. Pavel cerea ca episcopul să-şi facă întâi curățenie în casa sa înainte de a se gândi s-o facă în oraşe şi între neamuri, iar cel ce vrea să conducă o casă trebuie întâi să ştie bine a se chibzui pe sine [10]. Pentru aşa ceva însă episcopul are nevoie de ajutorul lui Dumnezeu. Căci fără de acest ajutor, nimeni nu ar putea aduce vreo roadă duhovnicească, mai ales când e vorba de Sfintele Taine, unde totul nu-i decât lucrare dumnezeiască.

Iar, întrucât Stăpânul tuturora nu s-a îndestulat numai să dea porunci sau să trimită vestitori, care să vadă de durerile robilor săi, ci a venit El însuşi la noi şi S-a îngrijit de

7. «Producțiile artistului prind formă mai întâi în sufletul lui», Aristotel, *Metalizica* 1031 a.b., ed. D. Bădărău, București, 1965, p. 233.
8. Sf. Maxim Mărturisitorul, *Mistagogia*, 4, ed. D. Stăniloae, Atena, 1973, p. 126—128.
9. Fapte 7, 49 ; Isaia 66, 1.
10. I Timotei 3, 2, 5.

mântuirea noastră**, pentru aceea se cădea ca însuşi arhiereul, care apare ca ucenic al Lui, să înfigă cu mâinile lui în pământul tare altarul, de la care vin toate pricinile mântuirii noastre. De aceea şi săvârşeşte acest lucru arhiereul, în timp ce de pe buzele sale se desprind vorbele Psalmistului : «înălţa-Te-voi, Doamne, împăratul meu şi Dumnezeul meu» [12]> prin care se aduc mulţumire şi recunoştinţă lui Dumnezeu pentru lucrurile Sale cele minunate. Căci dacă, după cum spune Sf. Pavel, se cade să mulţumim pentru orice primim[13], cu cât mai vârtos va trebui să aducem mulţumiri Domnului pentru această cea mai de căpetenie dintre binefaceri ?

Un alt psalm mai spune : «Domnul mă paşte şi nimic nu-mi va lipsi» [14]. Şi acesta nu preamăreşte numai binefacerile lui Dumnezeu, ci vorbeşte pe faţă de lucrarea prezentă a Tainelor. De fapt, în acelaşi loc, David pomeneşte şi de Botez şi de alifia Ungerii cu Mir, ca şi de Sf. Potir şi de Sf. Masă, care are pe ea Pâinea cea sfinţită. Anume, Botezului îi zice «apa uşurării şi a tihnei» şi «pajişte de păscut» , adăugând psalmistul că, sub oblăduirea lui Dumnezeu, nădăjduieşte s-ajungă şi el la acest loc dorit. Căci celor ce se lasă duşi de păcat, le aduce un noian de munci şi nenorociri şi le umple pământul numai de spini, aşa că apa care spală păcatul e numită, în legătură cu muncile de care ne scapă, «apa tihnei», iar în legătură cu spinii, pe care îi scoate, pe drept e numită «pajişte de păscut». în sfârşit, i se mai zice «apa tihnei» şi pentru că prin Botez noi dobândim, drept cel mai mare bine, tocmai această odihnă de a şti că suntem pe urmele lui Dumnezeu, şi, în sfârşit, i se mai zice aşa şi pentru că această apă întruchipează împlinirea celei mai adânci

11. Informaţie similară la Simeon Tesaloniceanul, cap. 102, op. *cit.,* p. 110.

12. Psalm 144, 1.

13. I Tes. 5, 18.

14. Psalm 23, 1.

15. Psalm 23, 2, 5; Chirii al Ierusalimului, *Cateheza IV mistagogică,* traci, rom., p. 5©3—5Θ4

dorințe pe care o poate avea firea omenească, apă [16] pe care mulți prooroci şi împărați ar fi dorit s-o aibă. Dar de ce, când cade arhiereul cu fața la pământ şi se roagă, nu face aceasta înăuntru Bisericii ? Desigur pentru că nefiind încă târnosită nu-i vrednică de o astfel de slujbă măreață şi pentru că nefiind încă o casă de rugăciune nu poate primi pe cel ce se roagă. Dimpotrivă, când Moise[17] s-a apropiat să calce pe pământul cel sfânt, a trebuit să-şi scoată încălțămintea din picioarele sale, pentru ca nimic străin să nu fie între el şi Dumnezeu în vreme ce vorbeau împreună, câtă vreme poporul evreu, deşi ales de Dumnezeu, nu avea voie să calce pământul egiptean decât având încălțăminte în picioare[18].

Isprăvind acestea, arhiereul spală sfânta Masă cu apă sfințită [19]. Întrucât tiranul neamului omenesc a robit pe om, stăpânul întregii firi şi împreună cu el şi lumea cea văzută toată, întocmai cura se întâmplă şi cu curtenii regelui căzut prizonier, pentru această pricină, înainte de a alege vreo materie pentru una sau alta din Sfintele Taine, trebuie să o scoatem de sub puterea celui rău printr-o slujbă anumită. Aşa, de pildă, înainte de a începe să boteze cu apă, preotul o curățeşte, prin rugăciuni, de orice putere a celui rău. Tot aşa, pentru aceeaşi pricină, arhiereul spală mai întâi altarul cu apă curățitoare a toată răutatea, arătându-se lămurit calea pe care trebuie să mergem spre bine, al cărei început este tocmai să ne scuturăm întâi de rău. Pentru acest lucru, vorbind despre păcatele omeneşti, psalmistul cântă : «Stropi-mă-vei cu isop şi mă voi curați, spălă-mă-vei şi mai vârtos decât zăpada mă voi albi»[20].

Apoi arhiereul mulțumeşte lui Dumnezeu şi-L premăreşte, lucru care, de altfel, se întâmplă la orice slujbă, căci toate

16. Luca 10, 24.
17. Ieşire 3, 5.
18. Ieşire 12, 11.
19. Simeon Tesaloniceanul, *op. cit.*, cap. 107 (pag. 112).
20. Psalm 50, 9. Simeon Tesaloniceanul, *op. cit.*, cap. 110 (pag. 112).

trebuie făcute spre mărirea lui Dumnezeu, dar, înainte de toate, se cade să mulțumim după ce săvârşim Sfintele Taine, ca unele ce ne sunt de cel mai mare folos şi care nu ne-au putut veni decât de la Dumnezeu.

Dar spre a ne învrednici de binefacerile lui Dumnezeu nu-i de ajuns numai să ne curățim ; mai trebuie să şi săvârşim, pe cât ne stă în putință, fapte corespunzătoare, fără de care nu putem câştiga bunăvoința Dătătorului de bine, fiindcă Dumnezeu nu împrăştie binefacerile Sale celor ce petrec în lenevire, ci celor ce fără încetare îl cheamă în rugăciuni, balsamul binefacerii îl dă celui ce se străduieşte, iar darul înțelepciunii îl dă celui ce îl caută cu toată puterea minții. Adică, mai pe scurt, *dorința noastră pentru tot ce cerem trebuie să ne-o arătăm nu numai prin rugăciuni, ci şi prin grele sforțări personale.* De aceea şi înainte de a unge altarul cu Sfântul Mir, care să aducă asupra lui harul lui Dumnezeu, arhiereul unge masa cu uleiuri binemirositoare şi cu vin, din care cele dintâi dau omului farmec, iar al doilea dă ceva întărire vieții noastre, amândouă acestea vrând s-arate că Domnului I se aduce tot ce are omul mai bun, anume ce-i folositor şi ce-i plăcut, din pricină că, venind pe pământ şi aducând viață, şi încă «belşug» [21] de viață, pe lângă mântuire şi înviere, Domnul a dat omului şi împărăția şi fericirea veşnică.

în urma acestora, arhiereul unge masa cu Sfântul Mir, slujbă care-i aduce puterea sfințitoare şi o face altar în stare să aducă jertfă Domnului. Căci încă de prima dată, «luând pâinea şi binecuvântând-o» [22] — lucru pe care noi îl urmăm —, Mântuitorul a folosit şi vorbe — şi vorbele rostite de preoți sunt tot aşa de lucrătoare ca şi cele rostite atunci de El — : «aceasta s-o faceți întru pomenirea Mea» [2:i], dar a folosit şi mâna. Căci, cum zice Dionisie Areopagitul[24], în

21. Ioan 10, 10.
22. Matei 26, 26.
23. Luca 22, 19.
24. *Ierarhia bisericească,* III, 4, 3, Migne P.G., 3, 460, trad. Cicerone lordăchescu, Chişinău, 1930, p. 75.

Sf. Mir, mâna preînchipuie pe Hristos. Pân-au trăit apostolii au folosit şi ei punerea mâinilor, în aceasta stându-le cea mai mare putere. Cei care au urmat, însă, după aceea, au trebuit să se mulțumească cu ungerea, nemaiputând aduce în ajutor decât glasul cu care rosteau rugăciunea. Căci altarele de jertfă ale celor dintâi preoți erau înseşi mâinile lor, pe când pentru urmaşii lor, Hristos a rânduit să se ridice lăcaşuri trainice speciale pentru jertfă pe seama credincioşilor [25].

Pe când spală altarul cu untdelemn, arhiereul nu rosteşte alte rugăciuni decât pân-acuma, ci intonează mai ales o rugăciune formată din câteva silabe, însă plină de toată înțelepciunea proorocilor : Aliluia [2e]. Poate că ar fi plăcut să prăznuim, prin vorbiri lungi, ceea ce se săvârşeşte în clipa aceea, dar parcă tot aşa de frumos e să preamărim această minune doar în câteva cuvinte, chiar repetându-le.

'într-adevăr, parcă s-ar cere spuse pe larg cele săvârşite până aici şi cele care încă se vor săvârşi, ca cei de față să înțeleagă mai bine cele ce se întâmplă, aşa cum au făcut toți proorocii până la Ioan[27], dar când aceste slujbe se săvârşesc acum în fața noastră şi când vedem cu ochii cum se revarsă roadele lor, atunci nu mai văd rostul atâtor vorbe, decât doar de a arăta bucuria şi mirarea în fața unei atât de mari minuni. Căci ce nevoie ar mai fi de prooroci şi de trimişi, câtă vreme Cel făgăduit a venit ? Doar chiar lui Ioan nu i-a rămas decât să-L arate lumii şi să-L preamărească pe Acela Care, venind pe pământ, S-a arătat întâi îngerilor, făcându-i să cânte într-un singur glas : «Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu»[28]. Din această pricină, văzând pe însuşi Făcă-

25. Gass *(op. cit.,* p. 127) constată că acelea erau lăcaşuri speciale pentru inițiați.

Se ştie că Sf. mucenic Lucian, prezbiterul din Antiohia, martirizat în 311, şi-a oferit pieptul să fie altar de jertfă în temniță. A se vedea *Viețile Sfinților,* la 15 octombrie.

26. Dionisie -Areopagitul, *Ierarhia bisericească,* IV, 2 (P.G. 3, 473), Aliluia — Lăudați pe Domnul.

27. Matei 11, 13.

28. Luca 2, 14.

torul de bine stând de față la sfânta slujbă, arhiereul nu mai cere binefacerile ce deja i-au fost împărtășite şi nici nu mai înşiră mulțimea bunătăților aşa de vădite în fața oricărui privitor, ci se mulțumeşte să-şi arate această fericire printr-o cântare scurtă şi tainică.

Nu-i mai puțin adevărat că întrucât toată puterea altarului vine de la untdelemnul sfințit, se cade ca şi materia ce priveşte această ungere să fie vrednică de aşa ceva. Or, această vrednicie se face mai simțită, ca şi focul şi lumina din clipa în care alături se află Cel mai vrednic între vrednici '. Domnul. Dar întrucât nici chemarea numelui Domnului, chemare în stare să facă orice, nu aduce aceleaşi roade în toate' sufletele, urmează că, întrebându-se ce anume ar fi mai vrednic să primească ungerea untului de lemn, arhiereul a găsit de bine că cele mai potrivite spre acest lucru sunt osemintele mucenicilor (sf. moaşte), de aceea le unge şi le zideşte înlăuntrul mesei, pecetluind astfel altarul.

De altfel, nimic nu-i mai înrudit cu lucrarea sfântă a Tainelor lui Hristos decât mucenicii, căci numai ei seamănă cu Hristos şi la suflet, la felul morții şi în toate. Doar încă; de pe când erau vii Hristos era în măduva lor, iar după moar-» te la fel nu le părăseşte osemintele [29]. El rămâne unit cu su-í fletul lor, aşa cum unit şi amestecat stă şi acum cu acest pumn de țărână neînsuflețită, cu moaştele, aşa că dacă Hris tos într-adevăr se poate vedea şi pipăi undeva în lumea aceasta în carne şi oase, apoi aceasta se poate vedea în Sf. moaşte. Pentru aceea, apropiindu-se de intrarea Bisericii cu aceste moaşte în mână, arhiereul deschide uşile cu aceleaşi vorbe cu care intră însuşi Hristos, arătându-li-se aceeaşi cinste pe care numai Darurilor celor prea sfinte li se mai arată. Fiind-

29. «Chiar dacă în trupul sfinților nu mai este sufletul, totuşi în el se află o putere», zice Sf. Chirii al Ierusalimului, *Cateheza* XVIII, 16, trad. rom., p. 521.

30. Psalm 24, 7—10. Simeon, *op. cit.,* p. 118.

că, la urma urmei, aceste moaşte sunt Biserica cea adevărată şi altarul cel mai adevărat, pe când zidirea nu-i decât o imitare. Se cade, deci, s-adăugăm aceste moaşte la lăcaşul zidit spre a-1 face pe acesta desăvârşit prin acelea, după cum şi legea veche se desăvârşeşte prin cea nouă[31].

După ce s-au terminat rânduielile de târnosire, iar lăcaşul e pregătit deplin pentru jertfă şi rugăciune, aprinzând o lumânare deasupra prestolului, arhiereul trece deoparte, vrând s-arate prin aceasta că a sosit ceasul jertfei, care de acuma se poate aduce şi pe acest altar. Seara, când s-aprind lumânările la vecernie, această lumânare de pe prestol, întocmai ca şi casa celui ce a pierdut drahma, ne aduce aminte de lumânarea pe care însuşi Hristos a aprins-o, încât la lumina ei, după multă căutare prin unghere şi pe la întuneric, a găsit drahma, stând parcă ascunsă în adâncurile iadului[32]. Toate acestea, desigur, numai după ce s-a măturat toată casa şi s-a scos totul la lumină, iar lumina aceasta, care a străpuns şi întunecimea iadului, nu este altul decât Hristos[33].

Mai departe, arhiereul unge altarul peste tot, ca el să se facă într-adevăr un lăcaş de rugăciune, pentru ca acest nume să i se potrivească mai bine şi pentru ca să ne ajute la rugăciune. Căci untdelemnul cel vărsat, adică Domnul, Mângâietorul şi Mijlocitorul nostru pe lângă Tatăl, ne apropie de Dumnezeu şi ne urcă rugăciunile spre El ca pe o tămâie. Deşi Fiu, Unul născut, Domnul S-a revărsat în lumea robilor, căci numai aşa ne-am putut împăca cu Tatăl, care ne priveşte de acum cu bunăvoință şi ne-ntâmpină când mergem spre El, ca şi cum în noi ar regăsi pe însuşi Fiul Său cel prea iubit.

31. «Altarul e Biserica sau scaunul ori mormântul lui Hristos», Simeon, op. *cit.*, p. 116.

32. După învățătura ortodoxă, chipul lui Dumnezeu nu s-a nimicit complet In om, ci e doar «întinat de noroiul păcatelor» (Grigorie de Nyssa, *De Virginitate* 12, P.G. 46, 373).

33. Textul de aici şi până la sfârşitul acestui capitol se cuprinde numai în *Codex vindobonensis*, 266, pe care-1 redă şi Gass.

Era firesc, aşadar, să se reverse untdelemnul rugăciunii în întreg lăcaşul unde ne închinăm Domnului, pentru ca acest lăcaş să întoarcă asupra Lui pe Dumnezeul, al cărui nume se cheamă acolo şi pentru ca, după cum zice Solomon, zi şi noapte ochii Domnului să fie deschişi asupra acestui lăcaş[34], întrucât acest lăcaş e templul Domnului. Spre a se pune în legătură cu Hristos, templul cel adevărat, şi spre a putea merge drept spre El, trebuie să ajungem şi noi un astfel de Hristos prin ungerea cu untdelemn, după cum şi El a primit ungerea dumnezeirii. Prin templul cel adevărat al lui Dumnezeu înţelegem trupul Său cel sfinţit prin patimă, cum Însuşi a zis : «Stricaţi templul acesta» [35].

34. I Regi 8, 29.
35. Ioan 2, 19.

CARTEA A ŞASEA

CUM PUTEM PĂSTRA ROADELE VIEŢII DUHOVNICEŞTI DOBÂNDITE PRIN SFINTELE TAINE

Potrivindu-ne cu voia lui Dumnezeu şi ascultând de poruncile Lui, iată calea pe care, dacă mergem, ne putem păstra viaţa în Hristos. întrucât la începutul ei, această viaţă atârnă numai de atotputernicia Mântuitorului, dar întrucât, pe de altă parte, a ne-o păstra pe mai departe întreagă şi a rămâne vii în toată vremea desfăşurării ei, cere străduanie şi din partea noastră, urmează că, spre a putea sta până la sfârşit în puterea harului şi spre a putea trece dincolo cu această comoară în mâini, se cer din partea noastră multe încordări şi grele străduanii. Iată de ce, se cere să cercetăm care sunt mijloacele cu care să putem câştiga această luptă duhovnicească, lucru care se leagă aşa de bine cu viaţa în Hristos, de care ne ocupăm aici.

După cum vedem din faptele oamenilor şi din întâmplări zilnice, oamenii nu se mulţumesc numai cu aceea că li s-a dat viaţă şi că de acum pot şedea, căci au de toate, ci caută toate mijloacele potrivite spre a-şi putea păstra în continuu această viaţă[2], tot aşa, după ce am arătat începutul şi ţinta acestei vieţi, adică de unde, cum şi prin ce împrejurări am dobândit această viaţă, urmează să arătăm acum şi ce va trebui să facem spre a nu ne pierde fericirea aşa de greu câştigată.

Cu toate că aşa ceva ar însemna să începem să vorbim despre virtute şi despre viaţa cea dusă după cum dictează cu-

1. Idee similară şi în *Tălcuirea Slintei Liturghii,* cap. XL.
2. O nouă dovadă despre sinergismul creştin. Fără colaborarea omului cu harul divin nu există viaţă desăvârşită.

getul şi cu toate că despre aceste lucruri s-au rostit mulţi din bărbaţii vechi şi din cei mai noi [3] şi parcă nici nu s-ar putea spune ceva nou, pe care ei să nu-1 fi spus, încât s-ar părea că ceea ce facem noi ar fi un lucru de prisos, cu toate acestea, dacă n-am adăuga încă o seamă de cuvinte, pe care lucrarea noastră le-a pomenit încă de la început, s-ar părea că tot ce am scris nu-i destul.

Se cade, dar, să arătăm, pe cât se poate, datoria noastră de a ne lega viaţa de Dumnezeul nostru al tuturor, lăsând la o parte datoriile pe care oamenii le au şi unii şi alţii între ei, căci acestea sunt prea multe. Într-adevăr, nimeni nu va îndrăzni să spună că atât cei din slujbe obşteşti, cât şi cei ce trăiesc în cercul familiilor lor, toţi ar trebui să aibă aceleaşi virtuţi, după cum nici de la cei care în clipa Botezului nu s-au legat de Dumnezeu cu nici o făgăduinţă nu se va cere acelaşi lucru ca de la cei ce duc viaţă singuratică şi care sunt hotărâţi să trăiască în feciorie şi în sărăcie, care nu au avere, ba renunţă chiar de a fi stăpâni şi pe voinţa lor[4].

în schimb, ceea ce se cere de la toţi cei care poartă numele de creştin e datoria pe care trebuie fiecare să şi-o împlinească, a cărei neîmplinire nu admite nici o scuză, nici vârsta, nici slujba, nici orice stare de viaţă ar fi, nici schimnicia, nici viaţa singuratică şi nici cea trăită în zgomotul oraşelor sau în orice loc de retragere. Nu există vreo datorie mai

3. Cine anume sunt scriitorii «mai vechi» $i «mai noi», nu ne-o spune Cabasila care, după cum am văzut şi din cele de până aici, arare ori citează cu numele pe cei la care se referă afirmaţiile lui. Totuşi, cum au încercat să arate Gass, darm ai ales J. Gouillard (L'autoportrait d'un sâge du XlV-e siecle, în *Actele Congresului al XlV-lea de studii bizantine,* Bucureşti, l<971</75, p. 104 şi urm.), P. Nellas (Ai θεολοΐτχαΐ •πηγαί τοΰ Ntx. Καβασίλα în «Κληρονομιά», Tesaloni'C, 1975, ρ. 327—344), el are în vedere, dintre cei vechi, mai ales pe Aristotel şi pe stoici, iar dintre creştini, pe cei mai importanţi Părinţi începând din sec. II până în sec. XIV, despre care am făcut şi noi pomenire în comentariile noastre. Citările lui sunt făcute foarte discret. Oricum, cărţile VI—VII sunt o continuare firească a celor anterioare, dar axate mai ales pe «ecuaţia virtute-înţelepciune-fericire» (Gouillard, *op. cit.,* p. 104) în oare se înge mănează noţiuni filosofice cu expresii patristice tipice.

4. E interesantăcîn plin ev isihast, Cabasila nu foloseşte cuvântul «monah», «monahism», ci doar «cei din singurătate».

înaltă şi pe care oricine e în stare s-o îndeplinească şi care în adâncul ei stă în a nu te împotrivi voii lui Dumnezeu, ci a-ți potrivi viața după rânduielile Lui prin împlinirea poruncilor dumnezeieşti[5]. Iar aceste porunci nu sunt prea mari pentru puterile omului — altfel nici n-ar putea fi nimeni tras la răspundere dacă greşeşte —, de aceea împlinirea lor o cere şi conştiința celui din urmă creştin. In schimb, cei care s-au lipit încă de la început de Domnul au făgăduit fireşte că-L vor urma peste orice piedici, căci numai cei care-şi leagă viața de Dumnezeu cu legăminte atât de strânse[6] se împărtăşesc pururea din roadele Sfintelor Taine.

Fiind, adică, aceste porunci ale Mântuitorului o datorie pentru toți credincioşii şi fiind şi de cea mai mare importanță pentru viața lor şi deloc cu neputință pentru cei ce o vor, e firesc că nu se pot apropia de Hristos cei care se depărtează de El prin tot ce au mai bun în ei, prin cuget şi voie liberă. Căci *trebuie să avem părtăşie prin voință şi cuget cu Acela, cu Care ne împărtăşim din acelaşi sânge*[7]. Dacă într-un fel suntem uniți, iar în altul despărțiți, pe de o parte prieteni, iar pe de alta duşmani, în acelaşi timp şi fii, dar şi răufăcători, mădulare fiind, dar fără viață — la aşa ceva nu ne ajută nimic, nici unirea cu Hristos, nici naşterea din El, iar unora ca acestora nici un folos nu le aduce dezbinarea de trunchi, căci vor fi ca şi mlădița care nu are legătură cu vița : sfârşitul lor va fi că vor fi aruncați afară, uscați şi azvârliți în foc[8]. Aşa că oricine s-a hotărât să trăiască în Hristos, întrucât nu va avea alt izvor de unde să-i vină viața, va trebui să se pună în legătură cu această inimă şi cu acest cap, lucru care este

5. într-o variantă manuscrisă (B) din Viena se adaugă marginal următoarea notiță : «e cu neputință să vieţuieşti în Hristos dacă nu ții poruncile dumnezeieşti şi dacă nu păstrezi harul Sfintelor Taine», Gass, op. *cit.*, p. 132.

6. Legământul de a «trăi creştineşte» era cunoscut încă din sec. I—II: Ignatie, *Către Magnezieni* X, 1, P.S.B. 1, p. 168, iar în sec. III e consfințit solemn, Origen, *Exortație la martiriu,* XII, în româneşte P.S.B. 8, p. 360.

7. Despre o părtăşie care merge până la o întrepătrundere a divi nului cu umanul vorbea încă din sec. III Origen *(Contra Celsum, III,* 28, P.S.B. 9, p. 189).

8. Ioan 15, 16.

cu neputință dacă omul nu se va strădui să vrea şi el ceea ce vrea Dumnezeu.

Cu alte cuvinte, deci, trebuie, pe cât ne stă omeneşte în putință, să silim mintea să asculte de voia lui Dumnezeu[9], să nu dorim pe altcineva decât pe El şi să ne bucurăm de aceleaşi bucurii de care se bucură El. Ca o inimă să dorească în aceeaşi clipă două lucruri potrivnice este ceva cu neputință, căci, precum stă scris, «omul rău nu poate scoate din vistieria sa cea rea a inimii decât rele, pe când cel bun, bune» [10]. Căci întocmai după cum în creştinii din Palestina, care aveau toți aceleaşi dorințe, «nu era decât o inimă şi un cuget» [n], tot aşa cel al cărui suflet nu este în legătură cu Dumnezeu, ci fuge de împlinirea poruncilor Lui, călcându-le în picioare, unul ca acela nu-şi mai duce viața după cum pulsează în el inima Domnului, ci se conduce după bătăile unei inimi străine. Căci după bătăile inimii Sale a aflat Domnul pe David care zice : «Doamne, poruncile Tale nu le-am uitat» [12]. Dacă-i adevărat că a trăi înseamnă să asculți de bătăile acestei inimi şi că, pe de altă parte, va trebui să nu asculți de ea dacă bătăile ei nu vor să asculte de Dumnezeu, atunci, dacă vrem să trăim cu adevărat creştineşte, trebuie să cercetăm cum am putea ajunge să avem aceleaşi dorințe şi bucurii ca şi Hristos.

Cum să ne gândim statornic la viața Mântuitorului

Orice faptă izvorăşte dintr-o dorință şi orice dorință, din cunoaştere şi cugetare[13]. Va trebui prin urmare să încercăm ca, înainte de a întoarce ochii sufletului nostru de la cele deşarte, să avem pururea inima plină de gânduri bune, în aşa fel ca pentru gândurile rele să nu mai rămână nici un loc

9. Expresie familiară Sfântului Grigorie Palama. între altele şi la D. Stăniloae, *Două tratate ale Sfântului Grigorie Palama,* «Anuar», Sibiu 1933, p. 7 şi urm.

10. Luca 6, 45.

11. Fapte 4, 32.

12. Psalm 118, 83, 176.

13. Cei trei factori (faptă, dorință, cugetare) sunt esențiali în concepția antropologică a lui N. Cabasila. Numai aducerea lor la acelaşi numitor poate însemna desăvârşirea.

gol. Numeroase sunt lucrurile vrednice de a fi cugetate, de a pune în lucrare sufletul, de a umple mintea şi de a o atrage spre ce să-şi petreacă vremea, dar dintre toate cel mai folositor, mai plăcut, mai de dorit şi mai potrivit pentru aşa ceva este cugetarea asupra Sfintelor Taine şi asupra binefacerilor ce decurg din ele [14]. Cât este de minunat a ne aduce aminte cine eram înainte de a se arăta lucrarea Sfintelor Taine şi ce am ajuns după aceea, cât a fost atunci de adâncă robia noastră şi cât sunt de mari acum libertatea şi vrednicia de rege la care am ajuns, cât de multe binefaceri am primit şi câte încă vom mai primi, dar, înainte de toate, gândul la Cel ce ne-a adus toate acestea, la frumuseţea Lui fără margini, la bunătatea Lui, la dragostea şi mărturia nemaiauzită a iubirii Lui de oameni !

Când toate aceste gânduri sunt în stare să umple inima şi să copleşească sufletul, nu se cuvine să ne mutăm cugetul la altceva, iar dorinţele noastre să ne ducă în altă parte pentru că sunt atât de frumoase şi de atrăgătoare aceste gânduri. Fiindcă, la urma urmei, atât prin mulţimea şi bogăţia lor, cât şi prin dragostea din care ele au răsărit, aceste binefaceri întrec tot ce poate închipui cugetarea omenească. Căci, *după cum dragostea când creşte şi se face mai mare decât noi se revarsă şi peste toţi cei din jurul nostru, tot aşa şi dragostea lui Dumnezeu faţă de oameni a fost aşa de mare, că din El s-a golit şi s-a revărsat peste toată lumea* [15]. Pentru că Mântuitorul n-a crezut că-i destul să se aşeze într-un loc şi să trimită pe cineva să-i cheme pe robul de Care-I era drag, ci El însuşi S-a coborât pe pământ să-i caute. El, cel bogat, Se apropie şi ne-arată însuşi, care e dorinţa Lui, cerându-ne în schimb să-i fim doar recunoscători. Chiar dacă I se răspunde cu obrăznicie, El nu se mânie, ci, aşa alungat de noi, aşteaptă

14. «Fără gândurile cuvenite Sfintelor Taine, sfinţenia nu se poate sălăşlui sau să 'rămână în noi» *(Tâlcuirea Siintei Liturghii,* 41).

15. Dragostea divină cea mai presus de gând, care a ieşit din sine în chip extatic, deşertându-se (ἐχένωσεν) pentru lume (Filipeni 2, 7) e adeseori evocată de Dionisie -Areopagitul, *Despre numele divine,* IV, 13, P.L. 712. De reţinut termenii Ιρωί, φίλτρου, υπερβολή.

la uşă, ba încă spre a-şi arăta şi mai mult dragostea, face orice, suferă chinuri şi la urmă chiar moarte.

Căci două lucruri îl deosebesc pe îndrăgostit de ceilalţi oameni şi-l fac sigur de biruinţă : pe de o parte dorul de a face bine pe orice cale celui de care i-e drag ; pe de alta, să îndure, dacă este nevoie, oricâte rele şi chinuri cât de mari. Sigur că aceasta a doua mărturie de dragoste este cu mult mai tare decât cea dintâi. Fiind în adâncul Său netulburat de dorinţe şi deci neputând arăta oamenilor marea Sa dragoste (căci din iubire prea mare faţă de ei ar fi vrut mai bucuros să reverse peste ei toate bunătăţile, numai că nu putea — ca Dumnezeu — suferi în locul lor), pentru că noianul său de dragoste, pe care însă nu o putea mărturisi, nu putea rămâne necunoscut, ci trebuia arătată pe faţă, în toată măreţia sa, până la cea mai înaltă culme a ei —, pentru aceste pricini Mântuitorul a găsit minunea *«deşertării» de Sine.*

Cu alte cuvinte, Domnul face un târg : oferindu-Se pe Sine să sufere toate silniciile şi chinurile şi dându-le, astfel, puterea să creadă că-i iubeşte, celor pentru care a pătimit, a ajuns astfel să întoarcă spre El pe cei ce, de bună credinţă că sunt urgisiţi, fugeau de Bine. Dar lucrul cel mai neînţeles este că nu numai că a pătimit cele mai sălbatice chinuri, dându-Şi sufletul în urma atâtor suferinţe, ci, după ce a înviat şi a scos trupul de sub legea oricărei stricăciuni, încă şi-acuma Domnul are trupul plin de răni şi de urmele cuielor, arătându-Se cu el aşa în faţa îngerilor [16], socotind acestea toate ca o podoabă şi bucurându-se foarte că poate arăta câte chinuri a suferit.

Acum, de pe trupul Său duhovnicesc şi preamărit, s-a smuls tot ce-i pământesc şi tot ce-i greutate şi mărime, precum şi orice urmă de poftă trupească [17]. Un singur lucru n-a vrut să-i smulgă : urmele rănilor şi ale suferinţelor. Pe acestea I-a fost drag să le păstreze ca un semn al iubirii Sale de oameni, căci prin ele a găsit din nou pe cel pierdut şi pe ur-

16. I Timotei 3, 16.
17. I Corinteni 15, 44.

ma patimilor a cucerit acum pe cel pe care-1 iubea. Altfel, cum am putea explica urma unor răni pe un trup nemuritor, când ştiinţa medicinei şi chiar lucrarea firii însăşi le scoate până şi de pe nişte trupuri muritoare şi stricăcioase ?

S-ar putea răspunde că Domnul a vrut să sufere pentru noi în mai multe rânduri ; dar întrucât aşa ceva nu se poate din clipa în care trupul Său a scăpat de stricăciune şi a fost cruţat de a mai putea fi atins de uneltele chinuitoare ale oamenilor, £1 *s-a gândit să păstreze pe trup mărturia jertfei Sale şi să poarte pe el pururea urmele rănilor dobândite în clipa răstignirii,* vrând să arate prin aceasta că, chiar dacă va veni a doua oară în lumină orbitoare, El va rămâne pentru robii Săi acelaşi răstignit şi împuns, rănile acestea ţinându-i loc de podoabe împărăteşti.

Se poate, oare, asemăna dragostea aceasta cu ceva pe pământ ? Iubit-a omul vreodată ceva aşa de mult ? Ce mamă sau ce tată şi-au iubit cândva atât de mult copiii ? Şi care dintre oamenii buni s-a lăsat dus de atâta dragoste faţă de cineva, încât, pentru că îi e drag de acela, să sufere nu numai bătăi de la el, ci şi să-i treacă cu vederea orice nerecunoştinţa, ba încă să şi îndrăgească aceste răni mai presus de orice ? Aşa ceva numai Hristos a putut face, şi anume nu numai că a îndrăgit suferinţele, ci le-a socotit drept cea mai mare cinste a Sa, atât de mare încât din pricina ei nu se ruşina şi nu-I păsa ce-ar zice alţii de slăbiciunile Lui trupeşti, ba încă, acoperit de aceste răni moştenite din neputinţele omeneşti, s-a aşezat cu ele chiar pe tronul împărăţiei Lui veşnice.

Astfel, nu numai că a înălţat firea omenească — mai mult decât îngrijindu-se de dorinţele fiecărui om în parte —, ci a chemat pe toţi să ia coroana împărătească, îi slobozeşte din robie şi-i înfiază, le deschide tuturor cerul, le arată calea, îi învaţă să zboare şi le dă şi aripi, ba încă, din dragoste pentru ei, îi şi porneşte, îi ajută şi dă curaj celor ce se mişcă prea încet. Dar mai este încă ceva şi mai mare decât aceasta,

anume că Mântuitorului nu I-e destul că ne-a împărtăşit toate bunătăţile şi ne-a dat ajutor în toate, ci şi pe Sine ni s-a dat în întregime, pentru care pricină noi ne-am făcut temple ale Dumnezeului celui viu[18]. Făcându-ne mădulare ale lui Hristos, am ajuns de ne închinăm aceluiaşi cap ca şi heruvimii, iar picioarele şi mâinile noastre pornesc la lucru tocmai după bătăile inimii Domnului.

Ce poate fi, deci, mai folositor şi mai plăcut decât a cugeta la astfel de lucruri ? îndeletnicindu-ne cu astfel de cugetări şi făcându-le stăpâne pe gândurile noastre, ajungem mai întâi că nici un gând rău nu poate prinde rădăcină în sufletele noastre, iar apoi, dându-ne seama de toate binefacerile primite, va creşte şi mai tare dragostea noastră faţă de Cel ce ne-a făcut atâta bine, iar odată cu aceasta şi poruncile Lui le vom împlini mai cu credinţă, pe când voia noastră va ajunge să dorească acelaşi lucru ca şi El, cum scrie Sf. Ioan : «Cine Mă iubeşte, acela păzeşte şi poruncile Mele» [19]. Şi-atunci, după ce ştim cât de mare este adevărata noastră vrednicie, desigur că nu ne vom înşela de bună voie pe noi şi nici nu ne va plăcea să slujim unui rob, care fuge de noi aşa de iute. Ştiind că suntem de viţă împărătească, noi nu ne vom mai spurca gura vorbind cuvinte urâte, aducându-ne aminte că abia am putut-o înnoi şi sfinţi prin Trupul şi Sângele Domnului. Şi după ce ochii noştri s-au desfătat privind aceste înfricoşătoare Taine, am putea oare să nu grijim încotro îi îndreptăm ? Atunci paşii noştri şi mâinile noastre desigur nu se vor mai îndrepta spre cele rele, câtă vreme ştim că ele sunt mădulare sfinte, mădulare ale lui Hristos, că Domnul umblă prin ele aşa cum sângele Lui stă în potir [20]. Ba, mai mult încă, noi înşine suntem îmbrăcaţi în Hristos, şi anume nu numai ca într-o cămaşă şi nici precum pielea ne acoperă trupul, ci şi mai strâns decât ele, căci îmbrăcarea

18. I Cor. 3, 16.
19. Ioan 14, 21 ; 15, 10.
20. In text: ποτήριον.

noastră în Hristos e mai strânsă şi decât e strânsă carnea pe os.

Atât de legată va fi viața noastră duhovnicească de cea a lui Hristos încât, cum spune Sf. Pavel, nu numai dacă noi nu vrem, dar nici om, nici demon, nici chiar Hristos, «nici cele de acum, nici cele viitoare, nici puterile înălțimii şi nici cele ale adâncului şi nici altă făptură» [21] oricât de puternică ar fi, nu ne vor putea despărți de Hristos. Chiar dacă prin tiranice măsuri, cel rău a ajuns să tragă pielea de pe mucenicii lui Hristos, să le ciuntească mâinile, să le strivească oasele, să le smulgă măruntaiele şi să le spargă coastele, în schimb haina aceasta cu care cei drepți s-au îmbrăcat întru Hristos, nimeni şi nimic n-a fost în stare să le-o smulgă şi să-i lase goi, nereuşind, prin oricât de grele încercări, decât ca şi mai tare să-i îmbrace în Hristos, iar, neputând nimic, au trebuit să se lase de orice încercări.

Căci ce poate fi oare mai sfânt decât acest trup, de care Hristos s-a legat mai strâns chiar decât în orice unire trupească ? De aceea, dacă ne vom da seama cu respect de minunata strălucire a trupului şi o vom avea pururea vie în fața ochilor, vom ajunge să cinstim trupul şi să ni-l păstrăm cu vrednicie şi evlavie. Căci dacă ferim de orice spurcare lăcaşul sfânt, vasele, precum şi orice lucruri sfinte tocmai fiindcă ştim că sunt sfinte, atunci trebuie să grijim ca ceea ce e mai sfânt nici măcar să nu fie atins. Or, *mai sfânt decât omul nimic nu este, fiindcă însuşi Dumnezeu a luat asupra Sa fire omenească*[22]. Să ne aducem aminte cine este Acela înaintea căruia tot genunchiul (trebuie) să se plece şi din cer şi de pe pământ[23] şi cine este Cel ce va veni pe norii cerului, strălucind fără asemănare în mărire şi putere multă[24] :

21. **Rom.** 8, **38—39.**

22. Ce credeau unii cugetători mai ales platonici despre vrednicia omului se poate vedea din Platon, *Cmtylos,* 399, *ci.* C. Noica, p. 273. Dintre creştini încă Origen *(Contra Celsum,* I, 66) spunea ca-i «cea mai dumnezeiască ființă din câte se văd».

23. Bilipeni 2, HO.

24. Luca 21, 27.

e un om Care-i în acelaşi timp şi Dumnezeu. Tot aşijderea vom ajunge şi noi să strălucim mai tare decât soarele, să ne ridicăm deasupra norilor, să vedem acest trup al lui Dumnezeu, să ne ridicăm şi să zburăm către El, să ne apropiem de El şi să-L privim de aproape în linişte. Când va veni Domnul, atunci ceata slugilor bune se va aduna în jurul Lui şi în vreme ce El va străluci de lumină, de aceeaşi lumină vor străluci şi feţele lor.

Oh ! Ce privelişte ! Să vezi o mulţime nesfârşită de lumini venind pe norii cerului şi oameni fără număr izbucnind de bucurie negrăită, adunare de dumnezei în jurul unui Dumnezeu, o mulţime de făpturi frumoase în jurul a tot ce poate fi mai frumos pe lume, slugi în jurul Stăpânului, Care nu se uită cu ochi pizmaş când şi slugile se împărtăşesc de strălucirea Lui şi nici nu-L doare că-I scade mărirea, dacă pe mulţi robi îi face părtaşi la împărăţia Sa, spre deosebire de stăpânitorii vremelnici, care chiar dacă ar da ceva slugilor, nici prin gând nu le-ar trece să-i cheme şi la domnie împreună cu ei !

Pentru că Dumnezeu nu ne mai socoteşte slugi şi nici nu ne cinsteşte ca pe slugi, ci ne consideră prieteni, se poartă cu noi după legile prieteniei[25] şi, precum a hotărât încă de la început, ne împarte din toate darurile Sale, dar nu numai unul sau altul dintre aceste daruri, ci însăşi împărăţia şi coroana Lui de împărat. La aceasta s-a şi gândit Sf. Pavel când ne-a numit «moştenitori ai lui Dumnezeu, împreună moştenitori cu Hristos» [26] şi «dacă stăruim împreună cu Hristos în răbdare, vom şi împăraţi împreună cu El» [27]. Şi ce-ar putea fi oare atât de atrăgător încât să se asemene cu această privelişte, ceata celor fericiţi, adunarea celor ce saltă de bucurie ? Pe de o parte fulgerul se coboară din cer pe pământ, dar în acelaşi timp şi de pe pământ se ridică alţi luminători spre «Soarele dreptăţii» ! Totul e plin, geme de lu-

25. Ioan 15, 15.
26. Rom. 7, 17.
27. II Timotei 2, 12.

mină : de o parte stau drepții, care şi-au arătat dragostea lor față de Hristos prin viața lăuntrică curată, prin îndurarea silniciilor, a muncilor şi prin îngrijirea semenilor, iar de cealaltă parte cei care au urmat lui Hristos prin junghiere şi s-au dăruit săbiei, focului sau morții, arătând şi-acum pe trupurile lor urmele pline de mărire ale chinurilor [28] ; ei sunt ca o ceată de luptători viteji care, în schimbul rănilor, au intrat în bucuria împăratului lor învingător prin junghiere şi pentru aceea i-a încununat «eu mărire şi cu cinste» pentru chinurile morții Sale, cum zice Sf. Pavel [29]. Abia gândindu-ne la toate aceste bucurii şi în tot ceasul cugetând la înălțimea lor, vom ajunge să ne dăm seama cât prețuieşte firea omenească şi cât e de mare dragostea lui Dumnezeu față de noi.

Aşa stând lucrurile, chiar dacă vom aluneca spre rău şi s-ar întâmpla să cădem, ne-am ridica fără întârziere. Căci din piedicile fără număr ce ni se pun în calea mântuirii, cea mai însemnată este aceea că nu ne dezlipim cu totul de păcat şi nu ne întoarcem cât mai în grabă spre Dumnezeu ci, lăsându-ne copleşiți de ruşine şi de teamă, ne închipuim că drumul ce duce spre El este din cale afară de anevoios, că Domnul s-ar fi mâniat şi ar fi rău cu noi şi că celor ce vor să se apropie de El le trebuie mult timp ca să se pregătească. Or, gândul la marea iubire de oameni a lui Dumnezeu trebuie să înlăture din mintea tuturora acest „fel de închipuiri.

Pe cel ce cunoaşte bunătatea lui Dumnezeu, pe cel care ştie cu câtă dragoste să răspundă «iată-mă» ! 3° când este chemat, ce piedică I-ar mai putea opri să se întoarcă foarte degrabă spre El ? Căci o cursă şi o iscusință a vrăjmaşului nostru al tuturor este de a ne îndemna cu îndrăzneală şi cu încăpățânare la păcat; iar după ce-am făcut cele mai mari fărădelegi ne copleşeşte cu ruşinea şi ne face să ne pierdem

28. Matei 10, 8, 23, 28.
29. Evr. 2, 7.
30. îs. 58, 9.

minţile, ştiind că pe aceste căi ne ajută să cădem în prăpastie şi ne împiedică să ne sculăm, îndepărtându-ne astfel tot mai mult de Dumnezeu şi luându-ne nădejdea de a ne mai putea întoarce la El. Vasăzică, pe două căi potrivnice ne atrage diavolul în aceeaşi prăpastie. De aceea trebuie să ne ferim cu toată grija de astfel de curse, să fugim din calea păcatului precum şi de ruşinea şi de teama ce ne apucă — fără de nici un folos — după ce-am greşit. Pentru că teama aceasta nu naşte îndemn, ci un fel de adormire a sufletelor, iar dacă pentru urmele celor ce am păcătuit ne copleşeşte ruşinea, prin aceasta nu arătăm că umblăm după leac, ci că fugim de privirea Domnului, după cum a făcut şi Adarn[31], care în loc să caute doctor la rana sa, s-a ascuns şi a fugit de mâna doctorului, nevrând să înţeleagă că pe el I-a biruit păcatul şi încercând să ascundă slăbiciunea voinţei sale prin aceea că a dat vina pe femeia sa[32]. Pe aceeaşi cale a încercat după el şi Cain să ascundă nelegiuirea sa de privirile Celui căruia nu-i scapă nimic[33].

Sunt, e drept, şi folositoare şi trebuincioase ruşinările, frângerile inimii şi chinurile trupului după ce odată am greşit, dar numai dacă acestea duc la Dumnezeu, «căci după roadele lor îi veţi cunoaşte pe ei» [34]\ Or, nu atât ruşinea şi teama urmează după păcat, ci un fel de scârbă de tine însuţi neînstare să strice întru nimic celor ce cunosc din destul bunătatea lui Dumnezeu. Pentru că chiar când şi-ar da seama că a săvârşit cele mai mari nelegiuiri, nici atunci omul n-ar trebui să se lase pradă deznădejdii, ştiind că nimic nu-i mai mare decât iertarea, că nu este păcat pe care bunătatea lui Dumnezeu să nu-1 biruiască. în felul acesta durerea pe care o vor încerca va fi mântuitoare şi vor căuta chiar să o sporească, pe când durerea care strică bunele nădejdi ar trebui alungată din suflet.

31. Fac. 3, 8.
32. Fac. 3, 12.
33. Fac. 4, 14.
34. Fapte 6, 3.

întristarea ce ne cuprinde după păcat este de două feluri : una care ne duce la îndreptare, iar cealaltă la pierzare [3r>]. Pentru cea dintâi avem lămurită mărturisire a Sfântului Petru[36], iar pentru cea de-a doua pe Iuda cel fără de lege [37]. Pe Petru întristarea I-a întors pe drumul cel bun şi I-a unit iarăşi cu Hristos, fiindcă după ce a «plâns cu amar» el a ajuns ca şi înainte de a se lepăda, pe când pe Iuda întristarea I-a dus la spânzurătoare, pe el, care în ceasul dezlegării de păcat a tuturor, *umbla legat cu cele mai strânse legături* şi care, atunci *când întreaga lume se* curăţa *de rele,* dintre toţi, singur el şi-a pierdut nădejdea că se mai poate curaţi. Pentru ca să ştim însă de mai înainte pe care din cele două întristări s-o urmăm şi de care să ne ferim, trebuie să vedem ce deosebire e între ele şi care dă roade bune şi care nu.

Din prima clipă, în care am săvârşit vreun păcat, noi suntem cei vinovaţi atât faţă de Dumnezeu, cât Şi faţă de noi, de aceea nu numai că nu ne strică, dar ni-e chiar de folos să recunoaştem că ne-am purtat fără recunoştinţă faţă de Dumnezeu. însă a ne întrista în urma unui păcat, a ne fi silă de viaţă, a ne frânge inima căindu-ne cu amar mimai pentru că acum ne sunt nimicite toate planurile, pe care înainte sufletul nostru tresaltă văzându-le şi din această pricină viaţa să ni se pară de nesuferit pentru greşeala ce am săvârşit — iată o întristare pe oare trebuie s-o înlăturăm fiindcă-i aducătoare de moarte, după cum tot aşa de bine trebuie să ne ferim de a ne preţui prea mult pe noi înşine. Aceasta din urmă izvorăşte din prea marea dragoste faţă de Dumnezeu şi din cunoaşterea lămurită a Binefăcătorului nostru, căruia nimic nu-I întoarcem pentru tot ce ne dă, ba încă-I răspundem cu destule batjocuri ; dar după cum încrederea nesăbuită în noi este păcat, tot aşa şi deznădejdea ce ne-o lasă în suflete este un rău. în aceeaşi vreme, însă,

35. II Cor. 7, 10.
36. Matei 26, 75.
37. Matei 27, 5.

dragostea care-i duce spre Hristos pe cei despre oare am vorbit mai înainte, e cu totul altfel : nimic nu-i face mai fericiți pe cei înțelepți decât să pătimească şi să-şi aibă inima zdrobită de durere din pricina dragostei față de Hristos.

întrucât întristarea care cuprinde sufletul când ne gân dim la Hristos e împreunată cu multe binefaceri, pentru că ea izvorăşte din cugetarea noastră asupra lui Hristos şi a iubirii Lui de oameni, ar fi foarte bine să ne obişnuim su fletul cu astfel de cugetări, să-i hrănim cu ele pentru ca nici când să nu le uite, să folosim aceste gânduri şi cugetări ca pe o hrană a sufletului, făcând din ele farmecul convor birilor noastre zilnice, prilej de a le discuta cât mai des, în cercând, de se va putea să nu le încetăm nicicând sau, chiar şi mai rar, dar să le întipărim adânc în inimă, ca să pună stăpânire deplină pe ea. Căci nici focul nu, arde dacă nu pui pe el într-una. Cugetând la legea Domnului ziua şi noap tea, nici o patimă nu se poate trezi în noi. Fireşte însă că aceasta trebuie s-o facem cât se poate de des. Cugetând la bine şi frumos, s-aprind în noi dorințe curate, fiindcă sim țirile, cu care s-au unit aceste cugetări aduc în noi roade plăcute încă din vremea copilăriei şi din ele țâşnesc şi cu getările. Simțămintele ne întovărăşesc în toată vremea, sunt de-o vârstă cu noi şi, prin farmecul şi plăcerea lor, ele ne duc încotro vor; dimpotrivă, dacă ajungem abia mai târziu să putem cugeta cu puterea minții, va trebui, măcar pentru o bucată de vreme, să ne străduim mult şi mereu să fim cu băgare de seamă ca să putem săvârşi vreun bine [38].

La început, e adevărat, nu simțim parcă nici o plăcere când facem binele fiindcă, de multă vreme, firea noastră s-a obişnuit cu altceva. Abia după o îndelungată străduință vom ajunge să rupem cu vechile obiceiuri şi să sădim în locul lor dragostea pentru binele cel adevărat şi gânduri despre adevărul cel mai sigur. Să nu ne mirăm atunci deloc că

38. După cum se va vedea şi mai încolo (P.G. 150, 692), hrănirea sufletului prin γνώμη şi λογίζεσθαι, care ne amintesc de rea aristotelică, conferă cugetării lui N. Cabasila trăsături existențialiste.

gândurile cele bune nu biruiesc totdeauna pe cele rele şi că în rândul fiinţelor cugetătoare nu sunt mai multe din cele bune decât din cele rele. Căci nu-i destul numai să înveţi ceea ce ştii că trebuie să faci, pentru ca într-adevăr să şi fii un om bun. Trebuie pe lângă ştiinţă să adaugi şi făptuirea şi, ceea ce cunoşti, să ştii să îndeplineşti. Fiindcă ştiinţa goală nu-i destul s-o ai ; mai trebuie să ştii şi a o întrebuinţa la ce trebuie, întocmai după cum hrana, arma, leacul şi haina ajută nu celor ce le au, ci numai celor ce ştiu a le folosi cum trebuie. Dacă mintea noastră se lasă dusă de gânduri rele tocmai pe vremea când cele bune abia mijesc şi abia le putem gusta roadele, atunci de ce e mirare că acele rele sunt mai tari şi, fiind mereu în creştere, pun stăpânire pe întreg sufletul şi că cele bune sunt copleşite cu totul, fiindcă ele nu sunt statornice ? [39].

Peste tot, nu trebuie să ne mirăm de ce nu zideşte zidarul, de ce nu vindecă doctorul şi de ce nu lucrează nici orice alt meşteşugar, dacă ei nicicând n-au făcut nimic în meseria lor. Tot aşa nu trebuie să ne mirăm de ce deşi are principii sănătoase nu trage nici un folos după mintea lui cel care nu vrea să le folosească nicidecum. Căci, *de la arme tragi folos atunci când le mânuieşti cum trebuie împotriva vrăjmaşilor.* De la iscusinţă aşijderea, atunci când lucrăm cu ea, iar de la *gândurile noastre* cele mai bune — care ne sunt ca *nişte sfetnici credincioşi* — numai atunci tragem folos dacă punem mintea la lucru, dar nu ca să învăţăm doar lucruri seci, ci ca să ne convingem de ele şi să ne aprindem de dorul de a cunoaşte fericirea cea adevărată.. Toate acestea cer însă o sârguinţă deosebită. Dimpotrivă, tot aceeaşi primejdie este şi să dăm de lucru sufletului şi să-i ajutăm la rele, fără să ne dăm seama de greutatea acestui păcat. De aceea în cazul dintâi trebuie să înlăturăm prea multele gânduri, iar în al doilea să ne folosim cât mai mult de cugetare.

39. Matei 21» 34—36.

Nu-i deloc greu să doreşti binele, căci aşa ceva nu cere nici o sforţare. Ca să ajungi însă la bine şi să-i şi păstrezi, se cere să ştii să suferi, să dai dovadă de iscusinţă şi să urmezi o anumită metodă[40]. Dar dacă nu ne hotărâm uşor să îndurăm suferinţe, atunci cum ne înrolăm de bună voie într-o luptă atât de grea ? Ceea ce ne duce la luptă e doar dorinţa fierbinte de a câştiga cununa nepieritoare. Această dorinţă ne face plăcute chinurile, oricât ar fi ele de crâncene. Această dorinţă după bine, nimic nu ne-o aprinde aşa de tare ca gândul nostru pironit asupra ei şi asupra frumuseţii ei. Acesta este focul ce s-a aprins în sufletul Proorocului prin cugetarea la Dumnezeu : «înfierbântatu-s-a inima mea în lăuntrul meu şi în cugetul meu se va aprinde foc» [41], iar în alt loc, David ne arată şi ce cugetă şi cine este cel ce cugetă, şi anume, de o parte, e legea lui Dumnezeu, iar, de alta, omul drept «la legea Lui va cugeta ziua şi noaptea» [42].

Să cugetăm continuu la Legea Domnului

Dacă până şi cugetarea la Legea cea scrisă e în stare să ne înflăcăreze atât de tare, atunci ce va trebui să zicem de legea Duhului, care singură a insuflat în oameni adevărata iubire de Dumnezeu şi a aprins în noi o dorinţă fierbinte după El[43], pe care nici plăcerea, nici scârba, nici cele de acum şi nici cele ce vor veni nu sunt în stare să o stingă ! Mi se pare şi că Duhul Sfânt de aceea s-a arătat în chip de limbi de foc, pentru că aducea pe pământ o dragoste atât de fierbinte

40. Interesant lucru: Cabasila nu spune deschis care e această metodă (χέδόΐοί). Credem că el face aluzie la «practicarea virtuţii», de oare amintea şi Origen *(De principiis,* III, 15, traci, rom., P.S.B. 8, p. 204) şi pe care o vor dezvolta asceţii «centuriilor practice» de mai târziu. Se ştie că Sf. Simeon Noul Teolog a propus cunoscuta metodă isihastă a rugăciunii neîncetate. Credem că N. Cabasila, deşi e apropiat de astfel de preocupări duhovniceşti, totuşi n-a mers cu gândul până acolo, ci va fi rămas pe linia Sfântului Maxim Mărturisitorul *(Capete despie dragoste,* II, 5) ori a Sf. Maoafie Egipteanul.

41. Psalm 38, 4.

42. Psalm 1, 2.

43. Idee similară la Macarie, *Omilii* XI, 7, în trad. rom. p. 61—62.

oa şi focul. Desigur că şi pe Dătătorul Legii tot această dragoste L-a adus pe pământ şi chiar întruparea Lui este tot o roadă a acestei mari iubiri de oameni. De altfel, toată legea Lui e plină de dragoste, dragoste pe care o mărturiseşte pe toate căile, prin venirea în lume, prin bunăvoința de a primi şi din partea noastră o dragoste oricât de mică în stare să răsplătească toate binefacerile pe care ni le-a trimis. Fiindcă nu ne porunceşte ca unor robi, ci ca şi cum am fi îndurat multe chinuri pentru El şi ca şi cum am fi nişte cunoscuți sau prieteni ai Lui, aşa ne cheamă încă de la început să ne facă părtaşi la toate darurile Sale, zicându-ne cam aşa : «Eu M-am luptat ca să câştig împărăția şi Mi-am împletit cunună din multe suferințe. Voi însă primiți toate acestea fără a vă fi străduit. Numai atâta vă cer în schimb : «să Mă iubiți mai mult decât orice pe lume»...

O ! Adâncul bunătății ! Nu numai că Domnul ne iubeşte peste măsură, ci prețuieşte aşa de mult dragostea noastră față de El, încât face orice numai să ne-o câştige ! Pentru cine a făcut cerul şi pământul şi soarele şi lumea cea văzută toată şi frumusețea cea nevăzută ? Şi de ce la un singur semn e în stare să scoată adâncimi nebănuite de cugetare din orice făptură, pentru ce oare, dacă nu ca să atragă toată lumea spre El şi ca să se facă iubit de ea ? Cu o fierbințeală de îndrăgostit, Domnul îşi arată înțelepciunea, bunătatea şi întreaga Sa putere numai pentru ca să poată trezi şi în noi o dragoste corespunzătoare.

Aşa de mult Se laudă El cu această dragoste a noastră şi aşa de mult o prețuieşte, încât suferind, pentru a o dobândi, tot ce îngăduia firea Sa cea dumnezeiască, nu s-a oprit aici, ci a îmbrăcat şi fire omenească, pentru ca prin ea să convingă pe oameni mai bine acum decât o putea face înainte, când era numai Dumnezeu, străduindu-Se, astfel, şi prin cele ce-i da firea dinăuntru, ca şi prin cele ce-i da cea din afară, să lege de Sine pe cel pe care-1 iubea atât de mult.

Vedem, prin urmare, că *«legea duhului» este o lege a dragostei, q lege care ne pregăteşte pentru înțelepciunea şi*

bunătatea cea adevărată. Această lege trebuie, aşadar, s-o căutăm cu mintea noastră. întâi pentru că o astfel de căutare nu cere de la noi nici sudori, nici suferinţe, nici bani, n-aduce nici cinste, nici ruşine şi nici orice altceva mai rău, nepunând nici o piedică în ducerea la îndeplinire a muncii şi a îndeletnicirilor noastre, ci *comandantul poate comanda mai departe, plugarul îşi poate ara pământul, iar muncitorul să-şi vadă în pace de lucrurile sale* [45]. Toate acestea din pricină că *nu ni se cere să trăim singuri, la marginea lumii, nici să ne hrănim cu mâncări neobişnuite, nici să ne schimbăm îmbrăcămintea ori să ne primejduim vreunul din noi sănătatea, sau să facem vreo bravură ce întrece puterile noastre, ci doar, rămânând acasă, aşa cum suntem şi, nepierzând nimic din avutul nostru, să petrecem «cugetând într-una la Legea Domnului».*

In acest caz, de ce să nu sfinţim îndeletnicirile noastre, fie chiar şi cu preţul a oricât de grele pătimiri ? Căci, oameni fiind şi în stare de a cugeta la ceea ce mintea ne porunceşte, cum ne-am putea opri de a cugeta la cele mai mântuitoare porunci ale Domnului ? Or, dacă s-a spus că gândul la lucruri deşarte, urâte şi, cum cred toţi, nefolositoare, n-a primejduit viaţa, averea şi nimic din ce are omul, cu atât mai puţin vom putea învinovăţi gândurile bune pentru astfel de roade şi nici să prigonim binele ca pe un izvor al răului.

Şi dacă aceste gânduri nu lovesc în avutul nimănui, desigur că nici scârbă nu-i aduc mai multă decât câtă plăcere

---

44. Rom. 8, 2.

45. Iată într-adevăr un pasaj de respiraţie cu adevărat apropiată de stoicism. Cum ar spune Seneca : «nimeni n-a putut acuza vreodată pe vreun înţelept c-ar fi prea sărac» (De *beata vita,* XXIII). Nu-i de mirare că acelaşi copist din redacţia a doua vieneză notează într-o scholie marginală: «într-adevăr meditarea la legea lui Dumnezeu nu cere de la noi oboseli deosebite şi nici nu ne împiedică de la îndeletnicirile vieţii». Avea dreptate *P.* Evdokimov să spună *(La connaissance de Dieu selon Ia tradition orientale,* Lyon, 1967, p. 72) că stăm în faţa unei «riguroase spiritualităţi pentru laici recomandate de un laic».

aduc oricui om averile. Pentru că, dacă ne bucurăm pururea de un bine mai mare, apoi ar putea să fie oare vreun bine mai mare decât cugetarea la Legea Domnului şi la bunătatea Lui, când se ştie că nimic nu întrece în desăvârşire pe *Hristos, ultima culme a bunătăţii în lumea întreagă ?* Căci dacă nimic nu ne este aşa de plăcut şi drag ca ceea ce-i al nostru, atunci nimeni, oricât s-ar trudi, n-ar putea găsi ceva mai potrivit pentru noi decât cugetarea la Dumnezeu.

După cum am spus mai înainte, noi suntem mai apropiaţi de Hristos decât de rudele de sânge, de fraţi, de părinţi şi chiar decât de viaţa noastră după trup. De unde urmează că de la o vreme, cel care cugetă la Dumnezeu ajunge să-şi simtă mintea mai legată de aceste cugetări decât de altele, căci această rugăciune duhovnicească şi această cugetare la Dumnezeu e mai plăcută sufletului odată botezat, decât tot ce se poate închipui, căci îl copleşeşte mai deplin şi mai adânc şi e cea mai frumoasă îndeletnicire din câte ar putea fi. Vorbesc, bineînţeles, de cei care, după baia duhovnicească a Botezului, nu rămân seci la inimă, sau, după cum îi numeşte Sf. Ştefan pe evrei, «netăiaţi împrejur la inimă şi la urechi» [46].

Aşadar, petrecerea cu gândul la «legea Domnului» nu aduce nici o pagubă vieţii omeneşti, după cum destule mărturii am pomenit mai înainte, ba putem spune că aduce plăcere şi bucurie în cei care se îndeletnicesc cu ea, iar pe lângă acestea, cum am mai spus-o, mai aduce şi folos şi ajutor în cele mai mari şi mai frumoase planuri ale noastre, după cum vom arăta şi de-acum încolo când vom vorbi mai îndeaproape despre ea.

întâi şi întâi, sufletul care se lasă stăpânit mereu de gânduri duhovniceşti ajunge să se curăţească de gânduri rele. De aici urmează că Sfintele Taine lucrează în noi o strălucire neumbrită, care rodeşte apoi în suflete un lanţ de binefaceri fără ca noi să ne fi străduit aproape deloc pentru

46. Fapte 7, 51. 12 —

ele[47]. In al doilea rând, gândurile bune sunt ca un leac pentru sufletele noastre şi cel mai bun dintre balsamuri, căci întocmai după cum gândurile rele trezesc în noi tot felul de patimi urâte, tot aşa, la rândul lui, gândul la virtute trezeşte în noi tot felul de fapte bune, căci gândurile şi vorbele sunt cele care ne îndeamnă să ne formăm cutare sau cutare părere, să vorbim, să facem sau să răbdăm pentru ceea ce credem. Aşa ajung *dascălii virtuților* ^, să înrâurească asupra ucenicilor încredințați lor, sădind în sufletele lor gânduri bune, pe când duhurile rele, bagă în capul oamenilor cugetări din cele mai viclene. Acestea din urmă ne duc spre fărădelegi, iar cele dintâi, spre împlinirea poruncilor.

Dacă peste tot este de lăudat cugetarea creştină pentru că duce la virtute, în schimb atunci când ea se îndreaptă tocmai spre Hristos şi spre întreg planul de mântuire pe care El I-a săvârşit pentru noi prin iubirea Sa de oameni, atunci ea ne aduce însăşi viața după care însetăm şi fericirea pe care o căutăm [49].

Şi pentru ca să înțelegem mai bine acest lucru, să băgăm de seamă că tocmai această «cugetare la Legea Domnului» este aceea care e în stare să lucreze în noi atâtea roade pentru oare însuşi Hristos ne numeşte «fericiți». în fond, pe cine fericeşte Cel care, singur, e cu adevărat fericit ? Pe cei săraci cu duhul, pe cei ce plâng, pe cei blânzi, pe cei ce flămânzesc şi însetează după dreptate, pe cei milostivi, pe cei curați la* inimă, pe făcătorii de pace, pe cei care pentru dreptate şi pentru dragostea față de Hristos îndură tot felul de prigoane

47. In toate cele trei variante manuscrise folosite de W. Gass e adăugată marginal glosa următoare: «într-adevăr e foarte folosi toare o astfel de meditare, mai ales că însuşi Hristos fericeşte pe cei ce o săvârşesc».

48. Indiferent dacă şi în ce măsură prin astfel de «dascăli ai vir-, tuților» trebuie înțelese cercuri sau «saloane» de genul celor de scrise de V. Laurent «La direction spirituelle â Byzance», în *Rev. des etudes bvx.,* Paris, 1956, p. 48—80), totuşi faptul e semnificativ şi pentru, N. Cabasila.

49. ήτουμένη ευδαιμονία, scopul cu care a fost creat omul, după cum reiese şi din Efes. 1, 10.

şi de silnicii. Aceştia sunt, vasăzică, părtaşi la adevărata fericire. Dacă băgăm de seamă şi vedem că făptura cea nouă este rodul cugetării la Dumnezeu, iar cununile celor fericiți tot ea le împleteşte, atunci e lucru limpede pentru oricine că îndreptarea gândului nostru spre «Legea Domnului» şi petrecerea în ea este calea cea mai sigură şi scara cea mai bună ce duce la viața cea fericită.

Despre fericirea cea dintâi, adică despre faptul că sărăcia cu duhul se dobândeşte prin cugetarea la Dumnezeu

Sărăcia cu duhul — sau cum zice Sf. Pavel[51], să nu cugete nimeni despre sine mai mult decât trebuie, ci să cugete spre înțelepțire, căci suntem săraci — cine alții o dobândesc, dacă nu cei care au cunoscut cât de sărac şi de smerit a fost Iisus ? Căci Domn fiind, s-a făcut asemenea robilor, atât cu firea, cât şi cu modul de comportare, Dumnezeu fiind s-a făcut trup [52]. Bogat, El a îndurat foame [5;!]. Deşi era împărat al măririi, totuşi El fărădelegile noastre le-a purtat. Legat a fost dus Cel ce a dezlegat lumea de păcate. Venit să Împlinească Legea, El a fost judecat de cei fără de lege. Unui neam stricat şi ucigaş L-au dat judecătorii pe Acela, Căruia Tatăl «I-a dat toată judecata asupra lumii» [55]. Oare câtă mândrie trebuie să ai ca să poți suferi aşa ceva ?

întrucât aproape totdeauna mândria se furişează în sufletul omului cu prilejul unor părute fapte bune *, a căror valoare o prețuim prea mult, oricine din cei care au cugetat la viața Mântuitorului îşi va aduce aminte că nu poate cere pentru sine nici o laudă în lucrarea de mântuire, căci n-a

50. Matei 5, 3—11.
51. Rom. 12, 3. Sau cum spune şi Sf. Grigorie de Nyssa *(Despre fericiri,* traci, de D. Stăniloae, P.S.B. 29, p. 137) : «sărăcia duhului e smerita cugetare de bunăvoie».
52. Ioan 1, 14.
53. II Cor. 8, 9.
54. Matei 5, 14.
55. Ioan 5, 22. ″■
56. κατόρθωμα — ispravă, rezultat, de regulă pozitiv, Sf. Grigorie de Nyssa, *Cuvântarea catehetică,* 366; Sf. Ioan Hrisostom, *Omilii la Matei,* 72, 2, Migne P.G. 56, 664.

săvârşit nimic mare, mai ales că nici după mântuire nu şi-a putut păstra liniştea. Câtă vreme Hristos este Cel ce ne-a răscumpărat, căci, după cum se spune, cu preţ am fost răscumpăraţi[57], care dintre noi, cei eliberaţi, ne-am păstrat aşa cum am primit, rămânându-ne întreagă şi neatinsă comoara sufletească ce ni s-a dat ? Şi oare nu socotim drept mare ispravă atunci când credem că am greşit numai în lucruri mici ? De ce dar să ne facem o părere prea bună despre noi, când, la tot ce dobândim, strădania noastră are un rol atât de mic ?

Dacă Dumnezeu este Cel care lucrează în noi binele cel adevărat, fără ca noi să ajutăm aici cu prea mult şi dacă aşa de neputincioşi suntem că nici să păstrăm această comoară nu suntem în stare decât doar ca pe o lădiţă ne însufleţită, atunci de ce să ne mândrim ? Pentru că şi cei mai buni dintre noi aşa de plăpânzi sunt când e vorba de săvârşirea binelui, încât, după ce au ajuns făptură nouă şi după ce-au ieşit din cristelniţa Botezului şi chiar după ce s-au împărtăşit din focul sfânt de la altar, ei simt necontenit lipsa Sfintei împărtăşanii, a jertfelor curăţitoare şi a mâinii celei de sus, dacă nu vor să ajungă uneori la treapta cea mai de jos a păcătoşeniei. Mărturie ne stau mucenicii care au luat asupra lor toate suferinţele numai să poată împlini binele şi virtutea şi s-au luptat cu vitejie contra tuturor păcatelor. Apoi, cei ce s-au sălăşluit prin munţi fugind de zgomot şi de lume ca din faţa ciumei, numai de dragul unirii cu Hristos , săvârşind cele mai frumoase fapte bune din câte îi sunt date omului să facă şi ridicându-se în ochii lui Dumnezeu mai sus decât s-ar fi putut ridica oricine şi care, fără să-şi punã deloc nădejdea în puterea lor, ci încrezându-se numai în Domnul, au ajuns să cadă pradă celor mai

57. I Cor. 6, 20 ! I Petru 1, 18.

58. Expresia «fugea de lume» am tradus-o după Sfântul Grigorie de Nyssa, în *De virginitate* 3, Migne, P.G. 46, 325, unde s-a folosit expresia <·*,όι·<ή ζωή», viaţa de toate zilele, viata din lume. La fel Teodorei, *Istoria bisericească,* 56, 2 citat după G.W.H. Lampe, A *Patristic Greek Lexicon,* p. 762.

mari batjocuri, dar nu s-au dat înapoi din fața nici unei înjosiri.

Atunci ce pricină avem de a ne crede mai vrednici decât suntem ? Pentru isprăvile noastre ? Dar ele nu-s deloc mari. Pentru vredniciile noastre sufleteşti ? Dar nici ele nu-s ale noastre. Pentru că am «păstrat depozitul» ? Dar nici măcar nu l-am păstrat, ci l-am prădat. Că avem în noi «pecetea lui Hristos» ? Dar tocmai mândria noastră arată că nu purtăm această pecete, căci nici o legătură nu este între cei mândri şi Hristos, care «e blând şi smerit cu inima»[59], şi mai ales că se întâmplă că, potrivnic tuturor aşteptărilor, mândria cade de la sine şi se vădeşte din amândouă părțile, căci la urma urmei ea e nici mai mult şi nici mai puțin decât patimă deşartă. Pentru că dacă, peste tot, ne prețuim într-un fel oarecare, totuşi nu trebuie să ne prețuim peste ce suntem[60], căci atunci însemnează că suntem departe de Dumnezeu şi nu gândim nici ca oameni sănătoşi. Doar întru fărădelegile noastre n-avem deloc de ce ne socoti mari.

Fericirea a II-a: duhovniceşte pot plânge numai cei ce cugetă la Legea Domnului

Dacă ai sta să iei seama la viața Domnului Hristos, te-ai întrista şi ai plânge într-adevăr când ți-ai aduce aminte ce plan a iscodit Mântuitorul pentru a ne putea mântui, la care noi n-am răspuns decât cu nepăsare şi cu somn înstăpânit pe sufletele noastre ! Pentru că, dacă pierderea unor lucruri scumpe ne întristează şi chiar numai aducerea aminte de ele ne stoarce lacrimi, în schimb cugetarea la Legea Domnului ne aduce aminte ce comoară am pierdut, după ce, având-o în mâinile noastre, ou aceleaşi mâini am şi împrăştiat-o. Şi dacă oricât de nerecunoscători am fi, totuşi moartea unui cât de mic binefăcător al nostru ne roade şi ne rupe inima de durere, în schimb gândul la Dumnezeu ne face să vedem cât au fost de mari bunăvoința şi dragostea Lui față de noi, cu

59. Matei 11, 24.
60. Rom. 12, 3.

toată lenevia şi nerecunoştinţa noastră. Căci întâi de toate, El S-a pogorât din cer[61] ca să ne cerceteze, a luat înfăţişare şi glas asemenea nouă, iar ca să ne arate ca e de acelaşi neam şi de acelaşi sânge cu noi, a binevoit să îndeplinească amândouă asemenea slujiri în fiinţa Sa, numai spre a face să crească dragostea noastră faţă de El.

Ca să ne mărturisească şi mai mult dragostea cu care ne-a iubit El, a făcut şi mai mult. Căci dacă fiecare se iubeşte mai mult pe sine însuşi şi cel mult şi pe unele rudenii, anume cu atât mai mult cu cât se crede el mai bun decât toţi ceilalţi, în schimb Domnul Hristos, dornic să se facă stăpân pe cel mai bun şi mai tainic ungher al inimii noastre şi voind să ne arate o dragoste nu la fel cu aceea pe care noi o arătăm rudeniilor noastre, ci la fel cu dragostea cu care ne iubim pe noi înşine, ne-a iubit nu ca pe unii care suntem de un neam cu El, arătându-ne-o aceasta prin faptul că a luat asupra Sa firea noastră, ci că s-a şi împărtăşit din acelaşi trup, din acelaşi sânge şi acelaşi duh, pentru ca prin aceasta să ajungă pentru fiecare din noi un alt «eu» [62]. Iată cât de mult a umblat în căutarea noastră şi n-a lăsat nici un ungher din inima noastră în care să nu fi intrat, ci ne-a dovedit că e binefăcătorul nostru, frate şi alt eu şi nici nu S-a mulţumit numai să zică cu cuvântul — ca atunci când a făcut cerul —, ci prin sudori de sânge şi prin chinuri, de care El n-a fost vrednic, suferind patimi, fărădelegi, răni şi la urmă chiar moarte.

In schimb, noi nici nu ne arătăm mulţumiţi pentru atâtea binefaceri şi nici nu ne gândim să-L răsplătim cu ceva, ci ne-am purtat foarte urât faţă de El, încât ar fi avut dreptul să Se scârbească de noi că umblăm numai după ce ne place nouă şi ne aruncăm astfel spre prăpastia, din care El a umblat atât de mult să ne scoată şi fugim într-una spre

61. Ps. 17, 11.

62. Expresie pe cât se pare aristotelică: *Etica nicomahică,* IX, 4, 1166, cf. U. Neri, op. cit., p. 313

ceea ce El ne-a rugat să nu ne apropiem, sau, într-un cuvânt, făcându-ne noi vrednici de cea mai urâtă dintre fărădelegi. Astfel stând lucrurile, câte gemete şi câte lacrimi n-ar fi trebuit să vărsăm noi, care ne-am purtat în felul acesta şi am batjocorit pe Mântuitorul şi tot ce a făcut El ? Ca şi când Domnul pe altcineva fericea, iar nu pe noi, şi ca şi cum nespusa Lui bunătate nu peste noi s-ar fi revărsat.

De obicei ne închipuim că trebuie să ne pese numai de ceea ce ne aduce un folos. Acest drept mi-l apărăm prin vorbe, prin fapte, prin năzuințe, uneori chiar cu prețul unor jertfe mari, şi anume ori că lucrăm în agricultură, ori conducem o armată, ori îndeplinim alte slujbe obşteşti, de obicei numai ale noastre treburi le urmărim. Ştim şi care e prilejul cel mai potrivit pentru câştig, căci când e vorba de al nostru, de dreptate şi de ceea ce credem că ni se cuvine numai nouă, totdeauna ni-e plină gura, ca unii care, atunci când e vorba de treburile noastre, ştim să ne îngrijim în chip minunat. Numai când e vorba de adevăratele trebuințe ale ființei noastre o ştim mai puțin, atunci socotindu-ne mai slabi decât alții. Dar chiar dacă n-am avea alte pricini, totuşi noul plan de mântuire ar trebui să ne îndemne să ne schimbăm viața, căci acest plan a răsturnat şi a schimbat toate, a făcut ca cei din adâncurile pământului să vadă cele din înaltul cerului, pământul să întreacă cerurile, tiranul întregii lumi a ajuns acum în lanțuri, iar cei odinioară robi au ajuns acum să-i calce ei pe cap. Dumnezeu S-a arătat acum purtând trup şi încă un trup plin de răni şi de sânge, pe care-i varsă pe Cruce. Dar trupul mort al acestui Fiu al Omului ajunge să zguduie pământul şi dă din nou viață celor morți. Toate acestea au un singur rost : ca omul să-şi cunoască Stăpânul, să se ridice deasupra păcatului şi să privească numai spre cer. Iar dacă şi în fața atâtor grămezi de binefaceri, noi rămânem tot cu brațele încrucişate şi nesimțiți ca nişte chipuri cioplite, care se feresc doar să nu le lovească trăsnetul, atunci se poate închipui ceva mai nemernic decât noi ? Şi atunci

cum să n-avem dreptul să socotim toată viața drept prilej de pestilențială întristare şi jale ?

Şi ce ne face să plângem ? Boala ? Dar nu suntem noi bolnavi în tot ce avem mai bun în noi ? Lipsa ? Dar nu-i cu atât mai rea lipsa noastră decât a celor goi cu cât ne lipsim de o bogăție cu mult mai necesară şi mai prețioasă ? Căci lipsa de aici de jos, de pe pământ, trebuie să înceteze odată, pe când moartea nu numai că nu poate pune capăt suferinței, dar încă o face să crească şi mai mare dincolo, prin ruşinea care ne va apuca atunci. Sau poate o nebunie fără vindecare ? Oare nu necuratul e acela care ne ia mințile şi care a vărsat peste noi atâta nebunie ? Căci dacă e o nebunie să te arunci în sabie ori să umbli pe marginea prăpăstiilor şi să te azvârli în ele sau să întorci spatele la prieteni şi să te arunci în brațele celor mai răi vrăjmaşi, oare ce altceva facem noi fugind de Cel ce ne iubeşte, căutând în schimb să ne întovărăşim cu cel rău ? Oare nu ne îndreptăm în felul acesta cu paşi repezi spre gheenă, făcând toate spre a intra în ea ?

Astfel, dacă ne dăm seama de toate nenorocirile acestea, am avea dreptul într-adevăr să plângem şi să gemem. Dar ca să ne dăm seama de ele, ca să le judecăm aşa cum sunt şi pentru ca să nu mai spunem că nu ne-am dat seama de ele, trebuie mai întâi să cunoaştem bunăvoința, bogăția şi înțelepciunea lui Dumnezeu, pe care Hristos ni le împărtăşeşte fără ca să ceară nici o suferință din partea noastră şi de care să ne putem apoi bucura după cum vrem ; toate acestea numai să vrem. Pentru că inima ne porunceşte, la urma urmei, mai curând să suferim necazuri, numai să fim fericiți, iar de dragul de a trăi veşnic la lumină, mai bine să răbdăm un timp întunericul[63]. Dar aşa ceva nu scoate lacrimi celor călduței la inimă, ci numai celor cu sufletul arzând, singurii în stare să simtă ce mare a fost pierderea unui bine. Numai oameni ca aceştia din urmă suferă de bună voie astfel de

63. Ioan 3, 19.

dureri, ba unele şi mai mari, şi se cred a fi vrednici de judecata cea mai aspră, deoarece îşi aduc aminte că pe Cruce S-a înjunghiat însuşi Dumnezeu, Cel căruia toate I se supun, care se declară răscumpărat de noi numai pentru că a putut, Dumnezeu fiind, să îmbrace fire omenească, pentru ca din oameni să ne facă dumnezei, pentru ca în locul pământului să aducă cerul, în loc de robi, ce eram, să ne facă împărați, iar în locul necinstei, ou care ne năşteam, să ne aducă mărirea cea adevărată. Pentru toate acestea a îmbrăcat Domnul haină pământeană. Stăpânul tuturor a luat chip de rob, iar împăratul măririi s-a lăsat răstignit, călcând în picioare ruşinea păcatului.

Fericirea a 111-a: Blândețea se câştigă tot prin petrecerea cu gândul la Dumnezeu

Blândețea, stăpânirea mâniei şi purtarea frumoasă față de cei ce ne-au supărat fac parte din înțelepciunea, pe care Mântuitorul a arătat-o în lume pe multe căi, dar cea mai însemnată dintre toate e pilda vieții Sale şi a patimii îndurate pentru noi. Mai întâi, Domnul a luat asupră-Şi trup şi sânge de dragul acelora care îl întristaseră atât de mult, a venit să slobozească pe cei de la care a ajuns să s-aştepte la toate batjocurile, pe cei care întunecă, prin răutățile lor, chipul Său şi binefacerile Domnului şi care astfel sunt neputincioşi de a mai săvârşi vreo faptă bună. Pentru că a scos din om nişte duhuri necurate a ajuns nici mai mult nici mai puțin decât să fie numit ca Beelzebut[64], căpetenie a demonilor, şi alte lucruri şi mai rele decât acestea, ceea ce însă nu L-a oprit de a merge mai departe pe drumul Său.

Unul din ucenicii Săi s-a lăsat cumpărat de cel rău, Domnul însă nu I-a scos din ceata apostolilor, ci I-a lăsat şi pe mai departe în apropierea Sa[65], ca şi pe ceilalți prieteni ai săi. Stă la masă cu ucigaşul Lui şi ca sfetnic de taină şi-a

64. Matei 9, 34 ; 12, 23; Marcu 3, 22.
66. Matei 26, 23; Ioan 10, 26.

ales pe trădătorul Său. Îl împărtăşeşte cu sângele Său, se lasă îmbrăţişat şi la urmă chiar sărutat de el.

Intr-un cuvânt, tot ce a fost nemaipomenit, totul a fost încercat pentru noi. A murit pentru cei pe care i-a umplut de bunătăţi şi chiar după ce-au primit aceste binefaceri tot ei au scos sabia asupra Lui, iar prietenul Său comanda ceata celor ce căutau să-L ucidă[67]. Sărutarea a fost semnalul prinderii, iar Cel ce pătimea acestea se purta atât de senin şi de plin de bunăvoinţă încât unul din copoii aceia, rănit de un ucenic, n-a fost lăsat cu rana nevindecată, ci punându-i la loc urechea, îndată i-a vindecat-o[68]. Şi Domnul nu i-a făcut nimic şi nici foc n-a vărsat peste nemernici[69], după cum nici trăsnete din cer n-a 'trimis peste cei oare ar fi fost vrednici nu numai de atâta, ci şi de mai rău, ei, care, cu toate că au văzut mărturiile puterii Lui suprafireşti şi de bunătate nemaiîntâlnită, totuşi nici de cea dintâi nu s-au înfricoşat, nici de cealaltă nu s-au ruşinat.

Cel, spre care cetele îngereşti nu îndrăzneau să privească, mergea de bună voie în urma celor ce-L duceau. îi legaseră şi mâinile, cu care dezlegase pe vameşi de legăturile atâtor boli şi-i slobozise de tirania duhurilor necurate. Pe sluga care L-a lovit cu palma n-a omorât-o, cum s-ar fi crezut, ci cu deosebită blândeţe şi bunătate i-a cerut doar socoteală şi pe cât a putut a schimbat părerea tuturor asupra sa. In cele din urmă osândit la moarte de judecătorii cei fără de lege; Domnul ascultă în linişte sentinţa, iar după ce această sentinţă s-a adus la îndeplinire, bătut în cuie, El e atât de departe de a-şi retrage dragostea faţă de ucigaşii Săi, încât, dimpotrivă, roagă pe Tatăl Său să nu le ia in seamă acest păcat săvârşit faţă de Fiul Său cel Unul născut. Şi nu numai că nu i-a uitat, ci încă le-a luat şi apărarea cu un glas plin de toată dragostea şi fierbinţeala : «Părinte, iartă-le lor, că

66. Matei 26, 49.
67. Matei 26, 47.
68. Luca 22, 51.
69. Luoa 9, 54.

nu ştiu ce fac» [70], întocmai ca un tată iubitor care se milos tiveşte de fiii care din pricina vârstei au săvârşit nebunii şi îndeamnă pe dascăl să privească cu bunăvoinţă aceste greşeli ale lor. Cu astfel de vorbe pe buze şi-a dat duhul Fiul Omului [71]. Când apoi s-a sculat din morţi şi a vrut să facă părtaşi la biruinţa Lui pe cei ale căror inimi rămăseseră încă credincioase, fără a-Şi mai aduce aminte în ce primejdii L-au părăsit şi au fugit ziua în amiaza mare, Mântuitorul îi cheamă pe ucenici, le hotărăşte locul de întâlnire [72], iar când S-a arătat mai târziu în mijlocul lor, nu-i mai învinuieşte că au fugit, ba se pare că nu mai ţine minte că L-ar fi părăsit şi, cum întăriseră cu toţii vorba că-I vor împărtăşi soarta până la moarte [73], nici nu le-a adus aminte de acele întâmplări, gândindu-se doar numai la suferinţele adevărate care vor veni, iar nu la cele de atunci. Nimic din ce s-ar fi cuvenit, ci, împărtăşindu-le binecuvântarea păcii şi a Duhului Sfânt, le încredinţează purtarea de grijă a lumii întregi[74], făcându-i căpetenii ai întregului pământ.

Aceasta în ce priveşte întâi ceata celor 11 apostoli. Cât despre «verhovnicul» Petru, care după atâtea mărturii de dragoste totuşi L-a trădat, lui ce i-a făcut ? Nu numai că n-a mai adus vorba de lepădarea lui şi de legămintele pe care le-a călcat [75], că adică chiar şi moarte va suferi pentru învăţătorul său — pentru ca scurtă vreme după aceea să se lepede de El —, ci-i dă şi lui acum, întocmai ca şi celorlalţi apostoli, putere de a-I vesti învierea, iar după ce i-a dat această cinste îl întâmpină foarte prieteneşte, ispitindu-1 sa vadă cât îi este de mare dragostea şi întrebându-1 dacă el îl iubeşte mai mult decât ceilalţi. Când Petru a simţit că-1 ispiteşte în dragostea lui, a răspuns da, iar după ce din nou I-a întrebat şi I-a răspuns iarăşi că-L iubeşte, după părerea

70. Luca 23, 34.
71. Matei 27, 50.
72. Matei 28, 17.
73. Matei 26, 36.
74. Matei 26, 19—20; Marcu 16, 16.
75. Matei 26, 71—74.

mea încă I-ar mai fi întrebat şi mai mult decât a treia oară^ dacă Petru, întristat, nu L-ar fi oprit şi dacă pentru a arăta că-L iubeşte I-ar mai fi dat şi alte răspunsuri supărate Celui care pe toate le ştie.

Toate acestea bineînţeles nu pentru că nu ar fi cunoscuţi deplin pe prietenul Său. A crede aşa ceva ar fi să ne înşelăm* după cum tot aşa ne-am înşela de-am crede că nici el n-ar fi cunoscut pe Domnul, căci în amândouă cazurile ne-am îndepărta de adevăr. Ci prin aceasta Domnul a vrut să arate, că nu-i supărat deloc pentru făgăduinţele pe care I le făcuşi odinioară şi le călcase, dar dacă nu I-ar fi întrebat de mai multe ori pe Petru, n-ar fi putut trezi în el iarăşi dragostea! oare începuse să se stingă [76]. Fiindcă, punând astfel de întrebări şi primind astfel de răspunsuri, Domnul a ajuns să întărească iarăşi dragostea în chip deosebit, iar când i-a adus aminte de vechea prietenie şi au stat de vorbă despre ea, Domnul nu numai că a făcut-o să crească, ci chiar dacă n-ar fi avut ea rădăcină, El tot ar fi sădit-o.

Iată, aşadar, cum ştie Mântuitorul să lepede orice urmă de mânie când se cade. Dar chiar şi când propovăduieşte şi învaţă, nu pune El oare mai mare preţ pe blândeţe decât pe orice altceva ? Căci ne spune doar că nici rugăciunea şi nici. jertfa nu le primeşte dacă sunt făcute în stare de mânie [Tl] sau de ciudă. Până şi iertarea păcatelor, acest dar al tuturora, pe. care Domnul ni I-a adus din cer, nu se va împărtăşi nici unui om care din pricina trebuinţelor lui va sta mânios şi chiar de ar vărsa şiroaie de lacrimi şi de sudori în rugăciunile lui, iar trupul şi I-ar străpunge cu sabia sau I-ar arunca în foc[78], nici atunci nu I-ar asculta Dumnezeu.

;

Iată dar cât de mare a fost blândeţea Mântuitorului încât şi cei ce cugetă la viaţa Lui se îmblânzesc faţă de cei ce-i supără, lucru pe care însuşi I-a spus, că : de Mă veţi

76. Ioan 21, 15—17.
77. Matei 5, 23.
78. I Cor. 13, 3.

cunoaşte mai de aproape şi veți vedea cât sunt de blând, aşa vă veți face şi voi : «Învățați de la Mine, că sunt blând şi smerit cu inima şi veți găsi odihnă sufletelor voastre» [79],

Dar mai este şi un alt chip, în care gândul la viața lui Hristos rodeşte în noi pârga blândeții : sufletele celor ce caută Legea Domnului ajung să se aprindă de dragoste după Sf. împărtăşanie. Căci, de această Sfântă Masă nu te poți apropia când ai inima închiudată. De aceea, sufletele celor ce cugetă la Dumnezeu se vor apăra şi se vor păstra curate, căci sângele vărsat încă de la început în scopul tuturor împăcărilor nu va răbda pe bună dreptate ca sufletele lor să ajungă sub stăpânirea urgiei şi a mâniei. Pentru că după glasul Fiului, întocmai ca şi sângele lui Abel, s-a înălțat până la Tronul Tatălui ca să ceară iertare ucigaşilor şi n-a cerut să le facă judecată celor ce au prigonit pe Hristos şi nici răzbunare n-a cerut, cum a strigat sângele Lui Abel asupra fratelui său Cain ^ ; dimpotrivă, El a iertat totul, iar când îl junghiau, El şi atunci cerea iertare ucigaşilor Săi[81].

Despre fericirea a IV-a: Virtutea dreptății se dobândeşte tot prin cugetarea la Legea Domnului

în chip cu totul deosebit ajung să îndrăgească dreptatea acei creştini care, cugetând zi şi noapte la Legea Domnului [82], văd pe Stăpânul lumii însetat aşa de mult după dreptate încât stă o viață întreagă în mijlocul robilor, a celor osândiți, sfâşiați şi chiar morți, numai ca să le poată da tuturora câte o răsplată. Pe lângă aceasta, El a arătat atâta cinste şi ascultare Tatălui ceresc, cum până atunci nimeni n-a fost în stare să-i arate. Dar în acelaşi timp lanțuri, batjocură şi ruşine va da tiranului, căruia-i va smulge toată puterea, pe care o are pe nedrept, şi ca pe un stăpân înşelător îl va alunga din drepturile pe care şi le-a luat asupra noastră.

79. Matei 11, 29.
80. Fac. 4, 10.
81. Evr. 12, 24.
82. Ps. 1, 1.

Despre fericirea a V-a: Şi milostenia se câştigă prin petrecerea în Legea Domnului

De unde vin îndurarea, împărtăşirea durerii şi simţirea nenorocirii altuia ca şi când ele ar fi ale tale, dacă nu, pe de o parte, de la gândul că, deşi nevrednici de milostivire, totuşi suntem miluiţi, chiar fără să ne aşteptăm, fiind sloboziţi din robie, din prinsori, din cătuşe şi din furia «e *ne-ş* ţinut legaţi, iar pe de alta, de la aducerea aminte a şirului nesfârşit de răutăţi care ne-au copleşit, ale unui tiran pe zi trece tot mai sălbatic şi mai înfuriat, în timp ce noi găseam din toate părţile în singurătate şi în neputinţă de a ni se întinde o mână de ajutor ? Eram cu totul lăsaţi în puterea acestui tiran, care putea face cu noi ce-i plăcea, eram ca o turmă mânată de dinapoi la junghiere, iar pentru toate durerile şi suferinţele noastre nici o mângâiere, nici un leac, nici din afară, nici din noi, din partea noastră şi nici de la cei de un neam cu noi, ci toţi erau deopotrivă de neputincioşi în a veni în ajutorul firii omeneşti. Dar ce zic de leac, când nici măcar la doctor nu te puteai gândi şi nici să-i ceri ajutor ?

Aflându-ne într-o stare aşa de nenorocită, nu un înger sau vreun trimis de-al Său[83], ci însuşi Domnul S-a milostivit de noi într-un chip nemaipomenit, neînchipuit şi mai presus de orice cuvânt ce s-ar putea apune, El oare a suferit împotrivirea şi batjocurile noastre. Şi nu S-a mulţumit numai să ne scape de răutăţi şi să ia asupra Sa toată vina greşelilor noastre, ci într-adevăr a suferit şi a mutat suferinţele de pe umerii noştri pe umerii Lui, învoindu-Se să treacă drept un om vrednic de milă, numai şi numai să ne poată face pe noi fericiţi. Căci precum zice Sf. Pavel: «în zilele trupului Său» 8*, în faţa multora S-a arătat El ca unul din cei care cerşesc milă şi lumea L-a şi miluit, omorându-L cu moarte nedreaptă, iar în drumul Lui spre moarte femeile

83. îs. 63, 9.
84. Evr. 5, 7.

«se loveau ou pumnii în piept şi se tânguiau» [85]. Dar această privelişte a suferinței n-au avut-o numai cei ce L-au văzut atunci cu ochii lor, ci şi Isaia, care de departe privind, n-a putut vedea această vedere fără să nu-l podidească lacrimile şi tânguindu-şi glasul ca şi când ar fi plâns după un morți suspinând a grăit: «Văzutu-L-am şi n-avea chip, nici frumusețe, ci înfățişarea Lui te făcea să-ți acoperi fața, iar privirea Lui era cea mai oropsită dintre fiii oamenilor» ^,

Oare cu ce s-ar putea asemăna această privire plină de milă a Mântuitorului nostru, oare nu împărtăşea durerile celor necăjiți numai cu gândul şi cu dorința, ci în tot adevărul lui crud, El căruia nu I-a fost destui că S-a făcut părtaş cu noi, în dureri, ci toate le-a luat asupra Sa, învrednicindu-Se să moară chiar o moarte ca noi ? Există oare pricini pentru care ar putea cineva să arate o milă mai mare decât aceasta ? Căci dacă în urma suferinței noastre ne înmuiem îndată ce vedem şi pe alții copleşiți în durerile lor de aceleaşi nenorociri ca noi, vă întreb : mai este oare atunci vreo durere pe care să n-o fi gustat ? Alungarea din adevărata noastră țară ? lipsa ? Boala ? Robia cea mai sălbatică sau rătăcirea cea mai amarnică ? De toate acestea, oricât de mari ar fi ele, ne-am mântuit prin adâncurile milostivirii Dumnezeului nostru.

De aceea se cade să ne fie milă, când cineva dintre noi suferă şi să arătăm celor cu oare împreună am dus jugul robiei, aceeaşi îndurare, pe oare a revărsat-o peste noi Stăpânul nostru al tuturor care să ne facă să înțelegem că. urmând pilda dumnezeieştii Lui iubiri de oameni, se cade să ne purtăm cu milă față de semenii noştri, după cuvântul Domnului : «Fiți milostivi, precum şi Tatăl vostru milostiv este» [87].

85. Le. 23, 27.
86. îs. 53, 2—3.
87. Luca 6, 36.

Fericirea a Vi-a : Şi curăţenia inimii ne-o dă tot cugetarea la Dumnezeu

Ca să ne ţinem inima curată şi să ne sfinţim sufletul, oare de câtă luptă şi strădanii avem nevoie, şi sudorile noastre cu cât mai necesare sunt decât cugetarea şi purtarea în Legea Domnului ? La drept vorbind, aici nu-i vorba numai de un rod al îndreptării cugetului nostru spre Dumnezeu, ci adevărata curăţie a inimii înseamnă o îndreptare hotărâtă a minţii noastre către Dumnezeu. Pentru că *întâi de toate petrecerea în astfel de gânduri înseamnă alungarea gândurilor celor rele.* Or, tocmai în aceasta constă curăţenia inimii. Căci în noi se află două vieţi şi două naşteri : o viaţă duhovnicească şi una trupească, precum şi o naştere după trup şi alta după suflet. Trupul stă sufletului împotrivă, după cum şi sufletul trupului [m], căci, fiind potrivnice, nu se împacă şi nu se suferă unul pe altul. Sigur însă că acea pornire care va putea pune stăpânire pe gândurile şi pe dorinţele noastre, aceea va ajunge să conducă şi pe cealaltă.

În al doilea rând, precum amintirea naşterii şi a vieţii celei după trup şi grija de a ne îndrepta mintea asupra lor trezesc în noi poftele cele mai urâte şi ne umplu de necurăţie, tot aşa şi naşterea după duh[89], păstrându-ne în minte urmele vii şi puternice ale acestei vieţi şi ale hranei sale corespunzătoare, e de aşteptat să trezească în noi dorul de a ne ridica de pe pământ la cer.

Despre fericirea a VII-α : făcător de pace este numai acela care umblă în Legea Domnului

întrucât «Hristos este pacea noastră, El care a făcut una din cele două lumi, surpând peretele din mijloc al despărţituri! şi desfiinţând vrăjmăşia în trupul Său» 9° şi tot ce a

88. Gal. 5, 17.

89. Această amintire (μνήμη) pe care o reactivează în noi permanent lucrarea Duhului, începând de la Botez, ne aduce aminte de cugetarea Sfântului Marcu Ascetul, care afirma că într-adevăr ne-am. curăţat prin Botez, dar «mai suntem datori şi cu lucrarea» (citat după D. Stăniloae, *Filocalia* I, p. 226—227, 282—300).

90. Efes. 2, 14.

făcut a făcut din pacea sufletului Său, oare la ce vor da întâietate, dacă nu păcii, sufletele a căror primă grijă şi năzuinţă este să cugete într-una la Legea lui Dumnezeu ? Aceşti oameni vor «urmări calea păcii», cum zice Sf. Pavel[91], dincolo de orice, vor urni şi pe alţii în căutarea ei, vor înlătura ura deşartă şi vor înceta de a se mai învrăjbi, ştiind că pacea e atât de preţioasă, încât pentru aceasta s-a coborât Domnul din cer pe pământ şi a răscumpărat pe om, din bogat ce-a fost[92] şi stăpân al lumii întregi, nimic n-a găsit vrednic să fie preţuit decât această pace, pentru care Şi-a vărsat sângele. Iar întrucât a văzut că în întreaga lume a celor zidite nu se afla nici o făptură oare să fie vrednică de pacea şi de împăcarea pe care a adus-o, Domnul a făcut o făptură nouă, din sângele Său, făcându-Se prin aceasta şi împăciuitor, şi «Domn al păcii» [93]. De aceea, credincioşii, care se închină sângelui Acestuia[94], ce altceva ar trebui să facă pentru a-şi împăca trebuinţele lor, decât să ajungă «făcători de pace» între oameni ?

Despre fericirea a VIII-a : Cel ce petrece în Legea Domnului dobândeşte statornicie în prigoană

Dacă măreţia şi frumuseţea dreptăţii, adică a virtuţii, în general, nu înfloresc în chip desăvârşit decât în făptura plină de bunătate a Mântuitorului, singurul în oare virtutea se arată curată şi fără amestec — căci n-a săvârşit nici un păcat[95], iar puternicii lumii acesteia[96] n-au aflat nici o vină în acest suflet dumnezeiesc şi nici pe faţă nu I-au putut zări urme de mânie, cu toate că-L priveau ou ochi iscoditori —, e lămurit lucru că numai aceia se vor aprinde de dorul după Hristos şi după bine, care vor umbla cu statornicie în Legea Domnului şi oare pentru aceasta nu au nevoie a mai încerca

91. Rom. 14, 19.
92. II Cor. 8, 9.
93. îs. 9, 2.
94. Adică lui Hristos euharistie.
95. I Petru 2, 22.
96. Ioan 12, 31.

cine ştie ce mijloace neîntâlnite. In felul, acesta, vom ajunge să cunoaştem frumuseţea desăvârşirii şi a jertfelniciei Mântuitorului, iar odată cunoscându-le le vom şi iubi, după cum se întâmplă totdeauna, căci trebuie să cunoşti, spre a putea iubi. Tot în felul acesta şi pe Eva a dus-o la pierzare rodul pomului oprit, căci, precum scrie în *Si.* Scriptură, «ea a cunoscut că mărul era frumos la vedere şi bun la gustare»[97].

Despre fericirea a IX-a: Ca să fii bucuros când cei răi te prigonesc pentru dreptate şi pentru numele lui Hristos, numai gândul îndreptat spre Dumnezeu poate împlini aceasta [98]

Când te laşi stăpânit de dragostea faţă de Hristos şi de dorul după desăvârşire, atunci nu-ţi vine greu să suferi şi prigoane din pricina lor şi să auzi vorbele cele mai urâte, chiar să fugi, dacă trebuie, toate acestea îndurându-le cu bucurie, la gândul că în schimbul lor vei dobândi o răsplată cu mult mai mare şi mai frumoasă în ceruri". Căci dragostea fraţilor de luptă pentru căpetenia lor le dă atâta încredere în el, încât sunt siguri că el va câştiga lupta şi că nădejdi bune îi vor răsplăti nu peste mult [10]°. Tot astfel şi cei ce cugetă într-una la Legea Domnului şi caută la frumuseţea vieţii Fiului Său ajung de la o vreme să câştige darul smereniei şi să se convingă cât este omul de neputincios, încât la un moment dat îi face chiar să se întristeze. Dar în curând vor sălta de bucurie, se vor face mai blânzi, mai drepţi, ou dragoste faţă de semeni, înţelepţi, slujitori ai păcii şi ai împăcării dintre oameni şi atât de legaţi de Hristos şi de[1] săvârşirea binelui, încât, nu numai că rabdă fără murmur, dar sunt în stare, pe lângă acestea, şi să se bucure şi să se veselească în mijlocul batjocurilor şi al prigoanelor[101].' în sfârşit, tot de acolo vine şi puterea pe care o câştigăm, de

97. Fac. 3, 6.
98. In unii codici, capitolele despre fericirile VIII şi IX sunt unite Într-unui singur.
99. Matei 10, 23 ; 5, 12.
100. I Cor. 9, 24.
101. Fapte 5, 41.

a fi în stare să gustăm fericirea, de a stărui pururea în bine, de a împodobi cu frumoasă înfățișare sufletul nostru, de a păstra neatinsă comoara pe oare o sădesc în noi Tainele şi de a ne feri să spurcăm sau să sfârtecăm haina cea împărătească cu care ne-am îmbrăcat.

De aceea, pe cât e de firesc ea omul să aibă minte şi să se folosească de ea[102], tot -pe atât de firesc este ca, atunci când cugetăm, gândirea· noastră să se îndrepteze spre făptura neîntrecut de bună a lui Hristos, mai ales că modelul[103] pe care oamenii trebuie să-i aibă înaintea ochilor pentru a ne putea conduce pe noi şi pe cei din jurul nostru, este tot Domnul Hristos, Care şi înainte şi acum şi întotdeauna a arătat oamenilor, prin pilda vieții Sale particulare şi obşteşti, dreptatea cea adevărată. Mântuitorul ne este şi răsplată şi cunună, de care ne învrednicim prin luptă.

Drept aceea, spre El trebuie să ne ațintim privirile şi după El se cade să ne îndreptăm viața ca să ajungem să-L· cunoaştem pe cât este cu putință şi spre a ne învăța cum trebuie să suferim. Căci siguranța răsplătirii mai îmblânzeşte în alergători pornirile luptei celei lăuntrice : cu ochii țintă la cununa ce le sită în față[104], ei suferă prigonirile ou o atât mai mare răbdare, pe cât de mare este strălucirea cununii asupra căreia li s-au ațintit ochii. Dar în afară de acestea, cine nu ştie că El, fiind cel oare ne-â răscumpărat cu prețul sângelui Său, tot El este singurul Căruia se cade să-i slujim şi Căruia trebuie să-i închinăm -toartă viața noastră : trup, suflet, dragoste, puterea minții şi a judecății ? De aceea' şi Sf. Pavel a zis că nu suntem ai noştri, căci cu preț am fost răscumpărați» [105].

Doar chiar dintru-nceput, aşa a fost adusă firea omului pe lume, pentru ca prin minte şi voință să ajungă făptură nouă, judecata minții de aceea ni s-a dat, ca să putem cu-

102. Aristotel, *Etica nicomahică,* X, 7, 1178 (trad. rom., p. 347—350).
103. Sf. Atanasie, Contra *gentes 4,* Migne P.G. 25, 9.
104. Filip. 3, 14.
105. I Cor. 6, *IS*-.20.

noaste pe Hristos, voința, ca să ne avântăm spre El, iar aducerea aminte, pentru a-L purta în noi, toate acestea așa fiind rânduite din pricină că El a fost modelul după care s-au zidit toate făpturile. Căci nu Adam cel vechi a fost model pentru Adam cel nou, ci cel vechi a fost luat după chipul Celui nou [106]. Pentru că dacă se zice că omul cel nou a fost zidit după asemănarea celui vechi, aceasta se înțelege ou privire la firea stricăcioasă, pe oare acesta a început-o și pe oare Celălalt a luat-o asupra Sa pentru ca în trupul Său să vindece neputințele firii prin leacuri cereşti sau, cum zice Sf. Pavel, «moartea să fie înghițită de viață» [107].

Pentru noi care îl cunoaştem de mai demult ca strămoș, Adam cel nou s-a făcut începătura firii omeneşti, dar pentru Cel oare are în fața ochilor toate făpturile chiar înainte de a-şi lua ele începutul vieții, Adam cel vechi nu-i decât o imitare a lui Adam cel nou, zidit fiind acela după chipul şi asemănarea Acestuia, dar n-a rămas după chip şi asemănare, căci mai cu drept am putea spune că a fost sortit să se împărtăşească din ele, dar nu le-a ajuns. Aşa se face că Legea s-a dat lui Adam cel vechi, dar abia cel de-al doilea Adam a împlinit-o. Ascultare i s-a cerut şi celui dintâi, dar numai Cel de-al doilea a dat-o până la moarte, «şi încă, cum spune Sfântul Pavel, moarte pe cruce» [108].

Prin neascultarea Legii, cel dintâi a arătat că-i om cu slăbiciuni — fiindcă dreptatea cerea ca Legea, a cărei călcare cerea pedeapsa, să nu întreacă puterile omeneşti —, pe când Cel de-al doilea S-a arătat desăvârşit în toate, singurul în stare să spună: «Poruncile Tale, Părinte, toate le-am păzit» [109]. Unul ne-a adus viața cea nedeplină, împreună cu mii de lipsuri, iar Celălalt, una ou totul desăvârşită şi fără de moarte, făcându-se prin aceasta părinte al tuturor oamenilor, încă de la început firea omenească era sortită nemu-

106. Filip. 2, 7.
107. II Corinteni 5, 4.
108. Filip. 2, 8.
109. Ioan 15, 10.

ririi, dar la aceasta n-a ajuns decât mai târziu, în trupul Mântuitorului, pe care Acesta I-a înviat din morți și s-a făcut îndrumător al neamului omenesc întru împărăția nemuririi [110]. Ca să spunem totul pe scurt, *Mântuitorul a fost cel dintâi dintre toți şi singurul care ne-a arătat în ființa Sa un chip de om adevărat şi fără scăderi,* atât în ce privește purtările în viață, cât şi în oricare alte privințe.

Căci dacă, într-adevăr, menirea omului este aceea pe. care a înfățișat-o Dumnezeu atunci când a zidit pe om, adică să aibă viață nepieritoare, ca Cel ce aducea un trup curat de orice stricăciune şi un suflet lipsit de orice răutate, de bună seamă că o lucrare numai atunci e desăvârşită când este la fel cu aceea pe care și Dumnezeu a creat-o, întocmai cum şi chipul cioplit numai atunci îşi primeşte frumusețea deplină, când mâna meşterului I-a atins pentru ultima oară. Iar dacă lui Adam îi mai lipsea ceva până când să ajungă desăvârşit, în schimb Mântuitorul le avea pe toate — ba din aceste deplinătăți a mai dat şi oamenilor, până ce i-a făcut întru totul după chipul Lui —, atunci *cum să nu credem că cel mai vechi a fost zidit după modelul Celui mai nou şi că Acesta a fost arhetipul sau originalul, iar acela numai imitarea Lui ?*

Căci, oricum, ar fi de neînchipuit să credem că ceea ce-i mai puțin desăvârşit este o pregătire pentru ceea ce-i mai desăvârşit, că răul stă de model binelui şi că cei orbi sunt puși să conducă pe cei ce văd. N-avem de ce ne mira deloc că cele mai puțin desăvârşite au avut loc într-o vreme mai de demult, ci ar fi trebuit să ne mirăm numai dacă cele desăvârşite n-ar fi fost începutul celor mai puțin desăvârşite [111], mai ales aducându-ne aminte că multele făpturi, zidite toate spre folosul omului, au fost create toate înainte

---

110. Deci nemurirea adevărată pe care o va putea gusta omul numai prin învierea cea făgăduită lui Adam a fost putativă, condiționată.

111. Aristotel, *Metalizica,* 1072 a, actul anterior «potentei».

de om şi că abia la urmă a venit pe lume şi acela pentru care au fost zidite toate : omul [m].

Aşadar, pentru toate aceste pricini, prin firea, prin voinţa şi prin raţiunea sa, omul năzuieşte spre Dumnezeu, nu numai pentru că dumnezeirea Mântuitorului este ţinta tuturor făpturilor din lume, ci şi pentru că Mântuitorul a fost şi om, Hristos fiind punctul în care se regăsesc toate dorinţele omeneşti sfinte şi în care se unesc toate opţiunile sau năzuinţele, bune ale cugetului[113]. De aceea >a ne îndrepta gândul sau dorinţa într-altă parte decât înspre ceea ce trebuie, adică înspre Hristos, însemnează să ne abatem de la singurul lucru care ne lipseşte şi să pornim năzuinţele noastre pe alt drum decât cel hotărât încă de la început în legile firii noastre omeneşti. Pentru aceasta, spre El să ne trimitem pururea gândurile, pentru ca mintea să ne fie plină numai de vrerile Lui, iar grija în fiecare ceas Să ne fie aţintită spre El.

Şi pentru ca să-i putem chema numele, nu-i nevoie de prea multă pregătire, nici de un lăcaş anume totdeauna şi nici de strigăte mari, fiindcă nu există petec de pământ unde El să nu fie de faţă, aşa că nu se poate să nu fie şi înlăuntrul nostru, câtă vreme El este în tot timpul aproape de inima celor ce-L caută. Prin urmare, trebuie să credem că ne va încălzi inima chiar şi fără să rostim cu buzele rugăciuni, lucru de care nu trebuie să ne îndoim, cu toate că răutatea noastră este mare, ci se cade să fim plini de încredere, că Dumnezeul căruia ne închinăm «este bun şi cu cei nemulţumitori şi răi» [114] şi departe de a nu da ascultare chemării până şi unor răzvrătiţi ca noi. încă chiar înainte de a-L fi chemat cineva şi înainte de a fi pomenit măcar cineva de El, Domnul S-a pogorât pe pământ şi a chemat, El cel dintâi, pe oameni, după cum stă

---

112. Fac. 1, 26—31.

113. In text :χατάλυ(χα τών ανθρωπίνων ερώτων %a't τροφή λογισμών, în care;! ca şi Fer. Augustin *(Coniessiones),* se resimte o cugetare de nuanţă stoică;

114. Luca 6, 35.

scris : «N-am venit să chem pe cei drepți, ci pe cei păcătoşi, la pocăință» [115].

Or, dacă şi pe vremea când noi n-am vrut, El ne-a căutat, atunci cum să nu ne caute dacă-L vom ruga ? Iar dacă ne-a iubit şi cât timp I-am fost vrăjmaşi, atunci cum va putea să nu ne asculte când ştie că-L iubim ? Căci, după cum zice Sf. Pa vel: «Dacă,, pe când eram vrăjmaşi, ne-am împăcat cu Dumnezeu prin moartea Fiului Său, cu atât mai mult, împăcați fiind, ne vom mântui prin viața Lui» [116].

De altfel, să luăm seama şi la forma rugăciunii[117] : noi, nu ne socotim vrednici să cerem şi să dobândim ceea ce se, cade unor prieteni, ci rugăm pe Dumnezeu să dea iertare ca unor «slugi netrebnice» şi răzvrătite, mai vârtos unora ca aceştia. Pentru că de fapt nu chemăm numele Domnului ca să ne dea cununa sau orice altă răsplătire, ci ca să se milostivească spre noi. Iar de milă, de iertare, de ştergerea datoriilor, de dragostea lui Dumnezeu şi de neplecarea cu mâinile goale, cine oare are nevoie, dacă nu omul care simte neputința lui, câta vreme cei sănătoşi n-au nevoie de doctor ?[118] Căci dacă s-a crezut peste tot că este nevoie ca oamenii să ridice spre Dumnezeu un glas rugător, atunci cu siguranță' că aceştia sunt cei păcătoşi, căci ei au nevoie de milă. Pe Dumnezeu îl chemăm şi cu gura şi cu dorința şi cu gândul, pentru a pune pe toate părțile, prin care am greşit, leacul cel mântuitor şi vindecător, căci «nu este nici un alt nume, întru care să ne putem mântui» [119].

«Pâinea», care într-adevăr «întăreşte inima omului» [120], ne va da tăria de a petrece în Legea Domnului şi va stârpi din sufletul nostru orice lenevie ce a prins rădăcini acolo. Aceasta este «Pâinea care s-a pogorât din cer» [12]J, ca să ne

115. Matei 9,12, 13.
116. Romani 5, 10.
117. Cabasila recomandă o rugăciune doxologică, de preamărire, în locul uneia ritualiste, formale.: o . , .:.3
118. Luca 17, 10.
119. Fapte 4, 2. .
120. Psalm 103, 17.
121. Ioan 6, 41.

aducă viaţă şi pe care va trebui să ne străduim pe orice cale să o mâncăm, iar Cina aceea tainică va fi bine să fie pururea ţinta străduinţei noastre [m]; pentru a ne feri ca de ciumă de a ne slăbi sufletul şi de a ne primejdui sănătatea din pricină că nu ne-am apropiat de Sfânta Masă mai des decât s-ar fi *căzut*. Totuşi, numai după ce am stat de vorbă cu preotul despre păcatele noastre, atunci numai să bem din acest sânge curăţitor. Şi să nu ne temem că vom fi atât de vinovaţi încât am putea fi daţi afară de la acest ospăţ dacă în sufletul nostru apar astfel de gânduri. Căci, pe cât e de nedrept să te împărtăşeşti din aceste Sfinte Daruri dacă ai săvârşit păcat şi nu te-ai spovedit la preot, tot pe atât de mare greşeală ar fi să fugi de această «Pâine» când n-ai greşit de moarte[122 a].

Nu-i mai puţin adevărat că pentru cei ce se îndărătnicesc şi nu vor să se apropie de foc [123], e bine să stea departe de el, mai ales înainte de a se fi împăcat în sufletul lor cu cei faţă de care au greşit. Pentru aceia, însă, care au conştiinţa dreaptă, dar totuşi mai simt chinuri şi remuşcări, va trebui să se dea un leac de întărire, şi anume vor trebui să se apropie de izvorul sănătăţii, de Acela care a luat asupra Lui neputinţele noastre [m] şi fierbinţelile noastre le-a stins, ca nu cumva, de frica bolii, să fugă de doctor, singurul în stare să-i refacă sănătoşi. Pentru că, de fapt, Sângele acesta e ca un paznic la poarta [125] simţurilor noastre : nu lasă să treacă prin ele nimic ce ar putea spurca sufletul. Ba mai mult, El dă semnalul de primejdie şi scoate afară pe duşman, schimbând inima — în care s-a vărsat — în templu al lui Dumnezeu [126], cu ziduri mai întărite decât acela al lui Solomon. Acest Sânge, împli-

122. N. Cabasila recomandă «pururea» Sf. împărtăşanie, dar cu pregătirea necesară prin spovedanie şi pocăinţă.

122 a. Deci, se face o mare greşeală când se descurajează împărtăşirea deasă pentru creştinii care doresc aceasta şi sunt vrednici!

123. Ps. 129, 4.

124. îs. 53, 34.

125. leş. 12, 13.

126. III Regi 8, 63.

nire a tuturor făgăduinţelor, nu lasă să se sălăşluiască [127] în suflet nici un idol necurat, ca o «urâciune a pustiirii la locul cel sfânt», ci cu Duh stăpânitor [128] întăreşte voinţa şi cugetul, trupul îl pune sub ascultarea minţii, iar omul se bucură de o pace adâncă.

Dar de ce să lungesc vorba despre această Taină, ale cărei lucrări asupra celor credincioşi le-am arătat pe larg mai înainte ? Trăind şi unindu-se cu Hristos prin sfintele slujbe, prin rugăciuni, prin laude şi prin cugetarea la Legea Lui, ne strunim sufletul şi-l pregătim pentru orice virtute, păzind depozitul, de care ne porunceşte Sf. Pa vel[129], şi ne păstrăm darul ce ni s-a împărtăşit prin lucrarea Sfintelor Taine. Căci tot Domnul e şi Cel ce săvârşeşte, şi ceea ce se săvârşeşte în Sfintele Taine, ba încă şi Cel care păzeşte în noi întregi darurile împărtăşite, şi tot El, Cel care ne pregăteşte să rămânem în harul Său, precum singur zice : «căci fără de Mine, nu puteţi face nimic» [130].

127. Daniel 11, 27 j **Matei** 26, 15.

128. Psalm 50, 13.

129. I Timotei 4, 20.

130. Ioan 15, 5; In cod. A (vienez) şi C (miinchenez) textul scrierii se termină aici prin formula cunoscută: «Slavă Domnului în veacul, veacului. Amin». Cartea VII pare a fi fost scrisă de Cabasile mai târziu. Ea se află în cod. B (din Viena), precum şi în alte variante manuscrise. A se vedea studiul nostru introductiv.

CARTEA A ŞAPTEA

CUM SE SCHIMBĂ SUFLETUL CREŞTINULUI DACA PE LÂNGĂ HARUL SFINTELOR TAINE SE ADAUGĂ ŞI STRĂDANIA PROPRIE

După ce am arătat până aici ce se întâmplă cu sufletul creştinului şi care este calea pe care, umblând, să poată păstra nestins harul Sfintelor Taine, urmează să vedem acum ce schimbare se întâmplă în sufletul celui care, pe *lângă aju^ torul lui Dumnezeu, adaugă şi năzuinţele sale proprii.* Harul Sfintelor Taine pe de o parte, iar pe de alta grija, la cei ce l-au primit, de a-1 păstra — lucruri despre care am vorbii? amănunţit în ultimele două cărţii — au ajutat la înmulţirea vieţii în noi. Acum e vorba de a cerceta, în întregimea ei, viaţa care a prins rădăcină în fiinţa noastră, de a arăta *câtă e lucrarea harului şi câtă e a străduniei noastre* şi de a hotărî până *la ce grad poate lucra împreună năzuinţa omenească^ cu harul dumnezeiesc*. De aceea vom băga de seamă că tot timpul avem de-a face cu amândouă lucrările, dumnezeiască şi omenească, după cum oricine va putea dovedi ce a-nume este sănătatea omului şi la ce foloseşte ea prin aceea că poate aduce în faţa lumii un om voinic şi frumos. Tot aşa, dacă vrem să cunoaştem ce este sufletul unui om care întru toate trăieşte virtuos, o să înţelegem aceasta după cât se simte de bine şi după strălucirea lui, căci toată frumuseţea lui lăuntrică constă doar în tăria virtuţii lui, fără de care nici nu există o frumuseţe adevărată, chiar dacă acel suflet s-ar bucura de darul minunilor.

---

1. A se observa de la început concepţia sinergistă & lui Nicolae Cabasila.

Sigur că feluritele daruri exterioare abia dacă ne lasă să bănuim la cineva o virtute lăuntrică — ele fiind doar *un* semn al lor —, în vreme ce, dacă cercetăm la om şi purtările lui, abia atunci ajungem să cunoaştem pe omul respectiv.; Când însă putem şi pipăi cum stau lucrurile, de ce să ne pierdem vremea, căutând mărturii şi semne, câtă vreme ştim că nici semnele acestea miraculoase nu sunt o mărturie prea sigură a virtuții ? Căci nici darurile nu se împart la toți oamenii buni, iar din cei care le au, nu toți sunt într-adevăr vrednici de ele. Doar mulți din cei care au săvârşit fapte mari înaintea lui Dumnezeu n-ajung să facă cunoscute darurile lor, câtă vreme destui din cei răi ajung uşor la aşa ceva [2]*t* lucru de altfel de înțeles, căci uneori nimic nu-i cu neputință celor ce cheamă numele Domnului[3], sigur nu în urma faptelor lor bune, ci pentru ca să se preamărească Cel al cărui nume e chemat.

De aceea înțelegem că şi harul sfinților ca şi năzuința noastră sunt deopotrivă necesare pentru a săvârşi binele, pe când despre puterea de a face minuni nici unul dintre dascălii învățăturii celei înalte şi ascunse nu ne-au arătat pe ce cale s-o dobândim. Dar ce zic? Neavându-le, nici măcar nu le-am dorit şi nici nu le-am căutat, ba chiar având-le nu se cade să ne veselim ; după cum stă scris : «Nu vă[1] bucurați că duhurile se pleacă vouă, ci bucurați-vă mai vârtos că numele voastre sunt scrise în ceruri» [4].

*

Urmărind, aşadar, facerea de bine, nu avem de ce ne minuna când miraculosul nu este o dovadă de virtute şi când nu-1 vedem arătându-se ca atare. Dar nici dacă cineva s-ar bucura de darul proorociilor, al arătărilor şi ăl înțelegerii tainelor, nici atunci nu trebuie să vedem în el un om peste fire şi să ne minunăm de el. Fireşte că uneori astfel de da-

2. Nu totdeauna anumite harisme miraculoase erau semnul desă vârşirii, deşi printr-o iconomie divină ele au fost dăruite unor creştini. Informații la U. Neri, p. 348.

3. Ioan 14, 13.

4. Luca 10, 20.

ruri însoțesc pe cei ce trăiesc în Hristos, însă nici atunci ele nu formează viața cea adevărată, după cum ceea ce aleargă anume ca să se arate prea mult lumii, numai facere de bine nu este. Acest lucru îl arată şi Sf. Pavel când scrie Corintenilor : «De-aş cunoaşte toate tainele şi aş avea toată ştiința, iar dragoste nu am, nimic nu sunt, ci m-am făcut aramă sunătoare şi chimval gălăgios»[5]. Pentru aceea să lăsăm la o parte toate celelalte şi să ne îndreptăm numai spre voia sufletului, în care sălăşluiesc atât bunătatea, cât şi răutatea omului, sănătatea şi boala, viața şi moartea lui. Căci o viață cu adevărat fericită izvorăşte numai dintr-o voință dreaptă, întoarsă pururea spre Dumnezeu.

*

Pentru Că atât contribuția Sfintelor Taine, cât şi cea a' strădaniei omeneşti duc tot acolo : să facă vrerea noastră una' cu a Aceluia care singur e cu adevărat bun. Doar întreaga purtare de grijă pe care a arătat-o Dumnezeu neamului omenesc numai un singur rost are, ca şi întreg lanțul de făgăduințe şi de amenințări pe care ni le trimite Dumnezeu. în' acest scop a fost făcută şi lumea, a fost vestită şi Legea, pentru el a împărțit Domnul mii de binefaceri şi a trecut prin chinuri nesfârşite : ca omul să se întoarcă spre Dumnezeu şi să se hotărască să nu iubească pe altcineva decât pe El.. Ca mărturie pentru aceasta stă faptul că în urma atâtor binefaceri cu câte ne-a copleşit, Domnul ne cere doar să vrem binele şi să ne facem un cuget cât mai drept.

Spre aceasta stau mărturie toate poruncile şi toate îndemnurile Lui, într-un cuvânt, orice vorbă care a scăpat de pe buzele Domnului spre una şi aceeaşi țintă duce, spre binele şi folosul nostru. Ori că arată pe față mândria, ori că opreşte pornirea poftelor trupeşti şi stinge aprinderea, mâniei noastre, iar răutatea din noi o scoate cu totul, tot-. deauna Domnul nu ne cere decât cuget bun şi drept. Aşijderea şi sărăcia cu duhul, plângerea pentru păcat sau milostivirea, curățenia adâncă a inimii şi toate celelalte da-

5. I Cor. 13, 1—2.

ruri, oare fac pe cei ce le caută cu adevărat fericiţi[6], ce sunt toate decât *fapte ale voinţei noastre ?* Pentru că a ajunge să-ţi potriveşti gândul cu prevederile dogmelor şi să crezi tot ce este în legătură cu Dumnezeu, aşa ceva însăşi mintea sănătoasă ne spune că e un lucru bun. Doar şi Domnul spune că Legea a izvorât din dragoste[7], iar dragostea porneşte din puterea voinţei noastre. Şi dacă de la noi Dumnezeu nu aşteaptă, în urma învăţăturii şi a purtării Sale de grijă, decât roade ale voinţei, atunci urmează că în această voinţă îşi revarsă El toate binefacerile, toată puterea şi toată purtarea de grijă spre săvârşirea binelui. Aşadar, atât Botezul cât şi celelalte Sfinte Taine ne-au fost date pentru ca prin ele vrerea noastră să se facă mai curată, urmând de aici că şi trăirea şi săvârşirea Tainelor au fost lăsate în scopul îmbunătăţirii voinţei noastre.

Căci la urma urmelor, ce rost au pentru noi Sfintele Taine ? Ele ne pregătesc pentru viaţa viitoare, ca unele care sunt, cum spunea Sf. Pavel, «puterea veacului viitor»[8]. Şi oare cum altfel ne vom putea pregăti pentru viaţa aceea, singura vrednică de acest nume, cum altfel decât ţinând poruncile pe care ni le dă Acela, care, în viaţa ce va veni, are puterea şi să răsplătească, şi să pedepsească. Făcând aşa, vom ajunge să sălăşluim în noi pe Însuşi Dumnezeu. Căci «cel ce Mă iubeşte, poruncile Mele va ţine şi Tatăl Meu îl va iubi pe el şi vom reveni la el şi Ne vom face sălaş la el» [9]. Aşadar toată ascultarea de porunci vine numai din voia noastră liberă.

De aceea se şi dă răsplată celor cărora le este drag să facă voia Domnului, sau pedeapsă celor care stau împotrivă, fiecăruia după cum a hotărât prin voia sa liberă să lucreze. Pentru că numai sufletul este cel care poate lua răspun-

6. Matei 5, 1—12.
7. Matei 22, 36—40.
8. Evrei 6, 5.
9. Ioan 14, 23.

derea pentru fapte, căci nimeni nu va putea vorbi de răsplată sau de pedeapsă fără să fie la mijloc răspunsul voii libere. De aceea, dacă am cerceta voia liberă a celui ce trăieşte după Legea lui Dumnezeu, vom vedea cum străluceşte în el viaţa cea fericită, iar dacă vrem să-i ştim şi puterea de lucrare a acestei voinţe, vom găsi că şi ea ajunge la o culme de desăvârşire întocmai cum ajunge şi trupul, atunci când e mai în putere şi deplin crescut.

Între plăcere şi durere

Cele două culmi între oare se mişcă voinţa sunt plăcerea şi durerea : una o face să se avânte, cealaltă o face să se întoarcă înapoi ; între aceste două culmi s-arată omul aşa, cum este el. Tot de aici se poate vedea felul de a fi al omului, precum şi deosebirea dintre oamenii buni şi cei răi. Aşa se face că neamul omenesc e împărţit în două cete : a ce-» lor răi, cărora le place să trăiască în fărădelegi şi în deşertăciuni şi oare se întristează pentru lucruri ce numai la arătare sunt neplăcute, şi a celor buni care se leagă cu tot sufletul de bine şi care se întristează de ceea ce într-adevăr este rău[10].

Pe această cale putem judeca nu numai bunătatea sau răutatea sufletelor, ci şi dacă un suflet se simte bine sau e împresurat de greutăţi, dacă e fericit sau nenorocit. Şi fiindcă vorbim despre viaţa cea fericită, atunci va fi nevoie să arătăm mai pe larg ştiinţa despre plăcere şi durere, din care să învăţăm în ce constă viaţa şi fericirea. Şi întrucât durerea vine pe lume înaintea plăcerii, care-i numai un rod

10. Preluând de la stoici şi de la Aristotel *(Etica nicommahică* li, 2, 1104) cele patru situaţii, două negative (durerea şi teama), alte două pozitive (dorinţa şi plăcerea), Sf. Maxim Mărturisitorul a intuit adevărata rezolvare a problemei atunci când a condiţionat aceste patru pasiuni de «raţiunea divină a lucrurilor din lume» *(Către Talasie,* în *Filocalia* III, XIII, p. 58). Notăm că îndeosebi în această carte Cabasila se dovedeşte a fi fost puternic influenţat de Sf. Maxim.

al aceleia — «cei ce plâng se vor mângâia»—, urmează că se cade să vorbim întâi despre durere.

A te întrista de ceea ce se cuvine să te întristezi înseamnă în primul rând a fugi de rău, iar bucuria pe care o simți atunci e însăşi calea ce ne duce la bine, de unde urmează că întâi e durerea : «fereşte-te de rău şi fă binele» [n]. Nu-i vorbă că şi mai înainte am pomenit despre întristarea în înțeles creştinesc, atunci când am arătat pricinile pentru care se cuvine să plângem şi să ne întristăm, dar având atunci altceva în vedere n-am vorbit mai pe larg, aşa cum se cu4 venea despre durere. Acum însă, ou ajutorul lui Dumnezeu, se cuvine să vorbim mai pe îndelete despre ce anume dă drept unui suflet credincios să se întristeze şi să plângă, în ce fel şi,· în sfârşit, pe ce cale vom putea deosebi durerea cea adevărată de cea părută.

E lucru limpede pentru ținocă sufletul care trăieşt e în Dumnezeu trebuie Să se întristeze uneori ; desigur în anumite condiții. Dar din ce pricini şi cum se cade să se întristeze, aceasta nu-i chiar atât de lămurit pentru oricine. De aceea credem că nu va fi fără rost să vorbim despre aceste lucruri pe cât ne ajută puterile.

Durerea stă în legătură cu ura, iar ura, cu răul. întradevăr, ne ferim de ceea ce credem că e rău [13] şi ne lovim întruna,
şi-n stânga şi-n dreapta, de ceea ce ni-e vrăjmaş şi de care ne vine greu. Aşa că cel care trăieşte cinstit şi are în el înțelepciunea cea adevărată trebuie mai întâi să ştie ce este rău cu adevărat, ce trebuie să urască şi pe urmă de ce se cuvine să se întristeze. De aceea să vedem întâi şi întâi ce este cu adevărat rău pentru viața omului.

π. Mat. 5, 4.

12. I Petru 3, 11.

13. De aici teza fundamentală şi cel mai înalt principiu al moralei stoice : de a nu se lăsa omul dominat de afecte. N. Balca, *Istoria iilosoiiel antice,* Buc, 1982, p. 257. Sf. Maxim Mărturisitorul va adânci şi va pre ciza lucrurile, spunând că «răul este mişcarea nesocotită a puterilor na turale spre altceva decât spre scopul lor» *(Către Talasie,* în *Filocalia* II, **p. 305).** ..... ı... .,..j , . n ., î

Despre multe lucruri şi în multe feluri se spune că sunt rele, unele fiind într-adevăr rele pentru lumea întreagă, pe când altele numai pentru unii oameni, dar rău cu adevărat nu e decât răutatea sufletească şi pervertirea voinţei omeneşti. Căci, de pildă, înrâurirea spre rău pe oare o au stelele asupra vieţii noastre, dezlănţuirile firii, nerodirea pământu-, lui, izbucnirea vulcanilor, cutremurele de pământ, ciuma, suferinţa, boala, neputinţele omeneşti, închisoarea, rănile şi lanţul nesfârşit de nenorociri sunt într-adevăr tot atâtea rele pe lume, dar pentru om ele nu sunt deloc un rău. Pentru că toate acestea nu ating decât lucruri în afară de noi şi nu trec nici un pas dincolo de trup şi de averile omeneşti. Or, omul nu este numai trup, ca să se simtă rău când trupul lui e bolnav şi cu atât mai puţin nu-i robul trebuinţelor trupeşii pentru ca să sufere atunci când trupului nu i s-au dat chiar, toate cele de trebuinţă. La fel e greşită şi părerea multora, după care un om oarecare ar fi mai rău atunci când alţii n-ar cugeta prea bine despre el. Căci dacă aşa ar sta lucrurile, atunci am putea spune, prin absurd, că omul ar face şi răul şi binele, că ar fi în aceeaşi vreme şi rău şi bun şi nenorocit şi fericit. Or, dacă omul este ceva, apoi este prin voinţă şi prin cugetare, pe care nu le mai are nici o altă fiinţă pe pământ [14]. Prin acestea s-arată şi bunătatea şi răutatea omului, fericirea şi nenorocirea lui, sănătatea şi neputinţa, bucuria şi necazul lui, şi anume, după cum voinţa şi cugetarea omului merg pe drumul cel bun sau se îndepărtează de el.

Aşadar, întrucât îndepărtarea de chipul bunei cugetări constituie o minciună, iar neascultarea de porunca voii libere formează păcatul, urmează să căutăm care este aievea semnal că ne-am îndepărtat de ceea ce poruncesc voinţa şi cugetarea. E dreptă că sunt mai multe semn e de acestea, dar cel mai lămurit dintre toate este judecata însăşi a lui Dumnezeu, după care bine şi adevărat este ceea ce Lui i se pare aşa, iar

14. Această afirmaţie o repetă N. Cabasila adeseori, p. 117: «cu getarea şi voia liberă formează miezul fiinţei omeneşti» ; p. 210: «tot ce-i mai însemnat în om constă din minte şi voie liberă».

rău şi mincinos, ceea ce nu este după placul Lui. Ceea ce El crede vrednic de a propovădui omului, aceea e adevărat, ceea ce rânduieşte să vrem este bun, şi, în schimb, tot ce e potrivnic acestora nu-i decât minciună şi răutate.

Dintre poruncile dumnezeieşti, unele s-au făcut cunoscute lumii prin oameni, altele au avut drept crainic pe însuşi Dumnezeu, care a îmbrăcat fire omenească şi, om fiind, a vestit cele necesare mântuirii cu un glas de om în toată firea. Ce poate fi mai bun decât poruncile şi mai adevărat decât învățăturile, al căror Legiuitor şi Propovăduitor S-a făcut însuşi Domnul, singurul cu adevărat bun şi drept ?

Dacă vrem, aşadar, să înțelegem ce anume din neascultarea firii poate întrista pe omul care se ține om cu adevărat, n-avem decât să ne uităm la ceea ce se întâmplă dacă nu ascultăm de poruncile dumnezeieşti, pentru că *rău cu adevărat este ceea ce se împotriveşte voii lui Dumnezeu.* întrucât aşa ceva e rău, se cuvine ca toți cei ce iubesc binele să şi urască răul, urându-1, să fugă de el când nu-1 văd, iar când îl văd să se întristeze. Desigur că în astfel de cazuri ei se vor întrista când văd răul, fie că-1 văd în viața lor, — chiar când cugetul lor nu s-a îndepărtat încă de drumul cel bun —, fie că-1 văd în viața altora, cărora le doresc o soartă mai bună. Ei se roagă pentru toți oamenii, luându-se la întrecere care să împlinească mai mult dumnezeiasca poruncă a iubirii, mai ales din pricină că doresc din tot sufletul să vadă strălucind pretutindeni mărirea lui Dumnezeu. ;·

Păcatul e rădăcina durerii

Astfel, pentru cei ce trăiesc în Hristos, singura întristare este păcatul. *întâi,* pentru că acesta e rău, iar sufletele lor sunt dornice după bine ; *în al doilea rând,* pentru că păcatul se împotriveşte legilor dumnezeieşti, pe când sufletele acelor oameni năzuiesc să se unească chiar cu Dumnezeu ; iar *în al treilea rând,* pentru că sufletele celor ce trăiesc după judecata

cea sănătoasă[15] nu vor cu nici un preț să se întristeze pentru pricini deşarte. Şi în viața duhovnicească acesta e singurul caz în care întristarea sau suferința nu sunt în zadar, pentru că sufletul creştinilor culege din suferințe nenumărate roade pentru viață. Pentru ceilalți oameni, suferința nu aduce nici un câştig, iar lipsa, boala şi orice altă nenorocire nu înlătură nici plânsul şi nici durerea, cu toate că suferința este tocmai leacul potrivit răutății sufletului. Ea previne răul care se arată, dacă-i încuibat îl nimiceşte, ferind de pedepse pe cei ce-i aşteptau.

Pe cât mi se pare, la început durerea n-a apărut în firea omenească [16] cu nici un alt rost decât acesta pe care l-am văzut. Fiindcă noi nu săvârşim păcatul fără o țintă oarecare, căci nu ne-am lăsa prea uşor convinşi să ne pierdem sufletul şi să-i dăm pradă flăcărilor pe degeaba, ci facem păcate crezând că, dacă îndrăznim aşa ceva, vom dobândi în schimb o mai mare plăcere, cu toate că repede ne dăm seama că nu. schimbăm bunătatea cea sufletească pe nimic altceva decât pe o clipă de fericire înşelătoare.

După ce, însă, ajungem să înțelegem că am săvârşit o fărădelege, ne pare rău, ne vine scârbă de acea clipă de plăcere şi în locul patimii de mai înainte se naşte în noi una cu totul potrivnică, lepădând ce am îndrăgit şi îndrăgind acum ce am lepădat mai înainte. Acum însă şi simțim că durerea ne-a fost dată ca o răsplată pentru că am greşit[17], şi că, dacă ne izbăvim, n-o s-o mai facem a doua oară. De aceea şi Dumnezeu, încă atunci la început, când a vrut să pedepsească neascultarea de poruncile Sale, a trimis celui care le-a călcat chinuri şi dureri, ca pedeapsă pe care n-ar fi dat-o dacă durerea n-ar fi tocmai o cumpănă a păcatului şi dacă n-ar avea puterea să

15. Dreapta judecată (ὀρθόί λόγο?)* a şa cum o întâlnim la Platon *(Phaidros,* 37 a) ori la Aristotel *(Etica nicomahică,* 61), e adeseori întâlnită la Cabasila în sens de «viață virtuoasă». A se vedea, de pildă, mai sus, cartea a IV-a, pag. 96 : «a ne închina după cuviință lui Dumnezeu înseamnă şi a trăi după mintea sănătoasă şi a săvârşi binelej).

16. Maxim Mărturisitorul, *Către Talasie,* întreb. 61 (trad. rom., p. 333): «Dumnezeu n^a creat nici plăcerea, nici durerea».

17. *Ibîd.·* «Dumnezeu a înfipt în plăcere, ca pe un mjiloc de p.e: depsire, durerea».

ne spele de vina greşelilor. Tot aşa a făcut cu păcatul şi mai târziu, după ce S-a întrupat: când a trebuit să-i scoată din firea omenească, a ales tot calea eliberării prin suferință.

Dacă ne chinuim pentru ceva care se ține de trupul nostru, nu e numai ceva plin de deşertăciune, ci este foarte lămurit că acela ne aduce şi stricăciune, căci aşa ceva înseamnă că ținem la acel lucru mai mult decât la Dumnezeu. Culmea fărădelegilor a trecut-o nebunia lui Iuda care, în schimbul câtorva arginți răi, a dat pe însuşi Dumnezeu, Mântuitorul lumii[18]. Dar începutul şi rădăcina acestui păcat — şi a tuturor — stă în uitarea de Dumnezeu şi în scoaterea Lui din viața noastră pentru motivul că îndrăgim altceva mai mult decât pe El. Când patima fără frâu şi uitarea de Dumnezeu pun stăpânire pe suflet, atunci dragostea cea către El se veştejeşte, după cum atunci când pururea o avem în minte, ea se înviorează. Or, atunci când se stinge dragostea către Dumnezeu, repede îşi arată colții nepăsarea față de Legile Lui, ba chiar şi călcarea lor, cum zice Domnul : «Acela Mă iubeşte, care păzeşte poruncile Mele»[19]. Cine însă calcă în picioare Legea lui Dumnezeu şi îndrăzneşte unele ca acestea, acela nu va sta la îndoială să-şi calce şi credința, din ceasul în care va găsi în acestea un folos pentru el, căci, cum zice Sfântul Pavel, (astfel de oameni) «au rătăcit de la credință» [20] căci, «moartă fiind credința» [21] celor ce nu le pasă nimic de faptele pe care li le porunceşte cugetul, nu e de mirare că astfel de oameni foarte curând încep să se piardă.

Trei sunt pricinile pentru care suntem datori să ascultăm de Dumnezeu : frica de pedepsele cuvenite celor neascultători, nădejdea în făgăduințele făcute celor drepți şi dragostea față de Dumnezeu şi de bine. De fapt, nici una din acestea nu mai are nici o putere asupra sufletelor obişnuite de mult cu călcarea Legii. Or, după cum în sufletele supuse Legii: creşte şi

18. Matei 26, 14—16.
19. Ioan 14, 21.
20. I Timotei 1, 6; 6, 21.
21. Iacob 2, 17, 20.

ascultarea față de Dumnezeu, tot așa ea scade încetul cu încetul în cei care nesocotesc aceste rânduieli. Dacă celor pătrunși de frica lui Dumnezeu nimic rău nu li se poate întâmpla, în schimb, cei care au scos din sufletul lor orice ascultare de Dumnezeu, care și-au luat orice frână din calea răutății lor, ba încă au închis și glasul lăuntric al conștiinței, unii ca aceia nu mai întâlnesc nici o greutate să meargă până la marginea cea mai dinafară a fărădelegilor.

Pentru aceea, sufletele treze veghează cu grijă, sunt cu mare băgare de seamă încă de la început asupra rădăcinii răului, iar inima o țin numai pentru Domnul, întocmai cum se ține și un locaș închinat în amintirea Lui. Fiindcă ele știu că nu oricui i se cade să se apropie de sfintele locașuri, iar vasele și veșmintele sfințite nu se cade să primească orice altă întrebuințare decât cea hotărâtă lor[22]. Cât despre sufletul închinat slujirii lui Dumnezeu, nimic din cele sfinte nu i se poate asemăna, cu atât mai vârtos cu cât un astfel de suflet este neînchipuit mai sfânt decât orice în fața oricărui vânzător sau cumpărător, înălțat cu mult deasupra tarabelor și meselor de târguiala și de schimb [23]. Dacă se cade să zicem așa ceva despre un simplu lăcaș de rugăciune, atunci ce să zicem tocmai despre sufletul care se roagă, înaintea căruia și urma lăcașului ar trebui să pălească ? Și cu toate că uneori acest lăcaș e numai un nume fără înțeles [25], căci nu totdeauna e cu adevărat un lăcaș de rugăciune, fiind prea *adeseori gol de credincioși,* totuși porunca Sfântului Pavel spune ca pururea să rămânem în legătură cu Dumnezeu, rugându-ne «neîncetat» [26].

---

22. A se vedea In acest sens prevederile oan. 73 «post., 69 Trulan, *K* Laodiceea.

23. Matei 21, 13.

24. Am amintit mai sus părerea Sf. Maxim Mărturisitorul (Misia-*gogia* 5) care numea sufletul omului Biserică a lui Dumnezeu.

25. Ἐκκλτίσία — adunare (ἐν + %αλέω).

26. I Tesaloniceni 5, 17. Nu credem că autorul nostru ar fi vrut să susțină prin aceste cuvinte «rugăciunea neîncetată» practicată de isihaști, cum crede U. Neri, *op. cit.,* p. 363.

Dar să băgăm de seamă încă ceva. De unele păcate, Mântuitorul ne face să ne păzim prin predica Sa. Aici ne-o spune chiar cu gura, își arată mânia, folosește chiar mâna și biciul [27], dându-ne a înțelege de ce mare însemnătate este acest lucru. Făcând aceasta, Domnul nu vrea să ne arate atât cinstea pe care se cade s-o dăm unui templu, a cărui dărâmare a proorocit-o mai dinainte &, ci mai ales a vrut să ne facă să înțelegem de ce mare însemnătate este ca sufletul, în care însuși Domnul își va face sălaș[29], să se păzească slobod de orice necaz și grijă pământească. Ba, prin aceasta, ne mai arată încă și ce patimă urâtă e să dăm frâu liber pornirilor și mâniei în locul unui suflet înfrânat și a unei minți treze și, înainte de toate, a sălășluirii chiar a Mântuitorului în noi, fără de primirea Căruia templul sufletului nostru nu poate fi mântuit de veșnica hărțuială la care e sortit.

Iată, așadar, pentru ce urma ca spurcarea unui lăcaș sfânt să se pedepsească cu moarte și iată de ce a trebuit să se pună o catapeteasmă înainte de intrarea în sfânta sfintelor. Oza a trebuit să moară pentru că a îndrăznit să țină, cu mâna lui necurată, chivotul Legii care era să se răstoarne[30]. La fel și Ozie s-a umplut de lepră, pentru că s-a apropiat să tămâieze înaintea Domnului[31]. De unde urmează că prin multe pilde ne arată Dumnezeu că sufletul, odată botezat, nu poate fi atins, întocmai ca un adevărat lăcaș sfânt. Din această pricină e de mare trebuință ca aceia care viețuiesc în Hristos să fie slobozi sufletește de orice grijă pământească. Pentru că, atunci când vrerea noastră s-a hotărât odată pentru ceva bun, nu se cade să ne întoarcem cu gândul înapoi, așa cum nici Petru nu s-a mai îngrijit de ceea ce avusese până atunci în mână, din clipa în care I-a chemat Domnul la apostolie[32].

27. Matei 21, 13.
28. Matei 24, 2, 10.
29. Ioan 14, 23.
30. II Regi 6, 6.
31. II Cron. 26, 18.
32. Matei 4, 19.

E drept că aşa ceva se întâmplă cu toţi cei credincioşi : o chemare neîncetată le sună în urechi pururea, ca un glas al harului sădit în suflete prin Sfintele Taine şi care, după cum ne spune Sfântul Pavel, este tocmai Duhul Fiului lui Dumnezeu în mâinile noastre, care ne face să strigăm : Tată, Tată ! [33] Cu toate acestea se întâmplă că aproape în fiecare zi ei calcă în picioare orice lege, pentru ca a doua zi iarăşi să poată zice că urmează lui Hristos. Or, noi să nu uităm că e scris : «nu e potrivit ca noi, părăsind cuvântul lui Dumnezeu, să slujim la mese» [34]. Şi aceasta pentru că, mai întâi în ochii noştri, Dumnezeu este mai presus decât orice, iar în al doilea rând pentru că aşteptăm ca toate să ne vină de-a gata de la Dumnezeu, "Vistierul bunătăţilor, pentru pricina că, după făgăduinţa cea nedezmințită, cine caută «mai întâi împărăția lui Dumnezeu, toate celelalte i se vor adăuga lui» .

Ispitele veacului

Acestea sunt pricinile pentru care, cerând tuturor să se lepede de orice grijă lumească, Mântuitorul stăruie cu toată puterea ca oamenii credincioşi să nu ducă lipsă de nici un bine mai însemnat şi să nu se neliniştească în deşert pentru lucruri la care El s-a gândit cu mult înaintea lor. Dacă grija de lucrurile lumeşti este stricătoare sufletului, atunci ce să zicem de cei care plâng după ele, decât că, nu numai că s-au depărtat sufleteşte de Dumnezeu, ci că stau orbecăind prin întuneric, orbiţi la cuget şi gata să se rostogolească în tot felul de' păcate ? Pentru că din clipa în care deznădejdea s-a făcut stăpână pe cugetul cuiva, din acel ceas, prins de vârtejuri şi de rostogoliri, omul acela riscă s-o ducă tot mai rău, simte cum îi scad încet puterile, se lipseşte pe rând de orice vrednicie şi cinste, întocmai după cum omul prins de un somn adânc scapă din mâini tot ce avea şi se lasă de bună voie robit de patimi, peste care, când era sănătos, era el stăpân.

33. Gal. 4, 4.
34. Fapte 6, 2.
35. Mat. 6, 2; 33.

Şi atonei, după ce a primit atâtea mii de lovituri, când, pe deasupra, armate întregi de vrăjmaşi stau să sară asupra lui, nimic nu va putea opri sufletul de la moarte, cum zice David proorocul , fiindcă atunci nu se va mai putea apăra. Aceasta e pricina pentru care Sf. Pavel zicea că «întristarea lumii aduce moarte»[37]. De aceea creştinii, părtaşi de aceste gânduri şi dornici de a izbândi asupra lor înşişi, nu numai că se feresc de întristare, dar, pentru a ocoli orice rău, nici măcar nu se lasă pradă vreunei îngrijorări.

E drept că mulți din o amenii credincioşi au trebuit să facă față obligațiilor lumeşti, în urma legăturilor cu treburile obşteşti şi cu tovărăşiile acestora, cu toate acestea ei nu s-au lăsat doborâți de griji lumeşti şi nici mintea lor n-a ajuns să-şi piardă liniştea judecății. Pentru că numai atunci se cade să fim îngrijorați, când, pentru ceea ce dorim să împlinim, căutăm tot ce se poate căuta şi când nu suntem siguri că se poate dobândi cu adevărat aşa ceva. De altfel, ceea ce ne face să ne îngrijorăm de ceva şi să-i îndrăgim este întâi dragostea de el, iar, în al doilea rând, gândul că nu suntem siguri că prin strădaniile noastre vom dobândi într-adevăr ceea ce dorim. Pentru că nu ne îngrijorăm deloc de ceva de care nici cunoştință n-avem şi nici nu suntem neliniştiți pentru lucruri pe care ştim că le putem dobândi cu siguranță. Aşijderea nu ni-e greu şi nici sufletul nu ni-e îngrijorat când ştim sigur că ceea ce dorim să avem nu putem dobândi pe nici o cale. Atunci nici nu ne vine să ducem grijă sau să ne temem, cum se întâmplă atunci când ne îngrijorăm de ceva şi când ne apucă o adevărată durere, ca şi cum răul şi-ar fi arătat colții.

Or, întrucât sufletele celor ce viețuiesc în Hristos nu se lasă târâte de nimic din ceea ce le-ar face să-şi piardă cumpătul, urmează că ele sunt cu totul scutite şi de neliniştea oricărei griji. Pentru că sufletele lor nu se leagă de nimic din lumea aceasta, iar dacă totuşi sunt ispitiți de ceva, din cauza

36. Ps. 3, 2.
37. II Cor. 7, 10.

trebuinţelor trupului, în schimb ei ştiu într-un anumit fel şi rostul acestor ispitiri, fiindcă sfârşitul încercărilor şi durerilor ştiu că îl vor avea numai la judecata lui Dumnezeu, după cum tot aşa de bine ştiu că Dumnezeu le va împlini dorinţele. Le-o spune inima.

De îngrijorat se îngrijorează fie *cei săraci* care, fiind dornici după bunăstare, caută să-şi sporească averea, fie *cei bogaţi,* care nu văd nimic altceva decât bani, pentru care tremură de frică să nu-i piardă şi suferă nespus cheltuindu-i, chiar dacă aceasta o fac pentru întreţinerea vieţii. Unii ca aceştia trăiesc stăpâniţi de griji pentru că iubesc prea mult banul, bucurându-se mai curând să-i ţină la ei, netezindu-1, decât să-i cheltuiască sau să-i dea la bănci cu dobândă, pentru că se tem că orice cheltuială e o risipă şi, în sfârşit, pentru că n-au nici o siguranţă că banul lor va rodi [3S]. Toate acestea pentru că flacăra nădejdii lor nu s-a aprins din Dumnezeu, temelia sigură şi neclintită, ci, în tot ce fac, clădesc numai pe ei şi pe puterea minţii lor, de aceea Solomon zice că «gândurile muritorilor sunt şovăielnice şi pline de greşeli» [39].

Dimpotrivă, cei care au ajuns să urască orice plăcere a veacului acestuia, care ajung să dispreţuiască până şi cel mai încântător din lucrurile pământeşti şi care în lumina rânduielilor dumnezeieşti, deplin încrezători în Dumnezeu — de la Care nădăjduiesc că vor dobândi răsplătire —, primesc cu bucurie să sufere pentru alţii ca şi pentru ei, pentru unii ca aceştia ce lipsă e să se neliniştească ? De ce să fie pururea îngrijoraţi de nişte lucruri, pe care le socotesc de mult dobândite ? Necăutând cu orice preţ răsplata pentru strădaniile lor, ci numai pentru o răsplată într-adevăr vrednică de om, aceste suflete nu se neliniştesc, chiar dacă întârzie să fie răsplătite, bine ştiind că rugăciunile lor îşi vor primi plata şi de aceea roagă pe Dumnezeu să le dea numai ceea ce le va fi într-ade-

38. Să nu uităm că deşi dintr-o familie bogată, N. Cabasila a com bătut energic lăcomia cămătarilor (Migne, P.G. 150, 726—749).

39. Înţelepciunea lui Solomon 9, 1(4.

văr de mare nevoie. Oricare le-ar fi rodul rugăciunii, ei cred că tocmai aşa ceva au cerut.

Ca şi călătorii care se lasă conduşi de un îndrumător cinstit, care nu se tem că se vor rătăci şi nu duc nici o grijă unde vor putea afla o casă de oaspeți, tot aşa şi cei credincioşi, lăsându-şi toate grijile în seama Celui care singur poate totul şi, încredințându-şi viața cu toate grijile zilei în mâna Domnului, au sufletul liber de orice grijă pământească [10], pentru ca singura lor grijă să fie numai să dorească şi să se ferească de ceea ce însuşi Domnul îi îndeamnă. Prin aceasta ei nu folosesc numai loruşi, ci şi altora. O ! cât de minunată e bunătatea lui Dumnezeu ! Dacă nu bem doctoria rânduită pentru noi, nu ne vindecăm, în schimb suferința aproapelui poate spăla şi vina noastră.

Păcătuind, mâhnim pe Dumnezeu

Din cele spuse pân-acum ne-am lămurit de ce ajung să se întristeze cei care doresc să viețuiască în Hristos. Urmează acum să arătăm cum şi pentru care pricini se cade să ne întristăm. Nu tuturor oamenilor le pare rău de păcate din una şi aceeaşi pricină : unora pentru că au pierdut cununa răsplătirii ; altora, dintr-o mândrie rănită, pentru că aveau prea bună părere despre ei ; altora pentru că s-au văzut înşelați în nădejdile lor, iar celor mai mulți, din frica de pedeapsă. Abia câțiva, cei mai buni, se întristează din pricină că au supărat pe Dătătorul Legii, pe care L-au iubit mai mult decât orice.

După cum, când vorbim despre nevoințe, constatăm că în fruntea tuturor stau cei care fac acest lucru nu din frica de pedeapsă şi nici în nădejdea răsplătirii, ci numai din dragoste curată față de Dumnezeu, tot aşa, şi dintre cei care au păcătuit şi se căiesc de faptele lor, aceia sunt cei mai buni, a căror părere de rău izvorăşte din dragostea față de Domnul. Pentru că, în vreme ce păcătoşii ceilalți se chinuiesc ei pe ei şi se plâng mereu de suferințele lor — sigur vărsând lacrimi

40. I Cor. 7, 32.

totdeauna numai pentru ceea ce-i doare pe ei —, în aceeaşi vreme credincioşii suferă de pe urma dragostei lor faţă de Dumnezeu. Or, dacă această suferinţă a lor vine de la Dumnezeu însuşi, urmează că şi căinţa lor e cu atât mai desăvârşită decât cealaltă cu cât şi pricina pentru care suferă e mai înaltă, întocmai ca şi săgeata care, atunci când e pornită din mâini mai dibace, urmează drumul cel mai hotărât şi merge drept la ţintă.

Dar întrucât nu-i destul numai să ştii de ce şi cum să te întristezi, ci mai trebuie să ştii şi până unde poţi merge ca supărarea — căci s-ar putea foarte bine întâmpla ca uneori să ne întristăm mult mai puţin decât s-ar cădea, iar altădată mai mult decât s-ar cere —, în cele ce urmează vom arăta măsura până la care putem să ne întristăm, şi anume dacă se ţine seama de cele spuse înainte. în orice rană trupească, câtă vreme an mădular e bolnav şi câtă vreme el nu se poate vindeca până ce rana stă deschisă iar umflătura creşte din cale afară, urmează că numai când trupul se află iarăşi pe drumul firesc şi când se scapă cu totul de boală, abia atunci putem zice că s-a vindecat deplin şi stă cu adevărat într-o linişte odihnitoare, ea singură ajutând trupul să câştige tot ce a pierdut prin boală.

Acelaşi lucru se întâmplă şi cu bolile sufleteşti[41]. Părerea de rău după ceea ce am greşit, întristările, lacrimile şi toate celelalte n-au alt rost decât să alunge păcatul şi să aducă din nou sufletului ceea ce a pierdut. Dar întrucât numai durerea care se naşte din dragoste faţă de Dumnezeu este cu adevărat durere curată, urmează că numai ea se potriveşte cu ceea ce ne spune cugetul şi numai ea cunoaşte şi măsura până la care putem să ne întristăm. Pentru că, chiar dacă s-au poticnit, aceste suflete nu s-au lăsat copleşite de rău, nici dorul lor spre bine nu 1-aa schimbat cu altul potrivnic, nici rânduielile

41. Acelaşi mod de argumentare stoic. «Bolile sufleteşti» sunt 0 noţiune familiară eticii stoice.

dumnezeieşti şi nici drumul spre ele nu le-au uitat, cât timp nu li s-a stins din suflet dragostea faţă de Dumnezeu.

Ca să vorbim mai pe scurt : a urma pe Dumnezeu pe calea cea dreaptă înseamnă tocmai a asculta de porunca dragostei. Aceasta e calea sufletelor curate, singura pe care, cum spunea scriitorul sfânt[42], (cei drepţi) «caută pe Domnul din toată inima lor», adică îl caută cu dragoste fierbinte. Pentru că, într-adevăr, numai aceia umblă în Legea Domnului, care vieţuiesc în dragoste, cărora dragostea le este singura poruncă, şi anume o dragoste atât de mare, încât sunt în stare să se descătuşeze de păcat, singurul care poate orbi şi ochiul sufletului. Pe unii ca aceştia nimic nu-i împiedică să-şi strunească dorinţele după cum le dictează cugetul cel sănătos şi în aceeaşi vreme să-şi stăpânească durerea după măsura care trebuie.

: Am pomenit mai înainte că ţinta desăvârşirii noastre o formează răspunsul pozitiv al voinţei noastre la chemarea lui Dumnezeu[&], după cum împotrivirea la ea este păcat. Cel dintâi însemnează împlinirea însăşi a rostului omenesc, cel de al doilea însemnează lipsa lui. De aceea, cei care săvârşesc binele, dacă-1 fac gândindu-se că vor primi răsplată, dovedesc că nu l-au făcut de dragul binelui, ci doar de dragul răsplăţii; dacă nu-1 săvârşesc, nu le pare rău gândindu-se că ar fi săvârşit de fapt un rău, ci le pare rău numai fiindcă prin aceasta şi-au făcut loruşi o pagubă. De unde urmează că, săvârşind un păcat, aceşti oameni nu urăsc păcatul în toată adâncimea lui şi nici nu-1 ocolesc pentru că-i într-adevăr ceva rău, ci pentru că în calculele lor li se iveşte o nepotrivire sau un rău, nescoţând însă din inimă rădăcinile lui, chiar şi când au încetat de a-1 mai săvârşi.

După cum n-avem drept să socotim pe cineva rău pentru motivul că fuge de oameni şi ocărăşte pe cei răi, tot aşa, fugind de păcat nu pentru că el ar fi potrivnic legii lui

42. Ps. 118, 1—2.

43. în text θεώ χοινωνησαι — a ii în comuniune (de voinţă) cu Dumnezeu, adică a vrea şi omul ceea ce vrea Dumnezeu.

Dumnezeu, ci numai pentru că aduce pagubă celor ce-i săvârşesc, însemnează că aceştia n-au fugit într-adevăr de însuşi izvorul răutăţii, ci numai de urmările lui supărătoare, căci de bună seamă că, dacă I-ar putea săvârşi fără să ştie că li se va întâmpla ceva rău, atunci cu siguranţă nu I-ar ocoli.

Dacă, dimpotrivă, sufletele, pe care însăşi dragostea faţă de Dumnezeu le-a înălţat până la înţelepciunea cea adevărată [44] şi cinstesc legea tocmai pentru pricina că iubesc pe Dătătorul ei, zic, dacă credincioşii aceştia ajung să supere pe Dumnezeu, îndată îi apucă o scârbă de ei înşişi, le pare rău de păcat şi-i copleşeşte plânsul nu pentru că nu li s-a dat răsplata făgăduită, ci pentru că nu şi-au potrivit cugetul cu voia lui Dumnezeu. Pe când ceilalţi, chiar dacă se căiesc de păcatele săvârşite, totuşi, nu au sufletul slobod de greşeli şi se cade să ia pildă de la cei credincioşi în ce măsură trebuie să le pară rău, să plângă şi să sufere de pe urma păcatelor săvârşite. Cât despre aceste suflete cinstite, odată scăpate de păcat, pot trăi în tihnă, pentru că amândouă rădăcinile păcatului le-au smuls : lucrarea păcatului au oprit-o prin părere de rău, iar din pofta spre rău şi din pornirile cele pătimaşe nici urmă n-a mai rămas, pentru că marea dragoste faţă de Dumnezeu şi faţă de ceea ce e bun nu suferă nici o clipă în suflet înclinaţia spre păcat.

Dar despre întristare am vorbit destul.

Bucuriile curate şi pricinile lor

în schimb, de bucurat ne bucurăm când ni-e drag de ceva sau nădăjduim în acel ceva, cum zice Sf. Pavel : «întru nădejde să ne bucurăm» [45]. Ba am putea zice că ne bucurăm şi ne veselim pentru unul şi acelaşi lucru. Şi anume, ne bucurăm de noi înşine pentru că ne iubim. Dar ne bucurăm

44. Unii «filosofează de dragul răsplăţii», pe când ceilalţi ajung la «filosofia cea adevărată care constă în iubirea faţă de Dumnezeu».

45. Rom. 12, 12.

şi de alții pentru că îi socotim frați ai noştri. De fapt, sunt şi oameni care, pe urma purtării lor bune, sunt socotiți în fața lumii ca buni în sine. Omul înțelept înțelege că numai binele se cade să-i iubească, iar când se bucură de sine sau de alții, se bucură numai pentru că vede în ei totdeauna pe vecinul său, cu care se aseamănă în purtări, iar când se bucură de sine, o face fiindcă bucuria îl ajută pe calea binelui.

Dar ceea ce-i mai important e faptul că cel drept se bucură mai ales de bucuria altora şi dacă vrea să facă ceva bine, apoi alege cu toată puterea rugăciunii şi a dorinței sale numai fericirea altora. Pentru că acesta şi este chipul cel mai desăvârşit al bucuriei : când laşi sufletul să ți se umple de bucuria altuia şi când te socoteşti şi pe tine răsplătit prin cununa de biruință a altora, iar nu când ți-e drag numai de tine şi de dorințele tale şi când sufletul ți se leagă numai de pofta ta după câştig.

Prin aceasta ajunge omul să biruiască legile firii şi să se facă asemenea lui Dumnezeu, care e Binele nostru al tuturora. Pentru că vezi bucuria altuia şi te bucuri de ea tot aşa de mult ca şi el, însemnează că iubeşti binele pentru că e bine, iar nu pentru că îți aduce ceva folos[46]. Dacă între pomi fiecare rodeşte după soiul lui, în schimb între oameni aceia sunt desăvârşiți oare doresc binele tuturora şi se bucură de fericirea oricui, după cum şi vrednicia pomului o arată roadă.

Pentru că firea nu rodeşte ceva ce n-a avut în sine de mai înainte. Tot aşa nici omul nu poate fi bun pentru alții dacă n-a fost bun pentru sine, pentru că întâi eşti al tău, eşti legat de tine, ție îți ajuți cel dintâi, ție îți doreşti şi-ți pofteşti bine înaintea tuturora. Şi atunci, ce-i opreşte pe om să-şi fie lui şi mai întâi de folos, când ştie că tocmai ceea

46. Susținând că numai înțeleptul e fericit pentru că numai el poate fi virtuos, stoicii pres'imțeau un mare adevăr, pe care însă abia creştinismul îl va putea desăvârşi.

ce-i bine îl face să se bucure şi că legile firii întorc cea dintâi grijă spre el şi tot spre *el* adună toate străduinţele sale şi fericirea altora ? Căci mereu eşti al tău şi între creaturi pe tine te vezi cel mai mult[47], iar prima şi cea mai mare dorinţă a fiecăruia este să ajungă la împlinirea desăvârşită a lui însuşi.

Pentru aceea e lucru limpede că dacă dorim fericirea altora şi ne bucurăm când aceia au dobândit-o, însemnează că şi noi înşine ne bucurăm şi ne împărtăşim de ea, pentru că e cu neputinţă să ne ridicăm chiar cu totul deasupra noastră şi să uităm de cerinţele de care avem lipsă, îngrijindu-ne numai de ale altora. Căci cum am putea dori oare să vedem în mâinile altora ceea ce ştim că tocmai nouă ne lipseşte ? Dacă unii vrăjmaşi ai binelui şi ai facerii de bine, luând o înfăţişare de oameni drepţi, iau în râs facerea de bine şi încearcă să ducă pe alţii pe un drum, pe care ei înşişi nu-l cunosc deloc (desigur, cu gândul de a dobândi laudă şi a se îmbrăca în mărirea deşartă, iar nu din dragoste faţă de bine sau de frumos), urmează în chip neîndoios că, umblând astfel, este cu neputinţă să fie ei nişte oameni într-adevăr cinstiţi, pentru că a dori binele aproapelui o pot numai oamenii lipsiţi de orice pizmă şi răutate şi aprinşi faţă de aproapele de o dragoste curată şi desăvârşită. Or, aşa ceva ar însemna să fi ajuns la cea mai înaltă treaptă de înţelepciune.

Trebuie, aşadar, ca aceia care ajung să se bucure de binele altuia să fie cei mai buni şi cei mai înţelepţi dintre toţi şi, de asemenea, ca această bucurie să se sălăşluiască în sufletele tuturor celor desăvârşiţi şi înţelepţi. Pentru că în chip firesc urmează ca, din clipa în care aceste suflete au în ele acest bine, să-i şi dovedească în fapte. Doar *prin însăşi firea sa, binele caută să se răspândească şi să se împărtăşească* [48]. Căci aşa cum râvnesc oamenii după Bine, tot aşa şi Binele însuşi caută să se reverse peste ei. Altfel cum ar mai dori toată lumea binele dacă acesta nu li s-ar da tuturor ? Şi

47. Dintre creaturi.
48. A se vedea aici, mai sus, cartea I, nota 59.

cum ne-am putea închipui ca o astfel de dorință a tuturora să fie deșartă ?

Așadar, însăși legea bunătății cere ca omul bun să se dăruiască și pentru alții, întocmai cum se dăruiește și se străduiește pentru el. De aceea atât la durere și la bucurie, cât și la orice încercare care ar veni peste suflet, se cade ca noi să fim la fel și pentru alții, ca și pentru noi înșine. De altfel, dragostea față de Dumnezeu naște și această bucurie față de binele altora, iar ca prieten nu se cade să te bucuri numai de bucuria prietenului, ci și de aceea a prietenului aceluia.

Bucuria pe care ne-o revarsă în suflet dragostea de Dumnezeu

Și-acum să vorbim despre bucuria cea mai desăvârșită și mai curată. Dacă cel care viețuiește în Hristos iubește pe Domnul mai presus decât orice și toată bucuria pe care o simte în viață izvorăște din această iubire față de Dumnezeu, atunci va trebui să cercetăm ce este și cât de puternică este această bucurie curată.

întâi și întâi, cine-o simte nu se bucură numai pentru sine, pentru că cel drept nu iubește pe Dumnezeu numai pentru că Dumnezeu e bun cu el. îți vine să crezi că el nu-L iubește pe Dumnezeu pentru că e bun, ci pentru că se iubește pe sine însuși și toate le îndreaptă spre sine ca spre ultima țintă ? Or, unde mai e recunoștință omenească dacă nu iubim întâi și întâi pe Binefăcătorul nostru ? Unde mai e dreptatea, dacă din dragostea noastră dăm Judecătorului celui mai bun numai fărâma cea mai mică din toate ? Unde mai e înțelepciunea, dacă orice nimicuri le punem mai presus decât ținta cea din urmă ?

întrucât cel ce trăiește în Hristos se cade să fie recunoscător, drept și înțelept, urmează că acela trebuie să iubească pe Dumnezeu și să-și afle în El toată bucuria vieții

în chipul cel mai deplin. Sigur, această bucurie urmează să fie statornică şi sigură, suprafirească şi cuceritoare[49]. Statornică, întrucât pururea viețuieşte în jurul Celui pe care-L doreşte şi stă în legătură cu El în toată bunăvremea prin tot ce cugetă, prin toate cele necesare trupului, prin tot ce-i ține în viață, prin tot ce trăieşte, se mişcă şi lucrează, mai pe scurt, prin toate mijloacele de viețuire. Căci ştie că toate sunt lucrarea lui Dumnezeu şi că i se dau de toate fără încetare, aşa că toate îi aduc aminte omului despre Dumnezeu, toate îi aprind şi mai tare dragostea cea nestinsă față de El, toate îl farmecă şi, chiar dacă simte că nu se poate lipsi de ea, dar nici nu ajunge s-o dobândească întreagă, bucuria aceasta, chiar întreruptă, nu piere niciodată.

Pentru că nu ne bucurăm numai câtă vreme suntem împreună cu cei ce ne sunt dragi, ci şi de faptele lor şi de orice lucru care ştim că a fost cândva al lor. Şi anume e lucru firesc ca bucuria de binele altuia să fie statornică atunci când se leagă de ceva iubit şi în stare să farmece însăşi viața noastră, căci atunci nici cel ce se bucură nu se poate lipsi de această bucurie, nici bucuria nu încetează de a-si pierde farmecul. Căci, pe de o parte, omul stăpânit de o astfel de bucurie, care nu-i nici nedreaptă, nici împotriva firii, ci-i pe potriva minții sănătoase, nu se va supăra pe el pentru o aşa patimă şi nici nu va simți nici o părere de rău pentru ea, iar pe de altă parte Cel pe Care-L iubim îşi are farmecul Lui, pe care nimeni nu ni-l poate răpi, nici schimba, nici să-i scadă din vrednicie.

Cât despre puterea acestei bucurii, o putem cunoaşte bine numai când ținem seama de pricina pentru care ne bucurăm, pentru că pe cât e de însemnată această pricină, pe atâta ne şi bucurăm. Or, întrucât cu nimic nu ne putem asemăna cu Dumnezeu, pentru Care ne bucurăm, tot aşa înseamnă că

49. Aceeaşi teză stoică, potrivit căreia virtutea — fericire.
50. Fapte, 17, 28.

nici între bucuriile omeneşti nu este nici una să se asemene cu această bucurie curată.

Tot astfel nici izvorul bucuriei acesteia nu-i prea mare şi nici dorința noastră după ea nu-i prea scăzută încât să nu ajungă puterile noastre să fie în stare să cuprindă atâta noian de bunătate, ci şi dorința noastră fierbinte e făcută pe măsura aceleiaşi bunătăți nemărginite. Căci, deşi dorința noastră spre fericire, croită pe măsura puterilor omeneşti, este mărginită, vedem totuşi că nimic din lumea celor zidite nu-i în stare să o întreacă, ci toate sunt mai mici şi mai prejos decât ea şi oricare ar fi bunătățile cu care suntem încărcați fie şi chiar toate bunătățile lumii, noi privim mai departe şi căutăm ceva ce nicicând nu vom găsi în această lume, a celor văzute, sau, mai pe scurt, nimic nu poate sătura această dorință şi nici o putere clin sufletul nostru nu e în stare să astâmpere această sete după fericire[51].

De aici se vede lămurit că puterea simțirii noastre este mărginită, dar sufletul nostru nicicând nu încetează de a tinde spre nemărginire, încât, dacă în privința firii este mărginit, în schimb în privința puterii şi însuflețirii, acest dor după fericire este fără margini, şi anume aşa după cum e şi viața sufletului, care, cu toate că se desfăşoară într-o lume mărginită, este totuşi fără de sfârşit.

Pricina tuturor acestora este că Dumnezeu e Cel ce a potrivit astfel sufletul nostru şi dorul după fericire şi întreagă viața noastră. Doar *sufletul de aceea e nemuritor, pentru ca şi după moarte să putem viețui împreună cu Dumnezeu,* iar dorul după El de aceea nu cunoaşte margini, pentru că numai în El singur ne putem bucura de toată plinătatea fericirii. Iar *dacă aceste două lucruri: Binele nemărginit şi împlinirea dorului nostru după el se adună împreună în sufletul nostru, oare poate fi pentru noi un mai adânc noian de fericire ?*

51. Aceeaşi dorință nestăvilită a sufletului după contopirea cu Binele suprem.

Dar nici aceasta nu formează cea mai înaltă treaptă de fericire. Sufletul nu se bucură numai fiindcă a dobândit ceea ce dorea — căci dacă numai atunci ne bucurăm când dobândim ceva, înseamnă că totuşi ne-au scăpat multe oare ne-ar mai fi putut bucura —, ci sufletul se simte fericit din pricină că se simte bine în apropiere de Dumnezeu şi tot ce ştie despre Dumnezeu îl face să se bucure, pentru că de atunci nu se mai caută pe sine, ci numai pe Dumnezeu.

După cum omul credincios nu mai vieţuieşte pentru sine, tot aşa şi cel drept nu mai urmăreşte să placă numai lui însuşi, ci se bucură de bunătăţile lui Dumnezeu, şi anume nu pentru că acestea i-ar face plăcere, ci pentru că în ele se află însuşi Dumnezeu, şi se crede fericit nu pentru toate câte a dobândit, ci pentru că toate acestea vin de la Dumnezeu, spre care tinde sufletul său. Se lasă pe sine deoparte numai ca s-alerge din toată inima mai repede spre Dumnezeu ; uită şi de lipsurile sale, pe care parcă le crede străine, în schimb nu preţuieşte decât bogăţia dumnezeiască, pe care o socoate ca şi când ar fi a lui. De acum nu-1 vei vedea necăjit pentru ale sale lipsuri, ci-1 vei vedea bogat şi fericit numai pentru că de acum a găsit pe Cel dorit.

Puterea dragostei e în stare să facă pe om să se lipsească de tot ce are de dragul de a fi cu Dumnezeu. Or, fiindcă la sfinţi toată flacăra dorului şi a poftei după fericire se reazemă pe Dumnezeu, urmează că pe El îl şi socot ca un bun al lor şi nici trupul, nici sufletul, nici bunurile minţii, după cum nici bunătăţile pe care li le-ar da rudeniile şi cei de aproape, nu sunt în stare să-i farmece. Pentru că nimic din acestea nu-s vrednice de a fi îndrăgite din pricina bunătăţii lor, ci acestea le sunt cu totul necunoscute, ca şi când sufletul, viaţa şi dorinţele Ier ar fi plecat de acasă undeva, departe. De altfel aşa ceva nu trebuie să ne mire deloc. Doar şi dragostea omenească ne îndeamnă să disprețuim banii şi trupul. Şi ştim că sunt şi oameni, care, în deplină sănătate, din dragoste prea mare faţă de alţii, nu pun nici un preţ pe sănăta-

tea lor, când ştiu pe prietenii lor bolnavi sau, fiind bolnavi, uită cu totul de suferința lor, când îi văd pe cei dragi ai lor deplin sănătoşi. Mai mult, îndrăgind pe prieteni mai mult decât orice, unii s-au dus bucuroşi la moarte, fiind gata mai curând să-şi dea trupul la munci, decât să se lipsească de bucuria de a-i vedea. Or, *dragostea față de Dumnezeu e cu atât mai mare decât cea față de oameni, cu cât puntea care-i leagă pe oameni de El este mai trainică decât cea care-i leagă, pe oameni, unii față de alții.*

Cine s-aprinde, aşadar, de această dragoste, ce-ar mai putea jertfi lui Dumnezeu sau ce altceva mai de preț I-ar putea da decât însuşi sufletul său ? Pentru că, într-adevăr, nu acela îşi disprețuieşte sufletul, care e în stare să-şi dea trupul spre moarte, ci acela care «uită» de acest suflet şi de bunurile lui. Căci, după cum omul desfrânat îşi vinde sufletul atunci când îşi cheltuieşte trupul în toate plăcerile trupeşti, tot la fel şi cel care, îndrăgostit de Dumnezeu, dă Acestuia toată puterea sufletului, îi închină Lui toată dorința, nemailăsând nimic din sufletul său pentru sine. Iar dacă totuşi se mai întreabă cum să îngrijească de acest suflet, aceasta n-o face de dragul sufletului şi al darurilor lui, ci numai din dragoste față de Dumnezeu şi de poruncile Lui, gândindu-se cum să asculte de ele. Tocmai după cum, venind vorba de o osie a carului, nu ne vine în minte întâi osia, ci carul însuşi.

Dar mai este ceva ce ne poate lămuri şi mai bine acest lucru. Căci ce oare ne îndeamnă să purtăm grijă de suflet şi să-i iubim ? Nimic altceva decât dorul de viață. Iar de viață ne este dor fiindcă vrem să fim fericiți, căci nimeni nu s-ar bucura să trăiască dacă ar şti că va fi cu totul nefericit. Cu gândul la aceasta, mulți şi-au rupt singuri firul vieții. Despre aceştia a spus Domnul că «mai bine ar fi fost să nu se fi născut» [52]. Or, dacă fericirea n-o găsim decât iubind pe Dum-

52. Matei 26, 24.

nezeu, în chip lămurit urmează că, iubind pe Dumnezeu, iubim şi sufletul nostru.

Mulţi oameni, -neştiind în ce pot afla fericirea, îndrăgesc azi una, mâine alta şi, înşelându-se pe ei înşişi în ce priveşte ţinta vieţii, aleg foarte des ceea ce le face mai rău, nu-şi cinstesc sufletul cam s-ar cădea şi, neascultând ceea ce şi mintea le porunceşte, nu-i arată nici o grijă. în schimb, cei înţelepţi, simţindu-se legaţi cu totul de Dumnezeu şi ştiind unde şi cum pot găsi fericirea, socot pe Dumnezeu ca pe singurul Care e vrednic să-L îndrăgească şi de aici apoi, iubindu-L pe El, ajung să-şi iubească sufletul, viaţa şi tot ce au. Bineînţeles, iubindu-şi astfel sufletul, nu şi-1 iubesc atâta pe el, cât pe Acela din pricina căruia au ajuns să-şi iubească şi sufletul. Astfel, dacă sufletul ni-e atât de drag pentru că e legat de tot ce e al nostru, apoi cade-se să ştim că Mântuitorul este mai apropiat de noi chiar şi decât sufletul nostru.

Cei care în toată viaţa lor se străduiesc să «caute numai la Legea Domnului» ştiu că Mântuitorul se leagă de viaţa lor mai strâns decât orice, şi că toate celelalte, suflet şi viaţă, nu le sunt dragi decât pentru că Dumnezeu le este drag. Când, însă, dimpotrivă, te grăbeşti şi numai spre ale tale te sileşti, pururea vei fi tulburat şi frământat, negăsind nicăieri pace, până când nu vei ajunge să cunoşti pacea lui Dumnezeu. Dar, în afară de acestea, cei care ştiu să judece drept lucrurile, — şi se şi cade s-o ştie cei ce trăiesc în Hristos —, trebuie să ia aminte că nu putem lipsi pe Dumnezeu tocmai de ceea ce Lui I se cade. Căci chiar aşa s-ar întâmpla dacă pe Dumnezeu, care e Bunătatea desăvârşită, L-am iubi cu o iubire mărginită. Pentru că iubind şi altceva decât pe El, slabă dragoste I-am arăta, drămuindu-ne astfel iubirea, împotriva Legii care zice : «să iubeşti pe Dumnezeu din tot sufletul şi din tot cugetul tău»[53]. Astfel, arătând Domnului toată dragostea şi

53. Deut. 5, 5; Marcu 12, 30.

nepăstrând pentru ei o parte, şi pentru alţii alta, cei drepţi ajung să scape de toate şi chiar de ei înşişi. Căci peste tot, ceea ce uneşte este puterea dragostei [54]. Aşadar, numai fiind cu toate puterile sufletului în Dumnezeu, ajungem şi să putem trăi întru El, şi să ne bucurăm numai de El. De altfel, ceea ce ne îndeamnă mai tare să ne legăm de ce e al nostru şi să ne bucurăm de el, nu e atât faptul că ne este drag de el. Pentru că nu-i destul să ai ceva ca să-ţi şi fie drag de el şi să te fericească, fiindcă adeseori multe din cele ce avem ne fac să suferim neputându-ne da satisfacţii. Ba unii se urăsc atât de tare, încât ar vrea cu tot dinadinsul să fugă de ei înşişi şi de aceea se dedau la primejdii de moarte. în sfârşit, unii au făcut şi mai mult, mergând prea departe, rupându-şi înainte de vreme firul vieţii prin sabie sau ştreang.

Se vede, aşadar, lămurit că dragostea este aceea care ne leagă de ce-i al nostru, de sufletul nostru şi de noi înşine, făcându-ne să ne bucurăm de toate acestea. Prin urmare, dacă cineva nu doreşte şi nu iubeşte binele altuia în măsura în care îl doreşte pe al său propriu, cade-se a se strădui să se bucure şi să dorească măcar tot atât de mult fericirea altora pe cât o doreşte pe a sa. De aceea, pentru unul care iubeşte pe Dumnezeu, chiar dacă din fire nu se simte pornit şi atras spre dumnezeire, cu toate acestea, fiindu-i voinţa şi dragostea întoarse spre Dumnezeu, nimic nu-1 împiedică de a simţi bucuria sa întreagă întru Domnul, ca şi cum ar fi un om cu totul schimbat. Căci şi dacă păstrează mai departe firea sa cea omenească şi chiar dacă nu se împacă pe de-a-ntregul cu poruncile cele dumnezeieşti, cu toate acestea, întreagă vrerea unui astfel de om e îndreptată spre Dumnezeu şi ajunge, prin aceasta, să fie stăpân pe toată bucuria şi veselia sufletului lui.

54. Idee similară şi la Dionisie -Areopagitul, *Despre numele divine* IV, 15: «dragostea e puterea care uneşte şi care contopeşte» (Migne P.G. 3, 713).

Dragostea de Dumnezeu face pe omul duhovnicesc să **dorească ce doreşte şi Dumnezeu**

După cum cel ce se iubeşte pe sine îşi îndreaptă gândul numai la bunurile din această viaţă, tot aşa şi sufletele celor care îl iubesc numai pe Dumnezeu au mintea pironită numai la fericirea veacului ce va veni, se cred bogaţi în avuţii viitoare, sunt mândri de ele, se laudă cu strălucirea lor, parcă ar câştiga cununi de biruinţă când se roagă lui Dumnezeu şi saltă de bucurie când aduc Domnului închinăciuni.

Oamenii care trăiesc numai pentru ei înşişi, chiar şi când se bucură de o bucurie adevărată, tot nu pot avea un ceas de bucurie curată, căci dacă într-adevăr bucuria lor ar fi pentru pricini şi bunătăţi adevărate, atunci s-ar cădea să sufere când lipseşte fericirea şi să plângă când îi copleşeşte nenorocirea. în schimb, bucuria acelora care-şi leagă toată viaţa de Dumnezeu este curată, fără umbră de întristare, pentru că întru Domnul multe pricini de bucurie avem, iar de întristare nici una. Pentru că nici o neplăcere nu-i poate atinge pe cei ce vieţuiesc în Hristos, iar din câte pot întâlni în viaţă, nici una n-are puterea de a-i întrista. Doar însăşi legea dragostei celei desăvârşite opreşte să ne căutăm prea mult pe noi, căci : «dragostea nu caută ale sale»[55]. Când iubesc, cei drepţi iubesc din toată puterea lor, întrucât Cel drept pe care-L iubesc este fericirea însăşi şi-atunci suferinţa nu-şi mai are rost în viaţa lor şi e cu neputinţă.

Praful şi noroiul drumului îşi schimbă necurăţia îmbrăcându-se cu însuşi neprihănirea lui Dumnezeu şi se fac asemenea Lui. Tot aşa şi cei lipsiţi şi nenorociţi, zorind spre încăperile unei case împărăteşti, se grăbesc care mai de care să-şi lepede haina sărăciei lor şi să se îmbrace în cele mai strălucite haine pe care le găsesc acolo [x]. De aceea cred că li

55. I Corinteni 13, 5.

56. In Orient când un suveran invita pe cineva la cină, acesta îşi găsea în garderoba suveranului haina potrivită cu care trebuia să se îmbrace, V. Gheorghiu, *Siânta Evanghelie după Matei cu comentar,* Cernăuţi, 1925, ρ. 61ΰ.

se şi spune acestor creştini «silnici» şi oameni care «iau împărăția ou asalt» pentru că ei nu aşteaptă să fie îmbiați cu ea şi nici să li se dea şi lor o fărâmă, ci pun mâna pe tron fără să-i silească ori să-i îndemne cineva, ci cu a lor putere se încununează [57].

Şi de fapt ei dobândesc ceva, dar nu spun că în aceasta constă toată fericirea şi bucuria lor, ci se bucură peste măsură numai pentru că sunt părtaşi la aceeaşi împărăție cu Domnul cel iubit. Şi nu pentru că iubitul lor ar fi Cel care le-ar fi împărtăşit aceste bunuri, ci pentru că El însuşi formează acele bunuri. De fapt le-o spune aceasta însuşi simțul lor lăuntric şi presimțirea lor, încât, chiar de n-ar avea deloc parte la fericirea şi bucuria Celui iubit al lor, ei tot n-ar înceta de a se crede fericiți şi biruitori, încununați şi chiar plini de mulțumire c-au dobândit o împărăție întreagă. Aşadar, pe bună dreptate li se spune «răpitori» şi «siluitori» ai bunurilor celor dumnezeieşti, pentru că prin străduința lor au ajuns să-şi cucerească bucuria fericirii. Aceştia sunt cei care îşi urăsc şi îşi pierd «sufletul» [58] lor, în schimbul acestora dobândind însă pe Stăpânul sufletelor.

Şi atunci, ce poate fi mai de preț şi mai neclintit decât bucuria aceasta ? Căci se poate foarte uşor ca aceia oare găsesc fericirea numai în ei s-ajungă foarte repede s-o piardă, pentru că, nefiind pe această lume nimic statornic, nu ajung să se bucure atâta de fericire, cât tremură de frica de a nu o pierde. în aceeaşi vreme, însă, comoara celor credincioşi stă la bun adăpost de furt, iar bucuria nu-i amenințată de nici o urmă de tristețe, şi, sigur, nici o frică nu va fi pentru o fericire aşa de sigură şi de neclintită.

Alergând prea mult după plăceri, cei răi au tot dreptul să nu se încreadă deloc în fericirea lor, de frică să nu-i ducă la trufie, care ar strica apoi toată această fericire. Pe ceilalți,

57. Matei 11, 12. Deci se cere şi din partea noastră silință. Grigorie de Nyssa, *Despre nevoința cea adevărată,* trad. de D. Stăniloae, în P.S.B. 29, p. 459.

58. Matei 16, 25; Marcu 8, 34.

dimpotrivă, nimic din acestea nu-i îngrijorează, căci ei nu dau prea mult pe sine, ci se încredințează cu totul lui Dumnezeu. Şi fiindcă numai întru El se laudă, atunci pe bună dreptate îi cuprinde o bucurie suprafirească şi dumnezeiască, în stare să biruiască şi legile firii şi să se ridice şi deasupra minții omeneşti[59].

Când pleci dintr-o casă pentru a te muta într-alta mai bună, e un semn că laşi o bunătate mai mică pentru alta mai mare, bucurându-te, se-nțelege, mai mult de cea din urmă decât de cea dintâi. Tot aşa, dacă printr-o minune, ai putea schimba un trup mai slăbănog cu altul mai desăvârşit, cel dintâi desigur l-ai lepăda şi nu te-ai mai bucura de el, inima crescându-ți cu atât mai mult, cu cât se poate bucura acuma într-un trup mai sănătos şi mai frumos. Când, aşadar, părăseşti nu numai casa ta şi trupul tău, ci te lepezi şi de tine însuți spre a dobândi pe Dumnezeu, Care, de acum încolo', ține loc şi de trup şi de suflet, de rude, de prieteni şi de orice, însemnează că această bucurie întrece orice bucurie pământească şi n-are asemănare decât cu cea dumnezeiască, singura în stare să facă pe cineva cu totul fericit. Pentru aceea se şi zice despre acei oameni că se bucură ou «bucuria» lui Hristos [60], căci ceea ce-L bucură pe El, aceea, îi înveseleşte şi pe ei. Ceea ce face bucurie lui Hristos e El însuşi. Numai un astfel de izvor de bucurie naşte o bucurie de aceeaşi mărime. Şi acest lucru nu-i numai o simplă potrivealâ sau o simplă vorbă, ci e nici mai mult, nici mai puțin decât însăşi spusa Mântuitorului.

Căci atunci când ne-a făcut cunoscute legile dragostei şi a îndemnat pe ucenici să-i păstreze o dragoste neclintită până la sfârşitul veacurilor, Mântuitorul a adăugat : «Acestea vi le-am spus vouă pentru ca bucuria Mea să fie în voi şi ca bucuria voastră să fie deplină»[61]. De aceea vă şi poruncesc

59. Maxim Mărturisitorul, trad. D. Stăniloae, în P.S.B. 80, ,p. 74—75.
60. Ioan 17, 13; 15, 11 ĭ 15, 24.
61. Ioan 15, 11. „

«să vă iubiți unul pe altul» [62] pentru ca, prin prietenie, toate făcându-vi-le de[1] obşte unii altora, să ajungeți să vă bucurați întru Mine cu bucuria Mea, «pentru că voi ați murit, iar viața voastră e ascunsă în Dumnezeu cu Iisus Hristos»[63] împreună ou bucuria voastră şi toate ale voastre, încât nimic omenesc nu mai rămâne în voi.

Ca să folosească o vorbă mai scurtă, Sfântul Pavel spune despre acest lucru : «Nu sunteți ai voştri, cu preț ați fost cumpărați» [64]. Or, cel care a fost cumpărat de altul nu se mai uită la sine, ci la cel ce I-a cumpărat şi se întreabă cum să trăiască mai deplin după voia aceluia.

Desigur, între oameni, robul este sub puterea stăpânului numai în ce priveşte trupul lui, mintea şi vrerea rămânându-i slobode, spre a le întrebuința cum vrea, pe când cel oare a fost odată răscumpărat de Hristos, e cu neputință să mai fie al său, oricine ar fi el. Căci nici un om n-a fost vreodată în stare să cumpere pe un alt om în toată întregimea lui, întrucât sufletul omenesc nu se poate cumpăra cu nici un preț de pe lumea aceasta, după cum, iar, nici un om -a fost în stare să facă pe altul rob şi nici să-i dezrobească decât în ce priveşte trupul aceluia, în vreme ce Mântuitorul pe omul întreg I-a răscumpărat. Şi în vreme ce oamenii răscumpără cu bani pe cei ajunşi robi, Mântuitorul S-a dat pe Sine însuşi ca preț de răscumpărare [65]. Şi-a dat trupul şi sufletul pentru a ne slobozi pe noi, Şi-a dat trupul Său spre moarte, iar sufletul şi I-a smuls din trup. Trupul Lui se chinuia sub povara loviturilor nu numai în vreme ce sufletul suferea, ci încă înainte de clipa înjunghierii : «întristat este sufletul Meu până la moarte» [m].

Fiindcă Domnul Se dăruieşte întreg, urmează că şi pe om îl răscumpără întreg şi mai ales voința, căci peste celelalte

62. Ioan 13, 34.
63. Col. 3, 3.
64. I Cor. 6, 20.
65. Evr. 9, 14.
66. Matei 26, 38.

şi aşa era stăpân şi firea noastră îi era şi altfel supusă întreagă, numai voinţa noastră se încăpăţâna să nu asculte de El, cu toate că Domnul a încercat totul spre a o cuceri. Tocmai pentru că a vrut să ne câştige voinţa, Domnul n-a vrut să ne silească şi nici nu ne-a luat-o, ci ne-a răscumpărat-o. De aici urmează că nimeni din cei răscumpăraţi de El nu mai poate face cu voinţa sa orice ar vrea, căci ar călca în picioare drepturile pe care Răscumpărătorul le are asupra voinţei, pentru că a face ce vrei tu cu voinţa ta însemnează iarăşi a te căuta numai pe tine şi a umbla numai după plăcerile tale.

Se cade, aşadar, să înţelegem că nici unul din cei drepţi şi buni nu se iubeşte pe sine, ci numai pe Cel ce I-a răscumpărat. Cel puţin aşa ar trebui, ca măcar unii din cei răscumpăraţi, dacă nu toţi, să aibă gândul acesta. Căci cum s-ar putea închipui ca o răscumpărare atât de înfricoşată să se fi săvârşit fără rost ? Celor care iubesc numai pe Domnul, le este uşor să arate o bucurie lipsită de orice suferinţă, pentru că de acum Dumnezeu S-a făcut stăpân şi pe sufletele lor. Ei pot arăta bucuria cea mai mare, mai dumnezeiască şi mai presus de fire, pentru că din această bucurie îşi scot toată puterea vieţii şi pentru că bucuria aceasta e atât de fermecătoare, încât nici o altă binefacere nu i se poate asemăna.

După cum nu se poate să slujeşti pe vreun om şi să nu dai şi peste supărări, tot aşa e cu neputinţă să slujeşti lui Dumnezeu şi să nu te simţi fericit. De aceea dacă şi cel dintâi necredincios legându-şi viaţa de cea a celui care I-a cumpărat şi simţindu-se dator să-i urmeze pe calea întristărilor şi a muncilor, încât ajunge şi el să treacă prin dureri şi suferinţă, în aceeaşi vreme omul drept cum s-ar putea lăsa oare pradă durerilor, când bucuria cea adevărată îi este tovarăş de toată bunăvremea ?

Cel care a răscumpărat cu bani pe un rob nu a făcut-o din dragoste pentru robul său, ci pentru ca, în preţul trudei acestuia, să-şi aducă lui folos, cu toate că ştie că robul robo-

teste pentru trebuințele stăpânului ducând o viață plină de neajunsuri. Pentru cei drepți, lucrul stă tocmai dimpotrivă : Mântuitorul toate le-a făcut pentru fericirea robilor Săi, S-a dat pe Sine drept preț de răscumpărare, nu ca să scoată vreun folos de pe spatele; celor pe care i-a răscumpărat, ci pentru a veni în ajutorul lor şi pentru ca Stăpânul şi chinurile Lui să fie de folos slugilor Sale şi pentru ca aceştia să intre într-adevăr întru puterea şi bucuria Domnului lor[67]. Pentru aceea, ei nu s-au descătuşat de robie, ci, în loc de libertate, au ales cătuşele îndată ce au ajuns să schimbe lipsurile cu bogăția, robia ou împărăția şi nelegiuirea cea mai de jos cu mărirea cea mai înaltă.

Drepturile pe care le iau după lege stăpânii asupra robilor lor trec acum, prin iubirea de oameni a Mântuitorului, de la Stăpân asupra robilor. Pe cei dintâi legea îi face domni peste robi şi peste averile lor, atâta vreme cât stăpânii nu renunță la dreptul de stăpânire şi nu dau robilor slobozenie, în acelaşi timp, cei drepți au pe Însuşi Domnul în ei şi s-au făcut moştenitorii Lui, dacă-I îndrăgesc jugul şi se simt îndatorați Lui pentru răscumpărare. Aceasta este ceea ce poruncea şi Sfântul Pavel : «Bucurați-vă întru Domnul»[68], prin Domnul înțelegând pe însuşi Răscumpărătorul.

Lămurind şi mai limpede pricina bucuriei, Mântuitorul numeşte «slugă bună» pe cel care se va împărtăşi din bucuria Domnului, iar ca «Domn» e socotit El însuşi, Cel care zice : «Intră, slugă bună, întru bucuria Domnului tău» [69]. Aceasta pentru că tu ai rămas mai departe slujitor al Domnului, iar zapisul de răscumpărare nu l-ai rupt şi prin el ai rămas să te bucuri de bucuria Domnului. Această bucurie a slugii e la fel cu a Stăpânului, nu numai pentru că au aceeaşi pricină, ci şi întrucât simțirile amândurora sunt la fel. Deoarece, precum Hristos nu Lui însuşi a plăcut[70], ci pentru robi a trăit, a

67. Matei 25, 23.
68. Filip. 4, 4.
69. Luca 21, 17.
70. Rom. 15, 3.

murit şi a făcut înnoirea lumii, iar apoi întorcându-Se la ale Sale şi, luând iarăşi tronul[71] Tatălui Său, sade acolo pen tru vecie, făcându-se Mijlocitorul nostru pe lângă Tatăl[72], tot aşa şi slujitorii care ţin mai mult la Stăpânul lor decât la ei înşişi, nu se mai întorc la sufletul lor, ci iubesc numai pe Domnul.

Aşa a fost Ioan[73] care simţind că-i apune steaua din clipa în care S-a arătat Domnul, a fost aşa de departe de a se supăra pe El, încât el a fost acela care L-a arătat şi L-a vestit celor ce nu-L cunoşteau[74] şi nu simţea plăcere mai mare decât vorba prin care se făcea pe sine «mai mic». El a simţit că toate privirile se îndreaptă asupra lui Hristos, că tot poporul se îngrămădea spre El şi că gândul tuturora zbura spre El, ca şi al unei mirese spre Mirele său. El s-a mulţumit cu aceea să poată sta în jurul Mântuitorului, să-i asculte glasul, care ar fi fost în stare să-i răsplătească pentru orice suferinţă.

In căutarea sa după Hristos, şi Sfântul Pavel nu numai că a uitat de sine însuşi, ci parcă şi soarta şi-a trădat-o. Căci dacă ar fi fost după el, s-ar fi aruncat şi în gheenă[75], atât de fierbinte i-a fost dorul lui tainic după mântuire. Pe Mântuitorul aşa-L iubea de mult încât era în stare să-şi facă sieşi ceva rău şi această dragoste nu numai că se pare că-1 ardea mai fierbinte decât focul iadului, ci flacăra ei era mai puternică şi decât vieţuirea împreună cu Hristos cel iubit al său.

Dragostea aceea nu-1 îndemna numai să se bucure, ci îl făcea nici de gheenă să nu-i pese deloc. Şi ou toate acestea, Sf. Pavel cunoscuse şi gustase din destul bunătatea şi frumuseţea lui Hristos, dar era în stare să se lipsească de ea, îngrijindiu-se numai de mărirea lui Dumnezeu, dacă naşterea,

71. Evr. 8, 1.
72. Ioan 2, 1.
73. Ioan Botezătorul: Ioan 3, 29, 30.
74. Ioan 1, 26.
75. Rom. 9, 13.

trăirea şi împărățirea ou Hristos i-ar fi adus numai fericirea lui singuratică. De aceea tot ce dorea, nu dorea pentru sine, ci pentru Domnul, de dragul Căruia parcă ar fi dorit şi să piardă orice dacă i-ar fi cerut aşa ceva [76]. Dacă, deci, singura dorință, nici aceea n-o avea pentru sine, atunci ce altceva ar fi putut dori pentru el ? Căci dacă pe Cel pentru Care a făcut şi a suferit totul, nu L-a căutat pentru sine şi nici pentru bucuria lui proprie, atunci ou atât mai puțin ar fi căutat ceea ce toartă viața I-a scârbit De aceea se vede limpede că Sfântul Pavel s-a lepădat cu totul de sine şi a oprit orice vrere a sa, pentru a se pune numai şi numai în slujba lui Hristos. Şi pentru că înaintea vrerii lui nimic nu îndrăznea să s-arate greu şi potrivnic, sufletul sfântului era copleşit de o bucurie fără margini, în care se mişca şi viețuia, iar dintre dureri nici una nu îndrăznea să pună stăpânire pe el. Dacă vreodată se întâmpla să geamă sau să se plângă, nici atunci durerea nu putea înăbuşi' bucuria[77], nefiind nimic în stare să i-o strice pentru că chiar şi din astfel de nenorociri el îşi scotea izvor de noi bucurii, fiindcă şi aceste nenorociri erau rodul dragostei şi al mărinimiei şi nu-i picurau în suflet ca ceva amar, nici apăsător, nici altceva ce nu s-ar fi potrivit cu sufletul său. Că' tot timpul a dus-o în bucurie, se vede din ce a spus : «Bucurați-vă pururea întru Domnul şi iarăşi zic : Bucurați-vă» [78]. Or, e Sigur că nu ar fi îndemnat pe alții, dacă n-ar fi făcut-o mai înainte prin chiar pilda sa.

RECAPITULARE

Aşa este, deci, viața celor drepți, plină de fericire — precum e şi firesc încă din această lume, pentru cei care cred şi nădăjduiesc în ea, iar după moarte cu atât mai desăvârşită, cu cât dobândirea fericirii e mai mult decât nădăjduirea în ea, iar vederea față către față a Binelui e mai mult decât a crede în El.

76. Filip. 4, 4.
77. II Cor. 7, 4.
78. Filip. 4, 4.

Din partea lui Dumnezeu dobândim în această viaţă Duhul înfierii[79], oare rodeşte în noi dragostea desăvârşită, singura în stare să ne dea viaţa cea cu adevărat fericită. Pentru că prin mijlocirea Tainelor ajungem să dobândim pe Hristos, iar celor care odată L-au dobândit «le-a dat puterea de a se face fii ai lui Dumnezeu» [80]. Şi ştim că dragostea unui fiu e desăvârşită, căci nu încape în ea nici urmă de teamă sau de silă[81]. Oricine iubeşte pe Dumnezeu n-are a se teme că va fi lipsit de răsplată, cum sunt năimiţii, şi nici că va fi dat spre bătăi, cum se întâmplă cu robii : numai dacă eşti fiu poţi dovedi dragoste de Tatăl şi numai dacă eşti frate o poţi arăta faţă de semen.

Puterea Sfintelor Taine este, deci, cea care sădeşte în sufletele luminate dragostea cea adevărată. Lucrarea şi luminarea pe care ni le dă Harul, nu le putem însă cunoaşte decât prin trăirea de fiecare zi. Ca să ne rezumăm în câteva vorbe, *Harul dumnezeiesc sădeşte în noi un simţ şi un dor după bunurile cele dumnezeieşti*[82], iar prin aceea că ne dă să gustăm mai dinainte din bunătăţi mai mari, ne face să nădăjduim mereu o fericire mai înaltă şi, în sfârşit, prin lucruri văzute, aprinde în noi flacăra nestinsă a credinţei în lumea celor nevăzute.

Din partea noastră se cere, aşadar, să hrănim această dragoste, pentru că nu-i destul numai să iubeşti şi să doreşti din toată puterea, ci mai trebuie ca această dragoste să fie statornică, s-o păstrăm şi s-o alimentăm ca să aibă din ce arde. Căci a rămâne în această dragoste, în care constă toată fericirea, înseamnă tocmai a rămâne în Dumnezeu, iar rămânând întru El înseamnă a-L avea în inimă, după cum stă scris : «Cel ce rămâne întru dragoste, rămâne în Dumnezeu şi Dumnezeu rămâne întru el» [83]. Această dragoste se dobân-

79. Rom. 8, 15.
80. Ioan 1, 12.
81. Ioan 4, 18.
82. Despre acest «simţ» ceresc a mai amintit CabasiLa şi în cartea II, 67.
83. I Ioan 4, 16.

deşte şi ajunge cu adevărat stăpână pe voinţa noastră atunci când ascultăm poruncile şi păzim rânduielile Celui iubit al nostru.

Prin săvârşirea cât mai deasă a faptelor bune sufletul ajunge să-şi croiască cutare sau cutare deprindere, şi anume, după cum faptele acelea sunt bune sau rele, aşa cum şi o meserie oarecare o deprindem şi o învăţăm după cum ajungem să ne obişnuim cu ea. Şi legile lui Dumnezeu, puse Ca pildă de urmat pentru faptele omeneşti şi rânduite astfel fu scopul de a le îndrepta numai şi numai spre Dumnezeu, îşi aduc şi ele roadele lor în cei care ascultă de ele, şi anume, |n sufletele care urmează numai ceea ce vrea Legiuitorul tuturor şi care Lui singur îşi pleacă vrerea şi nu caută altceva decât pe El însuşi. De altfel, numai aceasta şi însemnează cu adevărat iubire, după cum chiar Mântuitorul a spus-o : «Atunci veţi rămâne întru dragostea Mea, dacă veţi păzi poruncile Mele» [85].

Viaţa fericită este aşadar roadă acestei iubiri. Căci numai o astfel de iubire poate aduna vrerile noastre cele împrăştiate, le scoate de sub puterea tuturora, chiar şi a dorinţelor noastre, şi le pune împreună cu Hristos şi atunci tot ce-i al nostru : străduinţă trupească, lucrare a minţii, precum şi orice muncă şi faptă omenească, toate ascultă cu bucurie de voinţa noastră şi o urmează bucuros oriîncotro le duce. Abia atunci voinţa este aceea care ne îndeamnă şi ne cheamă, iar dacă se leagă de vreo lucrare, toată făptura noastră e încordată într-acolo[86]. In sfârşit, omul, care e stăpân pe voinţa sa, acela şi mintea şi-o poate struni cum vrea.

Aşadar, aceia a căror vrere s-a prins cu patimă de urmele lui Hristos şi nu vor să-L cunoască decât pe El, care nu vor, nu doresc şi nu-L caută decât pe El singur, unii ca

---

84. Pasaj clasic pentru gândirea sinergistă şi pentru graiul viu şi nuanţat al teologului oare rămâne la argumentarea prin fapte a moralităţii creştine.

85. Ioan 15, 10.

86. A se reţine caracterul integral al facultăţilor umane antrenate în procesul de desăvârşire creştină.

aceia şi-au mutat în Domnul întreg rostul şi viaţa lor, întrucât nici voinţa lor nu mai poate trăi şi lucra decât dacă rămâne în Hristos, în Care sălăşluieşte toată bunătatea, după cum ochiul nu-şi poate îndeplini slujba dacă nu are lumină numai lumina dă vedere, aşa cum numai binele poate pune voinţa în lucrare.

De aici urmează că, Domnul fiind vistiernicul tuturor bunătăţilor, din clipa în oare voinţa noastră nu se mişcă numai spre El, ci se mai îndreaptă şi spre alte ţinte străine, strădania noastră e ca şi cum n-ar aduce nici un rod, după cum zice Domnul i «Dacă cineva nu rămâne întru Mine, se aruncă afară ca mlădiţa neroditoare ; apoi mlădiţele uscate sunt strânse, aruncate în foc şi ard» [87]. Pentru că, dacă trăirea în Hristos înseamnă a-L urma întru toate şi a trăi după cum zice El, nu-i mai puţin adevărat că aşa ceva se poate dobândi prin strădania voinţei noastre, când aceasta se pleacă vrerii lui Dumnezeu. După cum Mântuitorul însuşi a pus vrerea Sa omenească în ascultare de cea dumnezeiască, spre a ne învăţa şi a ne da o pildă cu adevărat dreaptă şi când a trebuit să moară nu S-a dat în lături — ou toate că înainte de a-I veni ceasul ar fi vrut s-o ocolească, arătându-ne oarecum că această moarte n-ar fi fost precum ar fi vrut-o El, ci că, plecându-Se ei, S-a făcut ascultător până la cruce, cum zice Sf. Pavel ^, dovedind că în Sine sunt două voinţe, iar nu numai una şi nici nu erau două amestecate —, tot aşa, se vede limpede că peste tot viaţa cu adevărat fericită pe această lume izvorăşte numai dintr-o voinţă strunită spre lucruri mai înalte.

Dacă tot ce e mai însemnat în om stă în cugetarea şi în voinţa lui, urmează că cel ce caută o viaţă cu adevărat fericită trebuie ca prin amândouă aceste puteri, prin minte şi voinţă, să s-apropie de Dumnezeu şi să se unească cu El; cu mintea să-L poată vedea cât mai lămurit, iar prin voinţă să-L iubească în chip desăvârşitE drept însă că nimănui din

87. Ioan 15, 6.
88. Filip. 2, 7—9.

câți trăiesc în acest trup stricăcios nu i s-a-ntâmplat să fie fericit şi în ce priveşte cugetarea şi voința : oameni de aceştia nu vom găsi decât într-o viață cu totul slobodă de orice stricăciune. *In viața pământească* credincioşii care ascultă numai de Dumnezeu se simt desăvârşiți şi fericiți *de pe urma vrerii lor, dar nu sunt deloc fericiți în ce priveşte puterea de cunoaştere a minții,* pentru că în vreme ce putem vedea la ei o dragoste desăvârşită, în aceeaşi vreme ei sunt cu totul lipsiți de a putea vedea în chip lămurit pe Dumnezeu. Căci chiar dacă aceştia simt de aici, de pe pământ, că li-e dat să mai trăiască încă o viață după ce trupul va înceta şi chiar dacă au avut în viață clipe frumoase de răsplată, aceasta n-a fost nici în toată vremea, nici în chip statornic şi nici pe deplin, aşa ceva neputându-se întâmpla în această viață. Pentru această pricină zice Sfântul Pavel că «ne bucurăm întru nădejde şi umblăm prin credință, nu prin vedere», căci «lucrurile abia dacă le cunoaştem în parte» [89], cu toate că Sfântului Pavel i-a fost dat odată să vadă şi pe Hristos, dar n-a fost învrednicit de această vedere toată viața. Numai dincolo vom ajunge să vedem pururea pe Domnul, lucru pe care tot Sf. Pavel ni I-a spus atunci când şi-a sfârşit cuvântarea despre a doua venire : «Şi-aşa pururea cu Domnul vom fi» 9°.

Dacă, aşadar, va ajunge cineva să poată gusta încă fiind în trup din bucuriile vieții de veci, aşa ceva tot numai prin voință se dobândeşte, căci singură dragostea o poate ridica până la această iubire negrăită, în vreme ce vederea limpede a minții se întâmplă numai în viața de dincolo. Dar şi aici, în lume, credința duce la dragoste. Vorbind despre acest lucru, Sfântul Petru zice : «Deşi acum nu-L vedeți, voi credeți şi vă bucurați cu bucurie negrăită şi preamărită» [91].

Aşadar, viața cea fericită stă în această dragoste şi în această bucurie. După vorba Sfântului Pavel, într-un fel

89. II Cor. 5, 7; I Cor. 13, 12.
90. I Tes. 4, 17.
91. I Petru 1, 8.

această viață stă ascunsă : «ascunsă e viața voastră» dar pe de altă parte, ea se şi arată, încât o putem simți, căci despre ea zice Domnul : «Vântul suflă unde vrea şi tu auzi glasul lui, dar nu ştii de unde vine şi încotro se duce ; tot aşa e şi cu cel născut din Duh»[93]. Când e vorba de Harul dumnezeiesc care naşte şi dă viață, de ființa şi de chipul în care el lucrează, viața aceasta e pentru noi nevăzută, este o taină : ea se face însă arătată în sufletele celor ce o trăiesc sub forma unei iubiri negrăite față de Dumnezeu şi a unei mari bucurii care izvorăşte din ea. Căci această dragoste şi această bucurie se fac cunoscute şi dau pe față Harul cei nevăzut, mai întâi pentru că acestea amândouă sunt rodul Harului, după cum stă scris : «Roadă Duhului este dragostea,[1] bucuria» [94] şi după roadă se cunoaşte pomul, iar în al doilea rând pentru că Harul e tocmai Duhul înfierii. Dragostea îi arată pe cei drepți înrudiți cu Dumnezeu şi este o mărturie că sunt fii ai lui Dumnezeu, neavând în ei nici urmă de năimit, nici de slugă. In acest chip a ajuns Solomon să găsească pe mama pruncului celui viu [95] şi dragostea ei deosebită față de prunc a crezut a fi o mărturie destul de puternică spre a dovedi că ea a dat naştere acelui prunc.

*

Prin urmare, nu-i de mirare că tocmai după acest semn îi cunoaştem pe fiii Dumnezeului celui viu. După cum drăgălăşenia şi purtarea de grijă a mamei aceluia față de copilul cel viu au arătat limpede că ea n-avea nici o legătură cu pruncul cel mort, tot aşa şi ascultarea şi dragostea pe care o au cei drepți față de Dumnezeul cel viu sunt mărturii zdrobitoare că ei nu s-au născut din părinți morți şi că Mântuitorul nu lasă pe cei ce trăiesc astfel de viață să-şi îngroape pe ai lor : «Lăsați pe morți să-şi îngroape morții lor»[96].

92. Col. 3, 3.
93. Ioan 3, 8.
94. Gal. 5, 22.
95. I Regi 3, 16.
96. Matei 8, 22.

Mai mult, ei dovedesc că sunt fii ai lui Dumnezeu nu numai prin dragoste, adică prin aceea că se poartă cu Dumnezeu ca şi cu un Tată, pe care-L au drag, ci îndeosebi pentru că ajung ca prin dragoste să se asemene cu Dumnezeu, căci ei ard de dragoste după Domnul, Care e numai iubire, declarând că numai de dragul acestei iubiri mai trăiesc ei pe această lume. Căci aceia sunt vii cu adevărat în care zvâcneşte această patimă bună, după cum morţii sunt aceia în care ea lipseşte. Doar pentru aceea şi sunt fii, pentru că cinstesc pe Tatăl prin faptele lor şi pentru aceea vestesc prin viaţa lor pe Dumnezeul cel viu din care s-au născut, «întru înnoirea vieţii»[97], cum zice Sf. Pavel, mărturisind, prin aceasta, naşterea lor cea negrăită şi preamărind pe Tatăl nostru cel din ceruri.

Iată, deci, cât e de negrăită şi plină de iubire de oameni această naştere! Iar dacă, prin aceea că Dumnezeu îşi spune «Domn al viilor, iar nu al morţilor» , s-ar părea că toată mărirea Lui o are de la cei drepţi, nu mai puţin chiar şi celor răi le-a spus : «Dacă Eu sunt Dumnezeu, unde este mărirea Mea ?»". Vorbind de acest lucru, David cânta : «Nu cei morţi Te vor lăuda pe Tine, Doamne, ci noi, cei vii» [i0o].

Aceasta e deci viaţa trăită în Hristos. Am văzut că într-un fel ea este ascunsă în noi, iar în alt fel ni se descoperă la lumina faptelor bune, care însemnează dragoste. Căci în dragoste stau toată strălucirea şi desăvârşirea, arătându-ne că pe de o parte ea naşte viaţa în Hristos, iar pe de altă parte că o astfel de viaţă e rod şi al strădaniei omeneşti. De aceea nimeni nu se înşeală când îi zice «viaţă», pentru că numai viaţa ne poate uni cu Dumnezeu, câtă vreme despărţirea de Dumnezeu n-o putem numi decât moarte. Pentru aceea a şi zis Mântuitorul: «Porunca Mea este viaţă veşnică»[101],

97. Rom. 6, 4.
98. Luca 12, 27.
99. Mal. 1, 6.
100. Ps. 113, 25—26.
101. Ioan 12, 50.

înțelegând prin ea dragostea. Iar mai departe : «cuvintele pe care vi le spun vouă Duh sunt şi viață» [102], iar înțelesul de căpetenie al acestor porunci este dragostea, de aceea, «cel· ce rămâne întru dragoste, rămâne în Dumnezeu şi Dumnezeu rămâne în el» [103], ceea ce însemnează a rămâne în viața cea» adevărată şi viață să ai întru tine, întrucât însuşi Domnul» a spus : «Eu sunt viața» [104].

Iar dacă viața e puterea care mişcă tot ce-i viu, atunci ce putere poate fi aceea care mişcă pe oamenii cu adevărat vii, cărora Dumnezeu le este într-adevăr Dumnezeu, şi anume al viilor, nu şi al morților, dacă nu cumva dragostea, acea' dragoste care nu numai că îi mişcă şi îi poartă, ci îi scoate! şi din ei înşişi şi astfel are o putere mai mare asupra lor decât toată viața, ba încă stă să o întreacă şi pe aceasta... *Ț* într-adevăr, ea este aceea care ne îndeamnă să disprețuim lumea şi nu numai pe aceea peste care am trecut, ci şi pe, aceea care ne-a mai rămas [105]. Şi atunci, ce-ar putea fi numit mai pe bună dreptate viață decât tocmai dragostea ? Ceea ce rămâne după ce toate s-au trecut şi ceea ce nu lasă pe cei vii să moară, aceea e viața. Or, aşa ceva poate numai dragostea. Căci atunci când toate celelalte se şterg, în viața, care va veni, va rămâne, cum spune Sfântul Pavel, dragostea singură, care ne va fi destul pentru viața în Hristos, Căruia, mărirea se cuvine în veci. Amin !

---

102. Ioan 14, 10.
103. 1 Ioan 4, 16.
103. I Ioan 4, 16.
104. I Ioan 11, 25, iarăşi un principiu stoic, Τό ήγεμονιτιδν oare' conduce întreagă ființa omului — restaurat in Hristos.
105. I Cor. 13, 8—13.